

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (2556)
ISSN 1686-5596

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

รศ. ดร. ไชยันต์ รัชชกุล

รศ.ดร.สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์

ผศ.ดร.จักร พันธุ์เพชร

รศ.ดร.อรุณี วิริยะจิตรา

รศ.ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ

นายเชิดชาย ช่วงบำรุง

ผศ.ดร.สุรศักดิ์ คำคง

บรรณาธิการ

สุรสม กฤษณะจุกะ

กองบรรณาธิการ

ดร.ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ

ผศ.อานันธนา เมธานนท์

ธีระพล อ้นมัย

ดร.ยุวดี จิตต์โกศล

ชิตหทัย ปยุติ

เลขานุการกองบรรณาธิการ

กชพรรณ บุญฉนวน

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงานแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่านบทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียนมิใช่ทัศนะของบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบล เมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353700 โทรสาร 045-288870

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
1. “ไชนินิชิ” (ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น) กับการต่อต้านสงครามเกาหลี <i>คัทซุยุกิ ทาคาฮาชิ</i>	1
2. ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ <i>สุภีร์ สมอนา, ดร.มณีนมัย ทองอยู่, รศ.ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข</i>	29
3. สนามการต่อรองเชิงอำนาจของชาวชุมชนแออัดในจังหวัด อุบลราชธานี <i>กิตติกาญจน์ หาญกุล, ผศ.ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์, ดร.นิตยา กิจติเวชกุล</i>	45
4. อยู่กับน้ำ: การจัดการปัญหาอุทกภัยของชุมชนหาดสวนสุข 1 จังหวัด อุบลราชธานี <i>วาสนา ศรีจำปา, ดร.ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ</i>	75
5. Heritage Hotels and the Question of Authenticity <i>Narin Naratuschan</i>	97
6. การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่างของไทย <i>เมษม สอดส่องกุล</i>	117
7. ตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน <i>ชมพูนุท ธารีเชียร</i>	149
8. Young Learners’ Inductive grammar Learning: A Case of Pratomsuksa 5 Students <i>ชุติมา อัจฉินทร์</i>	173
9. ความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ใช้ต่อโดยตัว ในอนาคต <i>ศิมาพร กาเผือกงาม</i>	205

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เป็นวารสารฉบับแรกของปี พ.ศ. 2556 ซึ่งมีบทความทั้งสิ้นเก้าบทความด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดประเภทบทความได้ทั้งสิ้นสองกลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มแรกว่าด้วยกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มบทความที่ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมทางด้านภาษา วัฒนธรรม และการบริโภค

บทความด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประกอบด้วยสี่บทความด้วยกัน คือ บทความแรก “**ไซนิซิ**” (ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น) กับการต่อต้านสงครามเกาหลี โดยคัทซุยุกิ ทาคาฮาชิ เป็นบทความที่เผยเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของการกีดกัน การเบียดขับ การกดขี่ คนต่างเชื้อชาติต่างภาษา ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนเกาหลีซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นได้เผชิญหน้ากับการถูกทำให้เป็นชายขอบในฐานะพลเมืองชั้นสอง อย่างไรก็ตาม ดังที่นักคิดชาวฝรั่งเศสนามมิเชล ฟูกูเกอ ว่าไว้ว่า “ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นมีการต่อต้าน” (Where there is power, there is resistance.) คนเกาหลีในญี่ปุ่นได้มีการรวมกลุ่มกันเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านภาวะการถูกกดทับ

บทความที่สอง **ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ** โดยสุภีร์ สมอนา, ดร.มณีนัย ทองอยู่, รศ.ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข เป็นบทความหนึ่งที่พยายามเสนอแนวทางในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมๆ ซึ่งเน้นวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้าง บทความนี้ได้เสนอว่า การจะทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมจะต้องให้ความสำคัญกับวิถีคิดรวมทั้งการให้ความสำคัญกับการให้ความหมายของผู้ที่เคลื่อนไหว กล่าวคือ บทความนี้ได้ชี้ชวนให้เห็นว่าเราควรที่มองเห็นผู้คนที่เคลื่อนไหวทางสังคมในมุมมองของ “ผู้กระทำการ” ซึ่งมีความเป็นปัจเจกภาพดำรงอยู่ การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงไม่ได้เป็นการรวมกลุ่มของผู้คนที่เหมือนจับเอาไม้ขีดมามัดรวมกัน ซึ่งมองเห็นการเคลื่อนไหวเป็นเพียง “การกระทำร่วม” (collective action) เพียงมิติเดียว แต่ขบวนการเคลื่อนไหวเป็นผลรวมของผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลาย ตลอดจนปัจจัยที่ชี้ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวไม่ได้อยู่ที่การมี “ทรัพยากรในการเคลื่อนไหว” (resource mobilization) ที่เป็นวัตถุเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับระดับการตระหนักถึงปัญหาการสร้างแรงจูงใจ ตลอดจนการสร้าง “กรอบความคิด” หรือตรรกะในการ

เคลื่อนไหว อีกทั้งการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้คนอีกด้วย

บทความเรื่อง **สนามการต่อรองเชิงอำนาจของชาวชุมชนแออัดในจังหวัดอุบลราชธานี** โดยกิตติกาญจน์ หาญกุล, ผศ.ดร.กนกวรรณ มะโนรัมย์, ดร.นิตยา กิจติเวชกุล ได้ต่อยอดว่า การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมควรให้ความสนใจวิเคราะห์หัตถ์ลักษณะและการสร้างพื้นที่ของผู้คนที่มีการต่อรอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างการยอมรับจากสังคมรอบข้าง ซึ่งกรอบการทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมควรที่จะให้ความสำคัญกับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน หรือการเมืองในระดับจุลภาค (micro politics) ในขณะที่อีกบทความหนึ่ง คือ อยู่กับน้ำ: การจัดการปัญหาอุทกภัยของชุมชนหาดสวนสุข 1 จังหวัดอุบลราชธานี โดยวาสนา ศรีจำปา, ดร.ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ ได้ศึกษาพื้นที่ชุมชนแออัดในเมืองเช่นเดียวกัน บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อเกิดภัยพิบัติ ทูตทางสังคมที่สำคัญในการรับมือกับภาวะวิกฤต คือ ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายและชุมชน ตลอดจนบทเรียนจากประสบการณ์การรับมือน้ำท่วมครั้งก่อนๆ ระบบการจัดการภัยพิบัติที่ดีจึงควรที่จะคำนึงทูตทางสังคมเหล่านั้นด้วย

เมื่อมองอย่างเป็นองค์รวมของบทความที่ว่าด้วยกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งหมดล้วนพยายามเสนอแนวทางการวิเคราะห์ว่า ควรให้ความสนใจกับการเป็นผู้กระทำการ สนใจประเด็นการเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น และมองเห็นผู้ที่เคลื่อนไหวทางสังคมมีความแตกต่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม การพยายามสร้างแนวทางการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมที่ตั้งอยู่บนวิธีคิดแบบคู่ต่างข้ามระหว่างอำนาจและการต่อต้าน โครงสร้างและผู้กระทำการ ส่วนรวมและปัจเจก อาจทำให้เรามุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่สุดขีดไปด้านใดด้านหนึ่ง จนละเลยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีความซับซ้อน ดังนั้น การทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวในบริบทที่แตกต่างหลากหลาย ก็ควรจะต้องเห็นทั้งความคิดความรู้สึกของปัจเจกบุคคล ตลอดจนการจัดรูปแบบองค์กรในการเคลื่อนไหว ซึ่งแต่ละกรณีล้วนมีพัฒนาการและปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันไป

บทความในกลุ่มที่สอง เป็นบทความว่าด้วยภาษา วัฒนธรรม และการบริโภค บทความเรื่อง **Heritage Hotels and the Question of Authenticity** โดย Narin Naratuschan ได้เปิดประเด็นว่าด้วยการแสวงหาความจริงแท้ของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสความเก่าแก่ของอาคารโบราณ การปรับปรุงอาคารเหล่านั้นให้กลายเป็น “เฮอริเทจโฮเทล” เป็นหนทางหนึ่งที่จะ

ตอบสนองทั้งความต้องการของปัจเจกบุคคลผู้แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ในเวลาเดียวกันก็เป็นแนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอันล้ำค่าในอดีตให้มีชีวิตสืบต่อไป

กระนั้นก็ตาม ข้อถกเถียงที่ตามมาก็คือ การผสมผสานความเป็นโรงแรมเลิศหรูกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมนั้นเป็นเรื่องเดียวกันได้หรือไม่ กล่าวคือ โรงแรมที่สวมทับอาคารโบราณอันมีคุณค่า แท้จริงแล้วทำให้เส้นแบ่งระหว่าง “ความจริงแท้” กับ “การลอกเลียนแบบ” มีความพร่ามัวมากขึ้น ดังที่ Jean Baudrillard พัฒนาแนวคิดว่าด้วย simulacra ขึ้นมาอธิบายวัฒนธรรมยุคโพสต์โมเดิร์นที่มีการคัดลอกทำสำเนาจนผู้คนแทบจะหลงลืมต้นฉบับอันจริงแท้ โรงแรมแบบเฮอริเทจชวนให้เราฉงนงงายต่อความเก่าใหม่ของสถาปัตยกรรม เพราะการตกแต่งอาคารสถานที่ใหม่ได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงและครอบทับอาคารอันเก่าแก่ ให้ความใหม่นั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเก่าแก่โบราณ แต่สิ่งใหม่ที่ต่อเติมเข้าไปนั้นหาใช่ความเก่าแก่อันจริงแท้ไม่

นอกจากนี้ คำถามที่ชวนให้ครุ่นคิดต่อไปอีกก็คือ ความจริงแท้เพื่อตอบสนองต่อการวิพากษ์วิจารณ์ของคนกลุ่มหนึ่งนั้น จะช่วยทำให้อาคารเก่าแก่ได้รับการอนุรักษ์สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจริงหรือ เพราะแม้อาคารจะได้รับรื้อฟื้นกลับมาใช้ใหม่ แต่มันก็ถูกแปรเปลี่ยนให้ตอบสนองต่อการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของกลุ่มลูกค้าที่มีกำลังซื้อและมีความปรารถนาที่จะสัมผัสความจริงแท้สักครั้งหนึ่ง (หรือหลายครั้ง) ในชีวิต หากได้เป็นความจริงแท้ที่มุ่งหมายตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะแต่อย่างใด

ในขณะที่บทความเรื่อง การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย โดย เมฆม สอดส่องเกษุ พบว่า ศาสนสถานจีนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีกระจายอยู่แทบทุกจังหวัด จากผลการศึกษาทำให้เรามีมุมมองใหม่ที่ข้ามพ้นแนวคิดเรื่องการกลืนกลาย (assimilation) ของจี. วิลเลียมส์ สกินเนอร์ ที่มองเห็นว่าคนจีนจะกลายเป็นไทยในที่สุด แต่เมื่อกาลเวลาดำเนินต่อไป การดำรงอยู่ของศาสนสถานจีนในไทยได้ชี้ให้เห็นภาพที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ คนจีนยังคงดำรงความเชื่อของตนไว้ได้ และการดำรงอยู่ของศาสนสถานเหล่านั้นไม่ได้ยืนยันอัตลักษณ์ของคนจีนไว้เท่านั้น แต่ทั้งพิธีกรรม ความเชื่อ และศาสนายังสนับสนุนให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนคนท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นจีน” มากขึ้น อีกทั้งทำให้

ไม่เกิดการแบ่งแยกแบ่งเขาแบ่งเราระหว่างคนจีนกับคนท้องถิ่น ต่างไปจากประเด็นเรื่องสิทธิทางการเมืองกรณีชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ปัญหาการจัดการทรัพยากรที่รุกรานการดำรงชีพของคนชนบท การดำรงอยู่ของชุมชนแออัดภายใต้การเติบโตของเมืองใหญ่ ซึ่งคนชายขอบเหล่านี้ ไม่สามารถผสมผสานกลมกลืนกับเสียงส่วนใหญ่ในสังคมได้ ทั้งนี้เพราะพวกเขาถูกเบียดขับและกีดกันออกจากสังคมแต่ในกรณีคนจีน การค้าขายและการทำกิจการสาธารณประโยชน์ต่างๆต่อชุมชนและสังคมรอบข้าง ทำให้คนจีนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างไม่ยากเย็น

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บทบาทของคนจีนที่แผ่ขยายกว้างขึ้นในบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ก็ทำให้บทบาทของคนจีนในดินแดนแถบนี้ว่ามีมากขึ้นเพียงใด บทบาทของศาสนสถานจีนในประเทศอื่น ๆ จะมีบทบาทเช่นเดียวกับในสังคมไทยหรือไม่อย่างไร น่าสนใจว่า การที่จีนเริ่มเข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงในทางเศรษฐกิจและการเมืองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จะทำให้ในอนาคตคนจีนจะได้รับ การต้อนรับจากคนท้องถิ่นเช่นเดียวกับการเข้ามาของคนจีนในไทย หรือจะถูกแบ่งแยกกีดกันดังเช่นคนจีนในประเทศมาเลเซีย

ในส่วนบทความของชมพูนุท ธารีเอียร เรื่อง **ตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน** ก็ช่วยขยายความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นอีสานมากขึ้น บทความนี้ถือได้ว่าช่วยสนับสนุนให้ภาษาถิ่นอีสานซึ่งอาจจะถูกกลืนเลือนต่อไปได้ในอนาคตกลับมามีชีวิตชีวามากขึ้น เพราะจะพบว่า ในปัจจุบันภาษาไทยถิ่นอีสานที่เป็นภาษาเขียนที่เป็นประโยชน์ชั่วนั้น “ในปัจจุบันค่อนข้างหายาก ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นล้วนแต่พิมพ์ข้อความ เป็นภาษาไทยถิ่นกลางทั้งสิ้น” บทความนี้จึงเป็นการยกระดับความเข้าใจต่อภาษาไทยถิ่นอีสานอย่างมีนัยสำคัญไม่น้อย

ขณะที่บทความเรื่อง **Young Learners' Inductive grammar Learning: A Case of Pratomsuksa 5 Students** โดยชุตินา อางอินทร์ ได้ช่วยชี้ให้เห็นความจำเป็นของการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษา การเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองต้องเผชิญหน้ากับความไม่เข้าใจของผู้เรียนที่ทั้ง “ไม่กล้า” และ “กลัว” ภาษาอังกฤษ การสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษจึงต้องคำนึงถึงบริบทการใช้ภาษาควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกคุ้นเคยและสามารถประยุกต์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นำเสียดายที่บทความนี้เผยแพร่ได้ในวงจำกัด ทำให้การวางรากฐานการเรียน

ภาษาอังกฤษในระดับพื้นฐานยังคงขาดแคลนแนวทางในการปฏิบัติการศึกษาที่เป็นรูปธรรมไปอย่างน่าเสียดาย

บทความสุดท้าย เป็นเรื่องของ การบริโภค คือบทความเรื่อง **ความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าในอนาคต** โดย ศิมาพร กาเผือกงาม ได้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีความภักดีต่อตราสินค้านั้น มาจากการพิจารณาอย่างไตร่ตรอง ตลอดจนเกิดจากความรู้สึกผูกพันกับสินค้าที่ตนเองบริโภค ความไว้วางใจ และความพึงพอใจในสินค้าและบริการ ซึ่งทั้งหมดนี้ ได้ชี้ว่า พฤติกรรมการบริโภคเป็นสิ่งที่ “เป็นเหตุเป็นผล” ที่ผู้บริโภคได้ชั่งน้ำหนักถึงสิ่งที่ตนเองที่ได้กลับคืนมานั้นคุ้มค่าหรือไม่ จากบทความชิ้นนี้ทำให้เห็นว่า ผู้คนยังตัดสินใจเลือกบริโภคมิใช่จากอรรถประโยชน์แต่เพียงด้านเดียว หรือไม่ได้เลือกตัดสินใจจากความชอบพอหรือรูปลักษณ์ภายนอกแต่เพียงด้านเดียว หากผู้บริโภคเลือกใช้บริการหรือซื้อสินค้าหนึ่งใด ก็มาจากความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการนั้นมากน้อยเพียงใดด้วย อย่างไรก็ตาม การติดกับดักของการมองเรื่องของเหตุและผลอาจทำให้เรามองข้ามความจริงบางประการไป เช่น เหตุใดผู้บริโภคซึ่งมองเห็นว่าราคารถยนต์มีราคาแพงจนเกินไป กลับรู้สึกภักดีกับยี่ห้อรถ นั้นอาจเป็นเพราะรถยนต์ยี่ห้อนั้นอาจตอบสนองต่อ “ความปรารถนา” ของปัจเจกบุคคล ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องของเหตุและผล แต่เป็นความรู้สึกนิยมชมชอบส่วนบุคคลเสียมากกว่า

ส่วนใหญ่แล้ว บทความวิชาการมักจะมีพื้นที่จำกัด บทความต่างๆไม่มีความยาวมากนัก แต่บทความทางวิชาการมักจะมีการนำเสนอมุมมองใหม่ๆให้ผู้อ่านได้ขบคิดเสมอ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในวารสารฉบับนี้จะทำให้ผู้อ่านได้คิดต่อ ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือเห็นต่างจากบทความเหล่านี้ก็ล้วนเป็นประโยชน์ให้แวดวงวิชาการงอกงามยิ่งขึ้นไป

บรรณาธิการ

“ไซนิชิ” (ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น) กับการต่อต้านสงครามเกาหลี “Zai Nichi” (Koreans in Japan) and the Anti-Korean War Movement

คัทซุยุกิ ทาคาฮาชิ / Katsuyuki Takahashi¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งพิจารณา “ไซนิชิ” หรือชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ในอดีต ชาวเกาหลีใช้ชีวิตอย่างยากลำบากในญี่ปุ่นและถูกกีดกันในสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากลัทธิล่าอาณานิคมของญี่ปุ่นและสงคราม ทำให้ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวเกาหลีได้เข้าร่วมกับขบวนการทางสังคมต่างๆ ในยุคนั้นเพื่อต่อต้านการถูกกีดกัน โดยบทความนี้มุ่งอธิบายถึงบทบาทของชาวเกาหลีในขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลี

ขณะที่เกิดสงครามเกาหลี ขบวนการสันติภาพก็ก่อตัวขึ้นในญี่ปุ่นด้วย มีชาวเกาหลีในญี่ปุ่นไม่น้อยก่อนความเคลื่อนไหวต่อต้านสหรัฐและสงครามด้วยการชุมนุมต่อต้านสงครามเกาหลี และพยายามขัดขวางการผลิตตลอดจนการขนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์จากญี่ปุ่นถึงคาบสมุทรเกาหลีโดยใช้ความรุนแรง อีกทั้งยังนำพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นจับอาวุธเข้าต่อสู้เพื่อช่วยเหลือมาตุภูมิและต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯในญี่ปุ่น

คำสำคัญ: ไซนิชิ, ขบวนการสันติภาพ, สงครามเกาหลี, พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น

¹ ดร., อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

ขอขอบคุณ อาจารย์โฆเซิต ทิพย์เทียมพงษ์, อาจารย์พฤกษ์ เถาถวิล และอีกหลายคนที่ไม่ได้เอ่ยชื่อ สำหรับความร่วมมือและความอนุเคราะห์ในการเขียนบทความชิ้นนี้ หากมีข้อบกพร่องใด ๆ ในบทความนี้ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

Abstract

Under the Japanese colonial rule in Korea, many Koreans lived in Japan as laborers. After World War II, these Koreans (Zainichi) participated in social movements aimed at protecting civil rights. When the Korean War broke out, the peace movement was prevalent in Japan. Many Koreans in Japan were opposed to the United States and the Korean War. They also tried to obstruct the production and transport of arms and ammunition. In addition, they led the Japanese Communist Party to engage in an armed struggle against the American military bases in Japan. This essay analyzes the Zainichi involvement in the anti-Korean War movement.

Keywords: Zainichi Korean, Peace Movement, Korean War, Japanese Communist Party

1. บทนำ

บทความนี้นำเสนอเรื่องราวของ “ไชนีซี” (在日) หรือ “ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” ซึ่งมีความเป็นอยู่ยากลำบากและถูกกดขี่จากการปกครองในระบอบอาณานิคมและสงคราม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นรวมตัวเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านการกดขี่ บทความนี้จะพิจารณาบทบาทของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นในขบวนการสันติภาพต่อต้านสงครามเกาหลีที่ส่วนใหญ่นิยมอุดมการณ์สังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์

ญี่ปุ่นชนะสงครามญี่ปุ่น-รัสเซียในปี ค.ศ. 1905 และได้รับสิทธิประโยชน์ในประเทศเกาหลี ในปี 1910 ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญากับเกาหลี โดยระบุว่าญี่ปุ่นจะรวมเกาหลีให้เป็นญี่ปุ่น (日韓併合) ในกระบวนการอาณานิคม ขวานาเกาหลีสูญเสียที่ดิน² จึงรับจ้างทำงานที่บ่อถ่านหินหรือทำงานโยธาธิการในญี่ปุ่น แต่ได้ค่าจ้างน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกรรมกรญี่ปุ่น ชาวเกาหลีสร้างชุมชนอยู่กันอย่างแออัด และชาวญี่ปุ่นก็ดูแคลนชาวเกาหลี เมื่อครั้งที่เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ที่คันโต³ ในปี 1923 (關東大震災) เนื่องจากมีข่าวลือว่าชาวเกาหลีจะวางเพลิงและใส่ยาพิษในบ่อน้ำ ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นจึงถูกหน่วยอาสาสมัครความปลอดภัย (自警団) สังหารประมาณ 5,000 คน หลังจากเกิดสงครามญี่ปุ่น-จีนขึ้นในปี 1937 ญี่ปุ่นขาดแคลนแรงงานเพราะกองทัพญี่ปุ่นเกณฑ์ชายฉกรรจ์ไปเป็นทหาร บริษัทญี่ปุ่นจึงรับสมัครชาวเกาหลีมาเป็นกรรมกรที่เหมืองแร่ ส่วนรัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบายรัฐนิยม (皇民化政策) และบังคับให้ชาวเกาหลีไปสักการะศาลเจ้าชินโต, ใช้ภาษาญี่ปุ่น, เปลี่ยนชื่อ-นามสกุลเกาหลีเป็นญี่ปุ่น (創氏改名) และส่งเสริมให้สวมใส่เสื้อผ้าญี่ปุ่น เนื่องจากสงครามขยายตัวและแรงงานก็ยิ่งขาดแคลนอีก รัฐบาลญี่ปุ่นจึงบังคับเกณฑ์ชาวเกาหลีไปเป็นแรงงานที่บ่อถ่านหิน, เหมืองแร่, โยธาธิการ, โรงงาน, ท่าเรือ และฟาร์ม จำนวนประมาณ 7-8 แสนคน (強制連行) และในกองทัพญี่ปุ่น ณ ปี 1945 ก็มีทหารที่เป็นชาวเกาหลี

² รัฐบาลอาณานิคมเกาหลีของจักรวรรดิญี่ปุ่น (朝鮮總督府) ให้ชาวเกาหลีลงทะเบียนที่ดิน แต่ชาวเกาหลีส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือและไม่สามารถลงทะเบียนที่ดินได้ รัฐบาลจึงยึดที่ดินและขายที่ดินเหล่านี้ให้บริษัทญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นราคาถูก

³ โตเกียวและปริมณฑล

364,000 คน นอกจากนี้ ก็มีหญิงผู้ถูกบังคับให้ความสำราญแก่ทหารด้วย (従軍慰安婦) และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงแล้ว มีชาวเกาหลีอยู่ในญี่ปุ่นมากกว่า 2 ล้านคน (คณะกรรมการการทำตำราเรียน, 2007)

การวิจัยเรื่องชาวเกาหลีในญี่ปุ่นมีอยู่มากมายโดยเฉพาะด้านมนุษยธรรม แต่แทบไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับชาวเกาหลีในญี่ปุ่นในขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลี ผู้เขียนคิดว่าสาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนี้มี 2 ประการ ประการแรก คือ ผู้เกี่ยวข้องไม่ต้องการพูดถึงเรื่องนี้ เนื่องจากการเคลื่อนไหวที่ไม่พึงประสงค์ และอีกประการหนึ่ง คือ พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้องและไม่ต้องการเปิดเผย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงไม่นาน ก็เกิดสงครามเย็น ซึ่งทำให้เกิดขบวนการสันติภาพคัดค้านอาวุธปรมาณูขึ้นอย่างคึกคักในหลายแห่งทั่วโลก แต่รัฐบาลค่ายตะวันตกพยายามปราบปรามขบวนการสันติภาพเนื่องจากคิดว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ระหว่างนี้ได้เกิดสงครามเกาหลีขึ้น และชาวเกาหลีในญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในขบวนการต่อต้านสงครามนี้ ผู้เขียนเชื่อว่า การวิจัยเรื่องนี้จะทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นหลังสงครามและความเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีในขณะนั้น

หลังจากสงครามเกาหลีพักรบได้ 50 ปี⁴ ชาวเกาหลีบางคนเริ่มพูดถึงเรื่องนี้บ้างแล้ว และมีหนังสืออย่างน้อย 2 เล่ม โดย ฮิเดคิ นิชิมูระ (Nishimura, 2004) และ เค็นอิชิ วากิตะ (Wakita, 2004) ที่กล่าวเกี่ยวกับชาวเกาหลีในญี่ปุ่นที่ต่อต้านสงครามเกาหลี หนังสือทั้งสองเล่มนี้นำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจมากมาย แม้ว่าจะไม่ใช่งานวิจัยเชิงวิชาการก็ตาม

บทความนี้อาศัยข้อมูลในหนังสือดังกล่าว โดยจะพิจารณาว่าชาวเกาหลีดำเนินการอะไรบ้าง และมีแรงจูงใจในปฏิบัติการเหล่านั้นอย่างไรในขบวนการสันติภาพต่อต้านสหรัฐ และมีจำนวนไม่น้อยที่เข้าร่วมขบวนการสันติภาพประเด็นที่น่าศึกษาคือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น ซึ่งอาจพิจารณาได้ใน 4 แง่มุมคือ (1) การช่วยเหลือมาตุภูมิ (2) การขยายความเคลื่อนไหวของการต่อสู้เพื่อชีวิต (3) ความเกี่ยวพันของญี่ปุ่นกับสงครามเกาหลี และ (4) การอยู่เบื้องหลังของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น

⁴ สงครามเกาหลีเพียงแต่ “พักรบ” เท่านั้น แต่ยังไม่ยุติลงอย่างเป็นทางการ

2. ภูมิหลัง: ความเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีในญี่ปุ่น

ยุกิโอ คิริฮาระ(อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น) ร่ำลือถึงเหตุการณ์ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า “หมู่บ้านที่ผมอาศัยอยู่ มีหมู่บ้านชาวเกาหลี ชาวเกาหลีส่งเสียงอีกทีก็ตีมสุราเคล้าเสียงเพลงและเต้นรำไปด้วยเหมือนกับเทศกาล ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นเงยบงกชิมเศร้า แต่ชาวเกาหลีกลับคึกคักเข้มแข็ง แล้วก็มีการชักธงชาติเกาหลีด้วย” (Kurihara, 1990 : 35-36)

ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 และถูกสหรัฐอเมริกายึดครองทางอ้อม กล่าวคือ สหรัฐฯออกคำสั่งให้รัฐบาลญี่ปุ่นปฏิบัติตาม ชาวญี่ปุ่นอยู่เหมือนไม่มีตัวตน ส่วนชาวเกาหลีภูมิใจที่หลุดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1945 มีชาวเกาหลี 2 ล้านกว่าคนอยู่ในญี่ปุ่น ครั้นสงครามยุติลงแล้ว แรงงานเกณฑ์ส่วนใหญ่ก็กลับเกาหลี ประชากรเกาหลีในญี่ปุ่นจึงลดลงจนเหลือประมาณ 6 แสนคน ในสิ้นปี 1947 (Paku, 2006 : 139)

ภาพที่ 1 ชาวเกาหลีได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ ปี 1945
ที่มา: Japanese book "Occupied Japan that United States Armed Forces photographed" published by Kawade-Shobo-Shinsha.
United States Armed Forces owns this original photograph.

ในวันที่ 10 ตุลาคม 1945 นักโทษการเมือง 16 คน รวมถึงชาวเกาหลีได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำที่โตเกียว มีคนมาต้อนรับ 700 คน ซึ่งใน

จำนวนนี้มีชาวเกาหลี 400 กว่าคน (Mun, 2007:83:84) ผู้ปลดปล่อยนักโทษ การเมืองเหล่านี้คือกองบัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Commander for the Allied Powers, SCAP) ในขณะที่รัฐบาลญี่ปุ่นได้แต่นิ่งเฉยและชาวญี่ปุ่นก็ลืมไปแล้วว่ามีนักโทษการเมืองถูกคุมขังอยู่ในช่วงสงคราม

ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นเกิดขวัญและกำลังใจ มีความตื่นตัวและเข้มแข็งในกิจกรรมต่าง ๆ โดยลุกขึ้นมาเดินขบวนฉลองอิสรภาพและต่อสู้กับกลุ่มนักเลงเกี่ยวกับสถานที่ขายของในตลาดมืดและเงินค่าคุ้มครองที่ถูกเรียกเก็บ ชาวเกาหลีก่อตั้งองค์กรปกครองตนเองทั่วประเทศ ธรรมชาติกรรมกรเกิน 9 หมื่นคนก็เรียกร้องค่าขอโทษต่องานหนัก ค่าจ้างที่ยังไม่จ่าย ค่าชดเชยความเสียหายจากการเกณฑ์แรงงานที่เหมืองถ่านหินและเหมืองแร่มากกว่า 50 แห่ง สำหรับขบวนการแรงงานนั้น ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นเริ่มต้นขึ้นก่อนกรรมกรญี่ปุ่น ในเดือนตุลาคม 1945 มีการจัดตั้ง“สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น”(在日本朝鮮人連盟) ทางสันนิบาตได้เรียกร้องอิสรภาพและเอกภาพของเกาหลี, การล้มล้างระบอบจักรพรรดิ, การก่อตั้งรัฐบาลประชาธิปไตย, และการลงโทษชาวเกาหลีที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นและขายชาติ (Mun, 2007 : 90-91)

ภาพที่ 2 สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ปี 1946

ที่มา: Japanese book "The First Anniversary of Korean Liberation"
published by Shinkan Sha.

สมัยอาณานิคม รัฐบาลญี่ปุ่นห้ามชาวเกาหลีตั้งโรงเรียนเกาหลี แต่หลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว ชาวเกาหลีก็ตั้งโรงเรียนทั่วประเทศ โรงเรียนเหล่านี้สอนภาษาเกาหลี ประวัติศาสตร์เกาหลี และวัฒนธรรมเกาหลีเพื่อฟื้นฟู

ความเป็นเกาหลีกลับคืนมา ในเดือนตุลาคม 1947 มีโรงเรียน 576 แห่ง มีครู 1,500 กว่าคน และมีนักเรียนมากกว่า 6 หมื่นคน

อย่างไรก็ตาม ชีวิตของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นลำบากกว่าชาวญี่ปุ่น ในปี 1945 การผลิตข้าวตกอยู่ในสภาพย่ำแย่อย่างหนัก ขณะนั้น มีคนตกงานมากกว่า 10 ล้านคน เพราะ 1) กรรมกรที่โรงงานอาวุธถูกเลิกจ้าง, 2) ทหาร 7 ล้านคน กลับมาจากสนามรบนอกประเทศ, 3) พลเมือง 1 ล้าน 5 แสนคนกลับมาจากต่างประเทศ และ 4) เงินเฟ้อในปี 1946 มากกว่า 16 เท่าของปี 1936 (Miyachi, 2008:497)

ในช่วงสงคราม สหรัฐโจมตีโรงงานทางอากาศ โรงงานที่อยู่รอดก็ไม่สามารถผลิตอะไรได้มากเนื่องจากขาดอุปกรณ์ เครื่องอุปโภคบริโภคก็ขาด ชาวเกาหลีจำนวนมากจึงขายของในตลาดมืด โดยเฉพาะเหล็กที่ลักลอบผลิต เหล็กเหล่านั้นขายดีมากเพราะเป็นสินค้าที่รัฐบาลควบคุมอยู่และขาดตลาดด้วย ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นรู้สึกว่าเป็นอิสระแล้วและไม่ใคร่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรวมถึงการลักลอบผลิตเหล็กดังกล่าวด้วย ส่วนชาวญี่ปุ่นก็รู้สึกไม่ต้องการปฏิบัติตัวเช่นนั้นของชาวเกาหลี

สำหรับเรื่องที่อยู่อาศัยนั้น ชาวญี่ปุ่นไม่ต้องการให้ชาวเกาหลีเข้าห้อง ชาวเกาหลีจำนวนมากจึงสร้างที่พักอย่างง่ายกันเองในที่ที่ไม่มีเจ้าของหรือในที่ที่สภาพแวดล้อมไม่ดี เช่น ละครแวกแม่น้ำ, พื้นที่ถมใหม่, พื้นที่ต่ำ, พื้นที่เปียกชื้น, พื้นที่ใต้หน้าผา, พื้นที่ในหุบเขา, หรือท่าเรือ เป็นต้น ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกระงับอย่างมโหฬารและการดูถูก คนเหล่านั้นมาอาศัยรวมกันและค่อย ๆ สร้างชุมชนซึ่งกลายเป็นสลัมไปในที่สุด ในสลัมส่วนใหญ่ไม่มีน้ำประปา การระบายน้ำเสีย และไฟฟ้า ชาวเกาหลีใช้ชีวิตได้ไม่สะดวก ห้องน้ำต้องใช้ร่วมกัน ซึ่งห้องน้ำก็มีแค่ 1 หรือ 2 ที่ในสลัม และประสบปัญหาสุขภาพมากมาย (Kim, 2004:100-102)

ส่วน SCAP และรัฐบาลญี่ปุ่นมีปฏิกิริยาต่อชาวเกาหลีดังต่อไปนี้ คือ ในเดือนพฤศจิกายน 1946 ดำเนินการให้ชาวเกาหลีได้สัญชาติญี่ปุ่น ในเดือนเมษายน 1947 ประกาศใช้กฎหมายลงทะเบียนคนต่างด้าว กำหนดให้ชาวเกาหลีอยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่น และต้องเสียภาษีโดยต้องลงทะเบียนเป็นคนต่างด้าว (Mun, 2007:97)

สภาพความเป็นอยู่ของชาวเกาหลีเลวร้ายลงอย่างมากในช่วงปี 1948-1949 ก่อนหน้านั้น สหรัฐพยายามทำให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตย⁵, ปลดเปลื้องอาวุธ, รับรองสิทธิมนุษยชน, ยกเลิกลัทธิทหารนิยม, ลงโทษอาชญากรสงคราม, ยกเลิกทหารบกและทหารเรือ, ให้จักรพรรดิประกาศพระองค์ว่าเป็นมนุษย์ธรรมดา (人間宣言) และเป็นสัญลักษณ์ของประชาชนญี่ปุ่นเท่านั้น⁶, ให้ผู้นำญี่ปุ่นที่ส่งเสริมนโยบายสงครามออกจากงานที่รับใช้ประชาชนส่วนรวม (公職追放), และประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่กำหนดว่า 1) ประชาชนมีอำนาจอธิปไตยแทนจักรพรรดิและอยู่ใต้ระบบ “คณะรัฐมนตรีโดยความไว้วางใจจากรัฐสภา” 2) เลิกทำสงครามและห้ามมีทหาร และ 3) เคารพสิทธิส่วนบุคคล แต่สหรัฐเปลี่ยนนโยบายต่อญี่ปุ่นเพราะกลุ่มสังคมนิยมขยายตัวมากขึ้นซึ่งรวมไปถึงจีน เวียดนาม และเกาหลี กล่าวคือ สงครามเย็นทำให้สหรัฐนำนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์มาใช้ในญี่ปุ่น ญี่ปุ่นกลายเป็นที่กั้นคอมมิวนิสต์กับสหรัฐ นโยบายของสหรัฐต่อญี่ปุ่นย้อนกลับสวนทางกับประชาธิปไตยและสันติภาพ (逆コース, Reverse Course) (Miyachi, 2008:496-502)

ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 1947 สหรัฐห้ามข้าราชการขุมขุมประท้วง ในเดือนมิถุนายน 1950 ยุคคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น ต่อมา มีการปราบปรามขบวนการสันติภาพและสั่งให้หยุดออกหนังสือพิมพ์ “ธงแดง” (赤旗) ของพรรคคอมมิวนิสต์ สมาชิกพรรคและผู้สนับสนุนถูกไล่ออกจากที่ทำงาน (レッドパージ, Red Scare) จากนั้นในเดือนกรกฎาคม 1952 รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้ “กฎหมายป้องกันมิให้เกิดการเคลื่อนไหวทำลาย” (破壊活動防止法) และควบคุมกลุ่มฝ่ายซ้ายมากขึ้น นอกจากนี้ ญี่ปุ่นมีกองกำลัง คือ “กองตำรวจปราบจลาจล” (警察予備隊) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น “กองกำลังป้องกันตนเอง” (自衛隊) ในปี 1954 ในวันที่ 8 กันยายน 1951

⁵ กรรมกรมีเสรีภาพในขบวนการแรงงานโดยมีกฎหมายสหภาพแรงงานรองรับ ชาวนาที่ไม่มีไร่นามีจำนวนน้อยลงเพราะมีการปฏิรูปไร่นา ยุบกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเงิน (ไซบัตสึ) เพื่อให้มีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ (財閥解体) ยอมรับสิทธิทางการเมืองของผู้หญิง ยุบศาสนาชินโตแห่งชาติ (国家神道) และแยกการเมืองกับศาสนาออกจากกัน (政教分離)

⁶ แม้ว่าบางประเทศ เช่น ออสเตรเลีย จีน เรียกร้องให้ตัดสินระบุจักรพรรดิเป็นอาชญากรสงคราม แต่แม็คอาร์เธอร์ (Douglas MacArthur, ผู้บัญชาการของ SCAP) ใช้ระบอบจักรพรรดิเป็นเครื่องมือปกครองญี่ปุ่น โดยทำให้จักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ

ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาสันติภาพ (单独講和条約)⁷ และสนธิสัญญาความมั่นคงกับ สหรัฐ (日米安全保障条約) พร้อมกัน สนธิสัญญาฉบับหลังอนุญาตให้สหรัฐมี ฐานทัพในญี่ปุ่นได้มาจนถึงปัจจุบัน ญี่ปุ่นเข้ากับค่ายสหรัฐซึ่งต่อต้านโซเวียตและ จีน (Miyachi, 2008:502-509)

ในช่วงนี้ สหรัฐมองการเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีที่ต่อต้านการกดขี่และ ต่อสู้เพื่อสันติภาพว่าเป็นคอมมิวนิสต์ สหรัฐเกรงว่าชาวเกาหลีในญี่ปุ่นจะร่วมมือ กับการต่อต้านสหรัฐในคาบสมุทรเกาหลี ในปี 1948 จึงปิดโรงเรียนเกาหลี และ ในปี 1949 ยุบ “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” (Ito, 2004:784)

กล่าวโดยสรุปคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นตีใจที่ได้ อิศรภาพแม้ว่าชีวิตยังลำบากอยู่ และต้องต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีขึ้นก็ตาม ส่วนสหรัฐได้ พยายามผลักดันให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตย แต่เมื่อสงครามเย็นอุบัติขึ้น สหรัฐก็ เปลี่ยนทิศทางนโยบายประชาธิปไตย มองว่าชาวเกาหลีเป็นภัยต่อรัฐบาลญี่ปุ่น และควบคุมชาวเกาหลีมากขึ้น ส่วน “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” ก็พยายาม ปกป้องชีวิตชาวเกาหลีมากกว่าส่งเสริมให้กลับมาตุภูมิก่อนที่จะถูกสังยุบ

3. ขบวนการสันติภาพต่อต้านสงครามเกาหลีของชาวเกาหลีในญี่ปุ่น

เมื่อเกิดสงครามเกาหลีขึ้นแล้ว ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นได้รณรงค์เพื่อห้ามใช้ อาวุธปรมาณูอย่างเด็ดขาด (Stockholm Appeal) มีการชุมนุม เดินขบวน แจก ใบปลิวต่อต้านสงครามเกาหลี และยังมีการใช้ความรุนแรงด้วย เช่น ใช้ระเบิด ขวด เพื่อขัดขวางการผลิตและการส่งอาวุธยุทธโธปกรณ์ไปเกาหลี

⁷ ในการประชุมสันติภาพนั้น ประเทศจีนและเกาหลีไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุม อินเดีย พม่า และยูโกสลาเวียได้รับเชิญ แต่ไม่เข้าร่วมการประชุม อีกทั้งสหภาพโซเวียต โปแลนด์ และ เช็กโกสโลวาเกียก็ไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญา และในท้ายที่สุดมี 49 ประเทศซึ่งสังกัดอยู่กับค่าย สหรัฐลงนาม จึงถูกระบุว่าเป็นสนธิสัญญาฝ่ายเดียว

ตัวอย่างเช่น ปุ เดิกสุ (夫徳秀)⁸ แจกใบปลิวหลายแห่งที่จังหวัดโอซาก้าของญี่ปุ่นเพื่อคัดค้านสงครามเกาหลี สนับสนุนเกาหลีเหนือ และต่อต้านสหรัฐที่แทรกแซงทางทหาร สำหรับการกระทำเช่นนี้ถ้าถูกจับกุม ก็จะถูกเนรเทศไปยังเกาหลีใต้และถูกลงโทษหนักฐานเป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้น การแจกใบปลิวดังกล่าวจึงเป็นการเคลื่อนไหวที่เสี่ยงเอาชีวิตเข้าแลก นอกจากนั้น ปุ เดิกสุ ก็สมัครเป็นกรรมกรท่าเรือ และทิ้งอาวุธลงทะเลเพื่อขัดขวางการส่งอาวุธไปเกาหลี [Nishimura 2004:136-137] อีกคนหนึ่ง คือ ลี ชิคุน (李美根)⁹ ซึ่งพิมพ์ใบปลิวที่ระบุว่า “จักรวรรดินิยมอเมริกาเป็นพวกก่อการร้าย” โดยนำออกแจกที่โรงหนังในจังหวัดอิโรซิม่า และถูกตำรวจติดตาม และอีกคนหนึ่งคือ ปักยงชล (朴容徹)¹⁰ ซึ่งพิมพ์และแจกใบปลิวแก่กรรมกรที่จังหวัดมิเอะ ใบปลิวดังกล่าวระบุว่า “อย่าผลิตและส่งอาวุธ” (Oguma, Kang 2008:507, 526, 555)

ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นไม่น้อยสนับสนุนเกาหลีเหนือแม้ว่าคนเหล่านี้เกือบทั้งหมด (98%) มาจากเกาหลีใต้ก็ตาม นักเคลื่อนไหวส่วนใหญ่นิยมอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น¹¹ และก่อการเคลื่อนไหวต่อต้านสหรัฐและสงครามทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนทหารเกาหลีเหนือ ตอนนั้นพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นก็สนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีเช่นนี้

เหตุการณ์ “ซุอิตะ” (吹田事件) เป็นการชุมนุมและเดินขบวนต่อต้านสงครามเกาหลีที่มีชื่อเสียง เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 1952 ในโอกาสครบรอบ 2 ปีสงครามเกาหลีที่สนามกีฬามหาวิทยาลัยโอซาก้า

⁸ เกิดที่เกาหลีเหนือในปี 1929 มาโอซาก้าในปี 1938 หลังสงคราม เรียนลัทธิมาร์กซ์-เลนินที่โรงเรียนภาคค่ำ เคยเป็นอดีตประธาน “สันนิบาตเยาวชน” (在日本朝鮮民主青年連盟) ในโอซาก้า ถูกจับในเหตุการณ์ซุอิตะ ถูกทรมานระหว่างสอบสวนแต่ไม่ยอมสารภาพ ได้รับการประกันตัวและถูกตัดสินคดีว่าไม่ผิด (Nishimura 2004: 140, 155-156)

⁹ เกิดที่จังหวัดยเมะงุชิในญี่ปุ่น ในปี 1929 เข้าร่วม “สันนิบาตเยาวชน” แจกใบปลิวคัดค้านสงครามเกาหลี จำคุก 7 ปี และเข้าร่วม “สมาคมสหชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” (Oguma, Kang 2008: 523)

¹⁰ เกิดที่เกาหลีใต้ในปี 1929 หลังสงคราม มาอยู่จังหวัดมิเอะที่บิดาอาศัยอยู่ เข้าร่วม “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น และ “สมาคมสหชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” (Oguma, Kang 2008: 503)

¹¹ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญญาชน นักศึกษา และกรรมกรในญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยสนับสนุนสังคมนิยมในฐานะพลังสันติภาพ และแนวทางนี้ได้กลายเป็นกระแสใหญ่ต่อมา

ใกล้กับฐานทัพสหรัฐและสนามบินอิตะมิ (伊丹) ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นสนามบินโอซาก้า แต่ตอนนั้นเป็นฐานทัพส่งเครื่องบินทิ้งระเบิด B29 ของสหรัฐเพื่อไปปฏิบัติการที่เกาหลีเหนือ การชุมนุมมีผู้เข้าร่วมประมาณ 1,000 คน ประกอบด้วย นักศึกษา กรรมกร ชวนา ผู้หญิง และชาวเกาหลี ผู้หญิงชาวเกาหลีทำข้าวปั้นสำหรับผู้ชุมนุม 1,000 คน ซึ่งเรียกร้องว่า “หยุดสงครามเกาหลีทันที” “คัดค้านฐานทัพอเมริกาในญี่ปุ่น” “ให้กองทัพอเมริกากลับ” “คัดค้านการส่งอาวุธและการเปิดอุตสาหกรรมทหาร” “คัดค้านการมีทหารอีกและการเกณฑ์ทหาร” “คัดค้านกฎหมายป้องกันมิให้เกิดการเคลื่อนไหวทำลาย” เป็นต้น (Wakita, 2004:425)

ภาพที่ 3 การเดินขบวน ปี 1952

ที่มา: Japanese book "Album of the 20-Year History of Postwar Japan"
published by Kyodo News.

หลังการชุมนุม ผู้ชุมนุมเดินขบวนไปยังสถานที่สร้างรถไฟซุอิตะ ซึ่งรถไฟบรรทุกอาวุธที่ผลิตในโอซาก้าสู่ท่าเรือโกเบจอดอยู่ จุดประสงค์ของการเดินขบวนคือเพื่อขัดขวางการขนส่งอาวุธโดยรถไฟขบวนนั้น ในเหตุการณ์นั้น นักศึกษาและชาวเกาหลีประมาณ 400 คนเดินขบวนไปยังสถานที่สร้างรถไฟโดยถือกระบองไปด้วย (Nishimura, 2004:144, 196)

ความจริงแล้ว ผู้ชุมนุมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มล่องหนเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจตำรวจ (Oguma, Kang 2008:557) ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งเข้าขวางปากก้อนหิน

ทำลายบ้านของ เรียวอิชิ ซาซากาวะ (笹川良一)¹² นักการเมืองฝ่ายขวา (ผู้ก่อตั้ง The Nippon Foundation) แต่ซาซากาวะไม่อยู่บ้าน ผู้ชุมนุมจึงมุ่งหน้าไปทำลายบ้านผู้รับผิดชอบสถานที่สร้างรถไฟชูอิตะ แต่ไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บ

หลังจากนั้น ทั้ง 2 กลุ่ม รวมประมาณ 900 คน ทะลุแนวตำรวจ ป้องกันไปสู่สถานที่สร้างรถไฟชูอิตะเมื่อเวลา 6 โมงเช้าของวันที่ 25 มิถุนายน 1952 แต่รถไฟที่บรรทุกอาวุธได้ถูกย้ายออกไปก่อนแล้ว ผู้ชุมนุมร้องประท้วงว่า “คัดค้านสงคราม” “เลิกรถไฟบรรทุกอาวุธ”

ภาพที่ 4 ตำรวจบาดเจ็บด้วยระเบิดขวด

ที่มา: Japanese book "ASAHI CHRONICLE: the 20th century Vol.5"
published by Asahi Shimbun Company.

เมื่อกลุ่มผู้เดินขบวนขัดขวางรถไฟขนส่งอาวุธไม่สำเร็จ จึงมุ่งไปยังสถานีรถไฟ หลายคนมี กระบองไม้ไผ่ ก้อนหิน และอื่น ๆ คนส่วนหนึ่งแอบนำระเบิด

¹² เคยถูกคุมขังเพราะต้องสงสัยว่าเป็นอาชญากรสงคราม แต่ได้รับการถอนฟ้อง หลังจากนั้นก็ส่งเสริมการแข่งเรือ และด้วยกำไรจากการเล่นพนัน ต่อมาได้ก่อตั้ง The Nippon Foundation ซึ่งสนับสนุน API Fellowship

ขวด ขวดเกลือ โลหะซัลเฟตและอื่น ๆ ไปด้วยระหว่างเดินขบวน มีบางคนทำลายป้อมตำรวจ รถยนต์ทหารสหรัฐถูกทำลายและทหารสหรัฐนายหนึ่งได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ ผู้เดินขบวนได้ขว้างก้อนหินและระเบิดขวดทำลายรถตำรวจ ตำรวจนายหนึ่งตกจากรถได้รับบาดเจ็บ(Nishimura, 2004 : 166)

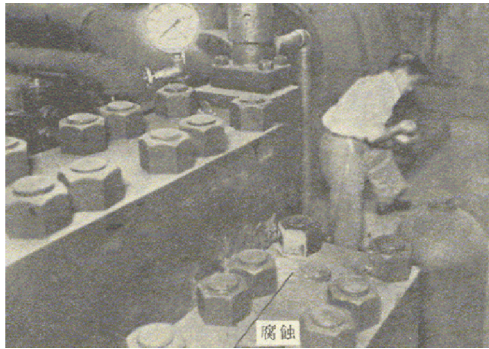
กลุ่มผู้เดินขบวนสลายตัวที่สถานีรถไฟซุอิตะ แต่ในขณะนั้นตำรวจตามมาจับกุม พวกเขาจึงขว้างระเบิดขวด ตำรวจยิงปืน ความโกลาหลทำให้มีผู้บาดเจ็บกว่า 500 คน ตำรวจจับผู้เดินขบวนได้กว่า 300 คน

การชุมนุมและเดินขบวนนี้เป็นกลลวง แต่เป้าหมายที่แท้จริงคือมีแผนการโจมตีฐานทัพสหรัฐอเมริกา สถานที่สับรางรถไฟซุอิตะ และโรงงาน Komatsu¹³ อย่างไรก็ตาม การโจมตีสถานที่ 2 แห่งแรกไม่เกิดขึ้น ส่วนการโจมตีโรงงาน Komatsu เกิดขึ้นจริง แต่ก็ไม่สำเร็จ (Wakita, 2004 : 436) มีการเปิดเผยในภายหลังว่า คิม ซิงซง (金時鐘)¹⁴ ได้รับคำสั่งจาก“แผนกนโยบายชนชาติ” (民族対策部, อธิบายในส่วนต่อไป) ในพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น ให้โจมตีสถานที่สับรางรถไฟตั้งแต่ครั้งปีก่อนเหตุการณ์จริง ทางพรรคได้จัดตั้ง “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” (祖国防衛隊, อธิบายในส่วนต่อไป) ประมาณ 10 คน เพื่อขัดขวางการขนส่งอาวุธจากโอซาก้าถึงเกาหลี ถ้า “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” ดำเนินการไม่สำเร็จ ก็ตั้งใจจะเอาตัวเข้าชนหรือขวางรถไฟไม่ให้ออก แต่ด้วยเหตุที่ไม่มีรถไฟบรรทุกอาวุธอยู่ที่นั่นแล้ว การปฏิบัติจึงไม่เกิดขึ้น คิม ซิงซงได้เข้าร่วมแผนการนี้ซึ่งตอนนั้นมีข้อความที่กล่าวว่า “หยุดรถไฟขนส่งอาวุธยุทธโปกรณ์ 10 นาที สามารถช่วยชีวิตเพื่อนร่วมชาติได้ 1,000 คน” (Nishimura 2004:186, 196-197)

¹³ โรงงาน Komatsu แห่งหนึ่งอยู่ในเมืองฮิระกะตะ จังหวัดโอซาก้า เมืองฮิระกะตะเป็นเมืองโรงงานผลิตอาวุธยุทธโปกรณ์ตั้งแต่สมัยเมจิ ชาวเกาหลีถูกเกณฑ์เป็นกรรมกรสร้างขยายโรงงาน มีชาวเกาหลีประมาณ 1,300 คนอาศัยอยู่ที่เมืองฮิระกะตะในปี 1939 หลังสงคราม SCAP ยึดและปิดโรงงานเหล่านี้ โรงงานผลิตปืนใหญ่แห่งหนึ่งกลายเป็นโรงงาน Komatsu ซึ่งผลิตรถยกของหนักในปัจจุบันนี้

¹⁴ เกิดที่เกาหลีเหนือในปี 1929 เคยเป็นเด็กที่จงรักภักดีต่อจักรพรรดิญี่ปุ่น หลังสงครามต้นตัวเป็นผู้รักชาติ เข้าเป็นสมาชิกพรรคกรรมกรเกาหลีใต้ (南朝鮮労働党) หลังเหตุการณ์ 3 เมษายน (การคัดค้านการเลือกตั้งในเกาหลีใต้ด้วยอาวุธ) ได้ลอบเข้าสู่ญี่ปุ่น เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น และเข้าร่วมเหตุการณ์ซุอิตะ (Nishimura, 2004: 189-190)

สำหรับแผนการที่จะโจมตีโรงงาน Komatsu ที่อิระกะตะ (枚方) โดย “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” นั้น พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นเตรียมการไว้แล้ว โรงงาน Komatsu ผลิตลูกปืนใหญ่ที่ใช้ที่เกาหลีตามคำสั่งของทหารสหรัฐ จุดประสงค์ของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นคือถ่วงเวลาการผลิตลูกปืนใหญ่ให้ช้าลงด้วยการทำลายเครื่องบด มี “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” 3 คนที่เป็นชาวเกาหลีลงมือดำเนินการ โดยวางระเบิดเวลา 2 ลูกบนเครื่องบด ระเบิดลูกหนึ่งระเบิดแต่ก็สร้างความเสียหายไปเพียงเล็กน้อยที่ผิวหน้าของเครื่อง ซึ่งต่อมาตำรวจเองไม่สามารถสังเกตเห็น ส่วนอีกลูกหนึ่งไม่ระเบิดเนื่องจากระเบิดเวลาที่ผลิตขึ้นด้วยตัวเองนั้นไม่ทำงาน หลังจากวางระเบิดเวลาแล้ว “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” ก็ไปยังบ้านนายหน้าที่วิ่งเต้นให้ Komatsu ซื้อโรงงานที่รัฐบาลญี่ปุ่นขายให้ในราคาถูก และทิ้งระเบิดขุดทำลายบ้านส่วนหนึ่ง “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการต่อต้านสงคราม (Wakita, 2004:102-103, 113, 119) ผู้นำ “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ”¹⁵ นี้ กล่าวในช่วงต่อสู้คดีว่า

ภาพที่ 5 ระเบิดลูกหนึ่งสร้างความเสียหายไปเพียงเล็กน้อยที่ผิวหน้าของเครื่อง
ที่มา: Yokomaku 1954: 6.

¹⁵ เกิดที่เกาหลีใต้ นิยมพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น เคยดำรงตำแหน่งอดีตประธาน “สันนิบาตเยาวชน” เขตหนึ่ง อดีตหัวหน้า “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” แห่งหนึ่งในโอซาก้า ถูกจับในเหตุการณ์อิระกะตะ ถูกลงโทษจำคุก 3 ปี 6 เดือน (Wakita, 2004: 120)

“พวกเรายอมเสี่ยงชีวิตเพื่อวางระเบิด พวกเราเตรียมใจอยู่แล้ว ว่า ถ้าต่อสายของระเบิดเวลาผิดพลาด ก็จะต้องตายทันทีที่นั่นแหละ พวกเรา ยอมรับว่า ทำลายโรงงานไม่สำเร็จ แต่ไม่คิดว่าทำผิดเพราะถูกปืนใหญ่ที่ ถูกผลิตที่นั่นจะทำลายชีวิตพี่น้องชาวเกาหลี ในกรณีของสหภาพญี่ปุ่น ถ้า สหภาพญี่ปุ่นเพียงแต่ตำหนิตัวคนเดียวเองในที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ ญี่ปุ่นระดับชาติครั้งที่ 6 (第6回全国協議会) ปัญหาที่อาจจะยุติลงได้ แต่ในกรณีพวกเราชาวเกาหลี ไม่ใช่อย่างนั้นแน่” (Wakita, 2004:120)

ในบรรดาผู้มีส่วนร่วมเดินขบวนในเหตุการณ์ซูอิตะ มีชาวเกาหลีถึง 60% ในจำนวนนี้ มี 200 คนถูกจับกุมและ 111 คนรวมทั้งชาวเกาหลี 50 คน ถูกฟ้องในคดีก่อความไม่สงบ การไต่สวนพิจารณาคดีใช้เวลา 20 ปี จนถึงชั้น ศาลฎีกา ในที่สุด ปรากฏว่าไม่มีความผิดในคดีก่อความไม่สงบเพราะรัฐธรรมนูญ มาตรา 21 รับรองเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเดินขบวนคัดค้านสงครามไม่ผิดกฎหมาย (Nishimura, 2004:63, 167-168; Oguma, Kang 2008:563)

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ความรุนแรงอื่น ๆ หลากอย่าง เช่น คิม ซึง อ้ายอยู่ในหมู่บ้านชาวเกาหลีที่จังหวัดโอซาก้า ในหมู่บ้านนี้มีโรงงานเล็ก ๆ มากมายผลิตระเบิด เช่น นาปาล์ม คิมไปที่โรงงานและเกลี้ยกล่อมให้หยุดผลิต ถ้าไม่ยอม “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” ก็จะทำลายเครื่องจักร (Nishimura 2004:195)

สรุปว่าขบวนการสันติภาพต่อต้านสงครามเกาหลีของชาวเกาหลีในญี่ปุ่น นั้นไม่ใช่แค่การชุมนุม เดินขบวน แจกใบปลิวต่อต้านสงครามเกาหลีเท่านั้น แต่ เป็นปฏิบัติการที่ใช้ความรุนแรงด้วย

4. สาเหตุที่ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นใช้ความรุนแรง

ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลีและขัดขวางการขนส่งอาวุธ จากญี่ปุ่นสู่เกาหลี ส่วนใหญ่เป็นชาวเกาหลีในญี่ปุ่น และขบวนการนี้ยังใช้ความรุนแรงด้วย ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าสาเหตุที่ผลักดันให้ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นใช้ความรุนแรงมี 4 ประการ คือ 1. การสนับสนุนมาตุภูมิ 2. ความไม่พอใจต่อการกดขี่

ของรัฐบาลญี่ปุ่น 3. ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับสงครามเกาหลี 4. บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์

4.1 การสนับสนุนมาตุภูมิ

องค์กรต่างๆ ของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นยินดีสนับสนุนการปลดแอกประเทศเกาหลี และส่งเสริมให้ชาวเกาหลีกลับไปยังมาตุภูมิเพื่อมีส่วนร่วมสร้างประเทศเกาหลีใหม่

แต่หลังญี่ปุ่นแพ้สงคราม ทหารโซเวียตยึดครองภาคเหนือและทหารสหรัฐยึดครองภาคใต้ของเกาหลีโดยแบ่งด้วยเส้นรุ้ง 38° เหนือ ในเดือนธันวาคม 1945 มีการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐ โซเวียต และอังกฤษที่กรุงมอสโก และประกาศว่า สหรัฐ อังกฤษ โซเวียต และจีนจะดูแลเกาหลีในฐานะผู้พิทักษ์ 5 ปี (信託統治) จากนั้นจะให้เกาหลีมีเอกราช เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวเกาหลีที่คาดหวังว่าจะได้เอกราชทันทีจึงตกใจและผิดหวัง แต่สงครามเย็นทำให้สหรัฐและโซเวียตต่างก็ยอมให้ชาวเกาหลีจัดตั้งรัฐบาลของตนเอง การพิทักษ์เกาหลีโดย 4 ประเทศล้มเหลว ในสถานการณ์เช่นนี้ สหรัฐได้เสนอให้จัดการเลือกตั้งในเกาหลี แต่โซเวียตปฏิเสธ จึงมีการเลือกตั้งในเกาหลีใต้เท่านั้น ในปี 1948 เกาหลีใต้ประกาศเอกราช ก่อนที่เกาหลีเหนือจะได้ประกาศเอกราชต่อมาในภายหลัง

สงครามเกาหลีเกิดขึ้นในวันที่ 25 มิถุนายน 1950 สงครามเกาหลีนั้นแม้ว่าประเทศเกาหลีเหนือโจมตีประเทศเกาหลีใต้ก่อน แต่ทางนั้นก็ระบุว่านั่นคือสงครามกลางเมือง คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งโซเวียตไม่ได้เข้าร่วมนั้นลงมติดำเนินิตเบียนเกาหลีเหนือ และจัดส่งกองกำลังสหประชาชาติเข้าไปเพื่อให้เกาหลีเหนือถอนทหารและยุติการรบ สหรัฐ โซเวียต และจีนเข้าแทรกแซงและทำให้สงครามเกาหลีกลายเป็นสงครามระหว่างค่ายเสรีนิยมกับค่ายสังคมนิยม

หลังจากสงครามเกาหลีเกิดขึ้นไม่นาน ชาวเกาหลีในพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นได้จัดตั้ง“คณะกรรมการป้องกันมาตุภูมิ” (祖国防衛委員会) และ“กองป้องกันมาตุภูมิ” ขึ้นเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ องค์กรที่ผิดกฎหมาย และเป็นองค์กรลับเหล่านี้ ได้วิจารณ์จักรวรรดินิยมอเมริกา รัฐบาลเกาหลีใต้ และรัฐบาลญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังได้คัดค้านฐานทัพสหรัฐที่อยู่ในญี่ปุ่น การผลิต และการส่งอาวุธด้วย นักเคลื่อนไหวได้รวบรวมลายเซ็นผู้เรียกร้องสันติภาพ ออกตีพิมพ์และแจก

ใบปลิวคัดค้านสงคราม, การผลิตอาวุธ และการส่งอาวุธ อีกทั้งยังโจมตีโรงงานขนาดเล็กที่ผลิตอาวุธและขัดขวางการผลิตด้วย ในปี 1951 ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นจัดตั้ง“แนวร่วมประชาธิปไตยเอกภาพเกาหลีในญี่ปุ่น”(在日朝鮮統一民主戰線) แทน “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” ซึ่งมีหน้าที่ 6 อย่างคือ 1. ปลุกฝังให้ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกชาตินิยมและรักชาติ, 2. ปกป้องการศึกษาและวัฒนธรรมเกาหลี, 3.ต่อสู้เพื่อชีวิต, 4. ปกป้องสิทธิมนุษยชน, 5. คัดค้านการเนรเทศ และ 6. พิทักษ์สันติภาพ “แนวร่วม” นี้เริ่มต่อสู้กับปัญหาประจำชีวิตและรวบรวมชาวเกาหลีเข้าสู่การต่อสู้ป้องกันมาตุภูมิ

ชาวเกาหลีที่เคยมีส่วนร่วมในขบวนการต่อต้านสงครามแล้วว่า ตอนนั้นมีความรู้สึกว่าจะยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อป้องกันมาตุภูมิ หรือระลึกถึงขบวนการต่อต้านสงครามว่าเป็นการต่อสู้ป้องกันมาตุภูมิให้พ้นจากสงครามรุกรานของสหรัฐ (Oguma, Kang 2008:526, 560) นักต่อสู้ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น มีจุดประสงค์ชัดเจนว่า ต้องการขัดขวางสงครามในมาตุภูมิ พวกเขาจึงมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้ด้วยความรุนแรง (Ito, 2004:774)

ภาพที่ 6 รับทหารอาสาสมัครของชาวเกาหลีผู้สนับสนุนเกาหลีใต้ ปี 1950
ที่มา: Japanese book "Showa History Vol.13: Ruins and Lack" published by
Mainichi Newspapers Company.

ส่วนชาวเกาหลีผู้สนับสนุนเกาหลีใต้ก็เกรงว่า เกาหลีจะตกเป็นเมืองขึ้นของโซเวียต จึงส่งทหารอาสาสมัคร 642 คนไปเข้าร่วมกับกองกำลังของสหประชาชาติ (Kim, 2010:181-182) ในจำนวนที่ส่งไปนั้น 59 คนเสียชีวิต 97 คนหายตัวไป และ 380 คนได้รับบาดเจ็บ (Kokusai korai gakkai, 2010:297)

4.2 ความไม่พอใจต่อการถูกกดขี่ ถูก และชีวิตที่ยากลำบาก

ปู เดกสุ ผู้เคยมีส่วนร่วมในขบวนการต่อต้านสงครามกล่าวย้อนกลับไปว่า “ไม่นานหลังจากการปลดแอกจากญี่ปุ่น พวกเราเดินขบวนเรียกร้องเอกราชจากสหรัฐกับโซเวียต ในขณะที่ทหารสหรัฐก็จะสนับสนุนอยู่เงียบ ๆ แต่หลังจากมีการเลือกตั้งที่เกาหลีได้ไม่นาน เกาหลีเหนือก็ประกาศเอกราช คนที่เป็นประธานสันนิบาตเยาวชนพยายามจะปักธงชาติเกาหลีเหนือที่โรงเรียนเกาหลีที่เมืองยะโอะ (八尾) จังหวัดโอซาก้า แล้วก็จะจัดประชุมใหญ่ แต่เนื่องจากทางการไม่อนุญาต ตำรวจจึงมาสลายการชุมนุม ชาวเกาหลีส่วนใหญ่หนีไป แต่มีคนหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวหน้าการโฆษณาถูกตำรวจจับ แล้วก็ถูกส่งตัวไปเกาหลีใต้ ถ้าส่งตัวไปเกาหลีได้ก็จะถูกลงโทษหนัก นี่เรียกว่าเหตุการณ์ธงชาติ แคมป์ธงชาติก็ต้องเสี่ยงชีวิต การควบคุมเข้มงวดมาเรื่อย ๆ” (Nishimura, 2004:133)

ขณะที่เกิดความหวาดกลัวการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศคำสั่งควบคุมกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในเดือนเมษายน ค.ศ.1949 ควบคุมฝ่ายซ้ายอย่างเข้มงวดก่อนจินแดงจะชนะ SCAP สั่งให้ยุบ “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” และไล่แกนนำ 16 คน ออกจากงานที่รับใช้ประชาชนส่วนรวม (Nishimura, 2004:134) เนื่องจาก “สันนิบาต” เป็นตัวแทนประชาชนของชาวเกาหลีในญี่ปุ่น การยุบองค์กรนี้ทำให้ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นเดือดร้อน

ภาพที่ 7 การรณรงค์ต่อต้านการปิดโรงเรียนเกาหลี ปี 1948

ที่มา: Japanese book "Pictorial Modern history: The 5th collection"
published by Kokusai-Bunka Johosha

รัฐบาลญี่ปุ่นกดดันโรงเรียนเกาหลีผ่านการประกาศใช้ “กฎหมายการศึกษาในโรงเรียน” (学校教育法) ในเดือนเมษายน 1947 โรงเรียนในญี่ปุ่นต้องใช้ตำราเรียนเป็นภาษาญี่ปุ่น สอนหนังสือด้วยภาษาญี่ปุ่น ครูต้องมีประกาศนียบัตรที่รัฐบาลออก กระทรวงศึกษาธิการแจ้งไม่ให้สอนหนังสือด้วยภาษาเกาหลีและไม่ให้สอนวิชาภาษาเกาหลีเป็นวิชาหลักในเดือนมกราคม 1948 แต่ทาง SCAP สั่งให้รัฐบาลญี่ปุ่นปิดโรงเรียนเกาหลี และกระทรวงศึกษาธิการได้สั่งปิดโรงเรียนเกาหลีทั่วประเทศในเดือนเมษายนปีเดียวกัน (Nishimura, 2004:134) คำสั่งปิดโรงเรียนเกาหลีได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านขึ้นหลายแห่ง โดยเฉพาะการรณรงค์ในโอซาก้ารุนแรงมาก SCAP ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่เมืองโกเบ มีชาวเกาหลีเข้าร่วมชุมนุม 30,000 คน ตำรวจยิงปืนเข้าไปในหมู่ประชาชน มีผู้เสียชีวิต 1 คน บาดเจ็บ 27 คน ชาวเกาหลี 3,000 คนถูกจับ 178 คนถูกฟ้องและลงโทษหนักในศาลทหาร (Nishimura, 2004:135) จุดประสงค์ของ SCAP คือรักษาความสงบและต่อต้านคอมมิวนิสต์ สำหรับรัฐบาลญี่ปุ่น จุดประสงค์คือการดำเนินนโยบายทำให้ชาวเกาหลีเป็นประชาชนญี่ปุ่น (同化政策) (Kim 2010:167)

ในเดือนเมษายน 1952 ประเทศญี่ปุ่นฟื้นฟูอำนาจอธิปไตย รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยกเลิกสัญชาติญี่ปุ่นของชาวเกาหลี ซึ่งทำให้ชาวเกาหลีเสียสิทธิด้านการเมือง

การเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นถูก SCAP และรัฐบาลญี่ปุ่นกดดันภายใต้สงครามเย็น โดยกล่าวหาว่า การเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีได้รับคำสั่งจากพวกคอมมิวนิสต์ ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นมีบทบาทในการประสานระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลี จีน และโซเวียต และทำให้สังคมญี่ปุ่นวุ่นวาย

ส่วนข้อมูลทางเศรษฐกิจและเอกสารเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นในยุคนั้นไม่ค่อยมี หลังจากตำรวจควบคุมตลาดมีตมมากขึ้น ชีวิตของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นก็ลำบากมากขึ้น นอกจากนี้ SCAP ก็ใช้นโยบายเศรษฐกิจซึ่งนำไปให้รัฐบาลญี่ปุ่นลดงบประมาณรายจ่าย, เรียกเก็บภาษี, และควบคุมค่าจ้างให้ต่ำด้วย จึงเกิดภาวะเงินฝืด และยังผลให้บริษัทหลายแห่งล้มละลาย เช่น ในปี 1947 มีบริษัทผลิตสบูของชาวเกาหลี 3,200 แห่ง แต่ในปี 1951 มีแค่ 20 แห่ง บริษัทผลิตเส้นใยและผ้ากว่า 50%, บริษัทโลหะ 48%, และบริษัทเครื่องดื่ม เสื้อผ้า ของซ้ำกว่า 20% ล้มละลายหรือต้องเปลี่ยนธุรกิจ (Kim, 2004:142-143)

สงครามเกาหลีทำให้ญี่ปุ่นมีสภาพเศรษฐกิจดีขึ้น แต่ชีวิตของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นก็ยังลำบากเหมือนเดิม ตามการสำรวจในเดือนตุลาคม 1952 ในบรรดาชาวเกาหลีประมาณ 530,000 คน มีคนตกงานประมาณ 340,000 คน ซึ่งคิดเป็น 64% [คณะกรรมการการทำตำราเรียน2007:80] ชาวเกาหลีจำนวนมากทำธุรกิจส่วนตัวขนาดเล็ก ซึ่งเป็นที่รังเกียจของชาวญี่ปุ่นในยุคนั้น เช่น รัชชื้อของเก่า, ร้านเกมการพนันปาจิงโกะ (パチンコ), รัชจ้างรายวัน, ทำร้านอาหาร เป็นต้น ร้านอาหารในที่นี้ก็คือ ร้านเครื่องในสัตว์ย่าง (ホルモン焼) ซึ่งสร้างรายได้ไม่มากนัก นอกจากนี้ก็มีการสำรวจชุมชนชาวเกาหลีในคิวชูเหนือซึ่งมีเหมืองถ่านหิน การสำรวจชี้ว่าในบรรดาครอบครัวชาวเกาหลี 192 ครอบครัว มี 80% เป็นกรรมกรที่มีรายได้น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกรรมกรญี่ปุ่น (Kim, 2004:151-154)

ตารางที่ 1 อาชีพของชาวเกาหลีในคิวชูเหนือ

	เกษตรกรรม	โยธาธิการ	มิดอานคีน	กรรมกร	สิ่งพิมพ์	รับจ้าง	ทำเรือ	ค้าขาย	คองกน	อื่นๆ
ก่อนมาญี่ปุ่น *	131	1	3					3	25	19
หลังมาญี่ปุ่นถึง ค.ศ.1945	4	52	79	4	1	2	2	4	34	10
ค.ศ.1945-1950	1	69	50	2	9	5	1	12	33	10
1951-1954		52	38	3	19	9	2	21	31	17

* ไม่รวม 10 ครอบครัวที่เกิดที่ญี่ปุ่น (Kim, 2004:152)

องค์กรชาวเกาหลีในญี่ปุ่นต่าง ๆ เช่น “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” (ถูกยุบในปี 1949) พยายามปกป้องชีวิตชาวเกาหลี แก้ไขปัญหาความยากจนและคนตกงานด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น จัดตั้งสหกรณ์หรือธนาคาร ปลอมเงินกู้เพื่อการลงทุน รวบรวมเงินหรือสิ่งของเพื่อแจกให้แก่ชาวเกาหลีที่ขัดสน และส่งเสริมให้เข้ารับความช่วยเหลือในระบบสงเคราะห์ของรัฐบาลญี่ปุ่น (生活保護制度) ทว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนไม่ใช่เรื่องง่าย ชาวญี่ปุ่นดูถูกชาวเกาหลีเพราะยากจนและตกงาน (Kim, 2010:178-181)

อย่างไรก็ดี วิกฤตของมาตุภูมิ นโยบายกีดกันชาวเกาหลีของ SCAP และรัฐบาลญี่ปุ่น และชีวิตที่ยากลำบาก ได้กระตุ้นให้ชาวเกาหลีเข้าร่วมขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลี

4.3 ญี่ปุ่นกับสงครามเกาหลี

กองบัญชาการของสหประชาชาติที่ทำสงครามเกาหลีประจำอยู่ในญี่ปุ่น ญี่ปุ่นกลายเป็นฐานทัพของสหรัฐที่ทำสงครามเกาหลี เครื่องบินทิ้งระเบิดและเครื่องบินต่อสู้บินออกจากฐานทัพสหรัฐในญี่ปุ่นสู่เกาหลี สหรัฐซื้อยุทธโปกรณ์จากญี่ปุ่นและขอให้ทหารสหรัฐฝึกซ้อมที่ญี่ปุ่นได้ ทุกวันรถไฟจะบรรทุกทหารและอาวุธยุทธโปกรณ์มุ่งหน้าสู่เกาหลี ชาวเกาหลีต่อต้านเรื่องเหล่านี้อย่างรุนแรง (Nishimura, 2004:119, 122)

ส่วนญี่ปุ่นก็จัดให้มีกองกำลังทหาร อาวุธ และสัมภาระต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ เนื่องจากทหารสหรัฐในญี่ปุ่นไปทำสงครามที่เกาหลีแล้ว SCAP จึงสั่งให้รัฐบาลญี่ปุ่นจัดตั้ง “กองตำรวจปราบจลาจล” ขึ้นปฏิบัติหน้าที่แทนทหารสหรัฐที่ออกไปแล้ว 75,000 คน และให้จัดตั้ง “ทบวงรักษาการณ์ชายฝั่ง” (海上保安庁) 8,000 คน กอง “ตำรวจปราบจลาจล” เปรียบเสมือนกองทัพอำนาจของทหารสหรัฐ ทหารสหรัฐจัดตั้งหน่วยใน “กองตำรวจปราบจลาจล” โดยจัดให้มีการฝึกอบรมและคัดเลือกผู้บริหารด้วย หอพักของทหารสหรัฐที่ว่างลงเพราะไปเกาหลีกลายเป็นหอพักของ “กองตำรวจปราบจลาจล” และทหารสหรัฐได้มอบอาวุธให้แก่ “ตำรวจ” ด้วย ส่วน “ทบวงรักษาการณ์ชายฝั่ง” ก็ส่งหน่วยกวาดทุ่นระเบิดทะเล 1,200 คนไปเกาหลี และมีผู้เสียชีวิตประมาณ 80 คน (Kokusai korai gakkai, 2010:296-297) เหตุการณ์นี้ผิดไป

จากรัฐธรรมนูญซึ่งห้ามส่งทหารไปต่างประเทศอย่างชัดเจน และโรงงานก็เริ่มผลิตอาวุธยุทธโปกรณ์อีก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกส่งไปยังแนวหน้าในสงครามเกาหลี

นอกจากนี้ กาชาดญี่ปุ่นได้ส่งนางพยาบาลติดตามกองทัพไปยังสงครามเกาหลี และมีโรงพยาบาลในคิวชู เพื่อช่วยทหารผู้ได้รับบาดเจ็บในสนามรบเกาหลี (Michiba, 2005:299)

อุปสงค์พิเศษจากสงครามเกาหลีช่วยให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นดีขึ้น ญี่ปุ่นมีรายได้ 1,100 ล้านดอลลาร์สหรัฐในช่วงสงครามเกาหลี 3 ปี บริษัทญี่ปุ่นได้รับคำสั่งซื้อระเบิด ลวดหนาม รถบรรทุก วัสดุอุปกรณ์เพื่อการสร้างทางรถไฟ ถังน้ำมัน เป็นต้น ญี่ปุ่นกลายเป็นโรงงานอาวุธยุทธโปกรณ์ของสหรัฐและสถานที่พักผ่อนท่องเที่ยวสำหรับทหารสหรัฐ ชาวญี่ปุ่นได้งาน 290,000 คน และอีกประมาณ 3,650,000 คนได้รับค่าจ้างรายวัน (Fujimura, 1981:322)

ในวันที่ 8 กันยายน 1951 รัฐบาลญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาสันติภาพเพื่อยุติสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างญี่ปุ่นกับหลายประเทศที่ประกาศสงครามกับญี่ปุ่น อันเป็นการยุติสงครามอย่างเป็นทางการ ในวันเดียวกันญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาความมั่นคงกับสหรัฐเพื่อให้สหรัฐมีฐานทัพในญี่ปุ่นต่อไปได้ หลังจากที่ได้อำนาจอธิปไตยในวันที่ 28 เมษายน 1952 รัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนสหรัฐและนโยบายสงครามเกาหลีของสหรัฐ ขบวนการต่อต้านสงครามของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นจึงคัดค้านทั้งสหรัฐและญี่ปุ่น

4.4 นโยบายต่อสู้ด้วยอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น

ในทศวรรษที่ 1930 พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นมีสมาชิกชาวเกาหลี 10% กล่าวคือสมาชิกชาวเกาหลีเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นตามคำสั่งขององค์กรคอมมิวนิสต์สากล (Comintern) ซึ่งมีกฎ “หนึ่งประเทศหนึ่งพรรค” และ “หลักว่าด้วยเขตอำนาจภายในอาณาเขต” แต่พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นถูกตำรวจปราบปรามในกลางทศวรรษที่ 1930 จึงไม่สามารถทำกิจกรรมได้จนถึงปี 1945 ซึ่งเป็นปีที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นมองทหารสหรัฐในฐานะทหารปลดแอก และคิดว่าจะสามารถบรรลุการปฏิวัติญี่ปุ่นได้โดยสันติและเป็นประชาธิปไตยภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา แต่หนังสือพิมพ์ “เพื่อสันติภาพถาวรและประชาธิปไตยประชาชน” (For Lasting Peace, for People's Democracy) ของโคมินฟอรัม (Cominform) ที่ออกในวันที่ 6

มกราคม 1950 กลับแสดงความเห็นคัดค้านโดยการลงบทความชื่อ “เกี่ยวกับสถานการณ์ในญี่ปุ่น” วิชาภักษ์วิจารณ์ โนซากะ (สมาชิกกรมการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น, 野坂参三) อย่างรุนแรง ขณะที่มอสโคว์คัดค้านการทำสนธิสัญญาสันติภาพระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ (单独講和条約) และเรียกร้องให้พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นเคลื่อนไหวคัดค้านนอกสภาด้วย การเผยแพร่บทความที่เสนอให้พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นเปลี่ยนนโยบายปฏิวัติโดยสันติวิธีเป็นการต่อสู้โดยใช้กำลัง ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสตาลินนั้น ก็ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นแตกออกเป็น 2 กลุ่มด้วย กล่าวคือ กลุ่มใหญ่ (Shokan faction, 所感派, ผู้นำคือโตกุกะ 徳田球一และโนซากะ) คัดค้านระบอบจักรพรรดิ เสนอให้มีการปฏิรูปที่ดิน และเคลื่อนไหวณรงค์เรียกร้องให้ทำสนธิสัญญาสันติภาพกับทุกประเทศ (全面講和条約) สนับสนุนนโยบายไม่แทรกแซงสงครามเกาหลี ส่วนกลุ่มเล็ก (Internationalist faction, 國際派, ผู้นำคือมิยะโมะโตะ 宮本顕治 และชิเงะ 志賀義雄) มีทัศนะว่า สหรัฐคือศัตรู จึงสนับสนุนเกาหลีเหนือ เข้าร่วมขบวนการสนับสนุน “ข้อเรียกร้องสันติภาพสตอกโฮล์ม” ในเดือนสิงหาคมปี 1951 โคมินฟอร์มและประเทศจีนสนับสนุนกลุ่มใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น กลุ่มเล็กจึงพ่ายแพ้ พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นละทิ้งนโยบายสันติภาพ และหันไปใช้นโยบายต่อสู้ด้วยอาวุธและออกสู่ชนบท (山村工作队) จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธเล็ก ๆ โจมตีป้อมตำรวจด้วยระเบิดขวด (火炎瓶闘争)

ต่อมาในวันที่ 21 กรกฎาคม 1952 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ประกาศใช้ “กฎหมายป้องกันมิให้เกิดการเคลื่อนไหวทำลาย” เพื่อควบคุมการต่อสู้โดยใช้อาวุธเหล่านี้ และยับยั้งการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น ความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นลดลงตั้งเห็นได้จากจำนวน ส.ส.สังกัดพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นที่ลดลง กล่าวคือ พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นมี ส.ส. 5 คนในจำนวนทั้งหมด 468 คนเป็นครั้งแรกในปี 1946 และมี ส.ส. 4 คนใน 466 คนในปี 1947 และเพิ่มขึ้นเป็น 35 คนในปี 1949 แต่หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่อสู้ด้วยอาวุธ ก็ไม่มีสมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ในปี 1952 เลย (ปัจจุบัน ทางพรรค มีส.ส. 8 คนใน 480 คน) จนกระทั่งในเดือนกรกฎาคม 1955 พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นจึงละทิ้งนโยบายการต่อสู้ด้วยอาวุธและหันมาเคลื่อนไหวแบบถูกกฎหมาย ต่อมาภายหลัง พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นระบุเกี่ยวกับนโยบาย

การต่อสู้ด้วยอาวุธในปี 1950 โดยวิพากษ์วิจารณ์ว่า การดำเนินการเช่นนั้นเกิดขึ้น เพราะเงินและโซเวียตแทรกแซง

อย่างไรก็ตาม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คิม จอนเฮ (金天海, คอมมิวนิสต์ชาวเกาหลี) ออกจากเรือนจำในเดือนตุลาคม 1945 และได้รับเลือก เป็นกรรมการคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น มีสมาชิกชาว เกาหลีประมาณ 1,000 คนในเดือนกุมภาพันธ์ 1946 และเพิ่มขึ้นเป็น 3,700 คน ในเดือนสิงหาคม 1948 คนเหล่านี้ต่อสู้เพื่อชีวิต สิทธิของชาวเกาหลีในญี่ปุ่น เอก ราชและเอกภาพของเกาหลี และประชาธิปไตยของญี่ปุ่น

พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นจัดตั้ง “แผนกชนชาติ” อันเป็นแผนกที่สมาชิก เกาหลีสังกัดอยู่ “แผนกชนชาติ” จัดตั้ง “คณะกรรมการป้องกันมาตุภูมิ” และ “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” ในวันที่ 1 กรกฎาคม 1950 (Mun, 2007: 136, 143) นอกจากนี้ “แผนกชนชาติ” ยังได้จัดตั้ง “แนวร่วมประชาธิปไตยเอกภาพเกาหลี ในญี่ปุ่น” ซึ่งเป็นองค์กรมวลชนขึ้นแทน “สันนิบาตชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” ด้วย

พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นเปิดประชุมระดับชาติครั้งที่ 4 (第4回全国協議 会) ในเดือนกุมภาพันธ์ 1951 และตัดสินใจใช้แนวทางต่อสู้ด้วยอาวุธ ต่อมาใน เดือนตุลาคม พรรคนี้จัดตั้ง “กองป้องกันแกนกลาง” (中核自衛隊) และโจมตี ป้อมตำรวจและใช้ระเบิดขวด

ภาพที่ 8 เหตุการณ์วันแรงงานนองเลือดบริเวณหน้าพระบรมราชวังในปี 1952 ทำให้ขบวนการต่อต้านสงครามรุนแรงขึ้น

แม้ว่า “แผนกชนชาติ” อยู่ภายใต้พรรค แต่ขบวนการของ “คณะกรรมการป้องกันมาตุภูมิ” และ “หน่วยป้องกันมาตุภูมิ” เป็นของชาวเกาหลีเอง ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นซึ่งเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น หลายคนมีส่วนร่วมใน

การต่อสู้ด้วยอาวุธเพราะคิดว่าเป็นขบวนการปฏิวัติและป้องกันมาตุภูมิ ความจริงแล้ว มีการชิงอำนาจภายในแกนนำพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น โดยเฉพาะระหว่าง โตเกียวกับโอซาก้า ทำให้การณรงศ์มีความรุนแรงขึ้น (Nishimura, 2004:182) พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นก็อาศัยสมาชิกชาวเกาหลีเพราะสมาชิกชาวญี่ปุ่นมีจิตสำนึกไม่เข้มข้น (Kim, 2010:184) กล่าวคือ ในการต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อต่อต้านฐานทัพสหรัฐในญี่ปุ่นและการร่วมมือกันเพื่อต่อต้านสงครามเกาหลีของญี่ปุ่นนั้น ชาวเกาหลีคือผู้มีบทบาทนำในพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นในเชิงปฏิบัติการ

5. บทส่งท้าย

การพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ยินดีที่ได้เอกราช แต่จากนั้นไม่นานชาวเกาหลีในญี่ปุ่นก็ถูกรัฐบาลญี่ปุ่นกดขี่ สงครามเกาหลีแยกชาติเกาหลีเป็นเหนือกับใต้อย่างเด็ดขาด ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ผู้สนับสนุนเกาหลีเหนือคิดว่าสหรัฐเป็นศัตรู และมีจำนวนไม่น้อยที่เข้าร่วม ขบวนการสันติภาพ ประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางทหารกับสหรัฐอย่างแนบแน่นและมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามเกาหลี รัฐบาลญี่ปุ่นกดขี่ขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลีซึ่งมีชาวเกาหลีในญี่ปุ่นดำเนินบทบาทสำคัญในอยู่ขบวนการนั้น การเคลื่อนไหวเหล่านั้นดำเนินไปด้วยความรุนแรงโดยมีพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นอยู่เบื้องหลัง

ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นและพรรคคอมมิวนิสต์คัดค้านสงครามเกาหลี อันที่จริง การต่อต้านสงครามเกาหลีคือการคัดค้านสหรัฐกับเกาหลีใต้และสนับสนุนเกาหลีเหนือนั่นเอง “คณะกรรมการป้องกันมาตุภูมิ” ซึ่งประกอบด้วยชาวเกาหลีในญี่ปุ่นต่อต้านสงครามเกาหลีด้วยความรุนแรง ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นนำการต่อสู้ด้วยอาวุธก่อนที่พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นจะนำนโยบายการต่อสู้ด้วยอาวุธมาใช้เสียอีก ไม่อาจกล่าวได้ว่าชาวเกาหลีเหล่านี้ถูกพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นชี้นำให้ทำประโยชน์แก่พรรค การเคลื่อนไหวของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นเกิดขึ้นจากความตั้งใจต่อต้านสงครามเกาหลีด้วยความรุนแรงเพื่อป้องกันมาตุภูมิ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นนำขบวนการสันติภาพต่อต้านสงคราม การที่ชาวเกาหลีและชาวญี่ปุ่นต่างก็ร่วมมือกันต่อสู้กับสหรัฐและรัฐบาลญี่ปุ่นที่เข้าพวกกัน โดยร่วมมือกันในระดับใหญ่เช่นนี้ นับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น

หลังจากประเทศญี่ปุ่นฟื้นฟูอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้ยกเลิกคำสั่งควบคุมกลุ่มต่าง ๆ และประกาศใช้ “กฎหมายป้องกันมิให้เกิดการเคลื่อนไหวทำลาย” เพื่อควบคุมการต่อสู้ด้วยอาวุธ หลังจากพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นยกเลิกนโยบายการต่อสู้ด้วยอาวุธแล้ว “แนวร่วมประชาธิปไตยเอกภาพเกาหลีในญี่ปุ่น” ก็ยกเลิกนโยบายการต่อสู้ด้วยอาวุธและตัดความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น จากนั้นก็พัฒนาเป็น “สมาคมสหชาวเกาหลีในญี่ปุ่น” (在日本朝鮮人総連合会) สมาคมนี้นี้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองญี่ปุ่น หลังทศวรรษ 1970 จิตสำนึกต่อประเทศเกาหลีของชาวเกาหลีในญี่ปุ่นจิตจางลงและมีชาวเกาหลีที่ตั้งใจจะอาศัยอยู่ในญี่ปุ่นมากขึ้น พวกเขาปรับชีวิตให้เข้ากับญี่ปุ่นและได้สัญชาติญี่ปุ่น ส่วนชาวเกาหลีที่มีสัญชาติเกาหลีก็พยายามแก้ไขระบบที่ไม่เสมอภาค เช่น การพิมพ์ลายนิ้วมือในใบลงทะเบียนคนต่างชาติ, การได้งานทำ, การเลื่อนตำแหน่ง, การเข้าอยู่อาศัยในอพาร์ทเมนต์, สิทธิทางการเมือง เป็นต้น และระบบปฏิบัติต่อชาวต่างชาติก็ค่อย ๆ ดีขึ้น

ในปี 2010 มีชาวเกาหลีในญี่ปุ่นที่ถือสัญชาติเกาหลีใต้และเกาหลีเหนือ 565,989 คน และนับตั้งแต่ปี 1952 ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นเพิกถอนสัญชาติญี่ปุ่นของชาวเกาหลีมาจนถึงปี 2008 นั้น มีชาวเกาหลีที่ดำเนินการจนได้สัญชาติญี่ปุ่นแล้ว ประมาณ 3 แสนคน และยังมีลูกหลานของชาวเกาหลีเหล่านี้อีกด้วย จึงประเมินได้ว่า ในปัจจุบัน มีชาวเกาหลีหรือคนที่สืบเชื้อสายเกาหลีอยู่ในญี่ปุ่นรวมมากกว่า 1 ล้านคน ชาวเกาหลีในญี่ปุ่นรุ่นใหม่เกิดที่ญี่ปุ่นและเติบโตที่ญี่ปุ่น ปัจจุบันสืบทอดมาถึงรุ่นที่ 3 หรือรุ่นที่ 4 แล้ว ญี่ปุ่นก็ควรจะมุ่งหน้าไปสู่สังคมที่อยู่ร่วมกับชาวเกาหลีที่ใช้ชีวิตในญี่ปุ่นอย่างภาคภูมิใจในความเป็นชาวเกาหลี ความสำนึกเชิงประวัติศาสตร์ในขบวนการต่อต้านสงครามเกาหลีนี้อาจจะช่วยสร้างสังคมญี่ปุ่นที่อยู่ร่วมกับชาวเกาหลีได้อย่างกลมกลืน

หมายเหตุ : ผู้เขียนรู้สึกเสียใจที่ในปัจจุบันยังมีถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (hate speech) ต่อชาวเกาหลีในญี่ปุ่น

เอกสารอ้างอิง

- Fujimura, Michio. (1981). *Nihon gendaishi (ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นร่วมสมัย)*, Tokyo: Yamakawashuppansha.
- Gomi, Humihiko (ed.). (2005). *Shosetsu nihonshi kenkyu (ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น)*, Tokyo: Yamakawashuppansha.
- Ito, Akira. (2004). *Kaisetsu: teikoken to busoken no konnichiteki imi (ความหมายปัจจุบันของสืทธิต่อต้านและสืทธิใช้ความรุนแรง)*, in Wakita, Ken-ichi *Chosen senso to suita hirakata jiken, (สงครามเกาหลีกับเหตุการณ์ซูอิตะ และอิระกะตะ)* Tokyo: Akashishoten.
- Kim, Chan-jong. (2004). *Zainichi gekido no hyakunen (100 ปีที่ชีวิตผันผวนของโซนิชิ (ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น)*, Tokyo: Asahishinbunsha.
- Kim, Chan-jong. (2010). *Kankoku heigo 100 nen to zainichi (การรวมเกาหลีให้เป็นญี่ปุ่น 100 ปีกับ “โซนิชิ”)*, Tokyo: Shinchosha.
- Kokusai korai gakkai. (2010). *Zainichi korian jiten (พจนานุกรมชาวเกาหลีในญี่ปุ่น)*, Tokyo : Akashishoten.
- Kurihara, Yukio. (1990). *Kakumei gendan tsui sakujitsu no hanashi (คุยเรื่องการปฏิวัติ)*, Tokyo: Shakaihyoronsha.
- Michiba, Chikanobu. (2005). *Senryo to heiwa : sengo to iu keiken (การยึดครองกับสันติภาพ)*, Tokyo : Seidosha.
- Miyachi, Masato (ed.). (2008). *Nihonshi (ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น)*, Tokyo: Yamakawashuppansha.
- Mun, Gyonsu. (2007). *Zainichi chosenjin mondai no kigen (ที่มาของปัญหาชาวเกาหลีในญี่ปุ่น)*, Musashino : Kurein.
- Nishimura, Hideki. (2004). *Osaka de tatakatta chosen senso : suita hirakata jiken no seishun gunzo (เหตุการณ์ซูอิตะและอิระกะตะ)*, Tokyo: Iwanamishoten.

- Oguma, Eiji and Kang Sang-jung (eds.) (2008). **Zainichi issei no kioku** (ความทรงจำของไชนีซีไรน์ที่หนึ่ง), Tokyo : Shueisha.
- Paku, Chonmyon ed. (2006). **Zainichi chosenjin no rekishi to bunka** (ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชาวเกาหลีในญี่ปุ่น), Tokyo : Akashishoten.
- Paku, Kyonshiku. (1989). **Kaiho go zainichi chosenjin undoshi** (ประวัติการเคลื่อนไหวชาวเกาหลีในญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง), Tokyo : San-ichishobo.
- Yokomaku, Taneyuki, Tomihisa, Ko, Funakoshi, Nobukatsu. (1954). **Suita hirakata jiken ni tsuite** (เหตุการณ์ซูดะและอิระกะตะ), Tokyo: Homu kenshujo.
- Wakita, Ken-ichi. (2004). **Chosen senso to suitea hirakata jiken**, (สงครามเกาหลีกับเหตุการณ์ซูดะ และอิระกะตะ) Tokyo: Akashishoten.
- คณะกรรมการการทำตำราเรียน (『歴史教科書在日コリアンの歴史』作成委員会 編) (2007). **Rekishi kyokasho zainichi korian no rekishi** (ประวัติศาสตร์ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น), Tokyo: Akashishoten.
- คณะกรรมการการทำตำราเรียน. (2007). **Rekishi kyokasho zainichi korian no rekishi** (ประวัติศาสตร์ชาวเกาหลีในญี่ปุ่น), Tokyo : Akashishoten.

ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ Social Movement against Gold Mining

สุภีร์ สมอนา¹, ดร.มนีมัย ทองอยู่², รศ.ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข³
Supee Samorna, Maneemai Thongyou, Somsak Srisantisuk

บทคัดย่อ

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ ศึกษาผ่านกรอบการกระทำร่วม (collective action frame) 3 กรอบ คือ กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) กรอบแนวทางออกปัญหา (prognostic framing) และกรอบการจูงใจ (motivational framing) ตามทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดของ Snow & Benford พบว่า ขบวนการได้สร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) ที่สอดคล้องกับทฤษฎี โดยวินิจฉัยว่าปัญหาที่นำมาสู่การเคลื่อนไหวคือ “ความไม่เป็นธรรม” ในการจัดการทรัพยากรแร่โดยรัฐ แต่นอกเหนือจากข้อค้นพบตามทฤษฎีแล้ว ขบวนการยังวินิจฉัยถึงปัญหานโยบายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรมและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน และปัญหาการสมคบคิดร่วมมือกันระหว่างรัฐกับทุน กรอบการวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ได้นำมาซึ่งการนำเสนอแนวทางออกปัญหา (prognostic framing) ที่สอดคล้องกับการวินิจฉัยปัญหา คือ การเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรม โดยเรียกร้องให้รัฐปฏิรูปโครงสร้างด้วยการปรับเปลี่ยนกฎหมายแร่ และแก้ไขสัญญาสัมปทานให้เกิดความเป็นธรรม นอกจากนี้ยังเสนอทางออกระดับท้องถิ่น คือการส่งตัวแทนลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้สามารถเข้าไปจัดการกับโครงสร้างระดับท้องถิ่นเพื่อลดปัญหาโครงสร้างผูกขาด พร้อมกับปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาให้เอื้อต่อวิถี

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

³ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์

ชีวิตและชุมชน สำหรับกรอบการจูงใจ (motivational framing) ให้เกิดการเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวนั้น ได้จูงใจด้วยการนำถ้อยคำกระตุ้น “หายนะภัยของเหมืองแร่” และ “ผลกระทบที่รุนแรง” มาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมกับชูประเด็น “วิถีวัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นพลังทางวัฒนธรรมภายในชุมชน เป็นเครื่องมือในการระดมการต่อสู้

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, กรอบโครงสร้างความคิด, เหมืองแร่

Abstract

The research has adopted the collective action framing tasks proposed by Snow and Benford to study the framing process. These include diagnostic framing, prognostic framing and motivational framing. Regarding diagnostic framing, “injustice frames” was identified which confirmed previous studies. In addition, this research was able to identify two other important diagnostic framing shared by the two cases under study, one being the state’s development policy biased towards industrial development and against agricultural development and rural people’s way of life and the other, the alliance between the state and the private sector. Based on these three diagnostic frames, two levels of corresponding prognostic framing were made. The movement demanded that the state make structural reform through the amendment of the mining law and change unfair mining concession terms. At the local level, movement representatives stood for local government elections with the aims to make local structural reforms, tackle monopoly problems and change local development policies. As for motivational framing, the vocabularies used to mobilize movement participation were “disastrous mining” and “dangerous impact” to warn against the severity and urgency of the problems, while putting forward the “community culture” discourse as a mobilizing tool.

บทนำ

บทความนี้ต้องการที่จะอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ โดยอาศัยข้อมูลตั้งแต่ปี 2544-2554 และการวิเคราะห์ข้อมูลจากงานศึกษาที่กระทำขึ้นในระหว่างปี 2554-2555 เรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน” (สุกักร์สมอนา, 2550) ซึ่งได้ศึกษาผ่านกรอบการกระทำร่วม (collective action frame) 3 กรอบ คือ กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) กรอบแนวทางออกปัญหา (prognostic framing) และกรอบการจูงใจ (motivational framing) ตามทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของ Snow และ Benford (Snow & Benford, 1992)

อย่างที่ทราบกันในหมู่นักวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า ปัญหาสำคัญของนักวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ทุกยุคทุกสมัยที่มีการตั้งคำถามมากที่สุด คือ จะมีวิธีการเข้าถึงความจริงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ๆ ได้อย่างไร ซึ่งหลายทศวรรษที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีความพยายามในการใช้เครื่องมือทางทฤษฎีเข้าไปวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ แต่จากงานศึกษากลับพบว่ายังไม่สามารถเข้าถึงความจริงใหม่ๆ ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เท่าใดนัก

หากย้อนไปเมื่อราว 2-3 ทศวรรษที่แล้ว และมองไปที่งานศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเห็นได้ว่างานศึกษาส่วนใหญ่ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น มักจะมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดขบวนการ ที่สุดแล้วมักจะตอบว่าความเดือดร้อนของผู้คนเป็นเหตุให้เกิดการรวมกลุ่มหรือรวมตัวเคลื่อนไหว ซึ่งคำตอบเหล่านี้ล้วนแต่เป็นไปตามตรรกะของทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior Theory) ทำนองเดียวกัน เมื่อเรามองไปที่งานศึกษาในช่วง 10 กว่าปีเศษๆ ก็จะมีงานศึกษาเป็นจำนวนไม่น้อยที่อธิบายเกี่ยวกับยุทธวิธีและยุทธศาสตร์ของการเคลื่อนไหว โดยผลของการศึกษามักจะลงเอยว่าความสำเร็จของขบวนการขึ้นอยู่กับ การระดมทรัพยากร อันเป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้ร่มเงาของทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) มุมมองของ 2 ทฤษฎีนี้พบว่าไม่ต่างอะไรกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory) ที่มักอวดอ้างว่าสามารถเข้าถึงการอธิบายในตัวตนผู้

เตือนร้อนได้ “ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับโลกของชีวิต ความหมายใหม่ๆ ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหว (ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, 2540) แต่ที่สุดแล้วกลับไม่สามารถก้าวพ้นจากการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (มหภาค) เช่นเดียวกับทฤษฎีทั้งก่อนหน้าทั้งสอง (ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่และทฤษฎีการระดมทรัพยากร) ซ้ำยังละเอียดที่จะกล่าวถึงตัวกระทำที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งก็คือปัจเจกบุคคล ลักษณะนี้เป็นการกลับไปหาความลำหลังในการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ๆ เพราะไม่สามารถไปถึงการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล รวมถึงลงไปสู่การทำทำความเข้าใจเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ทศคติ ตลอดจนการสร้างความหมายของการต่อสู้ อันเป็นการวิเคราะห์ในระดับย่อยๆ (จุลภาค) ซึ่งถือว่าเป็นสนามปฏิบัติการณ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ปัญหาการวิเคราะห์ที่ไม่สามารถเข้าถึงใจกลางของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ท่ามกลางการปรับกระบวนการต่อสู้ที่หลากหลาย สลับซับซ้อน และบางครั้งเป็นการก้าวข้ามแนวทางการเคลื่อนไหวแบบเดิมๆ ทำให้พบข้อบกพร่องทางทฤษฎีที่ใช้สำหรับศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอย่างน้อย 2 มีประการ คือ ประการแรก การอธิบายการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ละเอียดเชิงความคิด (ความคิด ความเชื่อ ทศคติ) และประการที่สอง ขบวนการที่ปะทุขึ้นในระยะหลังนั้น ในความเป็นจริงแล้วมิได้ขึ้นอยู่กับการระดมทรัพยากรตามตรรกะของทฤษฎีการระดมทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยในการสร้างความหมายใหม่ๆ ให้กับสิ่งที่ขบวนการเรียกร้อง และสิ่งที่ขบวนการพยายามที่จะสื่อสารความเตือนร้อนออกไป ซึ่งเรียกว่า “ความหมายการต่อสู้”

นั่นจึงเท่ากับว่าทฤษฎีที่ใช้อธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีอยู่แต่เดิม ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างเป็นหลัก และละเอียดที่จะอธิบายถึงปัจเจกบุคคล ไม่เพียงพอแก่การทำทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะขบวนการที่ปะทุขึ้นในระยะหลัง เช่น ขบวนการสมัชชาคนจน ขบวนการชาวประมงพื้นบ้าน ขบวนการชนกลุ่มน้อยต่างๆ ขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษา ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเขื่อนปากมูล ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้พิการ ขบวนการสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวของกลุ่มสันติอโศก ฯลฯ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2543 และมณีมัย ทองอยู่, 2552) ขบวนการเคลื่อนไหว

ต่อต้านเหมืองแร่ (สุภีร์ สมอนา, 2555) ซึ่งขบวนการเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างจากในอดีตมาก มีการพัฒนาประเด็นความขัดแย้งที่หลากหลายซับซ้อน มีรูปแบบการต่อสู้ที่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญมีการสร้างความหมายใหม่ๆ ให้กับสิ่งที่ขบวนการเรียกร้อง ฉะนั้นการจะเข้าใจถึงความเป็นขบวนการซึ่งเกิดจากจิตสำนึก ความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ ฯลฯ ของตัวแสดงระดับปัจเจกบุคคลจึงไม่ใช่เรื่องที่ย่าง่ายนัก

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทยในมิติดังกล่าวนี้ ที่ผ่านมามีความเหมือนว่าไม่ค่อยมีนักวิชาการให้ความสนใจมากนัก ทั้งๆ ที่มีการปะทุขึ้นของขบวนการในลักษณะดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ที่พอผ่านหน้าประวัติศาสตร์ก็มีแต่เพียงงานศึกษากระบวนการสร้างกรอบความคิดของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (อุเชนทร์ เชียงเสน, 2551) ซึ่งเป็นการอธิบายการระดมผู้คนเข้าสู่การเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม นักวิชาการทั้งหลายยังพยายามทักท้วงและเหมารวมว่ากรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถนำมาสวมทับหรือใช้อธิบายได้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการที่มีฐานก่อเกิดจากชุมชนและมีมิติของความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ข้อสงสัยที่ยังไม่มีการคลี่คลายนี้ ไม่ควรจะปล่อยทิ้งไว้โดยมิได้ให้คำตอบใดๆ เหตุนี้ทำให้ผู้เขียนสนใจริเริ่มการศึกษา “ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน” (สุภีร์ สมอนา, 2555) และเลือกที่จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงการสร้างกรอบการกระทำร่วม (collective action frame) ของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ อันจะเป็นการตอบข้อสงสัยว่าขบวนการมีการระดมการเคลื่อนไหวผ่านมิติเชิงความคิดไปยังปัจเจกบุคคลอย่างไร เพื่อให้เกิดการระดมการต่อสู้อย่างเข้มข้น จนสามารถยื่นหยัดถึงการต่อสู้มาได้ยาวนาน โดยเป็นการอาศัยทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบความคิดของ Snow & Benford เป็นแนวทางสำหรับวิเคราะห์ ซึ่งการอธิบายถึงใจกลางของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นนี้ ในวงวิชาการของไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก

วิธีวิทยา

เพื่อเป็นการอธิบายแนวคิดกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของ Snow & Benford ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการตั้งข้อสงสัยข้างต้น การศึกษาของผู้เขียนที่กระทำขึ้นได้มีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการเข้าถึงความจริงทางปรากฏการณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยข้อมูลทั้งหมดที่ได้ นำมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปเชิงทฤษฎี

สำหรับหมู่บ้านที่ผู้เขียนทำการศึกษานั้น ได้เลือกหมู่บ้านนาเจริญ (นามสมมุติ) อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเลย เป็นสนามทำการศึกษา ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นพื้นที่ที่รองรับแนวนโยบายของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยรัฐได้ให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ตั้งแต่ปี 2543 เพื่อหวังว่าจะเดินตามรอยยุทธศาสตร์ทุนนิยม นำรายได้จากค่าภาคหลวงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้พื้นที่เคยอุดมและพร้อมไปด้วยทรัพยากรแร่ กลายเป็นพื้นที่กลุ่มทุนสัมปทานเข้ามาจัดสรรและแสวงผลประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งชาวบ้านที่ยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมที่มีอาจหลีกเลี่ยงให้กับความเจริญภายนอก ได้ลุกขึ้นมาท้าทายแนวนโยบายด้วยการรวมตัวเคลื่อนไหวในนาม “กลุ่มคนรักบ้านเกิด” ในการปฏิเสธโครงการลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ถูกทำให้เป็นฐานในการรองรับความเจริญศิวิไลซ์ของอุตสาหกรรมแร่จากแนวนโยบายของรัฐบาล ผนวกกับการเกิดการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเป็นการยืนหยัดในการปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นอย่างสุดฤทธิ์หลากหลาย และสลับซับซ้อนนี้ ผู้เขียนจึงได้เลือกเจาะจงหมู่บ้านนาเจริญแห่งนี้ เป็นพื้นที่ทำการศึกษา

ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ

ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ เป็นขบวนการที่ก่อตัวจากผลพวงของนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่รัฐบาลได้หันเหยุทธศาสตร์การพัฒนาจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม โดยมุ่งหวังใช้ทรัพยากรแร่เป็นรากฐานสร้างความเจริญมั่งคั่งและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อรัฐบาลได้ออกนโยบายการพัฒนาเมืองแร่ และเร่งรื้อให้เกิดการลงทุนโครงสร้างเมืองแร่ขนาดใหญ่ ทำให้ภูมิภาคต่างๆ กลายเป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ของการทำเหมืองแร่ บ้านนาเจริญเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ถูกกำหนดเข้าเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การทำเหมืองแร่ของประเทศ โดยรัฐบาลได้ให้สัมปทานแก่กลุ่มทุนเข้าประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ แต่หลังจากการเปิดดำเนินการเหมืองได้ไม่นาน ปี 2548 เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ต้นไม้เหี่ยวเฉาตาย ฝุ่นตามบ้านเรือนมีมากเกินปกติ ปลาตาย เป็นตุ่มคันตามผิวหนัง สิ่งแวดล้อมชุมชนเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดชาวบ้านไม่สามารถทนต่อสภาพความเดือดร้อนได้จึงรวมตัวกันในนาม “กลุ่มคนรักหมู่บ้านเกิด” เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเหมืองแร่ทองคำ เริ่มตั้งแต่ปี 2548 มาจนถึงปัจจุบันปี 2555 ผ่านห้วงเวลาของการต่อสู้ยาวนานเป็นเวลา 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 หลอมรวมความคิด (พ.ศ. 2548-2550) ซึ่งชาวบ้านได้รวมพลังของคนภายในชุมชนหลอมรวมความคิดของคนที่อยู่ในชุมชนให้ลุกขึ้นมารับทราบปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน และช่วงที่ 2 เรียนรู้ต่อสู้ (พ.ศ. 2551-2554) เป็นช่วงที่ชาวบ้านแสวงหาพันธมิตร เชื่อมโยงและร้อยรัดเครือข่ายการเคลื่อนไหวให้เกิดพลังในการต่อสู้

ทั้งนี้ขบวนการได้ใช้การเคลื่อนไหวในเวทีสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่แสดงความเป็นตัวตน เพื่อสะท้อนถึงระบบคุณค่าในการดำรงชีวิตที่ยังคงพึ่งทรัพยากรท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญ และคงไว้ซึ่งอำนาจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง โดยมีการเรียกร้องที่สำคัญ คือ 1) คัดค้านกฎหมายแร่ที่ไม่เป็นธรรม 2) คัดค้านการขยายประทานบัตรที่มีส่วนตัดตอนทำให้วิถีชีวิตของพวกเขากับทรัพยากรท้องถิ่นแยกขาดออกจากกัน และ 3) เรียกร้องให้รัฐแสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาผลกระทบจากผลกระทบจากการดำเนินโครงการ ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงนโยบายประเทศ และปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐที่ขาดความสมดุลและไม่เป็นธรรม ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ จึงเป็นขบวนการที่ปรากฏตัวขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่รัฐได้ขยายอำนาจในการควบคุมทรัพยากรในท้องถิ่น และบริบทของความขัดแย้งระหว่างรัฐทุน และชาวบ้าน ซึ่งได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจไม่เท่าเทียมกัน

กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลตั้งแต่ปี 2544-2554 และการวิเคราะห์ข้อมูลจากงานศึกษาที่กระทำขึ้นในระหว่างปี 2554-2555 ในผลงานเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน” (สุภัทร์ สมอนา, 2555) ทำให้ทราบถึงกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำว่า ท่ามกลางการเข้าควบคุมทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐที่กระทำต่อคนในพื้นที่ ชาวบ้านได้ลุกขึ้นมาปฏิเสธโครงการและทำการเคลื่อนไหวผ่านกรอบการกระทำร่วม (collective action frame) 3 กรอบ คือ กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) กรอบแนวทางออกปัญหา (prognostic framing) และกรอบการจูงใจ (motivational framing) (Snow & Benford, 1992) ดังนี้

กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing)

การวินิจฉัยปัญหาเป็นกรอบการเคลื่อนไหวที่ขบวนการได้สร้างขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านมองเห็นภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะความเดือดร้อนที่พวกเขากำลังเผชิญกันอยู่นั้น ว่ามีอะไรเป็นต้นตอหรือรากเหง้าปัญหาที่กระทบต่อวิถีชีวิตและชุมชน ซึ่งจากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า ภายใต้การเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นขบวนการวินิจฉัยปัญหาว่าเป็นกรณีปัญหา “ความไม่เป็นธรรม” (Benford & Snow, 2000) ที่มาจากการกระทำของรัฐและทุน โดยประเด็นปัญหาที่ขบวนการทำการวินิจฉัยนั้น ขบวนการมีการถกเถียงประเด็นปัญหาและระดมฉันทามติอย่างลงรอย (Benford & Snow, 2000) ดังนี้

1. ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่โดยรัฐ

ความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่โดยรัฐนั้น ขบวนการได้สื่อความหมายของความไม่เป็นธรรมผ่านปัญหากฎหมายแร่ และสัญญาสัมปทานเหมืองแร่

งานศึกษาของผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการได้วินิจฉัยว่ากฎหมายแร่ เป็นต้นตอสำคัญของปัญหาความเดือดร้อน ชาวบ้านมองเห็นถึงความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่โดยรัฐ จากที่รัฐใช้กฎหมายเข้าไปควบคุมทรัพยากรท้องถิ่น โดยที่รัฐมีอำนาจบริหารจัดการแต่เพียงผู้เดียว “แร่เป็นของรัฐ” สามารถผ่อนถ่ายไปให้ผู้ใดก็ได้ ดังเช่นที่มีการให้สัมปทานแก่กลุ่มทุนให้สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเขตเหมืองแร่ทองคำ การจัดสรรทรัพยากรโดยรัฐที่ให้ผู้แข็งแกร่งกว่า มีอำนาจทุนมากกว่าเข้าควบคุมทรัพยากรท้องถิ่นและนำไปใช้สร้างกำไร ในขณะที่พวกเขากลับถูกกีดกันการเข้าถึงโดยกฎหมาย เป็นความไม่เป็นธรรมที่ชาวบ้านสื่อออกมาถึงสภาพของความเดือดร้อนจนตัดสินใจทำการเคลื่อนไหวทำทนายโครงการ

เช่นเดียวกับสัญญาสัมปทาน ชาวบ้านวินิจฉัยปัญหาว่าเป็นกรณีของรัฐให้ “สัญญาสัมปทานพิเศษ” การทำเหมืองแร่แก่กลุ่มทุนสัมปทาน โดยเป็นการผูกขาดการใช้ทรัพยากรในระยะยาว ทำให้พวกเขาหมดโอกาสในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ สัญญาสัมปทานพิเศษที่รัฐนำมาใช้ในการชักชวนโน้มน้าวกับกลุ่มทุนสัมปทาน ให้กลุ่มทุนสามารถจับจองและเข้าถึงทรัพยากรได้แบบผูกขาดและยาวนาน แม้สามารถทำให้เกิดการลงทุนอย่างกว้างขวาง แต่จากสภาพของความ เป็นจริง งานศึกษานี้ได้ชี้ชัดว่า การจัดการทรัพยากรแร่ตามแนวทางดังกล่าว กลับเป็นการผลักดันและกีดกันชาวบ้านออกจากทรัพยากรชุมชน ทำให้ทรัพยากรท้องถิ่นตกไปอยู่ในความควบคุมของกลุ่มทุนสัมปทาน กลายเป็นการผูกขาดในระยะยาวที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ และนำมาซึ่งความไม่ เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่

งานศึกษาชิ้นนี้ยังสะท้อนถึงผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรใน กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน คือ ทรัพยากรจำนวนมหาศาลถูก รัฐและกลุ่มทุนสัมปทานนำไปใช้สร้างกำไร ขณะที่ชาวบ้านกลับได้รับ ผลประโยชน์เพียงแค่มือเดียวจากค่าภาคหลวงแร่ แต่ยังคงแบกรับ ผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม สุขภาพ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ชุมชน

2. ปัญหานโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและชุมชน

ปัญหาความเดือดร้อนจากนโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพจริงของชาวบ้านนาเจริญอยู่กับโครงการเหมืองแร่ทองคำ เป็นปรากฏการณ์จากการ

ที่รัฐบาลได้เห็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม และได้เร่งรื้อให้เกิดการลงทุนโครงสร้างเมืองขนาดใหญ่ตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อหวังใช้ทรัพยากรแร่เป็นรากฐานของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่เอาอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่เกษตรกรรม ชาวบ้านที่นี่เห็นว่าเป็นการรุกรานวิถีชีวิตปกติมากกว่าที่จะเกิดประโยชน์และให้สัมผัสดำปากได้ เพราะเป็นการเน้นพัฒนาอุตสาหกรรม อันเป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการของทุนอุตสาหกรรม แต่ละเลยที่จะให้ความสำคัญแก่เกษตรกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของชาวบ้านที่นี่ การที่รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งมันและเอาใจจริงเอาใจทางด้านอุตสาหกรรมแร่ ผลที่เกิดขึ้นตามมา นอกจากทรัพยากรท้องถิ่นจะถูกนำไปใช้ในทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจประเทศมากขึ้น นโยบายตามแนวทางนี้ยังนำไปสู่การทำลายซึ่งวิถีชีวิตและชุมชนในกรณีของบ้านนาเจริญ ชาวบ้านจำนวนมากได้สูญเสียวิถีชีวิตเดิมไป น้ำในลำห้วยไม่สามารถอุปโภคบริโภคได้อย่างเป็นปกติ นาข้าวล้มจมเสียหาย ภาวะทางสุขภาพด้อยลง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการดำเนินโครงการพัฒนาเมืองแร่ตามยุทธศาสตร์ประเทศ ที่ต้องการให้ทรัพยากรแร่เป็นรากฐานอุตสาหกรรม

การมีเมืองแร่ทองคำขนาดใหญ่เกิดขึ้นที่บ้านนาเจริญ สำหรับชาวบ้านที่นี่แล้วไม่ใช่สิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนแต่ประการใด เพราะความเป็นจริงชาวบ้านร้อยละ 90 ยังมีการพึ่งพาเกษตรกรรมและผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก หลายครัวเรือนยังคงมีการปลูกข้าว ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญคือส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ต่างยังคงพึ่งทรัพยากรในพื้นที่ที่ถูกทำให้กลายเป็นเขตโครงการเมืองแร่ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ พืชสมุนไพรของป่า ฯลฯ นโยบายที่มุ่งสู่อุตสาหกรรมและการทำให้พื้นที่ทรัพยากรท้องถิ่นของชาวบ้านให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจนี้ จึงกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมและเป็นตัวปัญหาของชาวบ้านนาเจริญ

3. ปัญหาการสมคบคิดร่วมมือกันระหว่างรัฐกับทุน

ปัญหาการสมคบคิดร่วมมือกันระหว่างรัฐกับทุน เป็นสภาพปัญหาที่ชาวบ้านนาเจริญเผชิญมาตั้งแต่ชุมชนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ในการเป็นแหล่งผลิตแร่ทองคำรายใหญ่ของประเทศ โดยรัฐซึ่งมีหน้าที่อำนวยส่งเสริมการประกอบกิจการแร่ และกลุ่มทุนสัมปทานซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การ

แสวงหากำไรจากทรัพยากร ได้ร่วมมือกันในการเข้าควบคุมและใช้ประโยชน์ ทรัพยากรโดยอ้างความชอบธรรมในการ “ส่งเสริมการลงทุน” อาศัยโครงสร้าง ส่วนต่างๆ ตั้งแต่ระดับชาติ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย และระดับ ท้องถิ่น ที่มีส่วนในการเอื้อต่อขั้นตอนและระเบียบต่างๆ ในกระบวนการอนุญาต การสำรวจ การเข้าประกอบกิจการ ในฐานะผู้ปฏิบัติ

ชาวบ้านได้นำเสนอภาพของความสัมพันธ์ของรัฐกับทุน โดยเห็นว่ารัฐมี ส่วนอย่างสำคัญในการทำให้ผลประโยชน์และทรัพยากรท้องถิ่นตกไปอยู่ในความ ครอบครองกลุ่มทุนสัมปทาน โดยเฉพาะกรณีของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการรักษา ทรัพยากร ไม่สามารถที่จะปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นไว้ได้ แต่ได้อาศัยกลไกและ อำนาจรัฐสมคบคิดรวมผลประโยชน์กับกลุ่มทุนสัมปทาน เช่น ออกแบบนโยบาย การพัฒนาให้เอื้อต่อกลุ่มทุนสัมปทาน การให้สิทธิแก่กลุ่มทุนสัมปทานเข้าไปเป็น คณะกรรมการร่วมกับภาครัฐ การให้ผู้แทนกลุ่มทุนเข้าไปเป็นที่ปรึกษาในด้าน การประกอบอุตสาหกรรมเหมืองแร่แก่รัฐ การให้สิทธิขาดในการสำรวจและทำ เหมืองแร่ระยะยาว (สัมปทานพิเศษ) การให้สิทธิการส่งเสริมการลงทุนด้วยการ งดเว้นหรือลดหย่อนภาษีต่างๆ รวมถึงรูปแบบที่รัฐเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน การศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการทดลองเกี่ยวกับอุตสาหกรรมแร่เพื่อเป็น ประโยชน์แก่การลงทุน ขณะที่กลุ่มทุนสัมปทานเองก็ได้ใช้โครงสร้าง ความสัมพันธ์กับรัฐและอาศัยอำนาจทุนที่มีอยู่เหนือกว่า เบิกทางเข้าใช้ประโยชน์ ทรัพยากร

ภาพความสัมพันธ์โดยมีผลประโยชน์เรื่องทรัพยากรท้องถิ่นเป็นต้นทุน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้วิเคราะห์และเชื่อว่าอยู่เบื้องหลังปัญหาของความเดือดร้อน การผลานผลประโยชน์ร่วมกันของรัฐและทุนจนเป็นสาเหตุของปัญหาความ เดือดร้อน งานศึกษาชิ้นนี้ยังระบุว่า รูปแบบการส่งเสริมการลงทุนซึ่งเป็น มาตรการจูงใจกลุ่มทุนสัมปทาน ได้ทำลายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของ ชาวบ้าน เนื่องจากเป็นการผูกขาดการจัดการทรัพยากรแบบสมบูรณ์ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ด้อยอำนาจอยู่แล้วไม่สามารถเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “ทรัพยากร” อีกทั้งตก อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถปกป้องทรัพยากรไว้ได้ ขณะที่โครงสร้างดังกล่าวกลับ เป็นจุดบ่มเพาะและสนับสนุนกลุ่มทุนสัมปทานให้ขยายและเติบโตขึ้น

กรอบแนวทางออกปัญหา (prognostic framing)

จากการที่ขบวนการได้วินิจฉัยถึงสาเหตุของปัญหา ขบวนการได้ระดมฉันทามติร่วมกันหาแนวทางในการปฏิบัติกรรร่วมกันในการแสวงหาทางออกจากความเดือดร้อน ซึ่งเป็นไปอย่างสอดคล้องและสมเหตุผลกันระหว่างกรอบในการวินิจฉัยปัญหาและกรอบในแนวทางออกปัญหา (Benford & Snow, 2000)

ขบวนการได้นำเสนอทางออกปัญหาเพื่อหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปตามข้อเรียกร้อง โดยเฉพาะจากการที่ขบวนการมองเห็นถึงสภาพความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรแร่ นโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาดและสภาพปัญหาการสมคบคิดร่วมผลประโยชน์กันระหว่างรัฐกับทุน ขบวนการได้นำเสนอหรือแสดงถึงวิธีการแก้ปัญหาด้วยการปฏิรูปโครงสร้าง ทั้งโครงสร้างระดับชาติ ด้วยการแก้ไขกฎหมายแร่ให้มีความเป็นธรรมต่อชาวบ้าน คือให้ทรัพยากรแร่เป็นทรัพยากรของส่วนรวม ประชาชน และสาธารณะ รวมถึงให้มีการแก้ไขสัญญาสัมปทานให้มีความเป็นธรรม เพื่อลดการผูกขาดของกลุ่มทุนสัมปทาน และโครงสร้างระดับท้องถิ่น คือการส่งตัวแทนเข้าไปจัดการกับโครงสร้างในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาสภาพการสมคบคิดจากโครงสร้างองค์กรท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอถึงการแก้ปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนา คือให้เกิดการวางระบบการพัฒนาทรัพยากรแร่โดยคืนการจัดการให้กับชุมชน ให้รัฐหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาจากทุนฐานเดิม รวมถึงการคืนวิถีชุมชนและพึ่งตนเอง เพื่อเพิ่มอำนาจในการจัดการทรัพยากรให้กับชุมชน

กรอบการจูงใจ (motivational framing)

ภายหลังจากที่ขบวนการได้ทำการวินิจฉัยปัญหา และนำเสนอทางออกปัญหาที่เหมาะสมสอดคล้องกัน ในการนำไปสู่การระดมการเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและนำมาซึ่งความสำเร็จ ขบวนการได้จูงใจชาวบ้านโดยการชูประเด็น “หายนงภัยของเหมืองแร่” และประเด็น “ผลกระทบที่รุนแรง” และนำมาเชื่อมโยงกับสิ่งที่ป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ข้าว ปลา น้ำ ป่า ความเชื่อ และจิตวิญญาณ เพื่อแสดงให้เห็นว่าโครงการเหมืองแร่ทำให้เกิด

ความเสียหายต่อวิถีชีวิตอย่างหนัก รวมไปถึงนำเอาสิ่งที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบกระเทือนหรือความเสียหายในขณะนั้นมาสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ด้วยการตีแผ่ให้เห็นถึงผลกระทบที่รุนแรงที่มีต่อวิถีชุมชน สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม จากโครงการเหมืองแร่ของรัฐ

นอกจากนี้ยังได้ชูประเด็น “วิถีวัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชน มาใช้เป็นเครื่องมือในการระดมชาวบ้าน เพื่อให้เป็นปราการสำคัญในการต้านทานกับทุนที่มีทั้งอำนาจ เทคโนโลยี และมีทุนเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากร โดยกระทำผ่านแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน นำมาผลิตซ้ำผ่านการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ในรอบปี เช่น การทอดผ้าป่าน้ำ การบวชป่า การต่อชะตาภูเขา เป็นต้น

บทสรุป

บทความชิ้นนี้ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจ 3 ประการสำคัญ *ประการแรก* เห็นถึงสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยงานศึกษาชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการระดมการเคลื่อนไหวในมิติเชิงความคิด (framing) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาของขบวนการ ซึ่งเกิดจากจิตสำนึก ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ของตัวแสดงระดับปัจเจก ซึ่งเป็นสนามปฏิบัติการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่หลากหลายสลับซับซ้อน ซึ่งนับเป็นการก้าวข้ามกรอบการวิเคราะห์เดิมๆ ที่มีลักษณะแข็งทื่อ และที่เคยจำกัดการอธิบายการเข้าร่วมขบวนการของผู้คนผ่านปัจจัยวัตถุประสงค์ต่างๆ (ทฤษฎีการระดมทรัพยากร) หรือเป็นไปเพราะสภาพที่ไร้การขังคิด (ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่) *ประการที่สอง* การศึกษาขบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำ ภายใต้การนำทฤษฎีขบวนการกรอบโครงความคิดของ Snow & Benford มาใช้ในการอธิบายนั้น ได้ช่วยให้เห็นการปฏิบัติการรวมหมู่ผ่านการสร้างกรอบการกระทำร่วม ชาวบ้านได้มีการสร้างกรอบการต่อสู้ขึ้นมาท้าทายรัฐ ด้วยการระบุปัญหาความเดือดร้อน สร้างทางเลือกหรือทางออกให้กับผู้เดือดร้อน และระดมการเข้าร่วมสนับสนุนด้วยคำกระตุ้น ทั้งนี้ ภายใต้กระบวนการสร้างกรอบดังกล่าวมีการกล่าวถึง “ความไม่เป็นธรรม” ซึ่งเป็นแก่นกลางของปัญหา และมีการนำเสนอทางออกปัญหาที่เป็นไปอย่างสอดคล้องและสมเหตุสมผลกัน ระหว่างกรอบในการ

วินิจฉัยปัญหาและกรอบในแนวทางออกปัญหา และ *ประการที่สาม* การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นความจริงที่ว่า ภาระบวหนักหน่วงในการพัฒนาเต็มๆ ของรัฐที่เชื่อๆ กันว่า ชาวบ้านตัวเล็กๆ จำนวนมากควรจะเสียสละทรัพยากรให้รัฐสามารถพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่เพื่อความเจริญศิวิไลซ์นั้น มีอาจเป็นจริงอีกต่อไป เพราะชาวบ้านตัวเล็กๆ เมื่อตกอยู่ในภวังค์ของความเดือดร้อน พวกเขาสามารถสร้างกรอบในการต่อสู้ขึ้นมาหักล้างความเชื่อของรัฐ และภายใต้เงื่อนไขที่รัฐสร้างขึ้น ขบวนการสามารถพัฒนาความเข้มแข็งและสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในขบวนการเพื่อตอบโต้การกระทำของรัฐเสมอ

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2545). **วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. เชียงใหม่: ตรีสวี.
- ฉนิมัย ทองอยู่. (2552). เอกสารประกอบการบรรยายวิชา 415373 เรื่อง **ขบวนการสังคมเปรียบเทียบ**. ขอนแก่น: สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุگیر สมอนา. (2555). **ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ในภาคอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุเชนทร์ เชียงแสน. (2551). **กรอบโครงความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง กรณีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย**. เอกสารประกอบการนำเสนอบทความในการประชุมรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2551. (เอกสารอัดสำเนา).
- Benford, Robert D. & Snow, David A.. (2000). **Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment**. Annual Review of Sociology, Downloaded from www.annualreviews.org by Khon Kaen University.
- Snow, David A. & Benford, Robert D.. (1992). Master Frames and Cycles of Protest, in Morris, Aldon D. et al. (Eds.). **Frontiers in Social Movement Theory**. New Haven, CT: Yale University Press.

สนามการต่อรองเชิงอำนาจของชาวชุมชนแออัด ในจังหวัดอุบลราชธานี¹

Power Negotiating Fields of an Urban Poor Community in Ubon Ratchathani Province

กิตติกาญจน์ หาญกุล² ผศ.ดร.กนกวรรณ มะโนรัมย์³ ดร.นิตยา กิจจิตเวชกุล⁴
Kittikan Hankun, Kanokwan Manorom, Nittaya Kittivetchakul

บทคัดย่อ

ชุมชนแออัดถูกสร้างค่านิยมและอัตลักษณ์เชิงลบทำให้เป็นพื้นที่แปลกแยกของสังคมเมือง เป็นพื้นที่ยาเสพติด ลักขโมย อาชญากรรมและโสเภณี แต่บทความนี้ได้เสนอให้เห็นการใช้สนามต่างๆของพื้นที่เมืองเพื่อต่อรองการนิยามความหมายดังกล่าวจากสังคม

จากกรณีของชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนแออัดแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานีที่ได้ย้ายจากชุมชนแออัดเดิมมาสู่การสร้างบ้านและใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนทั่วไป ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นเมือง พวกเขาได้สร้างกลไกการต่อสู้เชิงอำนาจขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองและอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น การประชุมกับองค์กรต่างๆเรื่องที่อยู่อาศัยและการพัฒนา การต่อรองในพื้นที่พิธีกรรมเพื่อสร้างความเหนียวแน่นให้กับกลุ่มตนและสร้างการยอมรับจากสังคมรอบข้าง การสร้างสื่อของตนเองเพื่อเผยแพร่ข้อมูลต่อ

¹ บทความนี้ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเลื่อนไหลของอัตลักษณ์ชาวชุมชนแออัดในจังหวัดอุบลราชธานี กรณีศึกษาชุมชนบ้านใหม่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี พ.ศ.2553.ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิตมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. 2553 ภายใต้หัวข้อสังคมไทยในกระแสความเป็นสากล

² นักศึกษาปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

⁴ นักวิชาการอิสระ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์.

สาธารณชนในวงกว้างให้เห็นการทำงานในเชิงบวก เพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้เท่าเทียมกัน นำมาสู่การขยายพื้นที่ของการยอมรับ

นอกจากนี้ยังได้ท้าทายกับแนวคิดชุมชนที่ปัจจุบันเกิดความแตกต่างภายในที่หลากหลาย ในการนิยามความหมาย และชุมชนแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีการสร้างระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่ช่วยให้พวกเขามีตัวตนเพื่อต่อรองกับสังคมภายนอกชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ชุมชนแออัด, สลัม, การต่อรอง, อัตลักษณ์

Abstract

Slum communities were disintegrated from the major urban society though giving meaning and identity as the areas with drugs, robbery and prostitutes. However, in this article, people in an urban poor community have used urban platforms to negotiating new-meaning and construct own identity.

A case study was taken in an urban poor community in Ubon Ratchathani Province that has the revival moves for building houses on a new land and rebuilding sense of community. Under urban context, people in the newly settled community have re-defined identities of their community to gain power in the more positive senses through involving meetings with other organizations, especially on housing and development, use ritual space for re-uniting and recognizing the existence of the community in addition, developing, own public media for campaigning and disseminating information to wider public is another positive strategic to for balancing the power relationship and leading to the recognition from the society.

In addition, this would be a key challenge on the community concept that people define themselves and communities in various meaning and people themselves are able to build their social economic and political systems that make them have social space to negotiate to outside society efficiently.

Keywords: Urban poor community, Slum, Negotiation, Identity

1. บทนำ

การศึกษาชุมชนแออัดที่ผ่านมาพบว่า มีการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ชาวชุมชนแออัด ปรากฏในงานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนชายขอบในสังคมไทยโดยพบว่าอัตลักษณ์ของ ความเป็นชายขอบ (Marginality) ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสถาปนาอำนาจของความเป็นศูนย์กลางของรัฐ และจากค่านิยมของความทันสมัย ซึ่งปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546: 14-15) เสนอว่าไม่ใช่แค่เพียงการขีดเส้นพรมแดนเพื่อสร้างระยะห่างในเชิงพื้นที่และสังคมให้เกิดระยะห่างระหว่างส่วนกลางกับชายขอบเท่านั้น แต่ความเป็นชายขอบยังหมายถึงการผลิต หรือการสร้างความสัมพันธ์ที่เหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างศูนย์กลางและชายขอบให้เกิดขึ้น ซึ่งไม่ได้หมายความว่าศูนย์กลางและชายขอบแยกออกจากกันเด็ดขาด แต่ยังสัมพันธ์กัน พึ่งพากัน เพราะกลุ่มคนชายขอบคือกลุ่มที่ทำการผลิต การเพาะปลูก ทำงานบริการ เพื่อหล่อเลี้ยงคนในเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลาง แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกทำให้ไม่มีตัวตน ไร้คุณค่าหรือเป็นภาระกับสังคม และมองว่าอัตลักษณ์ความเป็นชายขอบนั้นอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์หรือระเบียบที่สังคมจัดไว้ให้ จึงถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่สร้างความปั่นป่วน สับสน ก่อความ ไร้ระเบียบ จนกระทั่งต้องหาวิธีจัดการ

ในพื้นที่เมืองนั้น การสร้างความเป็นชายขอบให้กับคนในชุมชนแออัด บางครั้งเกิดขึ้นจากการนิยามของนักวิชาการ ที่ได้ตอกย้ำ ตีตรา สร้างความเป็นชายขอบให้เพิ่มขึ้นได้อีกด้วย เช่นการให้คำอธิบายคนในชุมชนแออัดหรือสลัมของ Oscar Lewis (อ้างใน Fran Tonkiss, 2005) ที่ศึกษาวัฒนธรรมของคนชายขอบของเมืองว่า ชุมชนแออัดหรือสลัมในสังคมเมืองนั้นเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมย่อยของตนเอง การจัดระเบียบทางสังคมและการจัดระเบียบภายในชุมชนอยู่ในระดับต่ำ การช่วยเหลือกันในชุมชนมีน้อย หวังพึ่งการช่วยเหลือจากภายนอกเป็นหลัก เป็นกาฝากของสังคมใหญ่ ซึ่งเป็นมุมมองที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนในแง่ของการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก และไม่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของคนในชุมชน

จากคำอธิบายข้างต้นได้นำมาสู่การสร้างตัวตนในเชิงลบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในชุมชนแออัดผ่านการสร้างความคิดให้อัตบุคคล (Subjectification) ในความหมายที่ฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2552) อธิบายว่า เป็นกระบวนการสร้างหรือนิยามอัตบุคคลขึ้นมาให้เป็นประเด็นและตกอยู่ภายใต้การกำหนดและ

การควบคุมของความหมายนั้น ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนแออัดที่ถูกนิยามโดยคนนอกมีลักษณะเชิงลบ เช่น เป็นคนจน ดิดหรือค้ายา เสพติด มีอาชีพเป็นโสเภณี หรือแหล่งอบายมุข อัตลักษณ์เหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย ผ่านการควบคุมความหมายด้วยการตอกย้ำผ่านสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2541)

บทความนี้ได้นำเสนอการสร้างความตื่นตัวใหม่ของชาวชุมชนแออัดเพื่อการต่อรองกับอำนาจผ่านสนามต่างๆในพื้นที่เมืองที่เปิดโอกาสให้เกิดการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของการต่อรองเชิงอำนาจ เพื่อผลิตสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมของชาวชุมชนแออัด ในแบบที่ฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 124-125) ได้อธิบายว่า อำนาจนั้นปรากฏอยู่ในสนามของปฏิสัมพันธ์ในแบบต่างๆ ที่เราไม่อาจจับต้องได้ เปรียบเหมือนสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุที่มองไม่เห็นแต่สามารถขับเคลื่อนเสียงหรือแสงได้ อำนาจจึงเหมือนสนามแม่เหล็กไฟฟ้า ซึ่งหากไปสัมพันธ์กับอะไรที่ลงตัวก็จะแสดงตัวขึ้น สนามของการต่อรองในเชิงอำนาจของชาวบ้านในชายขอบของเมืองจึงปรากฏขึ้นในหลากหลายรูปแบบเพื่อสร้างความตื่นตัวให้ได้รับการยอมรับจากสังคมเมือง

ในบทความนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงสนามของการต่อรองของชาวชุมชนแออัดที่เปรียบเสมือนเป็น “สนามรบ” ดังที่ สจิวต์ ฮอลล์ (อังกะโนสันต์ ปัญญาแก้ว, 2552: 148-149) ได้อธิบายไว้ว่าสนามการต่อรองของกลุ่มคนต่างๆในสังคมเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ดิ้นรนที่ไม่มีวันสิ้นสุด กำลังดำเนินอยู่และดำเนินต่อไป ไม่อาจให้หลักประกันได้ว่าฝ่ายที่มีอำนาจควบคุม บงการหรือฝ่ายที่พยายามต่อสู้ดิ้นรนแสดงปฏิบัติการโต้ตอบ ต่อต้าน ชัดขึ้นฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายชนะแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด และเป็นกระบวนการต่างๆที่ผู้คนหรือกลุ่มคนที่ถูกกดทับ ถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือที่เรียกว่า “คนชายขอบ” สามารถแสวงหาหนทาง ทอพอโลยี ต่อต้าน รักษาฐานที่มั่นของตนเอาไว้ เพื่อยึดพื้นที่ทางสังคมในบางช่วงขณะจากผู้มีอำนาจครอบงำทางสังคม ผ่านปฏิบัติการสังคมต่างๆ เพื่อโต้ตอบการแทรกแซง ควบคุม บงการโดยรัฐและทุน หรือกลุ่มอำนาจในสังคม (historical bloc) เป็น “พื้นที่” ซึ่งชุดต่างๆของโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้สถาปนาขึ้นมา แต่ก็อาจถูกทำลาย สั่นคลอนทำลายล้างลงไปได้เช่นกัน

ข้อมูลในบทความชิ้นนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มชาวบ้านในชุมชนขนาดเล็กที่ได้ย้ายออกจากชุมชนแออัด จำนวน 22 หลังคาเรือน โดย

คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์คือกลุ่มแกนนำชุมชนและผู้ประสานงานของกลุ่มย่อยจำนวน 8 คน และผู้แทนจากกลุ่มหรือองค์กรที่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านกลุ่มนี้มาอย่างต่อเนื่องจำนวน 5 คน ซึ่งจะช่วยเหลือกันให้เห็นบทบาทสำคัญของชาวบ้านในชุมชนที่ใช้สนามของเมืองเพื่อต่อรองเชิงอำนาจ ผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มตน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่ม

2. อัตลักษณ์ชุมชนแออัดกับบริบทการพัฒนาเมืองอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของอินโดจีนตอนกลางที่มีอาณาเขตและเส้นทางเชื่อมต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทางตอนใต้และภาคเหนือของประเทศกัมพูชา มีพื้นที่ประมาณ 15,744.8 ตารางกิโลเมตร หรือ 9,840,526 ไร่ เป็นพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง 406.4 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 5 ของประเทศ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี, 2545) เขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ครอบคลุมพื้นที่ 29.04 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับถนนรอบเมือง และบริเวณเขตทหารอากาศ กองบิน 21 ทิศใต้ ติดกับ เขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันออก ติดกับห้วยวังนอง

ทิศตะวันตก ติดกับถนนรอบเมืองและลำมูลน้อย

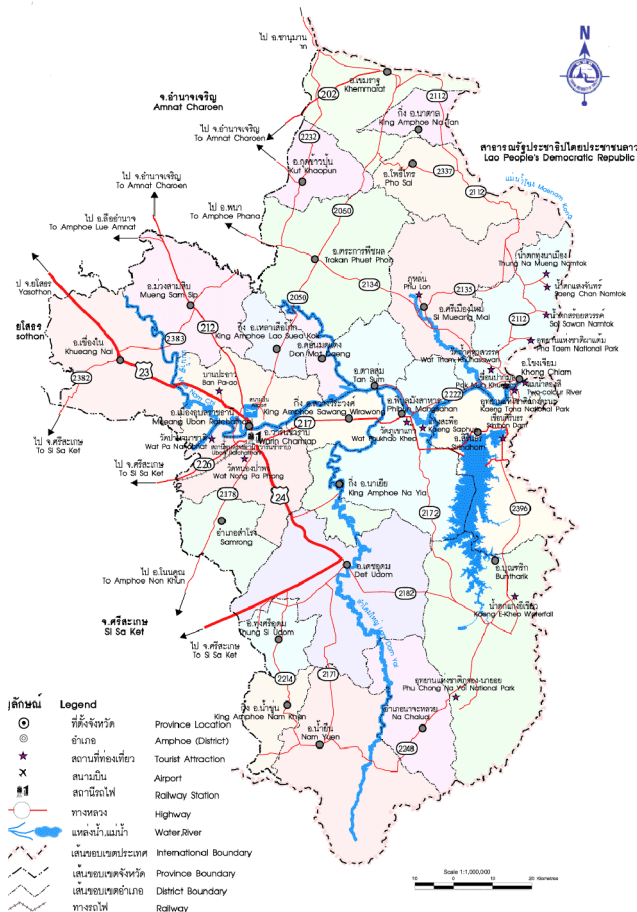
จำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีมีจำนวน 85,994 คน ความหนาแน่นของประชากรจำนวน 2,961.22 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนบ้าน 27,463 หลังคาเรือน 17,980 ครอบครัว (เทศบาลนครอุบลราชธานี, 2552) ลักษณะของการตั้งเมืองอุบลราชธานี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล ทางด้านทิศเหนือเป็นฝั่งเทศบาลนครอุบลราชธานี ฝั่งทางด้านทิศใต้ของแม่น้ำมูลเป็นฝั่งเทศบาลเมืองวารินชำราบ ด้วยสภาพทางกายภาพของทั้งสองเมืองที่แบ่งเขตการปกครองด้วยแม่น้ำมูล การเติบโตของทั้งสองเมืองจึงสัมพันธ์กันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้เมืองอุบลราชธานียังเป็นหนึ่งในเมืองที่เกิดการขยายตัวภายหลังการเปิดประตูอินโดจีนในยุค “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” เมื่อ พ.ศ. 2535 มีมติคณะรัฐมนตรีให้เปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องเม็กเมื่อ พ.ศ. 2536

เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวและการค้าระหว่างประเทศ มีแผนการพัฒนาระบบการรักษาพยาบาลเพื่อรองรับแผนพัฒนานอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) เพื่อพัฒนาเมืองอุบลราชธานีเป็น Medical Hub (แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2553-2556 : 49-53.)

การพัฒนาเมืองอุบลราชธานีมีการขยายตัวอย่างชัดเจนในช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นยุคที่ที่ดินว่างเปล่าเหลือเพียงพอให้ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนและชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยและทำมาหากินในเมืองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้หรือบางแห่งเป็นที่ดินว่างเปล่าที่เจ้าของไม่ได้ใช้ประโยชน์และได้อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปอาศัยอยู่ได้โดยการจ่ายค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือรายปี และยังไม่มีสถานการณ์การรื้อย้ายชาวบ้าน ต่อมา ราวปี พ.ศ. 2519 เมื่อความต้องการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้นตามแรงกระตุ้นของภาคธุรกิจในช่วงหลังสงครามเวียดนาม ที่ดินที่เคยมีอยู่เพียงพอกับการขยายตัวของเมืองค่อยๆลดลง เริ่มมีการรื้อย้ายชุมชนโดยกระบวนการรื้อย้ายชาวบ้านมักมีนักธุรกิจและนักการเมืองท้องถิ่น ร่วมมือกันในการจัดการให้ได้ที่ดินเพื่อนำมาพัฒนาเชิงธุรกิจที่ให้ผลกำไรสูงกว่า ซึ่งการพัฒนาเมืองในลักษณะนี้คล้ายคลึงกับการพัฒนาเมืองในหัวเมืองหลักทั่วประเทศ สอดคล้องกับความเห็นของ Korff (อ้างในอินดิ ราพีพัฒน์, 2542: 33) ที่เห็นว่าสลัมที่เกิดขึ้นในช่วงนี้เกิดจากการอพยพของคนชนบท และสภาพของสลัมเกิดจากความสัมพันธ์ของอำนาจทางเศรษฐกิจในเมืองที่ส่งผลต่อการเข้าถึงกรรมสิทธิ์ที่ดินและคุณภาพชีวิตของคนจน

หากเปรียบเทียบการเกิดชุมชนแออัดในจังหวัดอุบลราชธานีกับการเกิดชุมชนแออัดตามหัวเมืองใหญ่ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงใหม่ หรือในกรุงเทพมหานคร พบว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือมีการตั้งบ้านเรือนที่สัมพันธ์กับทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจนับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามเมื่อความเติบโตด้านเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานีมีการขยายตัวมากขึ้น ทำให้ความต้องการใช้ที่ดินในพื้นที่เมืองจึงมีความสำคัญ ส่งผลให้เจ้าของที่ดินที่เคยปล่อยให้รกร้างต้องแสดงตัวเพื่ออ้างสิทธิของตนเองเหนือที่ดิน เข้ามาแทนที่กลุ่มชาวบ้าน ผ่านเครื่องมือสำคัญในการเข้ามาครอบครองที่ดินที่สังคมสมัยใหม่ให้การยอมรับนั่นคือ โฉนดที่ดิน เพื่อแสดงกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของโดยชอบด้วยกฎหมาย

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี

จาก <http://www.oceansmile.com/E/Ubon/Ubon1.htm>

การเกิดขึ้นของชุมชนแออัดในเมืองอุบลราชธานีมีความสัมพันธ์กับ
บริบทการขยายตัวของการพัฒนาเมือง ซึ่งพบว่ามี 4 ลักษณะดังนี้

1.การเกิดชุมชนแออัดที่เป็นชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำมูล มีการก่อตั้งเป็น
ชุมชนในช่วงที่มีการสัญจรทางน้ำ เนื่องจากอุบลราชธานีเป็นหัวเมืองสำคัญในการ
พัฒนาเศรษฐกิจการค้ามาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยสภาพภูมิประเทศ
ของเมืองอุบลราชธานีก็บวกรินชำราบที่มีแม่น้ำมูลกั้นแบ่งเขตของสองเมือง การ

สัญจรไปมาระหว่างทั้งสองเมืองจึงใช้ทางเรือเป็นหลัก มีการใช้เรือกลไฟรับส่งผู้โดยสารและสินค้าจากเมืองอุบลราชธานีถึงนครราชสีมา มาตั้งแต่ พ.ศ. 2429 รวมถึงการขนส่งสินค้าหนักต่างๆ (เดิม วิพากษ์พจนกิจ, 2530: 149-150) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำในช่วงเวลานั้นประกอบอาชีพเป็นกรรมกรขนของทำงานในโรงสีไฟที่ตั้งอยู่ริมน้ำ หาปลาขาย ทำงานรับจ้างในเรือขนสินค้า เป็นต้น พื้นที่ริมน้ำมูลจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง การค้าการลงทุนและวิถีชีวิตของชุมชนในเมืองสัมพันธ์กับแม่น้ำ ที่ดินริมน้ำถูกใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย ท่าเรือ และพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน เช่น ปลูกยาสูบ ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และยังมีที่ดินว่างเปล่าปลูกบ้านสร้างเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านคนจนที่อพยพเข้ามาทำงานในเมือง⁵

การขยายตัวของธุรกิจเพิ่มขึ้น หลังการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตยเพื่อเชื่อมระหว่างเมืองอุบลราชธานีและวารินชำราบเมื่อ พ.ศ. 2496 ได้อำนวยความสะดวกในการเดินทาง และการขนส่งระหว่างสองเมือง (คณะกรรมการจัดทำหนังสืออุบลราชธานี 200 ปี, 2535: 30-35) การสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย ยังมีส่วนทำให้การขนส่งทางน้ำหมดความสำคัญลง พื้นที่ริมน้ำมูลกลายเป็นแหล่งธุรกิจเก่าและชุมชนเก่าแก่ ที่ดินริมน้ำไม่ได้รับความสนใจจากภาคธุรกิจ ถูกปล่อยทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ได้กลายเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านยากจนที่ทำงานรับจ้างในตลาด ซึ่งมีรายได้น้อยและไม่สามารถซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองได้ เกิดเป็นชุมชนริมน้ำมูลทั้งฝั่งอุบลราชธานีและวารินชำราบ

2. ชุมชนแออัดที่เกิดจากการเข้าไปสร้างบ้านอยู่อาศัยของชาวบ้านในที่ดินรกร้างว่างเปล่า ไม่มีการประกาศอสังกรรมสิทธิ์ เกิดขึ้นในช่วงประมาณพ.ศ. 2522 ส่วนใหญ่เป็นที่ดินริมน้ำมูล ซึ่งต่อมาภายหลังมีเจ้าของอสังกรรมสิทธิ์ ทำให้ชาวบ้านต้องย้ายบ้านมาอยู่รวมกันในที่ดินที่เจ้าของยังอนุญาตให้สร้างบ้านอยู่อาศัยได้ จนกลายเป็นชุมชนแออัด เช่น ในกรณีของชุมชนแออัดริมแม่น้ำ ที่เจ้าของที่ดินอนุญาตให้เข้ามาอาศัยทำมาหากินได้ จากสองครอบครัวกลายเป็น 174 ครอบครัว และภายหลังจากกระแสการพัฒนาเมืองมีความเข้มข้นขึ้นส่งผลให้วิถีชีวิตคนเมืองต้องการพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจเริ่มมีความสำคัญ การเติบโตของ

⁵ สัมภาษณ์นายสำรอง (นามสมมุติ), วันที่ 12 พฤษภาคม 2553.

ธุรกิจเพื่อการพักผ่อนของคนเมือง เริ่มขยายตัวใน พ.ศ. 2529 มีการประชาสัมพันธ์การพักผ่อนในพิชชิงปาร์ค การสนับสนุนการค้าขายที่หาดวัดใต้ หรือหาดคูเดื่อ มีการพัฒนาแหล่งพักผ่อนของคนเมือง ทั้งสวนสาธารณะ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมือง สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่ต้องการกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมสู่ภูมิภาค กระตุ้นให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างเต็มที่ สนับสนุนการสร้างโครงข่ายการบริการ การขนส่ง การส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ (วิโรจน์ สารรัตน์ 2530, 20-23) ซึ่งทิศทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ มีการสร้างบ้านจัดสรร การสร้างห้างสรรพสินค้ายงสงวนช้อปปิ้งมอลล์ การขยายถนน โครงการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการพัฒนา⁶

ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามพบว่านอกจากกระแสการพัฒนาเมืองที่เป็นแรงกระตุ้นสำคัญให้เกิดการอพยพของผู้คนจากชนบทแล้ว การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาชนบทยังมีส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการอพยพของชาวบ้านอีกด้วย ดังกรณีของครอบครัวนายมานะ ที่ให้ข้อมูลว่า

“ต้องย้ายออกมาจากภูพาน (จ.สกลนคร) เนื่องจากในช่วงพ.ศ. 2528 ทางป่าไม้ประกาศขยายพื้นที่ของอุทยาน บ้านเราโค่นด้วยประมาณ 7 ไร่ เลยตัดสินใจขายวัว ควาย และบ้านเอาเงินมาทำทุน แล้วก็เดินทางมาตั้งรกรากที่นี่ เพราะว่ามีญาติมาอยู่ก่อนแล้ว ”⁷

จากผลของการพัฒนาในพื้นที่เมืองประกอบกับการอพยพของชาวบ้านจากชนบท ที่มาจากหลายสาเหตุ ส่งผลให้ปัจจุบันชุมชนริมแม่น้ำมูล จำนวน 174 หลังคาเรือน ที่มีความชัดเจนว่าอยู่ในที่ดินของเอกชน และชุมชนที่อยู่ระหว่างการยื่นขอพิสูจน์สิทธิ์เพื่อออกเอกสารสิทธิ์ อีกกว่า 150 หลังคาเรือน ได้กลายเป็นชุมชนที่หนาแน่น และยังไม่ได้รับการดูแลเรื่องระบบสาธารณูปโภคเท่าที่ควร

3. การเกิดชุมชนใกล้กับแหล่งงาน เช่นในกรณีของชุมชนริมทางรถไฟ ที่เกิดขึ้นในช่วงของการขยายทางรถไฟเข้ามาสู่พื้นที่ภาคอีสานในรัชกาลที่ 5 เริ่มต้น

⁶ สัมภาษณ์ นายดุล (นามสมมุติ), วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷ สัมภาษณ์ นายมานะ (นามสมมุติ), วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2553.

การก่อสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพมหานครถึงนครราชสีมาใน พ.ศ. 2443 มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการเข้าไปจัดการปกครองในหัวเมืองและเป็นช่วงเดียวกับที่ฝรั่งเศสได้วางแผนการก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมบริเวณชายแดนเขมร-ไทย จากช่องเม็กไปยังเมืองพระตะบอง เพื่อประโยชน์ในการค้าขาย รัฐบาลไทยจึงได้ขยายเส้นทางรถไฟมาจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ในพ.ศ. 2473 (สุวิทย์ ชีรสาสวัต และ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2541: 62-63) เป็นการพัฒนาครั้งสำคัญที่ส่งผลให้การค้าขายระหว่างเมืองอุบลราชธานีกับนครราชสีมาและเชื่อมโยงถึงกรุงเทพมหานครมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น

การสร้างทางรถไฟแล้วเสร็จในปีเดียวกันระบบการค้าและเศรษฐกิจในเมืองอุบลราชธานีเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการเกิดขึ้นของชุมชนริมทางรถไฟ จากการตั้งรกรากเป็นการถาวรของกรรมกรที่เดินทางมาพร้อมกับการก่อสร้างทางรถไฟจากจังหวัดนครราชสีมา หลังจากนั้นก็มีกลุ่มชาวบ้านที่เข้ามาทำงานเป็นกรรมกรแบกของ ขนของ ขึ้น-ลงรถไฟ เพื่อเก็บสินค้าเข้าโกดัง ได้เข้ามาสร้างบ้านอีกระลอก ชาวบ้านบางส่วนที่อพยพเข้ามาทำอาชีพค้าขายในตลาดวารินที่กำลังเริ่มขยายตัว ได้เข้ามาขอซื้อสิทธิจากเจ้าของเดิมในที่ดินริมทางรถไฟ ซึ่งราคาไม่แพง การค้าขายกับจังหวัดใกล้เคียงมีความสะดวกมากขึ้น⁸ การเกิดขึ้นของชุมชนแออัดริมทางรถไฟในเมืองวารินชำราบ จึงค่อยๆ ก่อตัวขึ้นภายหลังจากการสร้างทางรถไฟแล้วเสร็จและปัจจุบันขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นชุมชนขนาดใหญ่จำนวน 310 หลังคาเรือนในพื้นที่ 21 ไร่

4. ชุมชนแออัด ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมืองและถูกรื้อย้ายทำให้ต้องไปอาศัยอยู่ในที่ดินที่รัฐจัดสรรเอาไว้ ในกรณีของการสร้างสนามบินนานาชาติหรือชุมชนที่เกิดภายหลังจากการรื้อย้ายชุมชนวังสัจด์ (ชุมชนแออัดขนาดใหญ่ในเมืองอุบลราชธานี)

ในกรณีของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการยกระดับเป็นสนามบินนานาชาติ ใน พ.ศ.2536 (อุบลราชธานีอะเมซิง 2000, 2543) มีแผนการพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงการคมนาคมทางอากาศกับประเทศในแถบอินโดจีน และได้ขยายพื้นที่สนามบินเพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต มีการเวนคืนที่ดินรอบสนามบิน ชาวบ้านที่ถูกเวนคืนได้รับการจัดสรรที่ดินบริเวณด้านหลังของสนามบินซึ่งเป็นที่ดิน

⁸ สัมภาษณ์ นายพงษ์ศักดิ์ สายวรรณ, 15 กุมภาพันธ์ 2553.

สาธารณประโยชน์ มีสภาพเป็นที่โล่งริมหนองน้ำซึ่งถูกขุดเมื่อสมัยนายภัก คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำมาจัดสรรให้ชาวบ้านที่ถูกเวนคืนได้เข้าอยู่อาศัย และเมื่อมีชาวบ้านเข้ามามากขึ้น พื้นที่ริมหนองน้ำได้ถูกชาวบ้านขยายเข้าไปสร้างบ้านอยู่อาศัยจนเต็มพื้นที่ ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน และไม่ได้รับการดูแลเรื่องระบบการจัดการน้ำเสีย ปัจจุบันชุมชนหนาแน่นมากขึ้นและกลายสภาพเป็นชุมชนแออัด

ส่วนกรณีของชุมชนวังสัจด์ มีการรื้อย้ายในระหว่างพ.ศ. 2529-2530 ซึ่งในอดีตที่ดินของวังสัจด์พระราชวังเก่าซึ่งเคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์กับชายาคือหม่อมเจียงคำ ชุมสาย ณ อยุธยา ครอบคลุมพื้นที่จำนวนมากและได้บริจาคให้กับส่วนราชการในจังหวัดอุบลราชธานี คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เทศบาลนครอุบลราชธานี หุ่นศรีเมือง ศาลจังหวัดอุบลราชธานี ที่ว่าการอำเภอเมืองอุบลราชธานี ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี, 2553) และเหลือพื้นที่ส่วนที่เป็นพระราชวังและที่ดินเพียงบางส่วน เป็นที่อยู่อาศัยของคนทำงานในวัง ต่อมามีกลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพถีบสามล้อรับจ้างเข้ามาขอเช่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวและได้ชักชวนญาติ เพื่อน เข้ามาเช่าอาศัยอยู่ด้วยกันจนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้พื้นที่ของวังสัจด์ในขณะนั้นกลายสภาพเป็นชุมชนแออัดขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองอุบลฯ จากการสัมภาษณ์นางเวียง ที่เคยอาศัยอยู่ในวังสัจด์ได้เล่าว่า

“หลังจากที่หม่อมเจียงคำสิ้น ลูกหลานของหม่อมเจียงคำก็ย้ายไปอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นหลัก ส่วนที่ดินในอุบลฯ ที่ยังเหลืออยู่ได้ให้นางรับใช้คนสนิทเป็นผู้ดูแล เก็บค่าเช่าเดือนละ 2 บาท ต่อมาหลังจากนั้นก็ มีชาวบ้านมาขออาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ย้ายจากบ้านนอกเข้ามาทำงานในเมือง ทำอาชีพ ถีบสามล้อ รับจ้างทั่วไป และเห็นว่าที่ดินให้เช่าราคาถูกก็บอกเพื่อนฝูงมาอยู่ด้วยกัน บางคนก็มาเป็นครอบครัว และสร้างบ้านง่ายๆ อาศัยอยู่กันและหนาแน่นมากขึ้น จนกลายสภาพเป็นสลัม”⁹

ใน พ.ศ. 2529-2530 ลูกหลานของหม่อมเจียงคำ ได้กลับมาที่จังหวัดอุบลราชธานีอีกครั้งและต้องการขายที่ดินบริเวณวังสัจด์ ส่งผลให้เกิดการรื้อย้ายชาวบ้าน โดยเจ้าของที่ดินได้ร่วมกับเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในขณะนั้น เข้ามา

⁹ สัมภาษณ์ นางเวียง(นามสมมุติ), 4 มิถุนายน 2553.

เจรจากับชาวบ้านเพื่อให้ออกจากพื้นที่ พร้อมกับให้ลงชื่อรับเงินค่าใช้จ่ายในการ รื้อถอนหลังละ 2,000-5,000 บาท และเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในขณะนั้นได้ หาที่ดินรองรับชาวบ้านที่ถูกรื้อย้ายจาก ว่างสงัด ออกไปอยู่ในที่ดินบริเวณริมแม่น้ำ มูลน้อย¹⁰ ถึงแม้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการรื้อย้ายครั้งนี้กว่า 300 หลังคาเรือน แต่ไม่มีชาวบ้านคนใดคัดค้าน เนื่องจากชาวบ้านทราบว่าที่ดินเป็น ของเอกชน อีกทั้งยังมีแผนการหาที่ดินรองรับการรื้อย้าย โดยให้ชาวบ้านลงชื่อ แสดงความจำนงเรื่องที่ดิน แต่พบว่ายังมีชาวบ้านบางส่วนที่รายชื่อตกหล่นไม่ได้ ได้รับความช่วยเหลือได้แตกกระจายไปสร้างบ้านในที่ดินว่างเปล่าบริเวณริมแม่น้ำมูล ทั้งฝั่งเมืองอุบลฯและฝั่งวารินชำราบ และบางส่วนได้สร้างชุมชนเล็กๆริมถนนที่ เชื่อมระหว่างเมืองอุบลราชธานีกับวารินชำราบเป็นชุมชนใหม่ที่เริ่มก่อตัวขึ้นหลัง พ.ศ.2530 นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนแออัดส่วนใหญ่ อพยพมาจากต่างอำเภอเพื่อทำงานรับจ้าง จนสร้างครอบครัวตั้งรกรากในเมือง บางส่วนยังมีญาติและที่ดินในชนบท แต่บางส่วนได้ยกกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ญาติที่ นื่องหรือขายเพื่อนำเงินมาเป็นทุนเพื่อการดำรงชีวิตในเมือง

3. ชุมชนแออัดริมน้ำสู่ชุมชนบ้านใหม่

ชุมชนแออัดริมน้ำ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2529 โดย ชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้คือ ชาวบ้านที่ทำอาชีพรับจ้าง ตักน้ำขายในตลาดและได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินให้เข้ามาช่วยดูแลสวน ต่อมาเมื่อชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงได้รับความเดือดร้อน เพราะเจ้าของที่ดิน ต้องการขายที่ดินให้นายทุนเพื่อนำไปสร้างบ้านจัดสรรและให้ชาวบ้านออกไปหาที่ อยู่ใหม่ ชาวบ้านจึงชักชวนกันเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยกัน หรือบางครอบครัวอพยพมา จากชนบทเพราะได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง หรือจากนโยบายประกาศเขต อุทยานทับที่ดิน ซึ่งในขณะนั้นที่ดินบริเวณชุมชนยังไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ ชัดเจนเป็นการจับจองมือเปล่าของเจ้าของที่ดิน

¹⁰ สัมภาษณ์นายบุญโอบ(นามสมมติ), วันที่ 12 มิถุนายน 2553.

ต่อมาเจ้าของที่ดินชุมชนแออัดริมน้ำได้ขุดบ่อเพื่อเตรียมทำธุรกิจฟิชซิ่งปาร์ค แต่เนื่องจากได้รับการคัดค้านจากเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในขณะนั้นว่าที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณะ จึงเกิดการฟ้องร้องระหว่างเจ้าของที่ดินเอกชนกับเทศบาล ต่อมาในพ.ศ.2535 ศาลได้ตัดสินให้ที่ดินผืนนี้เป็นของเอกชน แต่ชาวบ้านยังเข้าใจว่าที่ดินอยู่ในระหว่างข้อพิพาทจึงยังชักชวนเพื่อนญาติพี่น้องที่เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยเข้ามาสร้างบ้านอยู่ด้วยกัน ในพ.ศ. 2553 ชุมชนมีขนาด 174 หลังคาเรือน¹¹ ชาวบ้านเกือบทั้งหมดมีอาชีพรับจ้าง โดยเฉพาะอาชีพเป็นลูกจ้างของร้านจัดโต๊ะจีนซึ่งพบว่ามีมากที่สุดชุมชน บ้างรับจ้างในโรงฆ่าสัตว์ หรือบางครอบครัวมีอาชีพเก็บขยะ ทำงานก่อสร้าง เป็นต้น และชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

วิถีชีวิตของชาวบ้านยังมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และช่วยเหลือกันเมื่อยามเดือดร้อน อย่างไรก็ตามพบว่าระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะระบบหัวคะแนนมีความสำคัญกับคนในชุมชนค่อนข้างมาก จากข้อมูลภาคสนามพบรูปธรรมในการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อสร้างฐานเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น ในยุคแรกหัวคะแนนทำหน้าที่พาชาวบ้านไปเลือกตั้ง โดยใช้รถกระบะมารับส่งชาวบ้าน ชาวบ้านได้รับผงซัฟฟอก รองเท้า เป็นของตอบแทน แต่หลังจากนายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ย้ายจากจังหวัดสุรินทร์มาตั้งรกรากที่อุบลราชธานี ระบบหัวคะแนนของนักการเมืองในจังหวัดอุบลราชธานีมีความชัดเจนมากขึ้น มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิเคราะห์ชุมชนว่าใครเป็นผู้มีอิทธิพลในชุมชนหรือกลุ่มเครือข่ายใหญ่ๆในชุมชนเป็นกลุ่มใด เริ่มใช้ระบบแจกเงินให้ค่าตอบแทนชาวบ้านที่มาลงคะแนนเสียงชุมชนถูกให้ความสำคัญในช่วงก่อนการเลือกตั้ง หลังจากได้รับการเลือกตั้งแล้ว นักการเมืองใช้วิธีการหาเสียงผ่านระบบคณะกรรมการชุมชน โดยเมื่อมีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน กลุ่มหัวคะแนนจะลงสมัครและถ้าหากนักการเมืองกลุ่มใดเป็นนายกเทศมนตรี จะคัดเลือกเฉพาะกลุ่มหัวคะแนนของตนเข้ามาเป็นคณะกรรมการชุมชน หากมีกลุ่มอิสระหรือฝ่ายตรงกันข้ามหลุดเข้ามาเป็นคณะกรรมการชุมชนมักถูกปลดจากตำแหน่งในระยะต่อมา¹²

¹¹ ข้อมูลจากการสำรวจของอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน,พ.ศ. 2553.

¹² สัมภาษณ์ นางมาลัย(นามสมมุติ), 24 พฤษภาคม 2553.

ระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองผ่านหัวคะแนนที่เป็นคณะกรรมการชุมชนและ อสม. ทำหน้าที่ในการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิก เช่นในช่วงที่มีน้ำท่วมชุมชน ทางเทศบาลนครอุบลราชธานี มีงบประมาณสำหรับช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วม ในชุมชนแออัดริมน้ำ ได้รับผลกระทบน้ำท่วมทั้งชุมชน คณะกรรมการชุมชนให้ชาวบ้านยื่นเอกสาร แสดงรายการซ่อมแซมบ้าน แต่หลังจากยื่นเอกสารไปแล้วพบว่า ชาวบ้านที่ได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดเป็นกลุ่มที่เป็นหัวคะแนนและกลุ่มญาติพี่น้อง รวมทั้งกลุ่มที่เป็นสมาชิกและให้การสนับสนุนนักการเมืองที่กำลังดำรงตำแหน่งในเทศบาลขณะนั้น ส่วนชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามหรือไม่สนับสนุนฝ่ายใด จะได้รับการช่วยเหลือลดต่ำลงมา และบางครั้งไม่ได้รับการช่วยเหลือใดๆ เลย¹³

นอกจากระบบอุปถัมภ์จากนักการเมืองแล้ว ยังมีกลุ่มนายทุนในชุมชนจำนวน 10 คนและนอกชุมชน 1 คนที่สร้างความสนิทสนมกับชาวบ้าน ด้วยการเข้ามาพูดคุยสร้างความสัมพันธ์ด้วยการให้ยืมเงินในวงเล่นไพ่ หลังจากนั้นจึงเริ่มปล่อยเงินกู้ร้อยละ 20 ให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อน หรือเมื่อชาวบ้านคนใดเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้นในครอบครัว เช่น มีสมาชิกในครอบครัวประสบอุบัติเหตุ ต้องการใช้จ่ายเงินด่วน จะยื่นข้อเสนอให้ชาวบ้านนำหลักทรัพย์ขึ้นเดี่ยงที่มี คือ บ้านมาจำนองและจำคินเป็นรายวันพร้อมดอกเบี้ย เมื่อชาวบ้านคนใดจ่ายเงินไม่สม่าเสมอหรือขาดส่ง บ้านที่นำไปจำนองจะถูกนายทุนยึด ชาวบ้านต้องกลายเป็นผู้เช่าบ้านของตนเองและจ่ายเป็นค่าเช่าบ้านรายวันให้กับนายทุน นอกจากนี้ นายทุนในชุมชนบางคนยังเป็นคณะกรรมการชุมชนหรือ อสม. ของชุมชนอีกด้วย ปัจจุบันพบว่านอกจากนายทุนจากนอกชุมชนแล้วยังมีนายทุน ในชุมชนอีกจำนวน 3 คน ที่ปล่อยเงินกู้นอกระบบและรับจำนองบ้านของชาวบ้านในชุมชนด้วย

จากปัญหาความยากจน นายทุนเงินกู้นอกระบบและระบบอุปถัมภ์ภายในชุมชน จึงนำมาสู่การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านจำนวน 38 หลังคาเรือน โดย การสนับสนุนของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย¹⁴ เริ่มต้นจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

¹³ สัมภาษณ์ นางยุ (นามสมมติ), 24 พฤษภาคม 2553.

¹⁴ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย(มพค.)องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานกับชุมชนแออัด ที่ขยายพื้นที่การทำงานพัฒนาชุมชนแออัดมาที่จังหวัดอุบลราชธานีเมื่อปลาย ปี 2540 โดยเน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้านในชุมชน

และการทำงานกิจกรรมพัฒนาชุมชน ทั้งการพัฒนาทางเท้า การรักษาความสะอาดในชุมชน รวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิในการมีบ้านเลขที่กับทางเทศบาล เพื่อนำมาสู่การได้รับการดูแลเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทั้งน้ำประปา ไฟฟ้า ซึ่งจากการเข้าร่วมงานพัฒนาทำให้ประชาชนกลุ่มนี้เห็นคุณค่าของตน และมีความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนมากขึ้น ส่งผลกระทบกับระบบอุปถัมภ์ของหวัะแนนนัการเมืองในชุมชน เมื่อชาวบ้านในกลุ่มออมทรัพย์ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงที่สนับสนุนโครงการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)¹⁵ และเข้าสู่กระบวนการเจรจาซื้อที่ดินกับเจ้าของที่ดิน ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มหวัะแนนในชุมชนทวีความรุนแรงมากขึ้น มีทั้งการปากอ้อนหิในใส่หลังคาบ้านชาวบ้าน การขู่จะขับรถยนต์ หรือการถ่มน้ำลายหน้าประตูบ้าน ประกอบกับเอกชนเจ้าของที่ดินต้องการขายที่ดินทั้งแปลงในราคา 3 ล้านบาท ซึ่งเป็นราคาที่สูงมาก ชาวบ้านกลุ่มออมทรัพย์จึงตัดสินใจย้ายออกจากชุมชนเดิม และสอบถามสมาชิกให้ตัดสินใจอีกครั้ง จนกระทั่งเหลือสมาชิก 22 ครอบครัว ที่ตัดสินใจย้ายออกมาสร้างบ้านในชุมชนแห่งใหม่พร้อมกัน

ภายหลังจากการตัดสินใจย้ายบ้านของชาวบ้านสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ได้เขียนโครงการเพื่อขอขบประมาณสนับสนุนการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคในชุมชนใหม่และขอกู้ขบประมาณสินเชื่อเพื่อสร้างบ้านและที่ดินจากพอช. เพื่อไปสร้างบ้านในที่ดินแห่งใหม่ในเขตอำเภอวารินชำราบ ห่างจากชุมชนเดิมประมาณ 6 กิโลเมตร ในที่ดินจำนวน 1 ไร่ 3 งาน 96 ตารางวา นำมาสร้างบ้านจำนวน 22 หลังคาเรือนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

ลักษณะของชุมชนที่ชาวบ้านในชุมชนแออัดย้ายมาสร้างบ้านใหม่เมื่อ พ.ศ.2549 นั้นมีการปกครองแบบหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบล ตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ.2528 ในอดีตเป็นที่ดินหัวไร่ปลายนา และต่อมาเมืองวารินชำราบขยายตัวจึงเริ่มมีการแบ่งที่ดินขาย จนปัจจุบันเหลือที่นาประมาณ 3 ไร่ มีผู้อยู่อาศัย 340 หลังคาเรือน ประชากร 1,084 คน สภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง

¹⁵ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) เดิมคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง(พ.ช.ม.)ซึ่งเป็นหน่วยงานพิเศษของการเคหะแห่งชาติ ต่อมาได้รับการยกระดับเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ภายใต้อการดูแลของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และโครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของคณจนในชุมชนแออัด แก้ไขปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ซึ่งได้เริ่มต้นดำเนินโครงการเมื่อ พ.ศ.2546 ทั่วประเทศ

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการครู ทหาร ตำรวจ รับจ้างในห้างสรรพสินค้า ค้าขาย ในพื้นที่ของหมู่บ้านมีบริษัทเอกชนเข้ามาเช่าที่ดินเพื่อประกอบกิจการ เช่น อู่รถศึกคาคาทัวร์ โรงแรมเจ้าแม่กวนอิม บิมน้ำมัน ปตท. ร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ โรงไม้ ร้านอาหาร และเลี้ยงขายนื้อหมู-วัว เป็นต้น การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของหมู่บ้านนอกจากเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ที่ดินบางส่วนยังเป็นพื้นที่นา ทำสวน ไร่นาสวนผสม ปลูกตะไคร้ ปลูกยางพารา และพื้นที่ว่างเปล่ายังไม่มีการสร้างบ้านกลายเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงวัวของชาวบ้านในหมู่บ้านอีกด้วย ลักษณะการสร้างบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านสองชั้น มีทั้งบ้านที่สร้างจากปูน และการสร้างบ้านไม้คานบนและปูนด้านล่าง มีระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านสัมพันธ์กันผ่านงานบุญประเพณี

การเข้ามาสร้างบ้านของชาวบ้านที่ย้ายมาจากชุมชนแออัด จึงเป็นคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านนาเดิม¹⁶ ทำให้เกิดการกีดกันจากชาวบ้านในหมู่บ้าน การสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง การต่อรองอัตลักษณ์ของชาวชุมชนแออัดจึงเกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างตัวตนให้ได้รับการยอมรับ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างอัตลักษณ์ของตนเองให้เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์การต่อสู้ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านจากชุมชนแออัดที่เป็นเหมือนผู้มาใหม่กับปฏิกิริยาการต่อต้านของชาวบ้านรอบชุมชน

4. ปรากฏการณ์และบทวิเคราะห์สนามการต่อรองในเชิงอัตลักษณ์ของชาวบ้าน

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์และอำนาจ

การผลิตสร้างอัตลักษณ์ของชาวบ้านในพื้นที่การศึกษาในบทความชิ้นนี้เกิดขึ้นเพื่อสร้างการต่อรองกับอำนาจต่างๆที่มากดทับกลุ่มชาวบ้านโดยเฉพาะอำนาจของวาทกรรมสลัม ที่สร้างความยุ่งยากในการใช้ชีวิตในที่ดินแห่งใหม่ของชาวบ้าน การต่อรองเชิงอำนาจโดยผ่านการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ จึงเป็นไปในทิศทางที่ พูโกต์ (อ้างในรัตนา โตสกุล, 2548: 37-38) ได้อธิบายว่า ว่าอัตลักษณ์ของคนเรานั้นเป็นผลผลิตจากวาทกรรมความรู้จากศาสตร์ต่างๆ และสังคม

¹⁶ ในบทความนี้จะใช้ชื่อหมู่บ้านที่ชาวบ้านเข้าไปอยู่ว่า “หมู่บ้านนาเดิม” และชาวชุมชนแออัดที่ย้ายไปอยู่ใหม่ว่า “ชุมชนบ้านใหม่”

วัฒนธรรมรอบๆ ตัว ทำให้อัตลักษณ์เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาและปราศจากเอกภาพ เช่น ในการใช้ภาษาของมนุษย์ แม้ปัจเจกจะเป็นผู้ใช้ภาษาแต่ก็ยังคงถูกกำหนดด้วยโครงสร้างของไวยากรณ์ ถ้าไม่ทำตามกฎของไวยากรณ์นั้นก็จะสื่อสารไม่เข้าใจ นอกจากนี้ ฟูโกต์ยังได้นิยาม “อำนาจ” ว่าไม่ได้ผูกขาดโดยศูนย์กลางอำนาจที่เป็นทางการของสังคมเท่านั้น แต่อำนาจปรากฏอยู่ในทุกๆ ที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมและแสดงออกมาในภาคปฏิบัติการณ์ในแต่ละสนาม (site) และในแต่ละบริบท อำนาจจึงมาทุกทิศรอบๆ ตัวและไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวแต่มีการเลื่อนไหล ต่อรอง ขัดขืน ต่อต้าน ร่วมมือ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมด้วย

นอกจากนี้ ฟูโกต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นประเด็นที่สร้างกันขึ้นมาภายใต้บริบทต่างๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป อัตลักษณ์ของเราจะรู้ได้ต้องผ่านการต่อรองในเงื่อนไขที่เราไปต่อรองกับคนอื่น

4.2 การต่อรองในสนามของวาทกรรม

การสร้างนิยามในทางลบให้ชาวบ้านในชุมชนแออัด นับว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมากับชาวบ้านจนยากที่จะลบเลือนไปจากสังคมทั่วไป การสร้างนิยามความหมายของกลุ่มตนเพื่อสร้างคุณค่าใหม่ พร้อมกับรูปธรรมในเชิงปฏิบัติการจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

ภายหลังจากการตัดสินใจย้ายออกมาจากชุมชนแออัดริมน้ำของชาวบ้านจำนวน 22 หลังคาเรือนเพื่อมาสร้างบ้านในที่ดินแห่งใหม่นั้นได้เกิดกระแสการต่อต้านจากหมู่บ้านนาเดิมโดยรอบพื้นที่การก่อสร้างบ้านแห่งใหม่ ผ่านเสียงนินทาที่ร้านค้าในหมู่บ้าน และทั้งที่ว่ากันต่อหน้า ให้ชาวชุมชนได้ยิน เช่น “ให้มาสร้างบ้านในชุมชนเราได้อย่างไร พวกนี้มันพวกสลัม เดี่ยวจะมาทำให้หมู่บ้านเราเป็นสลัมไปหมด” หรือบ้างก็ว่า “อย่าไปช่วยมันนะ เดี่ยวมันจะมาลัก (ขโมย) ของ” หรือ “ไม่ต้องให้มาอยู่หรอก พวกนี้พวกสลัมบอมเบย์” และเกิดการทะเลาะกันระหว่างชาวบ้านชุมชนบ้านใหม่กับชาวบ้านในหมู่บ้านรอบชุมชน จนต้องนำประเด็นนี้เข้าสู่การหารือในที่ประชุม ดังที่พี่ยุ (นามสมมติ) เล่าว่า

“กระแสการต่อต้านเกิดในช่วงที่เรากำลังก่อสร้างชุมชน และมีมาอย่างต่อเนื่อง จนวันหนึ่งสมาชิกของเราเริ่มไปทะเลาะกับคนในหมู่บ้าน เรื่องนี้จึงต้องเอาเข้าที่ประชุม ก่อนที่ความขัดแย้งจะรุนแรงขึ้นและได้ข้อสรุปในที่ประชุมว่า แม้ว่าเราจะเป็นคนสลัม แต่เราเป็นคนสลัมที่พัฒนาแล้ว ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาพูด เราต้องสร้างสิ่งใหม่ให้เขาเห็นว่า แม้ว่าเราจะ เป็นพวกสลัมบอมเบย์ แต่เป็นสลัมบอมเบย์ที่ไม่ธรรมดา”¹⁷

ภายหลังจากการประชุม ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งลดลง ชาวชุมชนบ้านใหม่ใช้วิธีการทำงานพัฒนาในการสร้างความหมายใหม่ให้ตนเอง เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมการประชุมในหมู่บ้าน ร่วมกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน หรือการจัดกิจกรรมวันเด็กในชุมชนของตนและเชิญคณะกรรมการและชาวบ้านในหมู่บ้านนาเดิมเข้าร่วม เมื่อมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ชาวชุมชนบ้านใหม่ได้จัดเวทีให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้แสดงวิสัยทัศน์ซึ่งพบว่ามีชาวบ้านในหมู่บ้านนาเดิมให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก นอกจากนี้ในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านนาเดิมในแต่ละครั้งชาวชุมชนบ้านใหม่มีการสร้างความหมายให้กับกลุ่มตนอยู่ตลอดเวลา

จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การต่อสู้ต่อรองที่เกิดขึ้นในช่วงของการเข้าสู่กระบวนการบ้านมั่นคง ทั้งเรื่องความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ อัตลักษณ์การเป็นคนสลัม นำมาสู่ความยุ่งยากในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของชาวบ้านคนจนเมืองได้อย่างชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านไม่ได้ยอมจำนนต่ออำนาจที่มาพร้อมกับอัตลักษณ์การเป็นคนสลัมในทางลบ แต่กลับประกอบสร้างตัวตนเสียใหม่ผ่านวาทกรรม “คนสลัมที่พัฒนาแล้ว” สร้างอำนาจเพื่อต่อรอง ต่อสู้กับอัตลักษณ์เชิงลบและสร้างตัวตนให้มีศักดิ์ศรีและเป็นกลุ่มที่แตกต่างไปจากอัตลักษณ์สลัมที่สังคมให้ค่า ดังที่ พูโกต์ได้อธิบายว่าอำนาจไม่ได้กระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางของอำนาจเท่านั้น แต่อยู่ที่ผู้ใช้อำนาจและผู้ที่ได้รับผลของอำนาจ ความสัมพันธ์ของอำนาจอยู่บนพื้นฐานของคู่ความสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกจากกันได้ (อ้างในรัตนา โตสกุล, 2548: 81-82) ในกรณีนี้เมื่อชาวบ้านถูกกระทำจากอำนาจวาทกรรมสลัม จึงสร้างอำนาจของตนเองผ่านการสร้างวาทกรรมใหม่เพื่ออธิบายตนเองให้แตกต่างออกไป ไม่ต้องตกอยู่ใน

¹⁷ สัมภาษณ์ นางยุ(นามสมมติ), 23 สิงหาคม 2552.

อำนาจดังกล่าว พื้นที่ของวาทกรรมจึงมีความสำคัญกับชาวบ้านคนจนเมืองในการประกอบสร้างความหมายของกลุ่มตนให้มีคุณค่าในเชิงบวก ให้มีที่ยืนในสังคมเมือง

4.3 การต่อรองในพื้นที่พิธีกรรม

พื้นที่พิธีกรรม เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านใหม่ได้มีปฏิบัติการเพื่อสร้างการยอมรับจากคนในหมู่บ้านนาเดิม เนื่องจากในช่วงของการย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนแห่งใหม่นั้นได้มีกระแสการต่อต้านจากชาวบ้านที่ย้ายมาจากชุมชนแออัด ทั้งเสียงนินทา หรือการว่าต่อหน้าว่าการเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนาเดิมจะทำให้หมู่บ้านกลายเป็นสลัม หรือกลัวปัญหาการลักขโมย อีกทั้งบางคนกลัวว่าจะทำให้หมู่บ้านสกปรก หรือเมื่อน้ำในลำคลองมีกลิ่นเหม็น ชาวชุมชนบ้านใหม่ตกเป็นจำเลยกลุ่มแรกของเหตุการณ์นี้ ชาวชุมชนบ้านใหม่ต้องรื้อระบบการจัดการน้ำเสียของชุมชนให้คนในหมู่บ้านนาเดิมมาตรวจสอบ ซึ่งภายหลังพบว่า เป็นกลิ่นน้ำเสียที่เกิดจากเทศบาลตำบลปล่อยออกมา สร้างความกดดันอย่างมากให้กับชาวชุมชนแออัด

ในระหว่างการก่อสร้างบ้านใหม่จำนวน 22 หลังของชาวบ้าน ได้เกิดอุบัติเหตุกับสมาชิกในชุมชนบ้านใหม่อยู่บ่อยครั้ง ทั้งรถจักรยานยนต์ล้ม ขาหัก หรือไม่สบาย ความเครียดจากสถานการณ์ที่รุนแรงทั้งจากการกดดันจากชาวบ้านในหมู่บ้านที่ไม่ให้การยอมรับ นำมาสู่การจัดพิธีเข้าทรง ของแกนนำ (ผู้หญิง) ของชุมชนแออัด ซึ่งเป็น “ร่างทรง” ชาวบ้านที่เข้าเฝ้าร่างทรงจึงได้ทราบสาเหตุของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งนั้นเกิดจาก “ผีปูดตา” ที่ไม่พอใจชาวบ้านที่มาสร้างบ้านทับเส้นทางของผีเจ้าที่ ชาวบ้านต้องทำพิธีขอขมา และต้องสร้างศาลปูดตาขึ้นในชุมชนด้วย ซึ่งการสื่อสารกับผีเจ้าที่ผ่านร่างทรง เป็นเสมือนการต่อรองที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผีเจ้าที่ของหมู่บ้านนาเดิมให้ความเคารพยอมรับการเข้ามาอยู่ในใหม่ของชาวชุมชนแออัดกลุ่มนี้ก่อน การใช้ร่างทรงจึงเป็นการจัดการ ตัวตน(self) ในกระบวนการต่อรอง (negotiations) กับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ภายใต้กระบวนการของการเข้าทรง ซึ่ง Tanabe (2002) (อ้างในจามะรี เชียงทอง, 2549: 305) ได้อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้สังคมปัจจุบัน “ตัวตน”(self) ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ภายใต้บริบทที่ “ตัวตน” ควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ได้น้อยมาก จึงต้องมีการปรับ “ปฏิสัมพันธ์”(interactions) ระหว่างตัวตนกับคนอื่นให้มากขึ้น การได้รับการยอมรับจากผีเจ้าที่จึงเป็นการต่อรองตัวตนของ

ชาวบ้านในกลุ่มกับชาวบ้านที่อยู่โดยรอบชุมชนให้ยอมรับกลุ่มของตนด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ใช้พื้นที่พิธีกรรมตามประเพณีอีสานในการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในงานบุญผะเหวด ที่มีการแห่กัณฑ์หลอน¹⁸ เพื่อระดมเงินสมทบการพัฒนาวัดในหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้มาก เนื่องจากเงินที่ได้จากกัณฑ์หลอนแต่ละกัณฑ์นั้น ถูกนำไปประกาศในเสียงตามสายและขึ้นกระดานที่วัด ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมในขบวนแห่กัณฑ์หลอนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 พบว่าชาวบ้านแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านป้ายที่ใช้ในขบวนแห่ว่า “ชุมชนบ้านใหม่ หมู่บ้านคนจนพัฒนา” ร่วมสร้างสีสันด้วยการแต่งกายให้สนุกสนานทั้งหญิงและชาย มีตัวแทนเข้าร่วมจากทุกหลังคาเรือน เมื่อรวบรวมเงินแล้วชาวบ้านมีเงินสมทบเข้าวัดจำนวนกว่า 5,000 บาท หลังจากนั้นพบว่าชาวบ้านมักเล่าอย่างภูมิใจว่าจำนวนเงินบริจาคของชุมชนได้มากกว่าศักราชทัวร์ บริษัททัวร์ขนาดใหญ่ในเมืองอุบลฯ ซึ่งมีอยู่เกือบรถในหมู่บ้าน พื้นที่ทางพิธีกรรมโดยเฉพาะบุญแห่กัณฑ์หลอน จึงเป็นพื้นที่ของการประกาศตัวตนของชาวชุมชนบ้านใหม่กับคนหมู่บ้านให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น

พื้นที่ทางพิธีกรรมเป็นเสมือนพื้นที่หรือสนามการต่อรองอัตลักษณ์ของชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือหนึ่ง การต่อรองผ่านร่างทรงเพื่อสร้างความมั่นใจในจิตใจให้กับชาวบ้านและสร้างการยอมรับจากชาวบ้านส่วนใหญ่ผ่านศาลปู่ตา ที่สังคมส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนับถือ และลักษณะที่สองคือการใช้พื้นที่พิธีกรรมในงานบุญประเพณีทางศาสนาเพื่อสร้างตัวตนใหม่อีกทางหนึ่งด้วย

4.4 การต่อรองในพื้นที่สาธารณะ

สังคมเมืองได้สร้างรหัสหมายที่ตีตรา กักขัง อัตลักษณ์ชุมชนแออัดในแบบที่อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2542 : 68) ได้อธิบายว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนแออัดเกิดจากการสร้างวาทกรรม ความรู้ และความจริง จนกลายเป็นการตีตรา กักขัง อัตลักษณ์ของคนจนในชุมชนแออัด ผ่านรหัสหมาย

¹⁸บุญกัณฑ์หลอนหมายถึง การแห่กัณฑ์หลอน เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นพร้อมกับบุญผะเหวด เพื่อรวบรวมกัณฑ์หลอนคล้ายผ้าป่า แห่เป็นขบวนกันมา จากหมู่บ้าน แล้ววนรอบศาลาการเปรียญ 3 รอบ ก่อนนำไปถวายพระรูปที่กำลังเทศน์อยู่ขณะนั้นเลย ที่เรียกว่ากัณฑ์หลอนเพราะมาไม่บอก เป็นประเพณีเพื่อผูกไมตรีระหว่างคนในหมู่บ้าน

(Code) ซึ่งรหัสสัญญานี้จะควบคุมการใช้เหตุผลและความรู้สึกนึกคิดของคนในเมือง เป็นกระบวนการแบ่งแยกและกีดกันความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกัน การสร้างรหัสหมายบนพื้นที่ (Codification) นี้มีนัยยะของชนชั้น เพื่อให้กลุ่มคนที่ยึดกุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง มีความชอบธรรมในการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากกระบวนการสร้างรหัสหมายบนพื้นที่นั้นๆ และส่งผลให้ความจริงบางอย่างภายในเมืองถูกมองข้ามหรือทำให้การรับรู้ความเป็นจริงในเรื่องนั้นๆ ไม่แหลมคมพอที่จะเข้าไปในความรู้สึกของสังคมให้ตระหนักถึงการเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ดังนั้นการสื่อสารเรื่องราวของชุมชนในเชิงบวกสู่สาธารณะจึงเป็นประเด็นสำคัญในการต่อรองอัตลักษณ์ของชาวบ้านกลุ่มนี้กับสังคมทั่วไปในเมือง ผ่านการทำสื่อสิ่งพิมพ์ของตนเองขึ้นมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หนังสือ “ชุมแพบ้านแปงเมือง” เป็นหนังสือรวบรวมเรื่องราวของชุมชนเล่มแรก เมื่อ พ.ศ. 2544 เนื่องในการจัดกิจกรรม “ชุมแพบ้านแปงเมือง” มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชนที่บุกเบิกถากถางเพื่อสร้างชุมชนมาตั้งแต่ที่ดินยังไม่มีมีการเก็งกำไร จนกระทั่งถึงยุคสมัยของการแย่งชิงที่ดิน บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวบ้านคนจนในเมือง การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่สอดคล้องกับความต้องการของเมือง ไม่ว่าจะเป็นอาชีพจับกังขนของ อาชีพฉีกใบตองเพื่อนำมาห่อหุ้มยอ อาชีพปั้นอิฐ อาชีพเก็บขยะ อาชีพรับจ้างจัดโต๊ะจีน เปรียบเสมือนการประกาศตัวตนของชาวบ้านคนจนในชุมชนแออัด ให้มีชื่อชุมชนปรากฏในสังคมของเมืองอุบลราชธานี

หนังสือเล่มที่สอง “แองแม่” ที่พิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2549 เป็นหนังสือเล่มสำคัญที่นำเสนอเรื่องราวการต่อสู้ของชาวบ้านในชุมชนแออัด จนกระทั่งกลายมาเป็นชุมชนบ้านใหม่ นำเสนอเรื่องราวผ่านการทำงานพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย เรื่องราวระหว่างการเดินทางเพื่อมาสู่การสร้างชุมชนใหม่ที่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคมากมาย เชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายชุมชนแออัดอุบลราชธานี เสนอเรื่องราวความภาคภูมิใจของชาวบ้านในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของคนหลากหลายวัยในชุมชน และเสนอวิถีการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินผ่านการพิสูจน์สิทธิที่ดิน

เล่มที่สามจัดพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2550 เนื่องในงานครบรอบ 10 ปี เครือข่ายชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีในชื่อ “เฮาเฮ็ด เฮาฮู้ ชูค้ำน้ำชัย” หนังสือเล่มนี้เสนอเรื่องราวแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง เสนอเรื่องราวการทำงานขององค์กร

พัฒนาเอกชนที่เข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองอุบลราชธานี วิธีการทำงานที่มีการเรียนรู้ ปรับวิธีการทำงานอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่สองเป็นงานเขียนของกลุ่มแกนนำในชุมชนต่างๆ ที่ได้ทำงาน ได้ร่วมกิจกรรมของเครือข่ายฯ ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่ได้พบเห็น และส่วนที่สามเป็นทิศทางการทำงานของเครือข่ายฯ ในอนาคต หนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นการทำงานของเครือข่ายฯ ที่เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วม สร้างรูปธรรมการทำงานจากพื้นที่ เพื่อเสนอเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย

เล่มที่สี่ ชื่อเรื่อง “พื้นที่เสรีภาพ บทที่ 1 อุบลราชธานี ตอนฤดูกาล พลังใจ” จัดทำขึ้นใน พ.ศ. 2552 นำเสนอเรื่องราวการทำกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมการแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนจนเมือง และกลุ่มชาวบ้านเมืองที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย เสนอรูปธรรมการทำงานของกลุ่มชาวบ้านที่ไม่ได้มุ่งทำกิจกรรมเพื่อสิทธิในที่ดินเพียงอย่างเดียว ยังมีกิจกรรม ในเชิงสร้างสรรค์ ในการดูแลกันและกันของชาวบ้านและเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการคิดค้นให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน ทั้งกิจกรรมเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มเยาวชน การสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง

หนังสือทั้งสี่เล่มที่จัดทำในนามเครือข่ายชุมชนแออัดอุบลราชธานี ทั้งเพื่อจำหน่ายและเพื่อแจกในงานสรุปบทเรียนสำคัญของเครือข่ายฯ ได้ช่วยส่งข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวของคนเล็กๆในสังคมเมืองให้ขยายออกสู่สาธารณะในมุมที่แตกต่างออกไปจากเดิม ประกอบกับการทำงานพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับจากสาธารณะและรัฐมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกลุ่มสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายฯได้รับการรับรองจากพัฒนาสังคมจังหวัดให้เป็นองค์กรสวัสดิการในจังหวัด เป็นพื้นที่ดูงานเรื่องการจัดสวัสดิการของคนจนจากหลายพื้นที่

4.5 โฉนดรวม ในฐานะการต่อรองเชิงสัญลักษณ์

การย้ายมาสร้างชุมชนในที่ดินแห่งใหม่ ในพื้นที่ 1 ไร่ 3 งาน 96 ตารางวาของชาวบ้านจากชุมชนแออัดกลุ่มนี้ เป็นการซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันทั้งชุมชน โดยในเอกสารโฉนดที่ดินระบุเอาไว้ว่าจะถือร่วมกันเป็นเวลา 15 ปี โดยมีผู้ถือโฉนดคือตัวแทนจากชุมชนจำนวน 4 คนและตัวแทนจากเครือข่ายชุมชนแออัด

อุบลราชธานี¹⁹ จำนวน 2 คน ความสำคัญของการถือโฉนดที่ดินร่วมกันของชาวชุมชนนั้น กลุ่มแกนนำชุมชนได้ให้ความเห็นว่า

“ระบบการถือโฉนดรวมกันเป็นการป้องกันการขายที่ดิน เพราะว่าที่ผ่านมาสมาชิกของเราที่เคยเอาที่ดินไปจำหน่ายจนหลุดไป เราสร้างระบบป้องกันเอาไว้ให้ที่ดินถึงมือลูกหลาน เพราะเรารู้ว่าชาวบ้านไม่ได้คิดแบบเดียวกันทั้งหมด ในระหว่างนี้หรืออีก 15 ปีค่อยมาคุยกันใหม่ ช่วงนี้ก็ทำงานความคิดกันไป”²⁰

เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าระบบโฉนดรวม มีเป้าหมายเพื่อรักษาที่ดินในระยะยาว ของชาวบ้านคนจน ที่เคยมีประสบการณ์จากบ้านและที่ดินหลุดมือไป เนื่องจากระบบกรรมสิทธิ์แบบปัจเจกชน และเมื่อได้มีที่ดินผืนใหม่พวกเขาจึงเลือกใช้การถือโฉนดที่ดินร่วมกันทั้งแปลง นอกจากนี้เพื่อความมั่นคงของสมาชิกในชุมชนระยะยาวแล้ว ยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชาวชุมชนที่ให้ความสำคัญกับระบบทรัพย์สินส่วนรวม (Common Property) ในการดูแลที่ดินของชุมชนร่วมกัน ทำทาบกับระบบทุนนิยมของสังคมเมืองที่ให้ความสำคัญกับระบบกรรมสิทธิ์รายบุคคล สร้างตัวตนของชุมชนให้เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกัน เห็นความสำคัญส่วนรวม สร้างตัวตนให้แตกต่างไปจากนิยามของชุมชนแออัด และให้มีศักดิ์ศรีให้เท่าเทียมกับคนเมืองทั่วไป

5. การเลื่อนไหลอัตลักษณ์และความเป็นชุมชน

ความเป็นเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มคนสามารถสร้างพื้นที่ของตนเองได้สลับซับซ้อนมากขึ้น ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกสร้างนิยามขึ้นมาใหม่อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เบน แอนเดอร์สัน (2552) ให้ความเห็นว่า “ชุมชน” เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการจินตนาการขึ้นให้มีขอบเขตจำกัด มีอิสรภาพ มีอธิปไตย

¹⁹ เครือข่ายชุมชนแออัดอุบลราชธานี องค์กรชาวบ้านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวชุมชนแออัดในเมืองอุบลราชธานีทั้งฝั่งเทศบาลนครอุบลฯและฝั่งวารินชำราบ ก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2542 ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นเครือข่ายชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี.

²⁰ สัมภาษณ์ นางมาลัย(นามสมมุติ), วันที่18 เมษายน 2553.

และความเป็นชุมชนนี้ถูกสร้างจนกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่ต่างจากสีผิว เพศชาติพันธุ์ ที่เราไม่สามารถเลือกได้ นอกจากนี้การสร้างสัญลักษณ์ของชุมชน เป็นการตอกย้ำให้ความเป็นชุมชนจินตนาการ (Imagined Community) มีตัวตนและสร้างความพร้อมเพรียง ความเป็นชุมชนจึงไม่ได้ผูกพันกันโดยสายเลือด และใครๆ ก็สามารถเข้ามาอยู่ในชุมชนจินตนาการนี้ได้ จึงทำให้ความเป็นชุมชน มีลักษณะเป็นทั้งชุมชนแบบเปิดและแบบปิดในเวลาเดียวกัน ซึ่งเบน แอนเดอร์สันใช้คำว่า ความจริงที่ย้อนแย้ง (Paradox) ซึ่งบางครั้งความเป็นชุมชนได้สร้างความเกลียดชังต่อคนอื่น (the other) จนก่อให้เกิดปัญหาการเหยียดสีผิว หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

เมื่อพิจารณาการสร้างความเป็นชุมชนของชาวบ้านในชุมชนแออัดที่ย้ายบ้านมาสร้างชุมชนใหม่นั้นพบว่า การยอมรับว่าตนเป็นสมาชิกของชุมชนใดนั้นเกิดขึ้นทั้งในเชิงกายภาพและในเชิงของพื้นที่ ตามที่เบน แอนเดอร์สัน เรียกว่า ชุมชนจินตนาการ (Imagined Community) การเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนในเชิงกายภาพเกิดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยผ่านสัญลักษณ์ที่ใช้ร่วมกันเช่นเมื่ออยู่ในชุมชนบ้านใหม่ ชาวบ้านมีสัญลักษณ์ ความคิด ความเชื่อ ร่วมกันทั้งข้อตกลงร่วม การทำกิจกรรมร่วม หรือการสร้างพิธีกรรมที่เป็นจิตสำนึกร่วมของชาวชุมชน ในขณะเดียวกันเมื่อเป็นสมาชิกของชุมชนแออัดริมน้ำชาวบ้านจะใช้ระบบเครือญาติและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์ร่วมของชุมชน ส่วนการเป็นสมาชิกของชุมชนหมู่บ้านนาเดิมชาวบ้านได้สลายความเป็นชุมชนบ้านใหม่แล้วกลายเป็นเพียงคุ่มหนึ่งของหมู่บ้านนาเดิมเท่านั้น ในขณะเดียวกัน ชาวชุมชนบ้านใหม่ ยังเป็นสมาชิกของชุมชนเครือข่ายทั้งเครือข่ายชุมชนแออัดอุบลราชธานี ชุมชนโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนจินตนาการ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายและการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่กับสังคมเมืองผ่านการทำกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ในเมือง นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านยังเป็นสมาชิกของชุมชนทางจิตวิญญาณทั้งการเป็นเครือข่ายร่างทรงหรือการเป็นเครือข่ายของศาลปู่ตา เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างจิตสำนึกร่วมกันและเป็นการสร้างให้กลุ่มของตนเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อ พิธีกรรม บุญ ประเพณีที่เป็นความคิด ความเชื่อของสังคมอีสานอีกด้วย

การเป็นสมาชิกของชุมชนที่หลากหลายของชาวบ้านจึงมีความคล้ายคลึงกับที่ Robert Park (อ้างใน Tonkiss, 2005) ได้เสนอเอาไว้ว่าการ

พิจารณาความเป็นชุมชน พิจารณาได้จาก 3 แนวทาง คือ แนวทางแรกนิยามความเป็นชุมชนโดยพิจารณาจากพื้นฐานของการใช้ตำแหน่งที่ตั้ง แนวทางที่สองคือการพิจารณาความเป็นชุมชนจากระบบสังคม เครือข่ายทางสังคม ที่ไม่ได้ยึดโยงกันเฉพาะพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดียวกันแต่เกิดจากรูปแบบเชิงสถาบันที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และแนวทางที่สามคือชุมชนที่มีอัตลักษณ์เชื่อมโยงกันผ่านพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์อันเหนียวแน่น เมื่อพิจารณาในงานวิจัยชิ้นนี้พบว่าชาวบ้านชุมชนบ้านใหม่มีการสร้างชุมชนทั้ง 3 แนวทาง โดยเป็นชุมชนทั้งในเชิงกายภาพ มีตำแหน่งที่ตั้งชัดเจน คือการเป็นสมาชิกของชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนแออัดริมน้ำ และชุมชนหมู่บ้านนาเดิม ในขณะเดียวกันชาวบ้านยังเป็นสมาชิกของชุมชนที่ใช้พื้นที่ทางจิตวิญญาณในการสร้างความสัมพันธ์กัน เป็นกลุ่มคนที่มีความเชื่อเรื่องร่างทรงและศาลปู่ตา

นอกจากนี้ การเลื่อนไหลไปมาอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนสัมพันธ์กับการสร้างชุมชนในแบบที่ ฌาร์ค เดอร์รีด้า (1997) (อ้างในณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2550: 15) เรียกว่า “ชุมชนที่ปราศจากชุมชน” หรือ “Community without community” ที่มีพื้นที่ให้กับความเป็นอื่น เคารพยอมรับ เปิดกว้างและรับผิดชอบต่อความเป็นอื่นด้วยการสลายความเป็นตัวเราและอัตลักษณ์ลงไป ชาวชุมชนกลุ่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นการสร้าง “ชุมชนที่ปราศจากชุมชน” หรือ “Community without community” ที่มีการสลายตัวตนให้กลายเป็นสมาชิกของชุมชนที่หลากหลายเพื่อการต่อรองที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกและระดับชุมชนไปพร้อมกัน

การเป็นสมาชิกชุมชนของชาวบ้านกลุ่มนี้จึงเกิดทั้งในรูปแบบผูกติดกับพื้นที่ทางกายภาพและเป็นชุมชนในจินตนาการ ที่การเลื่อนไหลอัตลักษณ์ของชาวบ้านในชุมชนไม่ได้เป็นไปอย่างฉาบฉวย แต่ยังคงเต็มไปด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลึกซึ้ง มีความคุ้นเคยกัน มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ความซ้อนทับกันของความสัมพันธ์ในแต่ละชุมชนจึงกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง

6. บทสรุป

บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอให้เห็นการสร้างความคิดให้อัตบุคลิก (Subjectification) ที่สังคมได้สร้างความหมายของชุมชนแออัดหรือสลัมในทางลบ ทั้งเป็นแหล่งยาเสพติด โสเภณี การลักขโมย ความไม่มีระเบียบ ซึ่งมีผลให้ทั้ง

คนในชุมชนเองและสังคมทั่วไปตกอยู่ภายใต้การกำหนดและการควบคุมของความหมายนั้น และยังคงดำรงอยู่ในสังคม จากบทความชิ้นนี้ได้เสนอให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่ถึงแม้ว่าชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ย้ายออกมาจากพื้นที่ที่ถูกนิยามความหมายว่าเป็นชุมชนแออัดแล้วก็ตาม ความหมายที่อยู่ในความคิดของอัตบุคคลเกี่ยวกับสลัมหรือชุมชนแออัด ยังคงติดตามมาด้วย การสร้างอำนาจในการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ผ่านสนามต่างๆนอกจากเป็นการสร้างพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับแล้ว ยังเกิดขึ้นเพื่อสร้างความคิดให้อัตบุคคลเกี่ยวกับความหมายของชุมชนแออัดหรือสลัมในนิยามใหม่ ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้พื้นที่ของชุมชน ที่มีความหมายในลักษณะที่ซ้อนทับกันในสังคมเมือง ยังช่วยเอื้อให้ชาวชุมชนแห่งนี้ได้แสดงตัวตนที่เลื่อนไหลไปมา ได้อย่างหลากหลาย เพื่อสร้างพื้นที่ของกลุ่มตน แสดงให้เห็นว่านิยามความหมายของคำว่าชุมชนในยุคปัจจุบันที่เปิดกว้างนั้น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านกลุ่มเล็กๆได้มีพื้นที่ของตนเองได้อย่างชัดเจนผ่านการเป็นสมาชิกทั้งในชุมชนแออัด สมาชิกของชุมชนหมู่บ้าน สมาชิกของเครือข่ายต่างๆ เป็นต้น

การใช้สนามต่างๆที่ความเป็นเมืองได้เปิดโอกาสให้กับคนเล็กคนน้อยได้แสดงตัวตนนั้น จึงเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้กับชาวบ้านกลุ่มนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หลุดพ้นจากนิยามของอัตลักษณ์สลัม จากการศึกษาพบว่าถึงแม้จะเป็นเรื่องยากในการสร้างนิยามตัวตนใหม่ขึ้นมาลบล้าง แต่พบว่าการสร้างตัวตนทั้งในระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม ได้สร้างความหมายให้กับอัตบุคคลเปลี่ยนแปลงไป ชาวชุมชนแออัดมีความมั่นใจ รู้สึกมีศักดิ์ศรี และสามารถสร้างคำอธิบายตนเองเสียใหม่ ที่ยอมรับอัตลักษณ์ของคนจนส่วนหนึ่งแต่แตกต่างไปจากเดิม ผ่านกระบวนการทำงานพัฒนา ซึ่งนั่นทำให้เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกด้วยเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจัดทำหนังสืออุบลราชธานี 200 ปี. (2535). **อุบลราชธานี 200 ปี**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- จามะรี เชียงทอง. (2549). **ผี ร่างกายผู้หญิง และโลกาภิวัตน์. อยู่ชายขอบ มองลวดความรู้อยู่รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2550). **รหัสชุมชน พื้นที่ อัตลักษณ์ ภาพแทนความจริงและหลังสมัยใหม่**. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เต็ม วิพากษ์พจนกิจ. (2530). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เทศบาลอุบลราชธานี. (2552) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลนครอุบลราชธานี พ.ศ.2552**. เอกสารอัดสำเนา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2541). **วัฒนธรรมความจน?** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เบน แอนเดอร์สัน. (2552). **ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ: แปลนพริ้นติ้ง จำกัด.
- แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี (3ปี) พ.ศ.2553-2556**. เอกสารอัดสำเนา, น. 49-53.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. (2553). **แผ่นพับประชาสัมพันธ์**. เอกสารอัดสำเนา.
- รัตนา โตสกุล. (2548). **มโนทัศน์เรื่องอำนาจ (The Concept of Power)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2552). **วัฒนธรรมศึกษาที่มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม: จากซ้ายใหม่ถึงสจ๊วตฮอลล์. มานุษยวิทยาปะทะวัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **สาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)**. 2530.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2547). **การก่อรูปและการเปลี่ยนแปลงสำนึกเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินส่วนรวมในสังคมไทย**. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 24 (2).
- สุวิทย์ อีระสาสวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2541). **ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน**. ขอนแก่น: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อดิน รพีพัฒน์. (2542). **ชุมชนแออัด: องค์ความรู้กับความเป็นจริง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี. (2545) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พ.ศ.2545.
เอกสารอัดสำเนา.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2552). คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัต
บุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุบลราชธานีอะแมซิ่ง 2000. (2543). แผนการลงทุน. (3) : 108-109.

Tonkiss, Fran. (2005). *Space, the City and Social Theory*. Manchester: TJ
international Ltd.

**อยู่กับน้ำ: การจัดการปัญหาอุทกภัยของ
ชุมชนหาดสวนสุข 1 จังหวัดอุบลราชธานี¹**
**Living with Water: Flood Disaster Management of
Hat Suan Suk Community 1, Ubon Ratchatani**

วาสนา ศรีจำปา², ดร.ปีนวดี ศรีสุพรรณ³
Wasana Srichampa, Pinwadee Srisupan

บทคัดย่อ

ปี 2554 ชุมชนหาดสวนสุข 1 เป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานีที่ประสบปัญหาน้ำท่วมหนักในรอบ 10 ปี ทำให้ประชาชนหลายครอบครัวต้องอพยพออกจากบ้านเรือนและอาศัยอยู่ในที่พักริมถนนชั่วคราว จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการรับมือและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของชุมชนและรัฐท้องถิ่น พบว่าหน่วยงานในส่วนจังหวัดและท้องถิ่นมีแผนการรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วมอย่างชัดเจน และชุมชนสามารถปรับตัวในระหว่างประสบภัยพิบัติน้ำท่วม เนื่องจากเคยประสบกับปัญหาดังกล่าวมาก่อนหน้า ทั้งยังมีการช่วยเหลือของคนภายในชุมชนและเครือข่าย เช่น การช่วยกันสร้างที่พักชั่วคราว การช่วยเหลือรับฝากสิ่งของน้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการปัญหาในภาวะวิกฤติ

คำสำคัญ: น้ำท่วม, ชุมชนหาดสวนสุข 1, การจัดการรับมือกับภัยพิบัติ, ทุนทางสังคม

¹ บทความชิ้นนี้มาจากการวิจัยเรื่อง “อยู่กับน้ำ : กรณีศึกษาน้ำท่วมชุมชนหาดสวนสุข 1 จังหวัดอุบลราชธานี” และส่วนหนึ่งของรายงาน “การจัดทำดัชนีชี้วัดการเตรียมความพร้อมรับมืออุทกภัย (Flood Disaster Preparedness Indices: FDPI) กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี”

² บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ อาจารย์ สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

In 2554 Had Suansuk 1 Community faced heavy floods that caused many families to evacuate from homes and lived at shelter along roadside. This research studied 20 cases on the management and response to flooding at communities and local government level. It was found that there was clearly a local government preparation plan to deal with the flood. At the community's level, the local people could adopt to living with flood because they used to face the problems before. There was also the help among the communities and kinship which reflected the use of their social capital among crisis.

Keywords: Flood, Had Suansuk 1 Community, Disaster management, social capital

1. บทนำ: สถานการณ์น้ำท่วมในจังหวัดอุบลราชธานี

ในช่วงปลายปี 2554 เกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วมในหลายพื้นที่ในประเทศไทยทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน ซึ่งถือว่าเป็นมหาอุทกภัยครั้งใหญ่ของไทย และจังหวัดอุบลราชธานีก็เป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่เผชิญกับสถานการณ์น้ำท่วมนี้เช่นกัน อุบลราชธานีถือเป็นจังหวัดสุดท้ายปลายทางของน้ำที่หลากมาในภาคอีสานตอนใต้ โดยน้ำจะไหลลงสู่มแม่น้ำมูล ก่อนออกสู่มน้ำโขง จึงทำให้ชุมชนต่างๆที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลต่างได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมในครั้งนั้น ซึ่งมีทั้งพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมเป็นประจำ และมีทั้งพื้นที่ที่น้ำไม่เคยท่วมด้วย

ปี 2554 จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์น้ำท่วม รวม 25 อำเภอ 156 ตำบล 1,243 หมู่บ้าน 84,947 ครัวเรือน 384,056 คน ราษฎรอพยพ 1,535 คน สำหรับสถานการณ์น้ำท่วมในเขตตัวเมือง จำนวน 2 อำเภอ 2,776 ครัวเรือน ประกอบด้วยอำเภอเมืองอุบลราชธานี บริเวณเทศบาลนครอุบลราชธานี 1,605 ครัวเรือน รวม 6,234 คน อพยพ 132 ครัวเรือน 410 คน และอำเภวารินชำราบ บริเวณเทศบาลเมืองวารินชำราบ 1,171 ครัวเรือน รวม 3,931 คน อพยพ 242 ครัวเรือน 810 คน (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดอุบลราชธานี 2554) ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ความเสียหายต่อทรัพย์สิน การดำรงชีวิต การขาดรายได้ การหยุดเรียน การถูกขโมยทรัพย์สิน รวมทั้งปัญหาสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เป็นต้น⁴

ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำมูลโดยเฉพาะในบริเวณใกล้เชิงสะพานเสรี ประชาธิปไตย และสะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในพื้นที่เทศบาลเมืองวารินชำราบ เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากเป็นประจำเกือบทุกปี แม้จะมีการสร้างเขื่อนเป็นกำแพงกั้นน้ำในพื้นที่บริเวณชุมชนหาดสวนยา แต่ก็ไม่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดน้ำท่วมได้ สาเหตุที่บริเวณดังกล่าวโดนน้ำท่วมเนื่องจากเป็นพื้นที่

⁴ อย่างไรก็ตาม ระดับความรุนแรงของสถานการณ์น้ำท่วมอยู่ในระดับ 2 มีจังหวัดเป็นหน่วยงานรับผิดชอบสูงสุด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อำนวยการจังหวัด รับผิดชอบในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตจังหวัด ซึ่งต่างจากความรุนแรงของน้ำท่วมในภาคกลางที่อยู่ในระดับสูงสุดคือ 4 ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บัญชาการ

ต่ำตามธรรมชาติที่เรียกว่า พื้นที่ชุ่มน้ำ แต่กลับมีสิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนมากทั้งการก่อสร้างชุมชน รวมถึงมีห้างสรรพสินค้า ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นการขวางทางน้ำ เมื่อปริมาณน้ำมีมากจึงเกิดน้ำท่วมอยู่เป็นประจำ ในปี 2554 ปริมาณน้ำได้สูงกว่าในรอบสิบปีที่ผ่านมา จึงทำให้น้ำได้เข้าท่วมสองฝั่งในเขตชุมชนของเทศบาลนครอุบลราชธานี รวมถึงพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ

จากสถานการณ์ข้างต้น บทความนี้นำเสนอวิธีการจัดการ การรับมือ และการแก้ไขปัญหาที่ท่วมของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ในกรณีของชุมชนหาดสวนสุข 1 เทศบาลวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบเหตุการณ์น้ำท่วมหนักในรอบ 10 ปี ข้อมูลที่ได้มาจากการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 20 กรณีศึกษา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสี่ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือบทนำซึ่งนำเสนอสถานการณ์ทั่วไปในพื้นที่อุบลราชธานี ส่วนที่สองนำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการรับมือกับภัยพิบัติและการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนที่สามนำเสนอผลกระทบจากน้ำท่วม วิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชนระหว่างประสบภาวะน้ำท่วม ตลอดจนวิธีการรับมือของชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่สี่ เป็นส่วนสรุปและให้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ภาพที่ 1: น้ำท่วมบริเวณริมสะพานรัตนโกสินทร์ฝั่งวารินชำราบ

2. การจัดการและรับมือกับภัยพิบัติของหน่วยงานในพื้นที่

การบริหารจัดการภัยพิบัติ หมายถึง การบริหารจัดการ การกำหนด มาตรการ การดำเนินการ และการปฏิบัติการในหลายด้านหลายเรื่อง ด้วย วัตถุประสงค์หลักสองประการ กล่าวคือ หนึ่ง เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภัย พิบัติ ให้อยู่ในระดับน้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ และสอง เพื่อให้ผู้คน ทรัพย์สิน อาคารสิ่งก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับ ผลกระทบจากภัยพิบัติ สามารถฟื้นฟูจนคืนสภาพเดิมได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไป ได้ โดยสามารถแบ่งออกมาเป็นสามระยะเวลาสำคัญ ดังต่อไปนี้ (เรวัตี ประเสริฐ เจริญสุข, 2553: 31)

1. ก่อนเกิดภัย – กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากภัยพิบัติซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้ง เตรียมความพร้อมในการรับมือจัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น

2. ระหว่างเกิดภัย – แจ้งเตือนภัย อพยพ และหลบภัย อย่างมี ประสิทธิภาพและทันเหตุการณ์ อำนวยความสะดวกและประสานงานเพื่อรับมือจัดการกับ สถานการณ์ฉุกเฉิน ช่วยชีวิตผู้ประสบภัย ดูแลผู้บาดเจ็บ และค้นหาผู้คนที่สูญ หาย

3. หลังเกิดภัย – ในระยะสั้น ช่วยเหลือเบื้องต้น เช่น จัดหาปัจจัยสี่และ ที่พักชั่วคราว ซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่สำคัญ ฯลฯ ใน ระยะยาว ฟื้นฟูสู่สภาพเดิมและพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายด้านหลายเรื่อง เช่น ที่ อยู่อาศัยและบ้านเรือน งานอาชีพ กายภาพของพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานและ สาธารณูปโภค ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

จากแนวความคิดดังกล่าว หน่วยงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ของจังหวัดได้มีการเตรียมแผนรับมือทั้งการให้ข้อมูลปริมาณน้ำ การ ประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ การเตรียมเจ้าหน้าที่อาสาสมัครเตือนภัย เป็นต้น เมื่อ เกิดเหตุภัยพิบัติน้ำท่วม จังหวัดอุบลราชธานีก็ได้ตั้งศูนย์ปฏิบัติการร่วมในการ แก้ปัญหา โดยให้หน่วยงานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล ช่วยเหลือหลักในแต่ละพื้นที่ โดยแต่ละพื้นที่จะตั้งเต็นท์อำนวยความสะดวก แจก สิ่งของบรรเทาทุกข์ การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุข การรับบริจาคต่างๆ เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจังหวัดอุบลราชธานีมีประสบการณ์การรับมือกับน้ำท่วมทั้งน้ำท่วมหนักและน้ำท่วมซ้ำซาก เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติจึงได้มีการเตรียมแผนรับมือน้ำท่วมในปี 2554 โดยดำเนินการตามกรอบของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550⁵ ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อำนวยการ และป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ โดยได้มีการวางแผนรับมือภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management) ซึ่งบทความชิ้นนี้นำเสนอวิธีการรับมือและจัดการปัญหาใน กรณีของเทศบาลเมืองวารินชำราบ ดังต่อไปนี้

วิธีการรับมือและการจัดการปัญหาน้ำท่วม กรณีของเทศบาลเมืองวารินชำราบ

สำหรับพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมที่เทศบาลเมืองวารินชำราบ รับผิดชอบนั้น ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณเชิงสะพานเสรีประชาธิปไตย และ สะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ซึ่งพื้นที่บริเวณนั้นเป็นพื้นที่ป่าบุงป่าทามของกลุ่มแม่น้ำมูล จึงทำให้เป็นพื้นที่ประสบกับปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำ เทศบาลเมืองวารินชำราบมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวชุมชนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ช่วงก่อนภาวะฉุกเฉิน (before crisis) ประกอบด้วย 2 ระบบย่อย⁶ ได้แก่

(1) ระบบเฝ้าระวังภัย (hazard mitigation) เป็นการวัดระดับอันตรายของภัยพิบัติ

เทศบาลจะทำการสำรวจข้อมูลคร่าวๆจากรายงานประจำปีต่างๆที่ผ่านมา เกี่ยวกับสถิติของระดับน้ำในพื้นที่ และมีการคาดการณ์สถานการณ์น้ำที่จะ

⁵ พรบ. ดังกล่าวให้ความหมายของ “สาธารณภัย” หมายรวมถึง อัคคีภัย วาดภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่น ๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณสุข ไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรมด้วย

⁶ หัวข้อนี้ผู้เขียนนำแนวคิดมาจาก สุริชัย หวันแก้ว (2550: 123)

ท่วมในพื้นที่ในแต่ละปี จากสถิติดังกล่าวที่ผ่านมา เพื่อเตรียมแผนและเตรียมการรับมือจากปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ เช่น การอพยพ และขนย้ายสิ่งของ เพื่อเป็นการบรรเทาสาธารณภัยที่อาจจะเกิดขึ้น

(2) ระบบการเตรียมความพร้อม – แผนฉุกเฉิน (emergency preparedness)

เจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะเดินทางลงพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำมูลได้แก่ หาดสวนยา ท่ากอไผ่ ท่าบั้งมั่ง และเกตูแก้ว ซึ่งกำลังเริ่มได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม โดยเทศบาลได้เตรียมการวางแผนและแก้ไขปัญหให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างเต็มที่รวมถึงเดินทางลงตรวจเขื่อนริมแม่น้ำมูลเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือน้ำท่วมที่กำลังจะเกิด โดยประโยชน์ของเขื่อนคือจะช่วยชะลอไม่ให้น้ำท่วมได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเร็วเกินไป โดยหัวหน้าฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พนักงานเจ้าหน้าที่ป้องกันและรักษาความสงบ และเจ้าหน้าที่กองช่างได้ลงพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำมูล เพื่อเร่งเตรียมการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดจากน้ำท่วม ทั้งดำเนินการประชาสัมพันธ์ เตือนภัย จัดเตรียมพื้นที่กำแพงป้องกันน้ำท่วม และสูบน้ำออกจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซึ่งเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชน และยังร่วมเตรียมการวางแผนและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับการเข้ามาช่วยเหลือชุมชนในพื้นที่ ทั้งการไฟฟ้า ด้านสาธารณสุข โภค ส้วม ความสะอาดต่างๆ และรถที่จะใช้ในการติดต่อประสานงานเพื่อช่วยเหลือในด้านต่างๆยามฉุกเฉิน

2) ช่วงระหว่างภาวะฉุกเฉิน (during crisis) หรือ “ช่วงตั้งหลักอบกู้”

ในช่วงภาวะฉุกเฉิน เทศบาลจะประสานงานให้ความช่วยเหลือตามคำสั่งจังหวัด มีการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกกับชาวชุมชน ทั้งการจ่ายแจกน้ำเพื่อใช้บริโภคและอุปโภค ส้วมสาธารณะ ไฟฟ้า วัสดุก่อสร้างที่พักรั่วครวสังกะสี ไม้ ผ้ายาง โดยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของเทศบาลจะเตือนไม่ให้ชาวชุมชนตั้งบ้านเรือนริมถนน จากเหตุผลด้านอันตรายและเกรงไม่มีความปลอดภัย โดยได้เตรียมสถานที่พักไว้ใกล้กับสถานีรถไฟ แต่ชาวชุมชนก็ไม่ได้ย้ายไปที่ดังกล่าว ด้วยเหตุผลเพราะเป็นหน่วยงานของตนและหากน้ำลดจะได้กลับไปสะดวก จึงมีการจัดหมวดหมู่แบ่งโซนผู้อพยพที่ขึ้นมาอาศัย มีการประสาน

หน่วยงานต่างๆเข้ามาช่วยเหลือในหลายภาคส่วน มีการมอบถุงยังชีพ จากหน่วยงานให้ชาวมุสลิมและพระภิกษุในพื้นที่ จัดหาเรือประจำชุมชน ชุมชนละ 3 ลำ เป็นเรือพลาสติก ประสานงานด้านความปลอดภัยเพื่อตรวจตราทางน้ำ เพื่อเป็นการสอดส่องดูแลทรัพย์สินของชาวมุสลิมจากขโมย และได้มอบเงินช่วยเหลือฉุกเฉินให้ครัวเรือนที่ประสบภัยครัวเรือนละ 5,000 บาท รวมทั้งหมด 1,648 ครัวเรือน

ภาพที่ 2 การตั้งที่พักอาศัยชั่วคราวริมถนน

3) ช่วงหลังภาวะฉุกเฉิน (after crisis) หรือ “ช่วงฟื้นฟูและพัฒนา”

ช่วงหลังภาวะฉุกเฉิน ที่ปริมาณน้ำเริ่มกลับสู่สภาวะปกติ มีการลงพื้นที่สำรวจความเสียหายของบ้านเรือนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อมอบเงินชดเชยในเรื่องการซ่อมแซมบ้านเรือน มีการทำความสะอาดของสาธารณสุข ทำกิจกรรม Big Cleaning Day เพื่อเป็นการทำความสะอาดเพื่อฟื้นฟูความเสียหายจากสถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมา มีกิจกรรมโยน EM Ball ในพื้นที่น้ำท่วมขังเพื่อดับกลิ่นและฟื้นฟูสภาพน้ำ มีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อมาช่วยเหลือชาวมุสลิมในพื้นที่

3. กรณีศึกษาน้ำท่วมชุมชนหาดสวนสุข 1

สำหรับ ชุมชนหาดสวนสุข 1 เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณเชิงสะพานรัตนโกสินทร์ซึ่งเชื่อมระหว่างตัวเมืองอุบลราชธานีและเมืองวารินชำราบ ตั้งอยู่ในเขตรับผิดชอบ ของเทศบาล เมืองวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีประชากร 534 คน เพศชาย 211 คน เพศหญิง 323 คน คิดเป็น 133 หลังคาเรือน เดิมนั้นบริเวณชุมชนหาดสวนสุข 1 และชุมชนต่างๆในบริเวณใกล้เคียงทั้งหมด คือบ้านหาดสวนยา ตำบลธาตุ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2451 ชื่อชุมชนหาดสวนยานี้ มีที่มาจากกรรมกรซึ่งปลูกเพิงพักอาศัยในบริเวณนั้น ได้มีการปลูกยาสูบเพื่อเป็นอาชีพเสริม โดยจะปลูกในหน้าแล้ง ซึ่งตอนนั้นยังไม่มีน้ำท่วมและปลูกอยู่นานหลายปี นี้ เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงมีการแยกหมู่บ้านออกเป็น บ้านหาดสวนสุข บ้านท่ากอไผ่ และบ้านคูยาง โดยในปี พ.ศ. 2537 หมู่บ้านเหล่านี้ถูกโอนมาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลวารินชำราบและเปลี่ยนมาเรียกหมู่บ้านเหล่านี้ว่าชุมชน เมื่อชุมชนหาดสวนสุข มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมาก จึงได้ให้มีการแยกออกเป็นอีกหนึ่งชุมชน ชาวชุมชนได้มีการประชุมพูดคุย ถึงชื่อชุมชนใหม่ที่จะแยกออกมา ซึ่งมีหลากหลายความคิดเห็น แต่คนส่วนใหญ่ไม่ยอมแยกชุมชนออกมาใหม่ อยากรักษาเป็นชุมชนหาดสวนสุข เหมือนเดิม ทางเทศบาลเมืองวารินจึงได้เสนอให้ ใ้หมายเลข 1 ต่อท้ายชื่อชุมชน จึงได้กลายมาเป็นชุมชนหาดสวนสุข 1 แยกออกจากชุมชนหาดสวนสุข⁷ เมื่อปี 2547

3.1 ผลกระทบจากน้ำท่วม

ชุมชนหาดสวนสุข 1 ไม่ได้เป็นพื้นที่เกิดน้ำท่วมซ้ำซาก แต่เคยเผชิญกับสถานการณ์น้ำท่วมมาแล้วหลายครั้ง จึงถือว่ามิประสบการณืที่จะมีการรับมือในสถานการณ์น้ำท่วมอยู่บ้าง จากที่กล่าวมา ถึงแม้ว่าชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 จะเคยเผชิญกับสถานการณ์น้ำท่วม แต่มีความพร้อมในการรับมือทั้งทางด้านกายและทางใจ ได้ดีเท่าที่ควร เพราะเมื่อน้ำท่วม ทุกอย่างต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่ประจำวัน ตั้งแต่เริ่มสัมตา รวมถึงความ

⁷ ตั้งชุมชนเมื่อปี 2526

เป็นอยู่ระหว่างวัน ในด้านการดำรงชีวิต รวมทั้งในด้านการบริโภค - อุปโภค ที่ต้องเปลี่ยนไปเป็นอย่างมาก

ในช่วงแรกทางเทศบาลเมืองวารินชำราบ จะไม่ให้ชาวชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เชิงสะพานเสรีประชาธิปไตย และสะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ย้ายขึ้นมาอาศัยบนริมถนนสถิตย์นิมานกาลซึ่งเป็นถนนหลักในการสัญจรระหว่างเขตเชื่อมต่อของเทศบาลนครอุบลราชธานีและเทศบาลเมืองวารินชำราบ โดยมีสาเหตุมาจากการความกังวลเรื่องความปลอดภัยจากยานพาหนะที่สัญจรบนถนนสายหลักดังกล่าวที่มีในปริมาณมาก และบริเวณนั้นมีลักษณะเป็นทางโค้งในหลายส่วน รวมถึงมองว่าการที่ให้ชาวชุมชนที่ประสบภัยในสถานการณ์น้ำท่วมย้ายขึ้นมาสร้างที่พักชั่วคราวบนถนน ทำให้มองดูไม่เป็นระเบียบ จึงได้มีการจัดพื้นที่ให้ผู้ประสบภัยอพยพไปพักในที่พักชั่วคราวที่ทางเทศบาลเมืองวารินชำราบได้จัดเตรียมไว้ในบริเวณกรมที่ดิน และพื้นที่ว่างในชุมชนรถไฟ ของเขตพื้นที่เทศบาลเมืองวารินชำราบ เพื่อสะดวกต่อการจัดการและการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แต่ชาวชุมชนในชุมชนต่างๆ ไม่ยอมที่จะโยกย้ายไปอยู่ที่ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าอยากจะอยู่ใกล้บ้าน เพื่อจะได้เข้ามาดูแลสอดส่องบ้านในช่วงสถานการณ์น้ำท่วมได้ และไม่อยากขนของที่ย้ายออกมาจากบ้านไปไกลเพราะค่านึงถึงค่าใช้จ่ายในการขนย้ายทรัพย์สินออกไปไว้ในที่พักราว ซึ่งไกลกว่าพื้นที่บนริมถนนที่อยากไปอาศัยอยู่ รวมถึงปัญหาเรื่องการจราจรทรัพย์สินในระหว่างที่ออกไปอาศัยอยู่ใกล้บ้าน โดยให้เหตุผลว่ากลัวโจรมาจี้ดงบ้านเพื่อเอาทรัพย์สินที่ไม่ได้ขนออกมาด้วย เพราะว่ามันสามารถที่จะขนย้ายออกมาได้หมด เพราะสถานที่พักชั่วคราวมีความจำกัดในเรื่องพื้นที่และความแข็งแรง จึงทำให้ไม่สามารถนำทุกสิ่งในบ้านออกมาได้ และจำเป็นต้องทิ้งทรัพย์สินบางอย่างให้แช่อยู่ในน้ำ หรือเก็บขึ้นไว้บนที่สูงภายในบ้าน ในระหว่างที่ไม่มีคนอยู่ดูแลบ้าน การจัดการของชาวชุมชนในบางหลังจะมีคนในบ้านนอนบ้านฝ้ายอยู่ โดยให้คนในบ้านอีกส่วนหนึ่งย้ายออกมาอาศัยอยู่ภายนอกเพื่อเฝ้าทรัพย์สินที่ไม่สามารถขนย้ายออกมาได้ และบางหลังที่ไม่สามารถอยู่ในบ้านในสถานการณ์น้ำท่วมได้ เนื่องจากหลายสาเหตุ ทั้งอาชีพ สุขภาพ รวมถึงสภาพบ้าน ก็จะมีการฝากบ้านให้เพื่อนบ้านที่สามารถอาศัยอยู่ในบ้านได้ช่วยดูแลสอดส่องบ้านของตนให้ด้วย และจะเดินทางเข้ามาสอดส่องบ้านบ่อยๆ เพื่อดูแลทรัพย์สินของตน

รายได้เล่าว่า การขึ้นมาอาศัยอยู่บนริมถนนนี้ ความรู้สึกในเรื่องการนอนของตนไม่เปลี่ยนไปมาก แต่ว่ามีความรู้สึกว่าหลับยากขึ้นกว่าเดิม เพราะคงมีความเครียดจากสถานการณ์น้ำท่วมที่ส่งผลกระทบต่อบ้านและความเป็นอยู่ของตน และการมาขึ้นมาอาศัยอยู่ในเพิงพักชั่วคราวก็ไม่สะดวกสบายเหมือนนอนบ้านของตน ด้วยปริมาณเนื้อที่ที่จำกัดคับแคบ จึงส่งผลให้มีความรู้สึกอึดอัดกับสภาพที่อยู่ การมีพื้นที่จำกัดทำให้รู้สึกอึดอัดและไม่ค่อยมีความเป็นส่วนตัว (สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2554)

สมร ทองดี เล่าถึงสาเหตุที่ไม่ออกไปอยู่ข้างนอกเหมือนเพื่อนบ้านหลังอื่นที่โดนน้ำท่วมก็เพราะว่า เป็นห่วงบ้าน ไม่อยากออกไป “แก่แล้ว ยายอยู่คนเดียว ผัวตาย ลูกหลานก็ไม่มี ถ้าออกไปค่าเรือข้ามคูบ้านครั้งละ 10 บาท ถึงเรือชุมชนจะมี แต่ว่ามันก็ไม่มีคนพาย ก็ต้องจ้าง สู้อยู่ข้างในไม่ได้ ยายก็ออกไปเอาของบริจาคข้างนอกบ้าน เพื่อนบ้านเขาสงสาร เวลาเขาแจกของ เขาก็จะมาบอกถ้ามีคนมาแจกของบนถนน เขาก็จะเรียกออกไปเอา แต่ถ้าได้คูปอง เขาก็จะไปเอามาให้ เวลาฉีดยาก็ฉีใส่กระป๋อง ถ้าหนักก็ใส่กระป๋องเหมือนกัน ไม่เป็นไรหรอก อยู่คนเดียว” (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2554)

อย่างไรก็ดี ในด้านการประกอบอาชีพ ชาวชุมชนเห็นว่าเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะส่วนมากทำงานนอกบ้าน ก็ยังคงต้องไปทำงานตามปกติ ถึงอาจจะไม่สะดวกสบายเท่าที่ควร เป็นต้น ทั้งนี้ผลกระทบของแต่ละครัวเรือนนั้น มีทั้งคล้ายกันและแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม เช่น ที่ตั้งบ้านเรือน ลักษณะสภาพของบ้านที่มีทั้งที่เป็นบ้านชั้นเดียวและบ้านสองชั้น ระดับและระยะเวลาในการท่วมของน้ำ และอาชีพของคนในครัวเรือน นอกจากนั้น ความช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในชุมชนเองและความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนก็เป็นความช่วยเหลือที่สำคัญที่ช่วยลดผลกระทบให้กับชุมชนขาดความสุข 1

3.2 การปรับตัวในสถานการณ์น้ำท่วม

ในการจัดการรับมือกับปัญหาน้ำท่วมของชุมชนรอบแม่น้ำมูลในอดีตนั้น เมตตา ผิวขำ (2549) ศึกษาการปรับตัวของผู้ที่ประสบกับปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากในกรณีของชุมชนบ้านหาดสวนยา อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการที่พื้นที่ประสบภัยซ้ำซากมีสาเหตุมาจากสถานการณ์น้ำท่วมที่เปลี่ยนไปจาก

อดีต เช่น ในอดีตน้ำจะไม่หลากรุนแรง ปริมาณน้ำไม่มากและท่วมไม่นาน นานๆปี จึงเกิดน้ำท่วมใหญ่ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาในการปรับตัวหลายด้าน ได้แก่ เรื่องการเตรียมตัวรับสถานการณ์น้ำท่วมในแต่ละปี เรื่องที่อยู่อาศัยและการอพยพเมื่อเกิดน้ำท่วม เรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เรื่องการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันในขณะน้ำท่วม และเรื่องการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในชุมชนต่อไปได้อย่างปกติสุข ปัญหาที่พบเห็นได้จากการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในภาวะที่ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากนั้นพบว่า แม้ว่าชุมชนส่วนมากจะรู้สึกเบื่อหน่ายต่อภาวะน้ำท่วมซ้ำซากแต่ชาวชุมชนส่วนมากก็มีความต้องการที่จะอยู่อาศัยในชุมชนตนเองต่อไปโดยไม่ต้องการจะย้ายไปที่อื่น เนื่องจากเกรงว่าจะมีปัญหาในการปรับตัวเมื่อต้องไปอยู่ในถิ่นใหม่ เช่น การปรับตัวในเรื่องการประกอบอาชีพ จะไปทำงานอะไร ทำที่ไหน อย่างไร และจะสามารถทำได้หรือไม่ และถ้าไม่มีงานทำจะเอาเงินที่ไหนมาจ่าย นอกจากนี้ยังรวมไปถึงเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน และความสะดวกสบายต่างๆที่เคยได้รับการอยู่ในชุมชนเมือง เป็นต้น

ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีของหาดสวนสุข 1 ที่ผู้ศึกษาพบว่า ชาวชุมชนไม่ได้รับรู้สึกว่า สถานการณ์น้ำท่วมทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปมากนัก ยังสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ได้ แม้ในบางครั้งจะรู้สึกท้อแท้กับปัญหาที่มากับสถานการณ์น้ำท่วม แต่ก็ไม่เคยคิดว่าจะย้ายไปอาศัยอยู่ที่อื่น เมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วม ก็จะย้ายไปอยู่ในที่ที่สูงขึ้น ทั้งคนและสิ่งของ ไม่ได้ออกไปไกลจากบ้าน เพราะว่าเป็นห่วงต้องการดูแลบ้านเรือนของตน

ในด้านที่อยู่อาศัย แต่ละบ้านจะเตรียมการอพยพไปอยู่ในที่สูง เช่น บนชั้นสองของบ้าน ริมถนน หรือออกไปอยู่นอกพื้นที่ มีการสร้างต่อเติมชื่อบ้านเพื่อเก็บทรัพย์สิน ที่ไม่สามารถขนย้ายออกมาได้ เพื่อไม่ให้แช่อยู่ในน้ำขณะน้ำท่วม และถอดบานหน้าต่าง บานประตูเพื่อไม่ให้พังเสียหายและไม่ลอยไปกับกระแสน้ำ

ในด้านการอุปโภคและบริโภค จะมีการประกอบอาหารกินเองบ้าง และรอรับแจกอาหารจากหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาช่วยเหลือ เนื่องจากไม่มีความสะดวกสบายในการประกอบอาหารในพื้นที่ที่มีอย่างจำกัด สำหรับน้ำใช้และน้ำดื่มทางเทศบาลเมืองวารินได้นำมาแจกจ่าย และมีบ้างที่ต้องซื้อน้ำดื่มเอง

ด้านสุขอนามัย ในเรื่องการขับถ่ายของเสีย ทางเทศบาลเมืองวารินชำระได้ทำห้องน้ำชั่วคราว และรถสุขา เพื่อให้ชาวชุมชนได้ใช้ และทางเทศบาลได้

ไปขอความร่วมมือ ห้างสรรพสินค้าและปั้มน้ำมันในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงเพื่อให้ชาวชุมชนได้ไปใช้บริการท้องถิ่น

ในด้านร่างกายและด้านจิตใจ แม้จะรู้สึกเบื่อหน่ายและท้อแท้ แต่ชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 ก็สามารถที่จะปรับตัวเพื่อให้อยู่ในพื้นที่ได้ โดยมีวิธีการจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์น้ำท่วม โดยจะมีการจัดการความเครียดด้วยตนเองก่อน ด้วยการออกไปพบปะพูดคุยเพื่อระบายความเครียดและเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อนบ้านคนอื่นที่ประสบปัญหาเหมือนกับตน บางครั้ง การพูดคุยก็ทำให้ดีขึ้น เพราะได้มีมุมมอง ทำให้เห็นว่า ตนไม่ได้โดดเดี่ยว และเผชิญปัญหาอยู่เพียงลำพัง นอกจากนี้ก็หาวิธีผ่อนคลายความเครียดผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การนอนหลับ การดูโทรทัศน์ เปิดฟังเพลงและข่าวสารจากวิทยุ พูดคุยกับเพื่อนบ้าน สำหรับบางคนถ้ามีความเครียด และความวิตกกังวลมาก ก็จะไปขอคำปรึกษาและรับยาจากหน่วยงานที่เข้ามาดูแลในเรื่องสุขภาพจิตของผู้ที่กำลังตกอยู่ในสถานการณ์น้ำท่วม

ภาพที่ 3 เสื้อน้ำมันและสิ่งกระดาษา ที่เก็บขึ้นมาจากบ้านที่โดนน้ำท่วม เพื่อนำมาใช้ปูทำพื้นเพิงพัก

ภาพที่ 4 ความเสี่ยงจากการสัญจรของรถยนต์ ของชุมชนที่สร้างเพิงพักบนถนน

3.3 การพึ่งพาอาศัยภายในชุมชน

ชุมชน ชุมชนหาดสวนสุข 1 มีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะในครอบครัว ซึ่งจะเห็นการแสดงบทบาทหน้าที่ของผู้นำครอบครัวอย่างชัดเจน ในการนำพาครอบครัวผ่านสถานการณ์น้ำท่วมนี้ไปได้ นอกจากนี้จะเห็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนบ้าน ในการช่วยเหลือกันสร้างเพิงพักชั่วคราว การฝากทรัพย์สินของเพื่อนบ้าน ฝากดูแลบ้าน (กรณีเพื่อนบ้านที่มีบ้านสองชั้นเลือกอาศัยอยู่ในบ้าน) การแบ่งปันในเรื่องอาหารการกิน การรับสิ่งของช่วยเหลือแทนกัน ในกรณีที่ไม่สามารถออกมาจับของบริจาคได้ การนำสิ่งของเข้าไปให้เพื่อนบ้านที่ฝากดูแลบ้านที่ไม่ได้ออกมาจับของ การพูดคุยบอกต่อส่งข่าวปรับทุกข์กัน การช่วยเหลือของผู้นำชุมชนเพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของคนในชุมชนการติดต่อช่วยเหลือกันภายในชุมชนเอง และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ

“คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านจะมาช่วยกันทำเพื่อที่จะให้เสร็จโดยเร็ว การสร้างที่เพิงพักชั่วคราวแต่ละหลังใช้เวลาทำไม่นาน เพียงประมาณครึ่งวัน หรืออย่างช้าก็หนึ่งวันก็เสร็จ เมื่อทำหลังหนึ่งเสร็จก็ไปทำอีกหลังหนึ่ง ช่วยเหลือกัน การสร้างเพิงพักชั่วคราวของชาวบ้านในชุมชนหาดสวนสุข 1 จึงใช้เวลาไม่มากนักในการทำที่พิงพิงบนริมถนนในช่วงสถานการณ์น้ำท่วม เพิงพักจะได้รับการต่อไฟฟ้าเพื่อให้ได้ใช้ระหว่างที่อาศัยอยู่บนริมถนน” มานี แม็กเตอร์กล่าว (สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2554)

ในส่วนของภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาเยียวยาช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งการมอบถุงยังชีพ โดยมีสิ่งของที่จำเป็นทั้งในการอุปโภค และบริโภค แจกจ่าย เพื่อบรรเทาทุกข์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในพื้นที่ รวมถึงได้นำเครื่องจักรกล แรงระบายน้ำในพื้นที่ และเร่งให้ขนย้ายทรัพย์สินมีค่า สัตว์เลี้ยง ไว้ในที่ปลอดภัย เพื่อลดการสูญเสีย และมีเจ้าหน้าที่ ตั้งรับการช่วยเหลือผู้ประสบภัยตลอด 24 ชั่วโมง

3.4 วิธีการรับมือน้ำท่วม และการจัดการปัญหาน้ำท่วมของชุมชน

สุริชัย หวันแก้ว (2550: 7-8) ได้สะท้อนถึงการพิจารณานโยบายและการรับมือกับภัยพิบัติในเชิงกระบวนการ โดยเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ในบรรดาผู้กระทำการและกระบวนการภายใต้นโยบายต่าง ๆ นั้น ชุมชนผู้ประสบภัย จะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

เช่นเดียวกับชุมชนหาดสวนสุข 1 ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมมาแล้ว ดังนั้น ชาวชุมชนจึงได้เตรียมการรับมือและปรับตัวเพื่อเผชิญกับสถานการณ์น้ำท่วม เพื่อลดความเสียหายจากผลกระทบของน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชนของตน ดังนี้

1) ช่วงก่อนภาวะฉุกเฉิน (before crisis) ประกอบด้วย 2 ระบบย่อย ได้แก่

(1) ระบบเฝ้าระวังภัย (hazard mitigation) เป็นการวัดระดับอันตรายของภัยพิบัติ

เมื่อถึงฤดูฝน ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคมของทุกปี จะมีการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ล่วงหน้า คือ จะคอยสังเกตปริมาณและความสูงของแม่น้ำมูล หรือไม้ก่อกองฟางข้าวจากทางเทศบาล ที่จะมาแจ้งเตือนชาวสถานการณ์น้ำถ้าปริมาณน้ำมีความสูงอยู่ในขั้นเสี่ยงจะเกิดน้ำท่วมหนัก หรืออยู่ในจุดเสี่ยง

(2) ระบบการเตรียมความพร้อม – แผนฉุกเฉิน (emergency Preparedness)

เตรียมอพยพย้ายทรัพย์สินเพื่อให้อยู่ในที่ ที่ปลอดภัยจากระดับน้ำ บ้านแต่ละหลังจะมีการต่อเติมและทำข้อใดหลังคาให้แน่นหนาขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของ บ้านชั้นเดียวก็นำของไปฝากที่บ้านของเพื่อนบ้านที่เป็นบ้านสองชั้น

หรือนำไปฝากบ้านญาติที่อยู่นอกพื้นที่และในส่วนของคน จะเตรียมตัวในการที่จะย้ายเพื่อไปอยู่ในที่ปลอดภัย เตรียมมองหาที่อยู่อาศัยเพื่อไปพักพิงในช่วงสถานการณ์น้ำ ทรัพย์สินที่นำไปด้วยก็จะมีแค่สิ่งของที่มียุคและจำเป็นต้องใช้ที่บ้านส่วนใหญ่จะมีการถอดบานหน้าต่างและบานประตูออก เพื่อลดความเสี่ยงภัยจากการกระแทกของกระแสน้ำ เมื่อฟังข่าวว่าปริมาณน้ำจะท่วมสูง และหาสิ่งของหนักๆ เช่น แคร่ไม้หรือโต๊ะมาทับไว้ เพื่อกันไม่ให้บานประตูและหน้าต่างลอยไปกับน้ำ

2) ช่วงระหว่างภาวะฉุกเฉิน(during crisis)หรือ“ช่วงตั้งหลักกอบกู้”

เมื่อจำเป็นต้องอพยพ ชาวชุมชนจะขนย้ายทรัพย์สินที่จำเป็นออกมาด้วย โดยจะนำไปไว้ในที่พักชั่วคราว ที่ไปอาศัยอยู่ใหม่ เพื่อเป็นการรักษาทรัพย์สินของตนจากสถานการณ์น้ำท่วม หรือนำไปฝากบ้านญาติ นอกพื้นที่สถานการณ์น้ำท่วม

ระหว่างที่คนในชุมชนหาความสุข 1 ขึ้นมาอาศัยอยู่ที่เพิงพักริมทาง รวมถึงคนที่อาศัย อยู่ในบ้าน หรือออกไปอาศัยนอกพื้นที่ จะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ของตนเองอยู่เป็นประจำ ทั้งจากประกาศระดับน้ำของทางราชการ และ การบอกเล่ากันปากต่อปาก

เนื่องจากสถานการณ์น้ำท่วม เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องมีการวางแผนป้องกัน รวมถึงมีวิธีการเตรียมการรับมือ กับสถานการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น การสั่งการของผู้นำ ทั้งผู้นำในครัวเรือน ในชุมชน หรือกลุ่มคนที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและความเป็นอยู่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ยังต้องมีบทบาทมากขึ้นกว่าในสถานการณ์ปกติ เพราะในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ประสบภัยย่อมมีความตื่นตระหนกกับภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้น จนทำให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวลในการทำสิ่งใดหรือการตัดสินใจ ในช่วงสถานการณ์เช่นนี้ ผู้นำในด้านต่างๆ จึงต้องเป็นเสาหลักที่มีบทบาทสำคัญในการคิด วิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อที่จะนำพา คนในการปกครองผ่านพ้นวิกฤตินี้ไปได้ โดยมีบุคคลและหน่วยงานในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญ ดังนี้

หัวหน้าครอบครัว: ในสถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้น หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ตัดสินใจว่าจะมีการนำพาครอบครัวผ่านสถานการณ์น้ำท่วมนี้ไปอย่างไร ตั้งแต่การวางแผนจัดเตรียม จัดเก็บข้าวของ วางแผนเรื่องที่อยู่อาศัยของคนในครอบครัว เพื่อความปลอดภัย จะมีบทบาทชัดเจนในเรื่องการตัดสินใจ หัวหน้า

ครอบครัวจะต้องเป็นผู้เสียสละ และทำหน้าที่ดูแลบ้านเรือน และสมาชิกในครัวเรือนให้ผ่านสถานการณ์น้ำท่วมนี้ไปได้ ในกรณี ขึ้นไปอาศัยที่เพิงพักชั่วคราวริมถนน จะเป็นผู้ที่จับจอง สร้างเพิงพัก ดูแลความปลอดภัย ของคนในครอบครัว และเข้ามาสอดส่องดูแลบ้านเรือนขณะที่น้ำท่วม ในบางกรณี ถ้าบ้านหลังใดเลือกที่จะดูแลบ้านในสถานการณ์น้ำท่วม คือเลือกที่จะอาศัยอยู่ภายในบ้านเพื่อดูแลทรัพย์สินภายในบ้านจากการโจรกรรม ในสถานการณ์น้ำท่วม

กรรมการชุมชนหาดสวนสุข 1 : กรรมการชุมชนหาดสวนสุข 1 มีบทบาทในสถานการณ์น้ำท่วม ตั้งแต่การประกาศเตือนภัย เผ่าระวัง และช่วยเหลือชาวชุมชน ตั้งแต่ก่อนภาวะฉุกเฉิน และในการประสานงานเรื่องความช่วยเหลือชาวชุมชน เรื่องการขอความอนุเคราะห์ที่อุปกรณ์ในการสร้างที่พิงชั่วคราวบนริมถนน โดยจะมีการดำเนินการโดยการไปติดต่อกับทางเทศบาลเมืองวารินชำราบ เพื่อแจ้งยอดผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์น้ำท่วมและขอความช่วยเหลือมาให้คนในชุมชน รวมถึงการนำเอกสารตรวจสอบความเสียหายของรัฐบาลมาให้ชาวชุมชนกรอก เพื่อเป็นการรักษาสีทธิประโยชน์ของตนเพื่อรับสิทธิในเงินช่วยเหลือ

อพปร.: มีหน้าที่ดูแล สอดส่องเรื่องความปลอดภัยภายในชุมชนของตน โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์น้ำท่วม จะมีการดูแลทั้งทางบกและทางน้ำ ทั้งกลางวันและกลางคืน เนื่องจากการตั้งเพิงพักริมบนริมถนนของผู้ประสบภัยอยู่บริเวณถนนสายหลัก ทำให้มีรถในปริมาณมาก และ ตรงบริเวณหน้าชุมชนเป็นที่กักรถได้ จึงยิ่งเพิ่มอันตรายมากขึ้น อพปร. จึงต้องไปดูแลเรื่องการจราจรช่วยกับตำรวจที่มาดูแลในบริเวณนั้น และในตอนกลางคืน ก็มีการสอดส่อง ความปลอดภัยของบ้านเรือน เพื่อเป็นการช่วยดูแลบ้านเรือนของชุมชน จากการโจรกรรม

3) ช่วงหลังภาวะฉุกเฉิน (after crisis) หรือ “ช่วงฟื้นฟูและพัฒนา”

หลังจากปริมาณน้ำลดลง เมื่อชาวชุมชนพร้อมที่จะย้ายกลับที่อยู่อาศัยเดิม ชาวชุมชนจะเตรียมการตรวจสอบความเสียหายของบ้านเรือน การทำความสะอาดบ้านเรือน การขนของกลับบ้าน

ในด้านการซ่อมแซมบ้านในส่วนที่เสียหาย ชาวชุมชนจะซ่อมแซมในส่วนที่มีความจำเป็นและสำคัญก่อน ในส่วนอื่นก็ค่อยๆทยอยทำการซ่อมแซม ซึ่งช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความเสียหายและปัจจัยด้านการเงินของบ้านแต่ละหลัง รวมถึงการรอความช่วยเหลือจากทางรัฐ เพราะเมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วมจะมีงบประมาณมาสนับสนุนในการซ่อมแซมบ้านเรือน โดยงบประมาณที่มาช่วยเหลือนั้นจะขึ้นอยู่กับการประเมินความเสียหายของเจ้าหน้าที่ของทางเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 1 สรุปการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วมของชุมชนหาดสวนสุข 1 และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ช่วงเวลา ชุมชน/ องค์กร	ก่อนภาวะฉุกเฉิน (before crisis)	ระหว่างภาวะฉุกเฉิน (during crisis) หรือ “ช่วงตั้งหลักก่อนภัย”	หลังภาวะฉุกเฉิน (after crisis) หรือ “ช่วงฟื้นฟูและพัฒนา”
ชุมชนหาด สวนสุข 1	- เผื่อระวังระดับน้ำ - อพยพย้าย ทรัพย์สินเพื่อให้อยู่ ในที่ที่ปลอดภัย จากระดับน้ำ	- ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับ สถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ของ ตนเองอยู่เป็นประจำ - ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และปรับตัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ - เผื่อระวังทรัพย์สินทั้งในบ้าน และที่พกชั่วคราว	- ประเมินความเสียหาย - เตรียมขนของกลับ - รับความช่วยเหลือจาก ภาครัฐ - ซ่อมแซม
องค์กร ภาครัฐ: เทศบาล วารินฯ	- เตรียมความ พร้อมตามแผนงาน ของรัฐ เช่น เตรียม ที่พักชั่วคราว ศูนย์ ปฏิบัติงานให้ความ ช่วยเหลือ เป็นต้น	- ประสานงานให้ความ ช่วยเหลือตามคำสั่งจังหวัด - มอบอุปกรณ์ยี่หิ้ว - ตรวจตรา/รักษาความ ปลอดภัยให้กับพื้นที่อพยพและ พื้นที่ประสบภัย	- ประเมินความเสียหาย - จ่ายค่าชดเชย - กิจกรรมสาธารณะ เช่น Big Cleaning Day - โยน EM Ball
เครือข่ายภาค ประชาชน	อบรม เตรียมแผน รับมือภายใต้ โครงการฟื้นฟูวิถี ชีวิตและเตรียม ความพร้อมรับมือ ภัยพิบัติโดยชุมชน เป็นแกนหลัก	ร่วมมือกับชุมชนในการอพยพ รวมถึงเชื่อมโยงโครงการจาก ชุมชนนำร่องกับชุมชนหาดสวน สุข 1	- ถอดบทเรียน - สร้างกลไกความ ร่วมมือในการฟื้นฟู ชุมชน ฯลฯ

ช่วงเวลา ชุมชน/ องค์กร	ก่อนภาวะฉุกเฉิน (before crisis)	ระหว่างภาวะฉุกเฉิน (during crisis) หรือ “ช่วงตั้งหลักกอบกู้”	หลังภาวะฉุกเฉิน (after crisis) หรือ “ช่วงฟื้นฟูและพัฒนา”
องค์กรเอกชน		-ให้ความช่วยเหลือด้าน สาธารณูปโภค เช่น ท้องน้ำ -ให้การสนับสนุนเครื่องอุปโภค บริโภค	

4. ทูทางสังคมในสภาวะน้ำท่วม

ภายใต้สถานการณ์น้ำท่วมจะพบว่าชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 มีทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหา สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องอพยพย้ายที่อยู่อาศัยไปที่พักพิงทางดั่งที่กล่าวมาแล้วนั้นได้ใช้ทูทางสังคม คือความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชนในการจัดการปัญหา (ปีนวดิ ศรีสุพรรณ 2549: 71) ได้แก่ การใช้ระบบพึ่งพาภายในชุมชน มีการฝากข้าวของให้เพื่อนบ้านข้างเคียง หรือญาติมิตรที่มีบ้านในที่อื่นที่ไม่ถูกน้ำท่วมช่วยดูแล ทั้งการมีน้ำใจต่อกันในการช่วยกันย้ายข้าวออกจากพื้นที่น้ำท่วม รวมถึงการช่วยกันสร้างที่พักชั่วคราว โดยผู้นำและอาสาสมัครป้องกันภัยเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการเป็นผู้นำในการสร้างทักษะในการจัดการภายในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้ในอนาคต เพื่อให้ชุมชนมีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกับชุมชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตและร่วมกับองค์กรภาครัฐประสานผ่านผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

5. สรุปและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 ทราบว่าบริเวณที่อยู่อาศัยเคยเป็นพื้นที่ป่าบุงป่าทาม เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ในอดีตพื้นที่นี้เคยเกิดน้ำท่วมหลายครั้ง ทำให้ชาวชุมชนเกิดความคุ้นชินกับภาวะน้ำท่วม จึงมีวิธีการจัดการรับมือกับสถานการณ์น้ำท่วม และมีการปรับตัวในด้านต่าง โดยกลไกการปรับตัวส่วนบุคคลของชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 ในครั้งนี้ เป็นการปรับตัวของบุคคลในภาวะวิกฤติ มีการปรับตัวของภาวะจิตใจอารมณ์ที่เคร่งเครียด ในภาวะคับขัน ทำให้เห็นว่าบุคคลสามารถเผชิญต่อปัญหาชีวิต สามารถควบคุมตนเอง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงอยู่ในสังคมและมีชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข

ชาวชุมชนมีวิธีการรับมือและปรับตัวในสถานการณ์น้ำท่วม และการจัดการปัญหาน้ำท่วมซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน โดยมีวิธีการรับมือและการเตรียมตัวกับที่จะเผชิญกับสถานการณ์น้ำท่วมในระหว่างช่วงก่อนภาวะฉุกเฉิน ระหว่างภาวะฉุกเฉิน และหลังภาวะฉุกเฉิน นอกจากการเตรียมตัวของชาวชุมชนแล้ว การจัดการของภาครัฐในพื้นที่ คือเทศบาลเมืองวารินชำราบ ก็มี การเตรียมตัววางแผนการช่วยเหลือชุมชนในเขตพื้นที่ โดยแบ่งเป็น 3 ระยะเช่นกัน คือ ก่อนภาวะฉุกเฉิน ระหว่างภาวะฉุกเฉิน และหลังภาวะฉุกเฉิน เช่นเดียวกัน การเตรียมความพร้อมกับสถานการณ์น้ำท่วมรุนแรงที่ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ แต่สามารถเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับตัวได้และมีการวางแผนในการจัดการกับตัวเองและครอบครัวถึงสถานการณ์ที่จะเกิดไม่ว่าเมื่อใดก็ตาม โดยการหาทางชะลอหรือบรรเทาความรุนแรงของสถานการณ์น้ำท่วมทั้งในเชิงสังคมและการป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ รวมถึง การเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานจากหลายภาคส่วนให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในพื้นที่เทศบาลเมืองวารินชำราบโดยมีการมอบ และร่วมบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในพื้นที่เทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

สถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมาทำให้เห็นว่า ทูนาทางสังคมของชาวชุมชนหาดสวนสุข 1 ก็เป็นอีกปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวชุมชนผ่านสถานการณ์น้ำท่วมมาได้ ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน ความเอื้ออาทร การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การฉุนฉียวกำลังการสร้างทักษะในการจัดการปัญหา รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้ในอนาคต เพื่อให้ชุมชนมีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- 1) ควรส่งเสริมการประเมินผลวิธีการแก้ไขปัญหามาในการจัดการปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลเมืองวารินชำราบ โดยให้ชาวชุมชน ในชุมชนต่างๆ ที่ประสบภัยเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและเสนอความคิดเห็นด้วย
- 2) ควรส่งเสริมเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังสถานการณ์น้ำเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและลดความรุนแรงของภัยต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2553). คู่มือฝึกอบรมการปลูกจิตสำนึก เพื่อเตรียมพร้อมรับมือภัยน้ำท่วม. www.disaster.go.th/dpm/users/files/manual04.pdf.
- ปิ่นวดิ ศรีสุพรรณ. (2549). ทูตทางสังคม: แนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 3 (1), 69 – 106.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2547). ผลกระทบจากสภาวะน้ำท่วม ด้าน เศรษฐศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ริมตลิ่งแม่น้ำมูล เขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี และ อำเภวารินชำราบ อุบลราชธานี 2547. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เมตตา ผิวขำ. (2549). การปรับตัวของผู้ที่ประสบภัยกับปัญหาอุทกภัยซ้ำซาก: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหาดสวนยา อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เรวดี ประเสริฐเจริญสุข, บรรณาธิการ. (2553). คู่มือการจัดการภัยพิบัติ : มุมมองมิติหญิงชาย. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- วาสนา ศรีจำปา. (2555). อยู่กับน้ำ: กรณีศึกษาน้ำท่วมชุมชนชนหาดสวนสุข1 จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดอุบลราชธานี. (2554). รายงานสถานการณ์อุทกภัย วันที่ 18 กันยายน 2554. <http://www.dpm.ubpoc.go.th/>

- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2549). “สังคมวิทยาสีนามิ: ระบบและนโยบายรับมือภัยพิบัติ” ใน **รวบรวบบทความทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปี 2549 เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการของ ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2550). **สังคมวิทยาสีนามิ: การรับมือกับภัยพิบัติ**. กรุงเทพฯ: เตือนตุลา.
- ส่วนกฎหมาย สำนักมาตรการป้องกันสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. (2550). **พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550**. สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2555, จาก <http://61.19.54.137/law/dpmlaw/main/content.php?page=sub&category=40&id=173>
- Pinwadee Srisupun. (2012). **Flood Disaster Preparedness Indices [FDPI]**. Ubon Ratchathani: Mekong Sub-region Social Research Center, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University.

Heritage Hotels and the Question of Authenticity คำถามว่าด้วยความแท้จริงของเฮอริเทจโฮเต็ล

Narin Naratuschan / นรินทร์ นราธิศจรรย์¹

Abstract

Culturally savvy tourists are one of the traveller groups who prefer to stay in the hotels that are able to distinctively provide individual experiences that they cannot find anywhere else. Using heritage buildings as fabric then applying adaptive and re-use concepts as a boutique hotel is one of the alternatives to both serve the demand of this traveller group and preserve the heritage in Thailand simultaneously.

The aim of this dissertation has been to survey and find potential heritage buildings for applying adaptive and re-use concepts, to identify the constraints relating to the legal, financial and cultural factors that militate against such practices of re-cycling, and to find a feasible way and key success factors to run a boutique hotel in heritage buildings under the constraints of cultural, legal, and economic realities in Thailand. The study was based on

¹ Narin Naratuschan is currently a Senior Desktop Design Consultant at Thomson Reuters. He has recently completed his PhD in Architectural Heritage Management and Tourism (International Program) from Silpakorn University. His major interest is to travelling around the world, to see and gain the distinct experiences from place to place. He wishes Thailand to save Heritage Buildings for our future generations so he chose Heritage Hotels for his first research as an inspiration to turn the heritage buildings to generating income by running business in parallel.

interviews and survey of selected buildings categorized into three types of heritage hotels: Original Heritage Hotels, Heritage Hotels that apply an adaptive and re-use approach and Nostalgic Heritage Hotels. There are also two additional hybrid categories situated between these categories. The study also provided a discussion on the question of authenticity of the heritage hotel through a case study of Nan Fa hotel vs. Rachamankha hotel – the interrelated categories of ‘Originally built as a hotel’ and ‘Re-use of Historic Building as Fabric’ vs. ‘Nostalgic Heritage Hotel’. The surveys were conducted during September 2009 to May 2012. It was found that to apply adaptive and re-use programs to heritage buildings is not a straightforward approach that can be applied in every case. Rather, an analysis of the economic, social and cultural conditions is an inescapable pre-requisite. There are also financial, legal and time constraints. If we are to find solutions to overcome these, then we may find a way to run a successful boutique hotel business to serve the current trend of tourists who demand to find a place that provides what they see as ‘authentic’ experiences to them. Those types of tourists will not tend to negotiate but are willing to pay a ‘premium’ if the boutique hotel can provide services that are beyond their expectations. Furthermore, a study of the question of ‘authentic’ design to underlie the creation of ‘architectural excellence’ in the adaptive re-use of heritage buildings requires much further commitment in Thailand in the future.

Keywords : Heritage Hotel, Architectural Heritage, Tourism

บทคัดย่อ

ในบรรดานักท่องเที่ยวประเภทต่างๆ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อศึกษาศิลปวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในแหล่งท่องเที่ยว (Culturally savvy tourists) คือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความพึงใจในการเลือกพักในโรงแรมที่สามารถเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ไม่เหมือนใคร (individual experiences) ดังนั้นการสร้างโรงแรมโดยการปรับเปลี่ยนอาคารเก่าแก่และมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ภายใต้แนวคิดเพื่อการพาณิชย์ อาทิ การปรับเปลี่ยนเป็นบูติกโฮเทล (Boutique Hotel) ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งทีนอกจากจะช่วยเติมเต็มอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวได้ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยไปในตัวอีกทางหนึ่งด้วย

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายคือการสำรวจและค้นหาอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนเป็นบูติกโฮเทล เพื่อค้นหาข้อจำกัดหรือข้อบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย, การเงิน, และปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับกรณีศึกษาของการปรับเปลี่ยนอาคารดังกล่าว รวมไปถึงการค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการแข่งขัน (Key Success Factors) ในการบริหารและจัดการบูติกโฮเทลในประเทศไทยภายใต้ข้อจำกัดที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การศึกษาครั้งนี้กระทำโดยการสัมภาษณ์และสำรวจเฮอริเทจโฮเทล (Heritage Hotels) ที่ได้ถูกคัดเลือกและได้รับการจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) โรงแรมที่ถูกสร้างขึ้นในอดีตและมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีคุณค่าในการอนุรักษ์ (Original Heritage Hotels) 2) โรงแรมที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนจากอาคารเก่าที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นบูติกโฮเทล (Heritage Hotels that apply and adaptive and re-use approach) และ 3) โรงแรมที่สร้างใหม่โดยอิงการออกแบบของอาคารเก่า (Nostalgic Heritage Hotels) นอกจากนี้ในการศึกษายังพบว่า มีโรงแรมอีกสองประเภทที่คาบเกี่ยวกับโรงแรม 3 ประเภทข้างต้น ซึ่งจะขอเรียกว่าประเภทลูกผสม (hybrid categories)

นอกจากนี้งานวิจัยยังได้นำเสนอบทสนทนาว่าด้วย “คำถามว่าด้วยความแท้จริง (Authenticity) ของเฮอริเทจโฮเทล” ผ่านกรณีศึกษาของโรมม่าน่านฟ้าและโรงแรมราชมรรคา – ทั้งสองโรงแรมอยู่ในประเภทโรงแรมแบบลูกผสมระหว่างประเภท 1 และ 2 กับ แบบลูกผสมระหว่างประเภท 2 และ 3

ตามลำดับ ขอบเขตของการวิจัยอยู่ในช่วงเวลาระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2552 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555 จากการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนอาคารควรรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นบูติคโฮเต็ลนั้นไม่ใช่วิธีที่ตรงไปตรงมา และสามารถกระทำได้ในทุกกรณี เนื่องจากเราจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นจุดตั้งต้นก่อนเริ่มทำการอนุรักษ์อาคารแต่ละแห่ง ยิ่งไปกว่านั้นปัจจัยทางด้านการเงิน, กฎหมาย, และเวลาในการอนุรักษ์ก็เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในการวิเคราะห์และศึกษาอาคารทุกแห่ง หากเราสามารถค้นพบวิธีที่จะก้าวผ่านปัจจัยและเอาชนะข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้นได้สำเร็จ ย่อมหมายถึงเรามีความเข้าใจเพียงพอที่จะสามารถบริหารบูติคโฮเต็ลที่อาศัยอาคารที่ควรคุณค่าแก่การอนุรักษ์เป็นจุดขาย เพื่อรองรับอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันที่นิยมแสวงหาสถานที่ที่สามารถนำเสนอประสบการณ์ที่แท้จริง (authentic experiences) ได้สำเร็จ หากนักท่องเที่ยวทุกคนได้รับการบริการที่เหนือความคาดหมายควบคู่กันไปด้วย พวกเขาจะเต็มใจที่จะจ่ายเงินในจำนวนที่มากขึ้น (premium) แลกกับประสบการณ์ที่ไม่เหมือนใครตามไปด้วย ท้ายที่สุดบทวิจัยนี้ได้บุกเบิกพื้นที่วิจัยสำหรับการศึกษาในอนาคตไว้ด้วย กล่าวคือ การออกแบบเพื่อสร้างบูติคโฮเต็ลประเภทใดก็ตาม การออกแบบโดยคำนึงถึงเนื้อแท้ ('authentic' design) จะเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่ยอดเยี่ยม ('architectural excellence') สำหรับอาคารควรรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นบูติคโฮเต็ล เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบต่อไป

คำสำคัญ : เฮอริเทจโฮเต็ล, มรดกสถาปัตยกรรม, การท่องเที่ยว, โรงแรม

1 Introduction

Hotels have long adopted their antiquity as a marketing theme. London's Savoy (1889), New York's Plaza (1907), Paris's Ritz (1898, originally 1705) or Plaza Athénée (1911), Milan's Principe de Savoia (1928) might immediately come to mind although many European and North American cities display such establishments. While the colonial era bequeathed numbers of grand hotels to cities in Asia, these have too often been caught up in a demolish-and-redevelop rush. Exceptions would include Mumbai's Taj Mahal (1903), Singapore's Raffles (1887), Surabaya's Majapahit (1910), Hong Kong's Peninsula (1928). All of these would be claimed as part of the heritage of their respective cities. Bangkok's Oriental (originally 1879), one of the earliest and still most renowned of such colonial establishments, might also claim antiquity and it retains elements of an earlier life, yet most of its earlier establishment has long since suffered demolish-and-redevelop.

There is also a phenomenon of pretended antiquity as a marketing ploy for hotels. Entrepreneurs identify 'a taste for heritage' in travelers which can be catered for in a variety of ways: (1) old hotels are recycled through innovative though 'tasteful' renovation or even redevelopment; (2) older non-hotel buildings are recycled, not to their earlier uses but as hotels; finally, (3) there are new constructions to simulate the idea of 'an antique hotel'. All three of these strategies occur in Thailand; to observe them, also the problematic conceptual issues that they raise, is the focus of this paper.

While these three approaches might seem easily defined, in the real world of hotel marketing there are also hybrids – new construction in simulated 'older' styles will be grafted on to both

older hotels (the first category above) and re-used, non-hotel buildings (the second category). It is these hybrids and their various recourses to simulation that are especially interesting, as they challenge the very idea of heritage. Pretended heritage, yet its popular acceptance as heritage, throws any understanding of heritage into question.

Heritage

The subjectivity of the idea of heritage renders it problematic. Popular discourse speaks of World Heritage, also National, Regional and Local Heritage – all, no doubt, useful categories for referring to what various levels of community will contest, also for public policy prescriptions. However, there is also the level of personal heritage – what is memorialised and valued by each individual. Heritage at this as at all levels relates to questions of both memory and values.

One can scarcely do better than to refer to Pierre Nora's notion of memory:

Memory is always a phenomenon of the present, a bond tying us to the eternal present; history is a representation of the past. Memory, being a phenomenon of emotion and magic, accommodates only those facts that suit it. It thrives on vague, telescoping reminiscences, on hazy general impressions or specific symbolic details. It is vulnerable to transferences, screen memories, censorings, and projections of all kinds. History, being an intellectual, nonreligious activity, calls for analysis and critical discourse. ... Memory wells up from groups that it welds together, which is to say, as Maurice Halbwachs observed, that there are as many memories as there are groups, that memory is by nature multiple yet specific; collective and plural yet individual. By

contrast, history belongs to everyone and to no one and therefore has a universal vocation (Nora, 1996: 3).

Pierre Nora's magisterial seven-volume collaborative project, *Les Lieux de mémoire*, endeavoured to define, variously, the French Republic, the French nation and, finally, France as an idea. *Lieux de mémoire* – “realms of memory” although also translatable as “sites” – will cover the range of places, both physical and intellectual, wherein the memories of ‘a nation’ might be constructed, contained and contested. Central to Nora's argument is the idea of sites of memory (heritage?) as compensation for a profound loss: in the modern age most people no longer live in *milieux de mémoire*, environments of memory. So, Nora adds, “*Lieux de memoire* exist because there are no longer any *milieux de memoire*, settings in which memory is a real part of everyday experience” (1996: 1).

Recreated ‘heritage’, whether in a ‘heritage hotel’ or elsewhere, attempts to present *lieux de mémoire* to the consumer (architectural style, real or pretended antiques, costumed staff) to create the simulation of a *milieu de mémoire* – to take them back into an idea of the past. We are considering here that difference between history (the ‘scientific’ search for an understanding of the past) and memory (heritage, tradition – the desire to return, vicariously, to a selected past). Further, nothing could be more ‘selected’ than a carefully designed, ‘reproduction’ hotel room.

This idea of designed heritage raises the further question of the simulacrum – the repeated appearance as the reality.

The problem of simulacra

French philosopher Jean Baudrillard has argued that in the present age – he terms it the age of “consumer capitalism” –

domination is no longer effected through capital (as means of production and as commodities produced) but increasingly through appearances and images. We consume no longer products but signs – of television, of advertising; the material objects of consumption have value for us precisely as signs – of identity, of status, of culture, of achievement and so on (Baudrillard, 1972). Baudrillard's boldest assertion is that the code supplants the sign, that the era of the code supersedes the era of the sign (Baudrillard, 1993). The code, here, is easily understood: it is the binary code of computer technology, the DNA code in biology, the digital code in information technology; it is also, however, the 'code' that would define the idea of heritage. Crucial is the connection between the code and reproduction – in the era of the code there is no original and the object produced is not a 'copy'. It is reproduction that is original and the difference between the old idea of the original and its copy is now redundant.

Certainly reproduction hotels are designed to a code which may relate to an earlier, existing building, to elements of an indigenous vernacular, or to techniques to give the pretense of age to a new building. When a new establishment repeats elements of an earlier establishment that was itself a reproduction, then Baudrillard's prediction of 'no original and no copy' is upon us.

While the extreme position of the Baudrillard argument is far from universally accepted – originality and creativity still reign supreme – nevertheless the power of the code in proliferation is abundantly before us, in endless reproducibility, references with no referents, hyper-reality. We leave the age of production to enter the age of reproduction, and the world of reality to enter that of the simulacrum – everything a copy, as the distinction between original and copy disappears (Baudrillard, 1994).

So, how is one to distinguish between the ‘real’ antique hotel and the fake, reconstructed, heritage hotel simulacrum? The answer to this dilemma might be sought by recourse to the idea of ‘authenticity’. Yet this term, too, is problematic; it is an issue to which we will return.

The question of methodology

While the focus of the present paper is on ‘making sense’ of the phenomenon of so-called ‘heritage hotels’ in Thailand, its conceptual concern is with the issues of heritage and authenticity that these projects raise. We take the tri-partite classification of such hotels, introduced above, as a structuring device. Hotels in Thailand that might claim some ‘heritage’ appeal are placed in that framework; in the project reported here, they were visited and their entrepreneurs interviewed to seek ‘the story’ behind each.

The objective, in this survey, was to enable a critical reflection on the questions: “What is heritage”, and “How does one judge authenticity”.

2 Heritage hotels

We begin with the classification of ‘heritage hotels’ introduced above – (1) older hotels recycled and redeveloped, (2) older non-hotel buildings recycled as hotels, to capitalize on their claim on antiquity, and (3) newly developed hotels that attempt to emulate styles of architecture, décor and service imagined from the past. This framework is displayed graphically in Figure 1, below.

Figure 1. A classification of heritage hotel types

(1) Older hotels recycled and redeveloped

In Thailand, only three old hotels remain healthy in terms of business, albeit by adopting a chain system such as the Mandarin group, Accor group and Centara in the cases of the Mandarin Oriental hotel, the Centara Grand Beach Resort and Villa Hua Hin respectively. These chains expanded the size of the hotels to serve the increasing number of travellers whilst keeping the original building as cultural capital that continues to generate income for the hotel nowadays.

Figure 2. The Author's Residence that, restored, becomes a source of cultural capital for the now redeveloped Oriental Hotel.

(2) Older non-hotel buildings recycled as hotels, to capitalize on their claim on antiquity

From our survey, we learned from various successful entrepreneurs who applied adaptive and re-use approaches into their heritage buildings in several locations, especially within the historic Rattanakosin Island area of Bangkok. A clear theme with appropriate style and manners is a pre-requisite to differentiate themselves from the ordinary guesthouses or small hotels located nearby. The range of investment varied from 700,000 to 20 million baht, as found in our survey, so it is presumed to be a challenge for any project to take the break-even period as a major consideration when presenting their feasibility study or business plan to discuss financing such a project with a bank. Another constraint is the fact that there are no supporting laws available at the moment to run a small hotel that provides more than four rooms of accommodation in Thailand. Some owners have had to manipulate their guest receipts by breaking down items as a 'rent' on their furniture rather than as a payment for a room. However, we found two outstanding

examples of boutique hotel and hostel, the Bhutom and Baan Dinso, both recognized as No. 1 rank in several respected travel websites and who had received very positive feedback for their excellent services.

(3) Newly developed hotels that attempt to emulate styles of architecture, décor and service imagined from the past.

Among several styles of nostalgic types, two were considered: (1) those inspired by local indigenous architecture, specifically by a local temple and its architecture and (2) colonial style influenced constructions as represented by Rachamankha and The Eugenia. They overcame the limitations of their location by building replicated heritage buildings in a location where no such old building had previously existed. However, both of these hotels became successful newly built hotels with a nostalgic theme as their customers perceived both places as ‘genuine’ heritage buildings. Essentially, though the differentiated design can be the selling point, the crucial factor in the hotel business, including the heritage hotel business, is always the excellent services provided by the staff.

Figure 3. Rachamankha Hotel – architectural excellence

(4) Older hotel buildings recycled as boutique hotels, to capitalize on their claim on antiquity but with refurbished interiors to serve the new demand. (Hybrid Heritage Type I)

The “Phuka Nanfa” hotel was originally known as “Nanfa Hotel”. Located in the heart of Nan, the small and peaceful province in the Northern part of Thailand, the building was constructed by teak wood during the World War II period and is still standing with the original function as a hotel, named “Nanfa hotel”, now for 76 years, before being taken over by the CEO of Kasikorn Bank, Mr. Banthoon Lamsam, in 2009 for 24 million baht with an aim to renovate it as a boutique hotel to serve wealthy customers. The recycling program was intended to keep only the outer structure while reviving the original façade by added a new colour scheme and emblem from what the hotel had looked like for more than 50

years. No doubt, not only the ‘authenticity’ of the hotel itself has deteriorated, but also something that ‘money can’t buy’ – history.

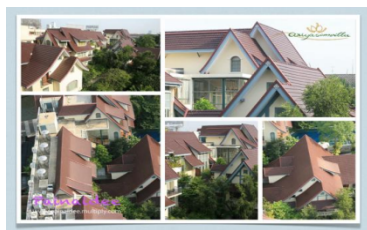

Figures 4-5. Nanfa Hotel (before) and Phuka Nanfa Hotel (after)

(5) newly developed hotels that attempt to blend two styles of architecture, décor and service imagined from the original heritage building as a core of the hotel. (Hybrid Heritage Type II)

The key success factor of this type of heritage hotel is a balancing between the old and the new in their hotels. Two are considered here, namely the Chedi in U Chiang Mai and Ariyasom

Villa on Bangkok's Sukhumvit soi 1. Both kept their valued heritage building as a core of the hotel, then applying a respectful design style to their add-on buildings as accommodation to serve the customers. To apply this strategy, not only were the locations of the hotels limited but also a maintenance cost had to be considered to take care of the heritage building as a component of the necessary expenses in the long run.

Figures 6-7. The Chedi and Ariyasom Villa

According to five types of heritage hotels above, we are able to perceive that customizing a fantasy place to serve the demand of fashion would not be a sustainable development. Moreover, we can also usefully repeat the argument about the relationship between the tourist and the judgment of authenticity from the study:

“...The judgment between philosophy and tourism in the term ‘authenticity’ seems to be clear from the argument: “the tourist is not engaged in the judgment of authenticity; rather this is presented by means of prior planning involving recreation and interpretation”. It is no matter what types of tourists are involved: backpacker, tour group, or the culturally savvy visitors, they are only visitors who do not live in that place forever. To have a sustainable conservation

management, the hotel owner and designers should be the ones who are always concerned with and understand the significance of the authenticity of the place before doing the heritage project.”

Tourists should not be engaged in the judgment of authenticity, as they are persons who come, maybe once in their lifetime, then are gone forever. So, to serve the demands of tourists with their spending power but ignore the significance of the place should be avoided. We should convince the banks and financial managers to understand why the budget should be higher if we elect to keep and retain the authenticity of the place as much as we can, rather than presenting the easier way by merely replicating the past.

3 Conclusion

As intimated in 1 above, these projects throw the idea of ‘heritage’ into some contention – heritage emerges as something embedded in the imagination of the subject and, therefore, ultimately ephemeral. It would seem that the more significant, conceptual question relates to the question: what is authentic and what is inauthentic?

It is therefore with this contingent question that this paper will conclude. What is ‘authenticity’?

Authenticity: proper versus popular use

‘Authentic’ is a troublesome word in English. It might be used as a synonym or equivalent for ‘genuine’ or ‘true’; however, these are also troublesome words. In popular use it might be used to refer to something that is very old, or at least looks old. Let us consider an example: we might look at a Buddha image in the late

Ayutthayan style and say, with approval, “Ah! Authentic Ayutthayan”. What, however, if it is an early Rattanakosin period copy of the Ayutthayan style? Then we could say: “No! A copy. Definitely not authentic”. However, it might be very authentic to the early Rattanakosin goal of indicating a link to the preceding kingdom. So we are ultimately unable to judge it as authentic or inauthentic without knowledge of the intentions behind its production. Thus we need to ask: what is it attempting to ‘say’?

Let us extend the example: what if the image was made this year so that it is quite modern, yet it was made in a workshop where there is an attempt to revive/rediscover the historic bronze casting technology of the Ayutthaya period. In that case we might judge it to be authentic technologically, as it is true to the intention of reviving an ancient technology; however, we would have to say that it is inauthentic in its forms. Why does it not attempt to present the Buddha in a modern artistic idiom?

The place of ‘authenticity’ in language and the contestations in the use of the term have been much debated in philosophy and the following will try to summarise this more theoretical debate.

The contested realm of authenticity

A constant theme in discussions of culture and heritage is indeed that of ‘authenticity’. It is useful to be reminded of Lionel Trilling’s (1972) understanding of authenticity as ‘staying true to oneself’. More widely, it would refer to the attempt to live one’s life according to the needs of one’s inner being, rather than to the demands of society or one’s earlier conditioning. One comes to terms with being in a material world and with encountering external forces and influences which may be very different from oneself;

authenticity relates to one's actions and changes in responses to these pressures (Kaufmann, 1975; Taylor, 1991). Nostalgia, by contrast, is an escape from this demand (which is not to imply, however, that it is necessarily the obverse or opposite of authenticity – the two terms and their relationship need to be addressed discursively, that is in discussion or discourse).

Nostalgia is typically coloured by a melodramatic imagination. Following Peter Brooks (1976), this would be an imagination that would seek hidden moral values in a present world in which values are being destroyed. By contrast, an ironic imagination and view of history builds on ambiguity of meaning – rather than look for hidden meaning in history, irony would point to the uncertainty of history by showing that positive truth is not possible.

In this sense, and to turn to the clash between Thai versus Lao historiographies addressed in the dissertation of Suwaphat Sregongsang (2010) as an example, both representations of the conflict of 1828 are authentic although they are in quite radical disagreement; both stay true to the needs, respectively, of Thai and Lao inner being. Yet they are also both nostalgic rather than ironic. A site of evoked memory, whether the temple of the Emerald Buddha or a place of massacre, will merely harden held beliefs until memory can achieve the distance of irony. Irony, in turn, arises in dialectical thinking.

It is in the context of the ambiguity of authenticity that one will critically confront the phenomenon of heritage hotels. There will be many objectives that could be ascribed to a heritage hotel – to provide good service, to be profitable, ... There could also well be two social objectives with relevance to heritage and authenticity, namely (1) to advance the development and retention of skills, through the processes of the hotel's production and maintenance

and (2) to educate the visitor to the nature and significance of local culture, through their visits to the hotel and the hotel's use. There could well be other social objectives – for example, to strengthen local (community) identity, or to assist local employment. However skills development and heritage education (1 and 2 above) would appear especially relevant to any assessment of authenticity.

In the light of such goals, one might finally suggest that the heritage hotels in various degrees advance skills of good craftsmanship (and coincidentally assist local employment). However, their role in actually displaying local culture – that is, in educating and reinforcing local identity – is very limited.

เอกสารอ้างอิง

- Baudrillard, Jean. Levin, Charles Trans.. (1972). **For a Critique of the Political Economy of the Sign**. St Louis MO: Telos Press.
- _____. (1993). **Symbolic Exchange and Death**. London: Sage.
- _____. Glaser, Sheila Faria Trans.. (1994). **Simulacra and Simulation**. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brooks, Peter. (1976). **The Melodramatic Imagination: Balzac, Henry James, Melodrama and Modes of Excess**. New Haven: Yale University Press.
- Kaufmann, Walter. (Ed.).(1975). **Existentialism from Dostoevsky to Sartre**. New York: New American Library.
- Narin Naratuschan. (2012). **Heritage hotels in Thailand: Challenges, Constraints and Opportunities**. PhD diss., Silpakorn University.
- Nora, Pierre. (1996-98). **Realms of Memory: Rethinking the French Past, 3vols**. (Goldhammer, Arthur Trans.). New York: Columbia University Press.
- Suwaphat Sregongsang (2010). **A study of Thailand and Laos relations through the perspective of the Vientiane Sisaket temple and the Rattanakosin Emerald Buddha temple**. PhD diss., Silpakorn University, Bangkok.
- Taylor, Charles. (1991). **The Ethics of Authenticity**. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Trilling, Lionel. (1972). **Sincerity and Authenticity**. London: Oxford University Press.

การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย¹
A Survey of Chinese Religious Places in Southern
Provinces in the Northeast Region of Thailand

เมฆม สอดส่องกฤษ / Metcha Sodsongkrit²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเกี่ยวกับรายชื่อที่อยู่ ประวัติการก่อตั้ง สิ่งเคารพบูชาภายในศาสนสถานจีน ตลอดจนวิถีความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน วิธีการเก็บข้อมูลกระทำโดยการเดินทางเข้าไปสำรวจในสถานที่จริง แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย มีศาสนสถานจีนหลายประเภท แบ่งเป็น ศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลเจ้ามูลนิธิ สมาคม และสุสาน สิ่งเคารพบูชาภายในศาลเจ้าได้แก่ พระภูมิเจ้าที่ สัตว์เคารพ บรรพบุรุษ พระในพุทธศาสนา นักบวชในลัทธิเต๋า เทพเจ้าตามความเชื่อในลัทธิเต๋า บุคคลที่ได้รับยกย่องให้เป็นเทพ และเทพเจ้าจากตำนานและวรรณคดีของจีน ในครั้งนี้พบว่า การสร้างศาลเจ้าเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของ

¹ บทความนี้เป็นงานสืบเนื่องจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้รับสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการจากกองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2555 เนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับ “ศาลเจ้า” ได้นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ในวันสถาปนาครบรอบ 25 ปี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี วันที่ 29 – 30 ธันวาคม 2555

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมฆม สอดส่องกฤษ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์จีน จากมหาวิทยาลัยครุศาสตร์หนานจิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานหลักสูตรภาษาจีนและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ชาวไทยเชื้อสายจีนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งยังแผ่ขยายอิทธิพลความเชื่อและความ เป็นจีนนิยมไปสู่ชาวไทยพื้นถิ่นอีกด้วย

ประโยชน์ของการศึกษาคำนี้คือ ได้นำไปใช้ในการเรียนการสอนและ การวิจัยด้านภาษาจีนและจีนศึกษาในประเทศไทย ตลอดจนสนใจถึง วัฒนธรรมความเชื่อ ศาสนาและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาว ไทยพื้นถิ่น

คำสำคัญ: ศาลเจ้า, ศาลเจ้าจีน, วัดจีน, ชาวไทยเชื้อสายจีน, วัฒนธรรมจีน

Abstract

This study was a survey of Chinese religious places in southern provinces in the Northeast region of Thailand. The goal was to compile a list of religious places in terms of names, addressed, historical background, items of worship, and associated beliefs of Thai people of Chinese origin. The method employed was visits to the sites for data collection; the data were later analyzed and synthesized. The findings showed that Chinese religious places in the target region are of different types: protective spirit houses, shrines, local Chinese Association buildings, and cemeteries. Items of worship inside these religious places were found to be figures of guardian spirits, worshipped animals, ancestors, Buddhist monks, Taoist priests, Taoist gods, deified persons, and gods in Chinese mythology and literature. It was also found that building shrines is a way of strengthening Chinese-Thai identity and spreading the influence of Chinese beliefs and pro-Chinese ideologies among local Thais. The benefits of this study extended to Chinese teaching and research on Chinese studies in Thailand as well as the understanding of cultural beliefs, religion, and interactions between Thais of Chinese origin and local Thais.

Keywords: shrines, Chinese shrines, Chinese temple, Thai people of Chinese origin, Chinese culture

1. บทนำ: การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย

จังหวัดในอีสานใต้ อันได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา นอกจากกลุ่มชนที่อยู่ติดแผ่นดินมาแต่โบราณอย่างกลุ่มไทยและลาวแล้ว ยังมีกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาภายหลังอีกหลายกลุ่ม ได้แก่ เวียดนาม แขก และจีน ในบรรดากลุ่มชนอพยพดังกล่าวข้างต้นนี้ กลุ่มจีนเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด และตั้งถิ่นฐานครอบคลุมพื้นที่ต่างๆของประเทศไทยมากที่สุด ทั้งยังเป็นกลุ่มที่ประกอบธุรกิจการค้าที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจในแต่ละจังหวัดมากที่สุดเช่นกัน แม้จะผสมกลมกลืนกับชาวไทยและชาวไทยถิ่นอีสาน แต่ด้วยความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดั้งเดิม อำนาจทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ทำให้ชาติพันธุ์จีนที่อพยพเข้ามา ยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ยิ่งไปกว่านั้นยังแทรกซึมเผยแพร่ และผสมผสาน แม้กระทั่งมีอำนาจเหนือวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่นไปแล้วก็มี

จากพระราชดำรัสเปิดงานสัมมนาและทรงปาฐกถานำของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (เทพรัตนราชสุดาฯ, สมเด็จพระ: 2548) เรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-จีน ว่า “ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีนในประเทศไทย 2 ยุค คือยุค พ.ศ. 2492-2518 และยุค พ.ศ. 2518 -ปัจจุบัน โดยยุคแรกเป็นยุคสงครามเย็น การติดต่อกับจีนเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะมีกฎหมายห้ามติดต่อกับจีน” จนกระทั่งหลังจากสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี พ.ศ. 2518 ความสัมพันธ์ไทย-จีน แน่นแฟ้นขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับนโยบายการกระจายอำนาจทางภาษาและวัฒนธรรมที่รัฐบาลจีนพยายามกระตุ้นและส่งเสริมเพื่อให้ภาษาจีนเป็นภาษาสากล ยิ่งเป็นแรงผลักดันและแรงกระตุ้นที่สำคัญในการสร้างและธำรงอัตลักษณ์ของชาวจีนโพ้นทะเลในทุกมุมของโลก รวมถึงชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน

วัฒนธรรมทางศาสนาของชาวไทยเชื้อสายจีนของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ เช่น วัดจีน สุสานจีน ศาลเจ้าจีน สมาคม เป็นต้น การศึกษาในครั้งนี้ได้สำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคอีสานใต้ทั้งหมด โดยมีเนื้อหาหลักประกอบด้วย ภาพถ่ายศาสนสถานแต่ละแห่ง ชื่อศาสนสถานที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา ตลอดจนความสำคัญต่อชุมชน ข้อมูลดังกล่าวนี้เป็น

ประโยชน์สำหรับการศึกษาวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตจังหวัดของภาคอีสานใต้ได้

2. ทบทวนวรรณกรรม : การศึกษาเกี่ยวกับศาสนสถานจีนในประเทศไทย

จากการสำรวจผลงานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการก่อตั้งศาลเจ้าเงินในประเทศไทย สามารถแบ่งประเภทของผลงานตามเนื้อหา ดังนี้

2.1 การศึกษาเกี่ยวกับศาลเจ้าและประวัติความเป็นมาของศาลเจ้า

มีผลงานการศึกษาในเชิงสำรวจเพื่อจัดทำทำเนียบศาลเจ้า เพื่อการจัดระเบียบศาลเจ้า เพื่อการอนุรักษ์ศาลเจ้า การจดบันทึกประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าเงินในประเทศไทย ตลอดจนการสำรวจเทพเจ้าในศาลเจ้าของไทย เช่น ผลงานของถ้วนลีเซิง (2538) เรื่อง การสำรวจศาลเจ้าเงินในเขตกรุงเทพมหานคร ผลงานของรุ่ง สุจินันท์กุล (2542) เรื่องการศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ศาลเจ้าเงินในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 ผลงานของถ้วนลีเซิงและคณะ (2543) เรื่อง ความเป็นมา วัดจีนและศาลเจ้าเงิน ในประเทศไทย ผลงานของกุลศิริ อรุณภาคย์ (2553) เรื่อง ศาลเจ้าศาลเงินในกรุงเทพฯ ผลงานของจิตรา กอนันทเกียรติ (2555) เรื่อง ทำเนียบศาลเจ้าเงินแคะทั่วไทย ผลงานของสุรสิทธิ์ อมรรณชิตศักดิ์ (2555) เรื่อง ปูนเถ้ากง : เทพเจ้าที่เงินในสังคมไทย เป็นต้น

2.2 การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยเชื้อสายจีน

มีผลงานการศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนามหายาน ประวัติคณะสงฆ์มหายาน ตลอดจนความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย เช่น ผลงานของมังกรมลลาวาส, วัด (2512) เรื่อง ประวัติคณะสงฆ์จีนนิกาย ผลงานของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน ผลงานของธีรยุทธ สุนทร (2540) เรื่อง พุทธศาสนามหายานในประเทศไทย จีนนิกายและอนันนิกาย ผลงานของโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ป.) เรื่อง ความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทย เป็นต้น

2.3 การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน

มีผลงานการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม เทศกาล สำคัญ ตลอดจนอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ต่างๆของไทย เช่น ผลงานของจี. วิลเลียม สกินเนอร์ (2529) เรื่องสังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ ผลงานของ ยุทธนา วรณปิติกุล (2539) เรื่อง พิธีกรรมกินเจในสังคมชาวจีนภาคใต้ กรณีชาวจีนในอำเภอตะกั่วป่าจังหวัดพังงา ผลงานของ วรศักดิ์ มัทธโนบล (2540) เรื่องการรวมกลุ่มของจีนสยาม ผลงานของ อรรถพล สาตุ้ม (2545) เรื่อง ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ชาวจีนกับ ผู้ปกครองความเชื่อ พิธีกรรมในศาลเจ้าเงินจังหวัดเชียงใหม่ ผลงานของ ครรชธ สักดิ์ศรี (2550) เรื่องวิถีชีวิตคนกินเจ กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย ผลงานของ เรือนแก้ว ภัทธานุประวัติ (2552) เรื่อง เทศกาลและพิธีกรรมสำคัญของศาลเจ้าเงินในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลงานของ วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุลและคณะ (2553) เรื่อง อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ในเมืองหาดใหญ่

จากการสำรวจเพื่อทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นว่า การศึกษาในเชิงสำรวจที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าเงิน เป็นการสำรวจเฉพาะพื้นที่เน้นเฉพาะระดับเขต หรือจังหวัดเท่านั้น ส่วนการสำรวจระดับประเทศกระทำเพื่อการจัดทำทำเนียบ มิได้มีการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาและสำรวจที่เกี่ยวกับ “ศาสนสถานจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ยังไม่มีข้อมูลการศึกษา พบแต่เพียงผลงานการศึกษาที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในบางจังหวัดเท่านั้น การสำรวจในครั้งนี้ไม่เพียงสามารถเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กับงานการศึกษาที่เกี่ยวกับศาสนสถานจีนในประเทศไทยได้เท่านั้น จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลยังพบว่า วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนมีการปฏิสัมพันธ์ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นซึ่งถ่ายทอดให้เห็นผ่านศาสนสถานจีน ผลการศึกษานี้สามารถขยายผลสู่การศึกษาวิจัยในแขนงอื่นๆที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

3.วิธีการศึกษา

3.1 กลุ่มประชากร กำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลคือ เขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา

3.2 ผู้เก็บข้อมูล กำหนดผู้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล คือ จะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดนั้นเป็นผู้ร่วมเก็บข้อมูลด้วย ทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและลึกซึ้ง

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีดังต่อไปนี้ 3.1) การสำรวจสถานที่จริง 3.2) การเก็บข้อมูลภาพถ่าย 3.3) การสัมภาษณ์ และ 3.4) การเก็บข้อมูลเอกสาร

3.4 การสังเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ได้จัดทำเป็นรูปเล่มสารานุกรม³ โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย

(1) ชื่อศาสนสถาน มีการอธิบาย เกี่ยวกับชื่อภาษาจีน เสียงอ่าน และความหมาย เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีนในประเทศไทย

(2) ภาพถ่าย เป็นการเก็บรวบรวมภาพถ่ายหลากหลายมุมมอง เพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลภาพถ่ายศาสนสถานแต่ละแห่ง เป็นข้อมูลสถาปัตยกรรมจีนในประเทศไทยอันทรงคุณค่า

(3) ที่ตั้ง บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดที่ตั้งศาสนสถานแต่ละแห่ง รวมทั้งการเดินทาง และการติดต่อ

(4) ประวัติความเป็นมา ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้งศาสนสถานแต่ละแห่ง

(5) ความสำคัญต่อชุมชน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของศาสนสถานแต่ละแห่ง เป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตจังหวัดของภาคอีสานใต้

³ เมฆม สอดส่องภทษ.(2555) สารานุกรมศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

4. การสำรวจศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

จากการสำรวจพบว่า ศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างสามารถแบ่งได้เป็น ศาสนสถานประเภทศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาสนสถานประเภทมูลนิธิวัดหรือสมาคมเพื่อการกุศล และศาสนสถานประเภทสุสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ศาลพระภูมิเจ้าที่ เป็นศาลเจ้าขนาดเล็ก ก่อสร้างเป็นศาลพระภูมิส่วนบุคคล โดยก่อตั้งเป็นศาลเจ้าประจำบ้าน หรือศาลเจ้าส่วนตัว แต่ก็มีบางแห่ง ก่อตั้งโดยการรวมตัวกันของคนในชุมชน ตั้งไว้หน้าบ้านหรือหน้าร้าน โดยเฉพาะบ้านที่อยู่ตรงทางสามแพร่ง จะตั้งเป็นศาลพระภูมิเจ้าที่หันหน้าเข้าหาถนน เพราะเชื่อว่าทางสามแพร่งเป็นจุดรวมของวิญญาณชั่วร้าย จึงต้องตั้งศาลเจ้าที่เพื่อให้สะท้อนความชั่วร้ายออกไป ทั้งยังอำนวยการให้แก่เจ้าของบ้านและผู้เคารพบูชาในละแวกนั้นด้วย จากการสำรวจพบว่า แต่ละจังหวัดมีศาลเจ้าที่ประเภทนี้มากกว่า 1 แห่งขึ้นไป ขนาดใหญ่เล็กต่างกันไป บ้างเป็นศาลทรงกลองสี่เหลี่ยมเล็กๆ บ้างสร้างเป็นกระโจม บ้างเป็นศาลา หรือเป็นสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ก็มี

ศาลพระภูมิลักษณะนี้มีชื่อภาษาจีนว่า 本头公 Běntóugōng แต่บางที่ก็เขียนว่า 本头宫 Běntóugōng ทั้งสองชื่อออกเสียงเหมือนกัน แต่ 公 หมายถึงเพศชาย ส่วน 宫 gōng หมายถึง วัง นอกจากนี้ยังมีบางแห่งเรียกชื่อว่า 本头古庙 Běntóu gǔmiào คำว่า 古庙 gǔmiào หมายถึง วัดโบราณ ดังตัวอย่างภาพต่อไปนี้

ภาพพระภูมิเจ้าที่ตายาย ใน ศาลเจ้าปู่ตา ศูนย์การค้า อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

ศาลเจ้าปู่ตา สามแยกทางข้ามรถไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

4.2 มูลนิธิ วัดหรือสมาคมเพื่อการกุศล จากการสำรวจพบว่า ศาสนสถานจีนที่สร้างเป็นมูลนิธิหรือวัดขนาดใหญ่นี้ บางแห่งมีต้นกำเนิดจากศาลเจ้าขนาดเล็ก ต่อมาเมื่อมีกลุ่มชนชาวไทยเชื้อสายจีนเพิ่มมากขึ้น และมีการรวมตัวกันมากขึ้นจึงได้ก่อตั้งเป็นมูลนิธิการกุศล และวัดขนาดใหญ่ขึ้น จากการเก็บข้อมูลอาจจะแบ่งกลุ่มศาสนสถานในกลุ่มนี้ได้เป็น กลุ่มที่เป็นสมาคมการกุศลหรือมูลนิธิ และกลุ่มที่เป็นวัดหรือศาลเจ้า

สมาคมและมูลนิธิการกุศล ก่อตั้งขึ้นโดยการรวมตัวกันของชาวไทยเชื้อสายจีนเพื่อประกอบกิจการสาธารณกุศล อันได้แก่ การช่วยเหลือจัดงานศพ จัดให้มีสุสานและฌาปนกิจสถานแก่บุคคลทั่วไป การช่วยเหลือผู้ประสบภัย อุทกภัย วาตภัยและภัยพิบัติอื่น ๆ การส่งเสริมวัฒนธรรม ศิลปกรรม การศึกษา การศาสนา และการรักษาพยาบาล การบำเพ็ญทานกุศล และสาธารณกุศลโดยทั่วไป

วัดหรือศาลเจ้า ภายในวัดบ้างสร้างเป็นเทวสถานเพื่อประดิษฐานเทวรูป หรือประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆตามศิลปะแบบจีน หรือบางแห่งประดิษฐานพระที่มีชื่อเสียงของสำนักที่มาจากพื้นที่ต่างๆของประเทศจีน แต่ก็มีบางแห่งเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น กล่าวคือ ภายนอกเป็นวัดตามสถาปัตยกรรมแบบจีน แต่ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะแบบไทย ส่วนเครื่องบูชามีทั้งแบบไทยและจีน

ข้างต้นที่กล่าวไว้ว่า ศาสนสถานอาจแบ่งกลุ่มศาสนสถานได้เป็นสอง หรือสามกลุ่มนั้น เนื่องจากว่า ศาสนสถานบางแห่งมีลักษณะผสมผสานกัน กล่าวคือ บางแห่งเป็นมูลนิธิการกุศล ก่อตั้งเป็นอาคารมูลนิธิเหมือนกับสำนักงานทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่บางแห่งใช้ชื่อว่าสมาคม ภายในมีอาคารสำนักงาน มีวัด หรือศาลเจ้าประดิษฐานเทวรูปต่างๆจำนวนมาก หรืออาจมีพระพุทธรูปแบบจีน หรือบางแห่งใช้ชื่อว่าสมาคม หรือมูลนิธิ แต่ภายในเป็นอาคารศาลเจ้า วัด และสุสานอยู่ภายในด้วย

ในหัวข้อนี้จึงจะนำเสนอข้อมูลสองประเด็นคือ (1) ข้อมูลของศาสนสถาน และ (2) สิ่งเคารพภายในศาสนสถาน

4.2.1 ข้อมูลประเภทของศาสนสถาน จากการสำรวจข้อมูลพบว่า มีศาสนสถาน ประเภทนี้ คือ สมาคม มูลนิธิ และศาลเจ้า ดังนี้

4.2.1.1 สมาคม เป็นการรวมตัวกันของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ มีการระดมเงินทุนก่อตั้งอาคารเป็นสมาคม หรือบางแห่งก็สร้างเป็นศาลเจ้า

ก็มี บางแห่งเป็นสาขาย่อยของสมาคมชาวไทยเชื้อสายจีนขนาดใหญ่ ระดับประเทศหรือระดับโลก หรือสมาคมตระกูลแซ่เป็นต้น จากการสำรวจพบว่ามีศาสนสถานในรูปแบบของสมาคม 3 แห่ง คือ

(1) **สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (蓬莱十七迥阁 Pénglái shíqī xiāo gé)** ตั้งอยู่เลขที่ 212 ศรีณรงค์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสมาคมในเครือมูลนิธิสหพุทธธรรมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย

(2) **สมาคมศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทร์ (伯公福德祠 Bógōng fúdé cí)** ตั้งอยู่ที่สมาคมศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทร์ นครราชสีมา เลขที่ 102 ถนนจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

(3) **สมาคมพุทธธรรมการกุศล(ซูก 31) นครราชสีมา (清岩洞Qīng yán dòng)** ตั้งอยู่ที่ วิหารเชิงห่มตั้ง เลขที่ 19 หมู่ 2 บ้านกรีน ตำบลหนองจะบก อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา

สมาคมศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทร์ จังหวัดนครราชสีมา

สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป จังหวัดอุบลราชธานี

สมาคมพุทธธรรมการกุศล (ศุก 31) จังหวัดนครราชสีมา

4.2.1 ข้อมูลประเภทของศาสนสถาน จากการสำรวจข้อมูลพบว่า มีศาสนสถาน ประเภทนี้ คือ สมาคม มูลนิธิ และศาลเจ้า ดังนี้

4.2.1.1 มูลนิธิ ลักษณะการดำเนินงานของมูลนิธิ เป็นการรวมตัวกันของสมาคมชาวไทยเชื้อสายจีน เมื่อมีสมาชิกมากขึ้น มีเงินทุนมากขึ้น มีการดำเนินงานที่ชัดเจนและเข้มแข็งขึ้นก็ได้ขอจดทะเบียนต่อทางการเป็นมูลนิธิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศล เช่น ช่วยเหลือบรรเทา

สาธารณภัยให้กับชุมชน จัดการศึกษา สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม เก็บศพไว้
ญาติ เป็นต้น จากการสำรวจพบว่า มีศาสนสถานในรูปแบบของสมาคมทั้งหมด 9
แห่ง คือ

(1) มูลนิธิสว่างบุชาธรรมสถาน (乌文明尊善坛
Wūwèn míng zūn shàn tán) อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จัดตั้งเกาะ ส่วนสังคม
สงเคราะห์ (汶慈善机构紫聘阁互助社 อ่านว่า Wūwèn císhàn jīgòu
Zǐdāngé hùzhùshè) เลขที่ 42 ถนนราชวงศ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี

(3) มูลนิธิศรีสะเกษสงเคราะห์ (四色菊慈善机构
Sìsèjú císhàn jīgòu) เลขที่ 1048/5 ถนนอุบล ตำบลเมืองใต้ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ

(4) มูลนิธิสว่างจิตต์ศรีสะเกษธรรมสถาน(เก่า) (明吉
善坛 Míng jí shàn tán) เลขที่ 1481/10 ถนนวันลูกเสือ ตำบลเมืองใต้ อำเภอ
เมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

(5) มูลนิธิสว่างจิตต์ศรีสะเกษธรรมสถาน (ใหม่) (明
吉善坛 Míng jí shàn tán) เลขที่ 1481/10 ถนนวันลูกเสือ ตำบลเมืองใต้
อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

(6) มูลนิธิสามัคคีสุรินทร์ ฅาปนกิจสงเคราะห์ (ไต้
ฮงกง) (素羣府大象慈善机构 Sùniǎn fǔ Dàxiàng císhàn jīgòu) เลขที่
201 หมู่ที่ 3 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

(7) มูลนิธิสุรินทร์สามัคคีกุศลสถานสงเคราะห์ (素羣
集德善堂 Sùniǎn jí dé shàn táng) เลขที่ 6/6 ถนนกรุงศรีโน ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

(8) มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน (明礼善坛 Míng
lǐ shàn tán) เลขที่ 3 ถนนสมรรถการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

(9) มูลนิธิหลักเสียงเซียงตั้งสว่างเมตตาธรรมสถาน
(เม่งยั้งเซียงตั้ง) (乐善善堂明仁善坛 Lèshàn shàn táng míng rén shàn
tán) เลขที่ 17 ถนนโยธา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพศาสนสถาน 9 แห่ง แสดงในภาพต่อไปนี้

มูลนิธิสว่างบุชาธรรมสถาน

มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตตงเคาะ ส่วน
สังคมสงเคราะห์

มูลนิธิศรีสะเกษสงเคราะห์

มูลนิธิสว่างจิตต์ศรีสะเกษธรรมสถาน(เก่า)

มูลนิธิสว่างจิตต์ศรีสะเกษธรรมสถาน (ใหม่)

มูลนิธิสามัคคีสุรินทร์ ฌาปนกิจสงเคราะห์
(ไต้ฮงกง)

มูลนิธิสุรินทร์สามัคคีศึกษาศาสถานสงเคราะห์

มูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน

มูลนิธิหลักเสียงเฮียงตั้งสว่างเมตตาธรรม
สถาน (เม่งฮิ้นฮึงฮึงตัว)

4.2.1.2 ศาลเจ้า มีลักษณะเป็นวัดแบบจีน ภายในประดิษฐานพระหรือเทพเจ้าเป็นหลัก ทั้งที่เป็นพระในพุทธศาสนา เป็นนักบวชในลัทธิเต๋าและขงจื้อ หรือเป็นเทพเคารพของชาวจีนกลุ่มต่างๆ โดยมากเป็นพระที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปรมาจารย์ หรือเป็นพระที่มีชื่อเสียงของสำนักใดสำนักหนึ่ง บางแห่งสร้างเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม จากการสำรวจพบว่า มีศาสนสถานในรูปแบบดังกล่าวนี้จำนวน 4 แห่ง คือ

(1) **ศาลเจ้าบุญไฟศาล**(福广古庙 Fú guǎng gǔmiào) ตั้งอยู่ที่ ซอยจอมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เป็นลักษณะศาลเจ้าที่ แต่ภายในประดิษฐานเทพเจ้าและพระหลายองค์

(2) **ศาลเจ้าโรงเจอะเซ่งตัว** (合成坛 Héchéng Tán) ตั้งอยู่ที่ ซอยโพธิ์กลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมกิจ ภายในประดิษฐานทั้งเทพเจ้า และพระปรมาจารย์ต่างๆจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป เทพเจ้าแห่งโชคลาภ เจ้าแม่กวนอิม ป้ายบูชาบรรพบุรุษ เป็นต้น

(3) ศาลเจ้าวัดแจ้จ้ง (获众⁴古庙 Huò zhòng gǔmiào) ตั้งอยู่เลขที่ 453 ซอยโพธิ์กลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ภายในประดิษฐานศาลเจ้าที่ เจ้าพ่อเจ้าแม่ฮ้วงก เทพเจ้าเสวียนเทียน เป็นต้น

(4) ศาลเจ้าโหวงโจ้ว (五祖堂 Wǔzǔ táng) ตั้งอยู่เลขที่ 158 ถ.จอมสุรางค์ยาตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ภายในประดิษฐานพระปรมาจารย์โหวงโจ้ว

ศาลเจ้าศาลเจ้าบุญไฟศาล

ศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทร์

ศาลเจ้าโรงเจสะเซ่งตัว

ศาลเจ้าวัดแจ้จ้ง

⁴ ข้อสังเกต การตั้งชื่อวัดแจ้จ้งนี้ เป็นการตั้งชื่อแบบเลียนเสียงภาษาไทย คือ วัดแจ้จ้ง ใช้อักษรจีนว่า 获众 อ่านออกเสียงว่า ฮั่วจ้ง อีกนัยหนึ่ง เมื่อแปลความหมายจากอักษรจีนแล้ว หมายความว่า [ได้รับ + ประชาชน] ตีความได้ว่า ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนร่วมกันบริจาคสร้างวัดแห่งนี้

ศาลเจ้าโหวงโจ้ว

4.2.2 ข้อมูลสิ่งเคารพบูชาภายในศาสนสถาน จากการสำรวจพบว่า ภายในศาสนสถานจีนประดิษฐานรูปเคารพในลักษณะรูปปั้น รูปภาพ อักษร ป้าย บูชา แทนบูชา โดยมีวัตถุและสิ่งที่เคารพบูชาจำนวนมาก สามารถแบ่งได้เป็น เจ้าที่ เทพเจ้า บรรพบุรุษและพระพุทธรูปศาสนา

4.2.2.1 เจ้าที่ สิ่งเคารพที่อยู่ในศาลเจ้าที่มีหลายอย่าง แตกต่างกันไป จากการสำรวจพบสิ่งเคารพในศาลเจ้าที่จีนแบ่งได้เป็น ศาลเจ้าที่ สัตว์เคารพ เจ้าพ่อเจ้าแม่ และบุคคล ดังนี้

เจ้าที่ บ้างก็เรียกว่า ศาลตายาย บ้างเรียกว่า ศาลปู่ตา ลักษณะ เหมือนกับพระภูมิเจ้าที่ของไทย ภายในศาลเจ้าที่มีรูปปั้นชายหญิง หรือชายอย่าง เดียว หรือหญิงอย่างเดียว เป็นตัวแทนเจ้าพ่อ เจ้าแม่ รูปปั้นเป็นศิลปะแบบจีน ตั้งอยู่บนแท่นบูชา มีเครื่องบูชาเป็นดอกไม้ ธูปเทียน และมีอักษรจีนเขียนว่า ศาล เจ้าตายาย (本头公妈 Běntóu gōngmā) บางสถานที่เป็นเจ้าพ่ออย่างเดียว ก็ จะเรียกชื่อว่า ศาลปู่ตา (本头公 Běntóu gōng) ศาลประเภทนี้ส่วนมากเป็น ศาลส่วนบุคคลเป็นผู้ก่อสร้าง ภายในศาลจะมีอักษรจีนเขียนคำมงคลเพื่อขอพรให้ เจ้าที่ปกปักรักษา เช่น 合境平安 héjìng píng'ān (ชุมชนเป็นสุข) 保我平安 bǎowǒ píng'ān (ปกปักรักษาปวงข้าเป็นสุข) เป็นต้น

จากการสำรวจข้อมูลในเขตจังหวัดของภาคอีสานตอนล่างพบว่า มีศาล พระภูมิลักษณะนี้ทุกจังหวัด ในแต่ละจังหวัดอาจมีมากกว่าหนึ่งแห่งก็ได้ ดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

(1) จังหวัดอุบลราชธานี เช่น ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ (本头宫 Běn tóu gōng)

(2) จังหวัดศรีสะเกษ เช่น ศาลเจ้าปู่ตาศูนย์การค้า ศาลเจ้าพ่อ
ปู่ตา ปึงเถ่ากงม่า (新本头公妈 Xīn běn tóu gōng mā)

(3) จังหวัดสุรินทร์ เช่น ศาลเจ้าพุททังสามแยกโรงพยาบาล
(本头公妈 Běn tóu gōng mā) และศาลเจ้าพุททังสามแยกตลาดสด (本头
庙 Běn tóu miào)

(4) จังหวัดบุรีรัมย์ เช่น ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (本头宫 Běn
tóu gōng)

(5) จังหวัดนครราชสีมา เช่น ศาลเจ้าจอหอ หรือชื่อ ศาลเจ้า
บั้งเท้า กงม่า จอหอ (本头古庙 Běn tóu gǔ miào)

เจ้าที่ปู่ตาศูนย์การค้า อำเภอเมือง จังหวัด... เจ้าที่ปู่ตาศาลเจ้าบุญไพศาล จังหวัดนครราชสีมา
ศรีสะเกษ

สัตว์เครพ เช่น เจ้าพ่อเสือ เจ้าพ่อสิงห์ ศาลเจ้าประเพณี
ภายในประดิษฐานสัตว์เครพ โดยมากเป็นสัตว์ที่ดุร้าย เช่น เสือ สิงห์ เพราะเชื่อ
ว่าสัตว์ต่างๆเหล่านี้จะสามารถปกป้อง และป้องกันภัยอันตรายจากสิ่งชั่วร้ายได้
ศาลประเพณีนี้เกิดจากการรวมตัวกันของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน
ร่วมกันก่อตั้งขึ้น จากการสำรวจข้อมูลในเขตจังหวัดของภาคอีสานตอนล่าง พบว่า
มีศาลเจ้าในลักษณะนี้ 3 แห่ง คือ

(1) ศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (李爷公
lǐ yé gōng)

(2) แท่นบูชาเจ้าพ่อเสือในศาลเจ้าวัดแจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (获众古庙 Huò zhòng gǔ miào)

(3) ศาลเจ้าพ่อสิงห์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ (本头古庙 Běn tóu gǔ miào)

(4) ศาลเจ้าพ่อเสือ สามแยกโรงพยาบาลสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ (本头公妈 Běn tóu gōng mā) ศาลแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกชื่อตัวเองว่าเป็น “ศาลเจ้าพ่อเสือ” แต่ภายในประดิษฐานรูปปั้นตายาย แบบศาลพระภูมิเจ้าที่

รูปปั้นสัตว์เคารพ ใน ศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพวาดรูปเสือ บนแท่นบูชา ใน ศาลเจ้าวัดแจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ศาลเจ้าพ่อสิงห์ทอง ภายในมีรูปปั้นสิงห์สีทอง อยู่ที่ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ศาลเจ้าพ่อเสือ สามแยกโรงพยาบาลสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เป็นศาลที่ประดิษฐานเทพเคารพตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น จีนไหหลำ จีนแคะ จีนกวางตุ้ง จีนแต้จิ๋ว จีนฮกเกี้ยน เป็นต้น หรือการบูชาสิ่งชั่วร้ายเพื่อเป็นกุศโลบายในการเปลี่ยนสิ่งชั่วร้ายให้เป็นเทพ เป็นการขอพรเพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายนั้นมาทำอันตรายแก่ตนและชุมชน

จากการสำรวจข้อมูลพบว่ามีศาลเจ้าในลักษณะนี้ 2 แห่ง คือ

(1) ศาลเจ้าแม่ทับทิม หรือ จุ้ยบ้อเหนี่ยว (水尾圣娘庙 Shuǐ wěi shèng niáng miào) เป็นเจ้าแม่ตามความเชื่อของกลุ่มชาวจีนไหหลำ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

(2) ศาลเจ้าพ่อไฟ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (火帝古庙 Huǒ dì gǔ miào)

ศาลเจ้าแม่ทับทิม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

รูปปั้น เจ้าพ่อไฟ ใน ศาลเจ้าพ่อไฟ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

บุคคล ศาลประเภทนี้ประดิษฐานรูปปั้นของบุคคลที่มีตัวตนจริงหรือป้ายสลักชื่อบรรพบุรุษ เดิมก่อตั้งเป็นส่วนบุคคล มีเหตุมาจากผู้ก่อตั้งเป็นบุคคลที่สามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้ หรือเป็นคนทรงเจ้าประจำชุมชนจึงได้ก่อตั้งศาลบูชาขึ้น เมื่อบุคคลดังกล่าวเสียชีวิตลง ชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนเกิดความศรัทธา จึงเคารพนับถือและบูชากราบไหว้ บางแห่งยกย่องให้เป็นเทพเจ้าก็มี เมื่อมีแรงศรัทธามากขึ้น จึงได้ร่วมกันทำบุญบริจาคทรัพย์ จนกระทั่งสร้างเป็นศาลเจ้าขนาดใหญ่ขึ้น

จากการสำรวจข้อมูลพบว่า มีศาลเจ้าในลักษณะนี้มี 1 แห่ง คือ รูปปั้นเทพเจ้าหัวกวง ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องสมมติให้เป็นเทพเจ้า ซึ่งมีที่มาจากบุคคล ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

รูปปั้นเทพเจ้าหัวกวง ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องสมมติให้เป็นเทพเจ้า ซึ่งมีที่มาจากบุคคล ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพเคารพนายจุกู แซ่โล่ ผู้ก่อตั้งศาลเจ้าพ่อเสือจังหวัดนครราชสีมา

ป้ายบูชาบรรพชนที่ศาลเจ้าพ่อเสือจังหวัดนครราชสีมา

4.2.2.2 เทพเจ้า แบ่งได้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มเทพเจ้าตามความเชื่อในลัทธิเต๋า และกลุ่มเทพที่เป็นบุคคล เทพจากวรรณคดีหรือตำนานความเชื่อ ดังนี้

ก.กลุ่มเทพเจ้าตามความเชื่อในลัทธิเต๋า

(1) เทพยดาฟ้าดิน หรือ ที่ตีแปบ้อ ตามคติความ

เชื่อของชาวจีนเชื่อว่า องค์เง็กเซียนฮ่องเต้ เป็นผู้ดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ ในการตั้งศาลเจ้าจะต้องตั้งศาลเพื่อคารวะองค์เง็กเซียน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ทิงก หรือ เทียนกง (天公tiān gōng) ขึ้นต่างหาก โดยยึดหลักปฏิบัติว่า ก่อนที่จะสักการะกราบไหว้เทพเจ้าองค์อื่น จะต้องกราบไหว้องค์เทียนกงเสียก่อน จึงต้องตั้งศาล 天地父母ไว้ก่อนที่จะถึงตัวอาคารศาลเจ้า จากการสำรวจพบว่า มีแท่นบูชาเทพยดาฟ้าดินในทุกศาลเจ้า

(2) เทพเจ้าแห่งโชคลาภ ชาวไทยเชื้อสายจีน

เรียกว่า ไฉชิงเอี้ยะ ภาษาจีนกลางคือ 財神爺 Cáishényé คือเทพเจ้ากษมิ่ง

เป็นเทพเจ้าในลัทธิเต๋า มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น เจ้ากงหยวนซู่ย เจ้าเสวียนถาน เป็นต้น ชาวไทยเชื้อสายจีนเชื่อว่าเป็นเทพที่บันดาลความร่ำรวยและโชคลาภ⁵ จากการสำรวจพบว่า เทพเจ้าแห่งโชคลาภนี้เป็นเทพที่นิยมบูชาในทุกศาลเจ้า เช่น ศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทร์ วิหารเซ็งหังมั่งตั้ง ศาลเจ้าโรงเจจำศีล(ฮะเซ่งตัว) จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

(3) เทพแปดเซียน (八仙 bā xi ān) เป็นเทพในลัทธิเต๋า ประกอบไปด้วยเทพเจ้าแปดองค์ ได้แก่ จางกั๋วหล่าว (张果老 Zhāng Guǒlǎo) หลวี่ตังปิน (吕洞宾 Lǚ Dòngbīn) หานเซียงจื่อ (韩湘子 Hán Xiāngzǐ) เหอเซียนกุ (何仙姑 Hé Xiāngū) หลีเถียนไกว (李铁拐 Lǐ Tiěguǎi) ฮั่นจงหลี (汉钟离 Hàn Zhōnglí) เฉกวั่วจิว (曹国舅 Cáo Guójiù) และหลานไฉ่เหอ (蓝采和 Lán Cǎihé) เชื่อกันว่าเป็นเทพที่คุ้มครองคนดี อภิบาลคนยากจน และคนตกทุกข์ได้ยาก จากการสำรวจพบเทพแปดเซียนที่มีมูลนิธิสว่างบุญชาธรรมสถาน จังหวัดอุบลราชธานี มูลนิธิสว่างจิตต์ศรีสะเกษธรรมสถาน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

(4) เทพ “เสวียนเทียนซ่างตี้” 《玄天上帝 Xuántiān shàng dì》 (ภาษาฮกเกี้ยนเรียกว่า “เฮียงเทียนส่งเต” และแต้จิ๋วเรียกว่า “เฮียงเทียนเซียงตี้”) เป็นเทพที่จัดอยู่ประเภท “เทพดารา” 《星神》 เป็นเทพระดับสูงในศาสนาเต๋า⁶ จากการสำรวจพบเทพองค์นี้ประดิษฐานที่ศาลเจ้าวัดแจ้ง จังหวัดนครราชสีมา

(5) เทพเจ้าหัวกวง (华光大帝 Huáguāng dàdì) เป็นเทพที่ชาวจีนแคะ (客家 Kèjiā) ให้ความเคารพนับถือ ตำนานเล่าว่า เดิมท่านเป็นดวงไฟในวิหารธรรม ได้ฟังธรรมะทุกวัน จนบรรลุเป็นเทพ มีอิทธิฤทธิ์บันดาลฟ้าฝน ขอลูกชายหญิง การทำมาค้าขายประกอบอาชีพประสบความสำเร็จ ขอสิ่ง

⁵ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับเทพมงคลของจีนได้ในหนังสือนี้ สวี ลีฮุยและโหว หลินหลิน. แต่ง สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์. แปดและเรียบเรียง (2546) เทพมงคลของจีน. กรุงเทพฯ : เต๋า ประยุกต์. ข้อมูลเกี่ยวกับเทพเจ้าในบทความนี้ สรุปรมาจากหนังสือเล่มนี้

⁶ ข้อความส่วนนี้คัดลอกมาจาก <http://www.yokipedia.com/>

โดสมปรารถนาทุกประการ จากการสำรวจพบเทพองค์นี้ที่ศาลเจ้าพ่อเสือ จังหวัดนครราชสีมา

(6) **เทพแห่งไฟ** หรือ เจ้าพ่อไฟ หรือเทพพระเพลิง เป็นเทพเจ้าสามตา ภาษาจีนกลางเรียกชื่อว่า 火帝 Huǒdì มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า 炎光大帝 yán guāng dàdì ภาษาแต้จิ๋วเรียกชื่อว่า เอี่ยมกงวไตเต้ เป็นเทพที่ได้รับบัญชาจากสวรรค์ให้ควบคุมดูแลไฟที่ลุกโชนในช่วงบนโลกมนุษย์ พบเทพองค์นี้ประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าพ่อไฟ จังหวัดนครราชสีมา

ข.กลุ่มเทพที่เป็นบุคคล เทพจากวรรณคดีหรือตำนานความเชื่อ

เทพกลุ่มนี้มีที่มาจากหลายสาเหตุ บ้างเกิดมาจากวรรณคดี บ้างเกิดมาจากตำนานความเชื่อโบราณ บ้างเกิดมาจากบุคคลที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ และก็มีเทพจำนวนมากที่เกิดจากการผสมผสานบุคคลที่มีตัวตนจริงกับตำนาน วรรณคดี เกิดเป็นเทพขึ้น จากการสำรวจพบเทพกลุ่มนี้ดังนี้

(1) **เทพจากวรรณคดีเรื่อง ไซอิ๋ว (西游记xīyóujú)** คือ เรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางไปยังชมพูทวีปเพื่ออัญเชิญพระไตรปิฎก โดยมีพระถังซัมจั๋ง เป็นผู้เดินทางไปพร้อมกับสัตว์ 3 ตัว คือ หงส์เจีย(ลิง) ตู๋โป้ยกาย (หมู) และซัวเจ๋ง (ปีศาจปลา) เป็นเพื่อนร่วมทาง ต่อมาเมื่อการอัญเชิญพระไตรปิฎกสำเร็จ ทั้งสี่องค์ก็ได้กลายเป็นพระอรหันต์ แต่ชาวจีนยกย่องให้ทั้งสี่องค์เป็นเทพเจ้า จากการสำรวจพบเทพ 4 องค์นี้ที่วิหารเซ่งหังมั่งตั้ง จังหวัดนครราชสีมา

(2) **เจ้าแม่กวนอิม** ภาษาจีนกลางคือ กวานอิน (观音菩薩Guānyīn Púsà) พระโพธิสัตว์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นองค์เดียวกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ในภาษาสันสกฤต ซึ่งมีต้นกำเนิดจากพระสูตรมหายานในอินเดีย และได้ผสมผสานกับความเชื่อพื้นถิ่นดั้งเดิมของจีน คือตำนานเรื่องพระธิดาเมี่ยวซ่าน ก่อให้เกิดเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมในภาคสตรีขึ้น (ข้อความส่วนนี้คัดลอกมาจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>) พบรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมในศาสนสถานหลายแห่ง เช่น มูลนิธิสว่างจรรยาธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ศาลเจ้าพ่อเสือ จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

(3) **เทพกวนอู (关帝圣君Guāndì shèngjūn)** เป็นตัวละครในวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์เรื่องสามก๊กที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ยุคสามก๊ก คุณความดีของกวนอูคือ สัตย์ซื่อถือคุณธรรม กตัญญู

รู้จักคุณและความกล้าหาญ จึงได้รับการบูชาให้เป็นเทพ พบเทพกวนอูประดิษฐานที่ศาลเจ้าแป๊ะกงตรอกจันทน์ จังหวัดนครราชสีมา

(4) **เทพฮ้วงกวง** เกิดในสมัยโจวตะวันตก (ก่อน ค.ศ. 1027 ถึง ค.ศ. 771) เป็นโอรสองค์เล็กสุดของพระเจ้าโจวเหวินหวาง (周文王 Zhōu Wénwáng) เป็นผู้ประพันธ์บันทึกต่างๆ เช่น อารยธรรมโลกมนุษย์ พิธีกรรมราชสำนัก พิธีกรรมมนุษย์โลก และโดยเฉพาะ พิธีกรรมแต่งงาน ผลงานเรื่องหลังนี้ทำให้ประชาชนยกย่องให้เป็นเทพแห่งคู่ครอง ต่อมาประชาชนจึงกราบไหว้บูชาในกิจการมงคลสมรส หรือการเลือกคู่ครอง ตลอดจนการมีบุตรด้วย พบเทพองค์นี้ที่ศาลเจ้าวัดแจ้ง จังหวัดนครราชสีมา

(5) **เจ้าแม่ทับทิม** (水尾圣娘 Shuǐwěi shèng niáng) คือ เทพธิดาแห่งท้องทะเลที่คุ้มครองผู้เดินทางทางเรือ เรียกว่า "จួយ้วยเนี้ยว" แปลว่า "เจ้าแม่ขายน้ํา" ชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า "เทียนส่งเซ่งโ๋" แปลว่า "เจ้าแม่สวรรค์" หรือ "ม่าจ้อโป๋" ในประเทศไทย รู้จักเทพธิดาองค์นี้ในชื่อว่า "เจ้าแม่ทับทิม" เพราะมีเครื่องประดับประจำองค์เป็นพลอยสีแดง พบเจ้าแม่องค์นี้ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม จังหวัดนครราชสีมา

(6) **โป๊กง** (陈何伯公 Chénhé bó gōng) ตามตำนานเล่าว่า เฉินโป๊กง เป็นบรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นแรกที่ข้ามทะเลจีนใต้มาตั้งรกรากอยู่บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ บริเวณที่เป็นหมู่เกาะน้อยใหญ่ของประเทศสิงคโปร์ มาเลเซียและอินโดนีเซียในปัจจุบัน ชาวจีนรุ่นหลังเมื่ออพยพมาถึงไรที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่างรำลึกถึงดินแดนมาตุภูมิและบรรพบุรุษ จึงนับถือบูชา เฉินโป๊กง ให้เป็นเทพเพื่อดูแลปกป้องรักษาชาวจีนรุ่นหลัง ต่อมานับถือว่าเป็นเจ้าที่ใหญ่ที่สุดแลเจ้าที่ทุกองค์ พบการบูชาเฉินโป๊กงที่ศาลแป๊ะกง และศาลเจ้าบุญไพศาล(โรงเหล้าเก่า) จังหวัดนครราชสีมา

4.2.2.3 พระในพระพุทธศาสนา

(1) **พระพุทธรเจ้า** พบพระพุทธรูปแบบไทยประดิษฐานที่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จีตังเกาะ ส่วนสังคมสงเคราะห์ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) **องค์พระศากยะมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าและอัครสาวก** เป็นพระพุทธรูปแบบจีนปางสมาธิ หรือปางต่างๆ สามองค์ โดยตั้งอยู่บนแท่นบูชาแล้วเขียนชื่อเป็นภาษาจีนว่า 大雄宝殿 Dàxióng bǎodiàn หมายความว่า รัตนมหารัทธิหาร พบมีแท่นบูชาพระพุทธรูปลักษณะนี้ในศาลเจ้าหลายแห่ง เช่น

มูลนิธิสว่างจรรยาธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ มูลนิธิสุรินทร์สามัคคีกุลสถาน สงเคราะห์ (มูลนิธิจิตต์กสิกรรมจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

(3) **ปรมาจารย์น้ำใส** (清水祖师 Qingshui zǔshī) หรือภาษาแต้จิ๋วเรียกว่า เซ่งจู้ย้อซือ เป็นพระในพุทธศาสนาเถรวาทนิกายเถรวาท (นิกายเซน) เป็นพระสำคัญองค์หนึ่งของชาวฮกเกี้ยน พบการบูชาปรมาจารย์นี้ที่ ศาลเจ้าบุญไผ่ศาล(โรงเหล็กเก่า)จังหวัดนครราชสีมา

(4) **ปรมาจารย์โหวงโจ้ว** (五祖 W ŭ z ŭ) มีชื่อภาษาจีนว่า หงเหริน(弘忍 Hóngrěn ค.ศ. 601 — ค.ศ.675) แซ่โจ้ว (周 Zhōu) เป็นชาวตำบลหวงเหมย ปัจจุบันคือ ตำบลหวงเหมย มณฑลหูเป่ย์ เป็นปรมาจารย์สำนักตงซาน บางตำนานก็บอกว่า เป็น 5 ปรมาจารย์ผู้สืบทอดวิชาของสำนักเส้าหลิน พบการบูชาปรมาจารย์นี้ที่ศาลเจ้าโหวงโจ้ว จังหวัดนครราชสีมา

(5) **ปรมาจารย์ต้าเฟิง** (大峰祖师 Dàfēng zǔshī) คือ ปรมาจารย์ต้าเฟิง เป็นพระที่มีชื่อเสียงแห่งเมือง ฉะฮวง(潮陽 Cháoyáng) ในยุคปลายของสมัยซ่งเหนือ เดิมแซ่ หลิน (林 Lín) ชื่อ หลิงเอ้อ (靈噩 Líng'è) อักษร ทงเส้า (通叟 tōngsǒu) ชาตะปี ค.ศ. 1039 และมรณะปี 1125 พบการบูชาปรมาจารย์นี้ที่มูลนิธิสามัคคีสุรินทร์ ฌาปนกิจสงเคราะห์ (ไต้ฮงกง) จังหวัดสุรินทร์

4.3 สุสาน ศาสนสถานของชาวไทยเชื้อสายจีนประเภทสุสานโดยมาก อยู่ในความดูแล หรือจัดตั้งโดยมูลนิธิการกุศล มูลเหตุการณีก่อตั้งเนื่องจากว่าเมื่อชาวไทยเชื้อสายจีนเสียชีวิตไม่มีที่ฝังศพ ไม่มีสุสานที่ประกอบพิธีศพตามประเพณี จึงได้ร่วมกันก่อตั้งสุสานขึ้น สุสานส่วนใหญ่สร้างอยู่บริเวณรอบนอกเขตจังหวัด เนื่องจากต้องการพื้นที่มาก สุสานทุกแห่งใช้คำว่า “山庄 shān zhuāng” การสร้างสุสานสร้างเป็นเนินรูปโค้ง ด้านบนเป็นมุมแคบเล็กกลอง ด้านหน้าปากกว้าง เป็นพื้นที่วางเครื่องเซ่นไหว้บูชา จากการสำรวจพบว่า ทุกจังหวัดมีศาสนสถานประเภทสุสานอย่างน้อยหนึ่งแห่ง บางจังหวัดมีมากกว่าหนึ่งแห่งก็มี ดังนี้

(1) สุสานสว่างบุษยามธรรมสถาน (明尊山庄 Míng zūn shānzhuāng) อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) สุสานฮ่วยเซย (怀先山庄 Huái xiān shānzhuāng) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

(3) สุสานสุขชาติ (极乐山庄 Jílè shānzhuāng) อยู่ในความรับผิดชอบของมูลนิธิศรีสะเกษสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

(4) สุสานไต่เง่ง(大象山庄 Dàxiàng shān zhuāng) อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

(5) สุสานมูลนิธิสว่างจรรยาธรรมสถาน(明礼山庄 Míng lǐ shānzhuāng) อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

(6) มูลนิธิหลักเสียงเซียงตั้งสว่างเมตตาธรรมสถาน (เม่งยั้นเซียงตั้ว) (乐善善堂明仁善坛 Lèshàn shàn táng míng rén shàn tán) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภาพถ่ายศาสนสถานประเภทสุสาน

สุสานสว่างบูชาธรรมสถาน อำเภวาริน-
ข่าราบ จังหวัดอุบลราชธานี

สุสานฮ่วยเซย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

สุสานสุขาวดี อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

สุสานไต่เง่ง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

มูลนิธิหลักเสียงเซียงตั้งสว่างเมตตารธรรม สุธสานฝังศพแบบจีน ตั้งอยู่ภายในสุสานจีน
สถาน (เม่งยั้นเซียงตัว)

5.อิทธิพลของศาสนสถานจีนต่อชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพื้นถิ่น

5.1 การสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน จากข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2492-2518 เป็นยุคสงครามเย็น การติดต่อกับจีนเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะมีกฎหมายห้ามติดต่อกับจีน(เทพรัตนราชสุตาฯ,สมเด็จพระ: 2548) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง เมื่อมีประเทศตะวันตกเริ่มเข้ามาในไทย และด้วยความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์กับจีนหยุดชะงักไปเกือบ 100 ปี และมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ใหม่ในสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2518 (บัณฑิต:2548) จากประวัติความสัมพันธ์ไทย – จีนจะเห็นว่า หลังจากที่ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยแล้ว มีอยู่ช่วงหนึ่งที่อัตลักษณ์ของชาวจีนได้รับผลกระทบจากกฎหมายไทย ชาวไทยเชื้อสายจีนต้องปรับตัวให้เข้ากับคนไทย ทำให้การดำรงเอกลักษณ์ของตนหยุดชะงักหรือเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนนามสกุลจากแซ่ เป็นนามสกุลภาษาไทย⁷ การแต่งงานกับคนไทย การนับถือ

⁷ ในปี พ.ศ.2456 มีพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้น ชาวไทยเชื้อสายจีนจึงเปลี่ยนมาใช้นามสกุลแบบคนไทย และด้วยความคิดที่ว่า ผู้ที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูงและกลุ่มชนชั้นสูง จะมีนามสกุลขนาดยาวหลายพยางค์ ชาวไทยเชื้อสายจีนจึงตั้งนามสกุลให้มีความยาวหลายพยางค์ด้วยส่วนมากสื่อถึงการประกอบกิจการค้า บางนามสกุลใช้คำภาษาไทยที่พ้องกับแซ่เดิมมาเป็นคำแรกของนามสกุล เช่น คงเกลิงศิริวัฒนา ลิ้มปิธีปราการ ตั้งเจริญพานิชกุล อภิมหาชนคลังทอง อาชานันท์กุล ลีจิ่งเพิ่มพูน เป็นต้น (อ่านรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน เมฆม, 2552)

ศาสนาพุทธแบบไทย เข้าวัดไทย เป็นต้น แต่หลังจาก พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ไทยและจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์กันอีกครั้ง ชาวไทยเชื้อสายจีนประกอบกิจการค้ารุ่งเรือง มีอำนาจทางเศรษฐกิจทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ ประกอบกับความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของประเทศแม่ ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในสังคม ส่งผลให้ชาวไทยเชื้อสายจีนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นจีนของตน จึงพยายามสร้างอัตลักษณ์ขึ้นใหม่อีกครั้ง กิจกรรมที่สื่อถึงการสร้างอัตลักษณ์ เช่น การขึ้นป้ายกิจการเป็นภาษาจีน การก่อตั้งโรงเรียนจีน การประกอบกิจกรรมตามเทศกาล ถีอศีล กินเจ ปฏิบัติศาสนกิจ การจัดมหรสพอุปรากรจีน การเรียกขานกันด้วยคำภาษาจีน และสิ่งหนึ่งที่สามารถเป็นศูนย์รวมการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนได้ชัดเจนก็คือ การสร้างศาลเจ้า นั่นเอง แม้ชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนจะเป็นชาวจีนรุ่นหลัง พูดภาษาจีนไม่ได้แล้ว หรือความเป็นเชื้อสายจีนเจือจางโดยการแต่งงานกับชาวไทยพื้นถิ่นไปแล้ว แต่ก็พยายามสร้างความเป็นจีนให้กับตนเองด้วยการไปไหว้เจ้าในศาลเจ้าเมื่อถึงเทศกาลสำคัญ การเรียกขานกันด้วยคำภาษาจีน ซึ่งบางครั้งหาได้เข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติอย่างแท้จริงไม่ หากแต่กระทำเพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนเองเท่านั้น

5.2 อิทธิพลต่อชาวไทยพื้นถิ่น

5.2.1 ความเชื่อ ชาวไทยพื้นถิ่นแม้จะนับถือพุทธศาสนา แต่ก็มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยเชื่อว่าการบูชาเทพเจ้า ผี เจ้าที่เจ้าทาง เทวดา จะสามารถอำนวยให้สมความปรารถนาได้ เมื่อเห็นว่าชาวไทยเชื้อสายจีนบูชาเทพเจ้า และประกอบกิจการค้าร่ำรวย จึงเชื่อและบูชาเทพเจ้าตามอย่างชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น การบูชาเทพเจ้าฮก ลก ซิว เทพเจ้าไฉชิงเอี้ยะ (เทพเจ้าแห่งโชคลาภ) ผีซิว (เป็นสัตว์ในตำนานที่กินอย่างเดียว แต่ไม่ถ่าย เชื่อว่าเป็นการดูดทรัพย์เข้าบ้าน) เจ้าแม่กวนอิม เทพกวนอู ขงจื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อถึงเทศกาลกินเจ ชาวไทยพื้นถิ่นยังรับและยึดถือวัฒนธรรมการกินเจ เพื่องดเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต อาจจะเป็นเพราะมูลเหตุคำสอนทางศาสนาที่พ้องกัน หรือการปฏิบัติตามอย่างชาวไทยเชื้อสายจีน หรือทั้งสองอย่างก็เป็นได้

5.2.2 กิจกรรมสาธารณกุศล การก่อตั้งศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นลักษณะการรวมตัวกันและการบริจาคทุนทรัพย์เพื่อก่อสร้างศาลเจ้าให้เป็นที่ประดิษฐานพระ เจ้าที่ และเทพเจ้าเพื่อสักการบูชา นอกจากนี้ด้วยคำสอนทางศาสนาที่ว่า การช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้ตกทุกข์ได้ยาก จะนำมาซึ่งความสุขความ

เจริญของตนและครอบครัว การก่อตั้งศาลเจ้านอกจากจะเป็นศูนย์รวมใจชาวไทย เชื้อสายจีนแล้ว ยังดำเนินการในรูปแบบของมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือกิจการสาธารณกุศลโดยไม่หวังผลกำไรอีกทางหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการขอจดทะเบียนก่อตั้งมูลนิธิต่างๆ การกิจที่กำหนดไว้จะเป็นการช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัย กิจการการกุศลต่างๆ สนับสนุนการศึกษา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นการเกิดขึ้นของมูลนิธิของชาวไทยเชื้อสายจีนจึงมีส่วนช่วยเหลือชาวไทยพื้นถิ่น เช่น การช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัย ภัยธรรมชาติ บริจาคโรงศพ เป็นที่เก็บศพไร้ญาติ กู้ชีพ เป็นต้น

6. สรุปอภิปรายผล

จากข้อมูลในบทความนี้ข้างต้นจะเห็นว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยยังคงนับถือศาสนาและเทพเจ้าอย่างเหนียวแน่น ในเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลกินเจ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลไหว้พระจันทร์ ชาวไทยเชื้อสายจีนจะเดินทางไปไหว้พระและเทพเจ้าในศาลเจ้าที่ตนเคารพนับถือ

การตั้งศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงแรกเป็นลักษณะของการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ อาจจะเป็นศาลพระภูมิส่วนบุคคล หรือศาลพระภูมิของชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่งเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากขึ้น ประกอบธุรกิจการค้าร่ำรวยมากขึ้น ก็ร่วมกันบริจาคเงินทุนสร้างศาลเจ้าขนาดใหญ่ อัญเชิญพระ หรือเทพเจ้าที่ตนเคารพนับถือมาประดิษฐานเพื่อให้เป็นที่เคารพกราบไหว้บูชา เป็นพึ่งทางใจและศูนย์รวมของชาวไทยเชื้อสายจีน เมื่อมีจำนวนสมาชิกและเงินทุนมากขึ้นก็จัดตั้งเป็นสมาคมและมูลนิธิการกุศล ประกอบกิจการสาธารณกุศลเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เพราะเชื่อว่าผลบุญนั้นจะนำมาซึ่งความผาสุกแก่ครอบครัวและชุมชน

ศาสนสถานแบ่งได้เป็น ศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลเจ้า มูลนิธิ สมาคม และสุสาน สิ่งเคารพภายในศาสนสถาน ได้แก่ พระภูมิเจ้าที่ พระพุทธรูปเจ้า นักบวชในลัทธิเต๋า เทพเจ้าตามความเชื่อในลัทธิเต๋า บุคคลที่ได้รับยกย่องให้เป็นเทพ เทพเจ้าจากตำนานและวรรณคดี

ความเชื่อในการบูชาเทพเจ้าไม่เพียงได้รับความนิยมในกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น หากแต่ยังแผ่ขยายและแทรกซึมสู่ชาวไทยพื้นถิ่นด้วย เช่น เทพ

เจ้าฮกลกซิว ผีซิว เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่กวนอิม ล้วนเป็นเทพที่ชาวไทยรู้จักและนิยมบูชาเช่นเดียวกับชาวไทยเชื้อสายจีน

นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมของศาสนสถานจีนยังอำนวยความสะดวกต่อทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพื้นถิ่นในการประกอบศาสนกิจ การช่วยเหลือ บรรเทาสาธารณภัย การศึกษา ส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กุลศิริ อรุณภาคย์. (2553). **ศาลเจ้าศาลจีนในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- จิตรา ก่อฉันทเกียรติ. (2555). **ทำเนียบศาลเจ้าจีนและทั่วไทย (9) – ศาลเจ้ากวนอูที่สมาคมจีน** สากาแห่งประเทศไทย. **เนชั่นสุดสัปดาห์** ฉบับที่ 1052 ประจำวันที่ 27 กรกฎาคม 2555.
- ครรรธส ศักดิ์ศรี. (2550). **วิถีชีวิตคนกินเจ กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ถ้วน ลี เชียง. (2538). **การสำรวจศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพมหานคร.รายงานการวิจัย**. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ถ้วน ลี เชียง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ. (2543). **ความเป็นมา วัดจีนและศาลเจ้าจีน ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- เทพรัตนราชสุดาฯ,สมเด็จพระ. (2548). **พระราชดำรัสเปิดงานสัมมนาและทรงปาฐกถานำ การสัมมนาวิชาการไทย-จีนเรื่องบนเส้นทางความสัมพันธ์ ไทย-จีน**. วันที่ 28 มีนาคม 2548 ณ ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่.
- ธีรยุทธ สุนทรธา. (2540). **พุทธศาสนamahayanในประเทศไทย จีนนิกายและอนัมนิกาย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บัณฑิต ล่ำซ่า. (2548). **จากฮวงโหล่เจ้าพระยา**. การสัมมนาวิชาการไทย-จีน เรื่อง บนเส้นทางความสัมพันธ์ ไทย-จีน. วันที่ 28 มีนาคม 2548 ณ ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่.
- พุมรี อรรถรัฐเสถียร. (2555). ศาลเจ้าเล่าเอี้ยะกง ณ เมืองสายบุรี. **รูสมิแล**. 33 (2), 71–77.
- มังกรมลาวาส, วัด. (2512). **ประวัติคณะสงฆ์จีนนิกาย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งนคร.
- เมฆณ สอดส่องกฤษ.(2552). **วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยและภาษาจีน: การใช้คำเรียกขาน**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- _____ . (2555). **สารานุกรมศาสนสถานจีนในเขตจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ยุทธนา วรุณปิติกุล. (2539). **พิธีกรรมกินเจในสังคมชาวจีนภาคใต้ กรณีชาวจีนในอำเภอตะกั่วป่าจังหวัดพังงา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เรือนแก้ว ภักทรานุประวัติ.(2552). **เทศกาลและพิธีกรรมสำคัญของศาลเจ้าจีนในจังหวัดสมุทรสงคราม**. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**. 29 (3), 113-138.
- รตพร ปัทมเจริญ. (2544). **บทบาทของศาลเจ้าจีนในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์: ศึกษากรณีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ราม วัชรประดิษฐ์. (มปป.). **เทพเจ้าเงินในวัดไทย**. เข้าถึงได้จาก <http://www.aj-ram.com>
- รุ่ง สุจินันท์กุล. (2542). **การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ศาลเจ้าเงินในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5**. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล และสุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2553). **อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่**. **ศิลปศาสตร์**. 2(1), 26-41.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2540). "การรวมกลุ่มของจีนสยาม". **ศิลปวัฒนธรรม**. 18 (4), 104-109.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ แปล. (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราฯ.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). **ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่งานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวี ลีฮุยและโทว หลินหลิน, สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ แปลและเรียบเรียง. (2546). **เทพมงคลของจีน**. กรุงเทพฯ: เต้าประยุกต์.
- สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. (2555) **ปูเน้าก่ง : เทพเจ้าที่เงินในสังคมไทย**. การบรรยายในการประชุมทางวิชาการจีนศึกษาระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง "จีนวิถีพัฒนาในมิติภาษาวรรณกรรม การสอนและวัฒนธรรมศึกษา" ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย วันที่ 3-4 พฤษภาคม 2555.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, โครงการ (มปป.). **ความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทย**. เข้าถึงได้จาก <http://kanchanapisek.or.th>.
- อรรถพล สาตุ้ม. (2545). **ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ชาวจีนกับผู้ปกครองความเชื่อ พิธีกรรมในศาลเจ้าเงินจังหวัดเชียงใหม่**. **ศิลปวัฒนธรรม**. 23 (4), 44-50.

ตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน Complementizers in Northeastern Thai dialect

ชมพูนุท ธารีเธียร¹

บทคัดย่อ

ตัวนำส่วนเติมเต็มมีบทบาทอย่างมากในประโยคความซ้อน ตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นกลางที่นักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาไว้ได้แก่ *ว่า ให้ ที่* จากการค้นคว้ายังไม่พบว่ามีการศึกษาตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่น ผู้เขียนสันนิษฐานว่า การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นน่าจะมีความแตกต่างไปจากภาษาไทยถิ่นกลาง บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสานว่ามีค่าใดบ้าง มีการปรากฏแตกต่างไปจากภาษาไทยถิ่นกลางอย่างไร และตัวนำส่วนเติมเต็มเหล่านั้นมีการปรากฏร่วมกับคำกริยาประเภทใด ผู้เขียนเก็บข้อมูลประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับประโยคในภาษาไทยถิ่นกลาง โดยเก็บจากเอกสารภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นอีสานที่พิมพ์ด้วยอักษรไทย จากนั้นนำไปสอบถามผู้บอกภาษาอีสาน ผลการศึกษาพบว่า คำกริยา *ว่า ให้* ในภาษาถิ่นอีสานมีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยมีหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มเช่นเดียวกันกับในภาษาไทยถิ่นกลาง การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม *ว่า ให้* อาจปรากฏหลังกรรมกริยาหรือกรรมกริยา แต่คำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ปรากฏร่วมกับ *ว่า ให้* นั้นมีจำนวนจำกัดกว่าคำกริยาที่ปรากฏร่วมในภาษาไทยถิ่นกลาง อย่างไรก็ตามบางประโยคสามารถละตัวนำส่วนเติมเต็ม *ให้ ว่า* และมีการหยุดชั่วขณะหน้าอนุภาคยั้งซ้อน ส่วนคำนาม *หม่อง หรือ บ่อน (ที่)* ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มอย่างในภาษาไทยถิ่นกลาง การปรากฏของ

¹ ผศ.ดร.ชมพูนุท ธารีเธียร อาจารย์ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตัวนำส่วนเติมเต็ม *ที่* ในภาษาไทยถิ่นกลางซึ่งไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานนั้น ผู้บอกภาษาจะพูดเป็นประโยคความเดียวสองประโยค โดยไม่มีการปรากฏร่วมของตัวนำส่วนเติมเต็ม ดังนั้นคำ *หม่อง* หรือ *บ่อน (ที่)* ในภาษาไทยถิ่นอีสานซึ่งทำหน้าที่เป็นคำนาม และคำบุพบทนั้นไม่ปรากฏเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน

คำสำคัญ: ตัวนำส่วนเติมเต็ม, ภาษาไทยถิ่นอีสาน, ภาษาไทย

Abstract

The complementizers play the important role in forming complex sentence. Thai linguists had studied the complementizers in Standard Thai (ST), the finding show that there are three complementizers : wāa, hây and thîi. The reviewing of literature shows that there have been no study on complementizers in Thai Dialects. I surmise that the phenomenon of complementizers in Northeastern Thai Dialects (NTD) are difference from in ST. This study aims to identify the complementizers in NTD and find out how they occur. Base on the data, forming complex sentence in NTD and ST, they were compared and found out their occurrence: verb classes and complementizers. The finding of this study, two complementizers in NTD, wāa and hây are grammaticalized from the verb wāa ‘to say’ and the verb hây ‘to give’ respectively. Their syntactic behaviors conform with the complementizers found in ST. The two complementizers in NTD may be occur back of intransitive verbs or transitive verbs, but the number of verb classes in NTD which occur with them have less than the number of verb classes in ST. However, some sentences, the Complementizers ‘wāa, hây’ were not occurrence by the deletion (Zero Complementizers) and a pause before subordinate clauses. No have the occurrence of noun thîi ‘place’ in NTD, the informants use the noun ‘bǐwǎn’ or ‘mǐwǎn’. And no have The complementizer ‘thîi’ in forming complex sentence in NTD, the informants will use in forming two single sentences, no have the occurrence of the Complementizers. So that the noun and the preposition ‘bǐwǎn’ or ‘mǐwǎn’ are not the Complementizers in NTD.

Keywords: complementizers, Northeastern Thai Dialects, Thai Dialects

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าคำ ว่า เป็นอกรรมกริยาในภาษาไทยมาตรฐานทั้งนี้พิจารณาได้จากการปรากฏของคำ ว่า ในประโยคดังต่อไปนี้

ฉัน <u>ว่า</u> แล้วมันต้องเป็นแบบนี้	(เคยบอก เคยพูด)
เขา <u>ไม่ ว่า</u> อะไรเลย	(พูด ตำหนิ)
เขา <u>จะ ว่า</u> อะไรได้	(พูด ตำหนิ)

คำว่า ว่า ในประโยคแรกแปลว่า เคยพูด เป็นคำกริยาตามหลังประธาน ฉัน ส่วนคำ ว่า ประโยคที่สองแปลว่า พูด ตำหนิ เป็นคำกริยาที่สามารถทำให้ปฏิเสธได้โดยตามหลังคำปฏิเสธ ไม่ ส่วนคำ ว่า ในประโยคที่สามแปลว่า พูด ตำหนิ เป็นคำกริยาที่นำด้วยคำกริยาช่วย จะ

Kitima Indrambarya (1994 : อ้างถึง .Pranee Kullavanijaya, 1974: 214-215) กล่าวว่า ว่า เป็นสกรรมกริยาเพราะต้องการอาร์กิวเมนต์ (argument) 2 ส่วนคือ ประธาน และกรรมที่เป็นประโยค เช่น “ฉัน ว่า แล้ว ว่า ฝนจะตก” คำ ว่า ต้องการ ฉัน เป็นประธานและต้องการ ว่าฝนจะตก มาเป็นกรรมที่เป็นประโยคเพื่อให้ประโยคสมบูรณ์

ต่อมา ว่า มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization) โดยกลายเป็นคำบุพบทมีหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม Kitima Indrambarya (1994 : 312, 326) กล่าวถึง ว่า ในฐานะที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มนั้นเป็นคำบุพบท ตามด้วยอนุพากย์เติมเต็ม โดยอนุพากย์เติมเต็มที่นำด้วย ว่า นี้เป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยาหลักในอนุพากย์หลัก ตัวอย่างเช่น

นวล บอก เล็ก [ว่า เงิน อยู่ ได้ เดียว]

คำกริยาหลัก บอก ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ซึ่งนำเอาอนุพากย์ เงินอยู่ได้เดียว มาเติมเต็มกริยาหลัก คำกริยาหลักในอนุพากย์หลักซึ่งต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า มักจะเป็นคำกริยาที่มีผลต่อการรับรู้ (the awareness or the acknowledgement) โดยจำแนกเป็นคำกริยาที่เกี่ยวกับการพูด-การยืนยัน (the denoting indirect speech or assertion) เช่น บอก พูด บรรยาย ถาม ตะโกน คุย อวด ไม่ สัญญา คำกริยาที่เกี่ยวกับการรับรู้-เข้าใจ-เชื่อถือ (the

expressing awareness with respect) เช่น *ได้ยิน เข้าใจ คิด นึก ฟัน เชื่อ ตั้งใจ เป็นต้น*

Amara Prasithrasint (2009: 152) กล่าวว่า *ว่า* เป็นกริยาที่เกี่ยวข้องกับสื่อสาร (Communicative verbs) และได้มีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์กลายเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มซึ่งจะพาเอาอนุพากย์เติมเต็มมาด้วย ตัวนำส่วนเติมเต็ม *ว่า* ปรากฏร่วมกับกริยาสื่อสารอื่นๆ เช่น *พูด ตอบ กล่าวหา ร้อง อ่าง เล่า* ตัวอย่างเช่น

เขา *พูด* [*ว่า* คุณเป็นคนดี]

เขา *คิด* [*ว่า* คุณเป็นคนดี]

คำว่า *ว่า* ในประโยคข้างต้นมีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มโดยตามหลังคำกริยาสื่อสารซึ่งเป็นคำกริยาหลักคือ *พูด คิด* อาร์กิวเมนต์ที่ตามหลังกริยาหลักเป็นอนุพากย์เติมเต็ม (complement clause) คือ *ว่า* คุณเป็นคนดี และ *ว่า* คุณเป็นคนดี ตามลำดับโดยมี *ว่า* เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม

Amara Prasithrasint (2009: 147) ยังกล่าวอีกว่า ตัวนำส่วนเติมเต็มเป็นคำไวยากรณ์ที่บ่งชี้อนุพากย์เติมเต็มซึ่งเป็นอาร์กิวเมนต์ของคำกริยาหลัก ทั้งนี้ คำกริยาหลักจะเลือกที่จะปรากฏกับตัวนำส่วนเติมเต็มใดๆ (*ว่า ให้ ที่*) และตามด้วยอนุพากย์เติมเต็มหรือส่วนเติมเต็มประโยค (Complement clause หรือ sentential complement) เมื่อพิจารณาตามชนิดของคำแล้ว อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2543 : 36, 38) จัดให้ *ว่า ให้* ซึ่งเป็นคำกริยา และ *ที่* ซึ่งเป็นคำนามนั้นจัดเป็นคำบุพบทด้วย กล่าวคือ มีรูปเดียวกันกับคำบุพบท โดยทำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม

ส่วนคำ *ให้* เป็นคำสรรกรมกริยาในภาษาไทยมาตรฐาน พิจารณาได้จากการปรากฏของคำ *ให้* ในประโยคดังต่อไปนี้

เขา *ให้* น้อยหน้า ฉัน (มอบ ยกให้)

เขา *จะให้* กางเกง ฉัน (มอบ ยกให้)

คำว่า **ให้** ในประโยคข้างต้น แปลว่า มอบ ยกให้ แจก เป็นคำกริยาก่อเหตุ (causative verbs) บางตำราเรียกว่า กริยาทวิกรรม (ditransitive verbs) ตามหลังประธาน เขา ส่วนในประโยคที่สอง **ให้** เป็นคำกริยาที่นำด้วยคำกริยาช่วย จะ

ต่อมา **ให้** มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ โดยกลายเป็นคำบุพบทมีหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม เช่นเดียวกัน คำว่า **ให้** ได้พาเอาอนุพากย์เติมเต็มที่ทำหน้าที่ในฐานะกรรมของคำกริยาในประโยคหลักมาด้วย ตัวอย่างเช่น

เขา สั่ง [**ให้** ฉันนั่งลง]

เขา ขอร้อง [**ให้** ฉันไปด้วย]

คำ **ให้** ในประโยคข้างต้นเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มที่พาเอาอนุพากย์เติมเต็ม ฉันนั่งลง ฉันไปด้วย มาปรากฏด้วย คำ **ให้** ปรากฏร่วมกับคำกริยา สั่ง ขอร้อง ตามลำดับ

Kitima Indrambarya (1994 : 245, 285) กล่าวถึง **ให้** ในอนุพากย์เติมเต็มเติมว่า **ให้** เป็นกรรมกริยาก่อเหตุ ตามหลังคำกริยาบางกลุ่มที่ต้องการกรรมกริยาก่อเหตุ **ให้** เช่น คำกริยาแนะนำ คำกริยาสั่งการ คำกริยาเหล่านี้เช่น บอก อนุญาต เชิญ ใช้ ชวน ขอ ขอร้อง แนะนำ ปรารภ นำ สั่ง วาน จ้าง ตัวอย่างเช่น

พ่อ อนุญาต [**ให้** ปูกไปเที่ยว]

แดง ขอร้อง เล็ก [**ให้** เล็กล้างจาน]

อนุพากย์เติมเต็มที่มีคำว่า **ให้** นั้นเป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยาหลัก อนุญาต ขอร้อง อย่างไรก็ตาม Kitima Indrambarya (1994 : 294) ได้จัดคำว่า **ให้** เป็นคำวิเศษณ์บอกเป้าหมายที่นำหน้า อนุพากย์เติมเต็ม คำกริยาหลักที่ต้องการ **ให้** เป็นตัวนำส่วนเติมเต็ม เช่น อวด บ่น แจก เล่า ป้อน ตัวอย่างเช่น

แม่ เล่า นิทาน [**ให้** ปุ่ม ฟัง]

นอกจากนี้ Amara Prasithrasint (2009 : 151) ได้เสนอเกณฑ์การพิจารณาประโยคที่มีอนุพากย์เติมเต็มว่า อนุพากย์เติมเต็มนั้นสามารถแทนด้วยคำว่า อะไร ได้ดังตัวอย่างเช่น

เขา สั่ง [ให้ ฉันทน์นั่งลง]

เขา สั่ง [อะไร]

การใช้คำถาม อะไร แทนในตำแหน่งหลังคำกริยาในประโยคหลัก ย่อมแสดงว่า ให้ฉันทน์นั่งลง เป็นอนุพากย์เติมเต็มของคำกริยา สั่ง ส่วนคำว่า ให้ ไม่ใช่คำกริยาหลักแต่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มที่พาเอาอนุพากย์เติมเต็มมาด้วยเพื่อทำให้ประโยคสมบูรณ์ขึ้น

สำหรับคำว่า ที่ Amara Prasithrasint (2009: 151) กล่าวว่า ที่ เป็นคำนามและได้มีการกลายเป็นคำไวยากรณ์โดยกลายเป็นบุพพททำหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มเช่นเดียวกัน

ฉันทน์ เคยมา ที่แห่งนี้ แล้ว

ฉันทน์ เสียใจ [ที่ คุณไม่มา]

คำว่า ที่ ในประโยคแรกเป็นคำนาม หมายถึง สถานที่ แหล่ง ส่วนคำว่า ที่ ในประโยคที่สองเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มที่นำหน้าอนุพากย์เติมเต็ม คุณไม่มา ซึ่งสามารถทดสอบว่าเป็นอนุพากย์เติมเต็มได้ โดยการแทนด้วยคำว่า อะไร เช่นเดียวกันกับ ให้ ว่า ตัวอย่างเช่น

ฉันทน์ เสียใจ [ที่ คุณไม่มา]

ฉันทน์ เสียใจ [อะไร]

จากตัวอย่างสามารถแทนที่ ที่คุณไม่มา ด้วยคำว่า อะไร ดังนั้น คุณไม่มา เป็นอนุพากย์เติมเต็มของคำกริยาหลักคือ เสียใจ โดยมี ที่ เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มของอนุพากย์

งานวิจัยของ Kitima Indrambarya (1994 : 330) กล่าวว่า ตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ เป็นคำบุพพทที่พาอนุพากย์ซ้อนมาเติมเต็มคำกริยาหลักในอนุพากย์หลัก คำกริยาหลักที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ มักเป็นคำกริยาที่เกี่ยวกับ

ปฏิกิริยาทางอารมณ์ (an emotional reaction) ตัวอย่างคำกริยาที่ต้องการ
ตัวนำส่วนเติมเต็ม **ที่** เช่น **เบื่อ ชอบ ดีใจ โกรธ น้อยใจ เสียใจ ยินดี โชคดี**
เคราะห์ดี ตัวอย่าง

ฉัน	โชคดี	[ที่ เธอไปทัน]
แม่	ชอบ	[ที่ คุ่มตื้นเข้า]

นอกจากนี้ในบทความของ Amara Prasithrasint (2009) ได้ระบุว่า
คำกริยาหลักที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม **ให้ ว่า ที่** มักเป็นคำกริยาที่มี
ลักษณะดังนี้

คำกริยาที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม **ให้** ได้แก่

คำกริยาก่อเหตุ (causation) เช่น สร้าง ส่งผล ดลบันดาล
คำกริยากดดัน (pressure) เช่น เคี้ยวเข็ญ ขอร้อง บังคับ

คำกริยาที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม **ว่า** ได้แก่

คำกริยาแสดงการกระทำ (action) เช่น แข่งขัน เสแสร้ง กลายเป็น
คำกริยาบอกความรู้สึก (feeling) เช่น มั่นใจ แปลกใจ เกรง
คำกริยาบอกการได้ยิน (hearing) เช่น ได้ยิน ฟัง
คำกริยาบอกการรับรู้-ปริชาน (cognition) เช่น แปล ได้ความ

หมายความ

คำกริยาเกี่ยวกับการพูด (saying) เช่น รายงาน อธิบาย อวยพร
คำกริยาเกี่ยวกับการเห็น (seeing) เช่น จับตา พบ ปรากฏ
คำกริยาบอกการคิด (thinking) เช่น สงสัย จำได้ ยอมรับ

คำกริยาที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม **ที่** ได้แก่

คำกริยาบอกลักษณะ (character) เช่น ใจร้าย ใจแคบ ดึงดัน
คำกริยาบอกความรู้สึก (feeling) เช่น เจ็บใจ ผิดหวัง เสียหาย
คำกริยาบอกความตั้งใจ (intention) เช่น ตั้งใจ ยืนยัน หวัง
คำกริยาบอกความเป็นไปได้ (possibility) เช่น เป็นไปได้

สมควร สามารถ

การศึกษาเรื่องตัวนำส่วนเติมเต็ม **ว่า ให้ ที่** จากงานของนักภาษาศาสตร์ที่กล่าวมานี้แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ของคำกริยา **ว่า ให้**

และคำนาม *ที่* ในภาษาไทยถิ่นกลาง ผู้เขียนจึงเกิดข้อสงสัยว่า ปรากฏการณ์นี้ได้ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานด้วยหรือไม่ และปรากฏอย่างไร คำว่า *ที่* เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสานหรือไม่ ปรากฏอย่างไร มีคำกริยาชนิดใดบ้างที่ปรากฏร่วมกับตัวนำส่วนเติมเต็มแต่ละตัว คำกริยาชนิดใดบ้างที่ปรากฏกับตัวนำส่วนเติมเต็มมากกว่า 1 คำ ถ้ามีตัวนำส่วนเติมเต็มที่ปรากฏกับคำกริยาหลักได้หลายคำ คำนั้นจะแสดงความหมายต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่นอีสานในบทความนี้สิ่งที่สำคัญคือ วิธีการหาข้อมูลจำนวนหนึ่งที่เป็นประโยคซับซ้อนเพื่อนำมาใช้เป็นประโยคนำความคิดผ่านการสนทนากับผู้บอกภาษา ข้อมูลที่เป็นประโยคซับซ้อนที่เขียนเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานในปัจจุบันค่อนข้างหายาก ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นล้วนแล้วแต่พิมพ์ข้อความเป็นภาษาไทยถิ่นกลางทั้งสิ้น ดังนั้นผู้เขียนจึงกำหนดวิธีการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากผู้บอกภาษา การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารได้มาจาก 2 แหล่งคือ เอกสารที่เขียนเป็นภาษาไทยถิ่นกลาง (ภาษาไทยมาตรฐาน) และเอกสารที่เป็นภาษาไทยถิ่นอีสานแต่พิมพ์ด้วยอักษรไทย จากนั้นจึงจัดระเบียบของข้อมูล ก่อนที่จะนำไปสนทนากับผู้บอกภาษาเพื่อค้นหาการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีการรวบรวมประโยคซับซ้อนจากเอกสารที่เขียนเป็นภาษาไทยถิ่นกลาง ผู้เขียนได้รวบรวมประโยคซับซ้อนที่ปรากฏตัวบ่งชี้คำว่า *ว่า ให้ ที่* จากภาษาไทยถิ่นกลางซึ่งมีผู้ศึกษาไว้บ้างแล้วเช่น บทความของ Amara Prasithrasint (2009) งานวิจัยของ Kitima Indrambarya (1994) และคัดเลือกบางประโยคจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ส่วนการรวบรวมประโยคซับซ้อนจากเอกสารภาษาไทยถิ่นอีสานนั้นผู้เขียนได้รวบรวมจากหนังสือคำสอนของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่พิมพ์ด้วยอักษรไทยได้แก่ งานของบุญนาค พิณีจพล (ม.ป.ป.) เป็นงานประเภทกลอนผญาสอน (ลำยาว)

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประโยคซับซ้อนมี 2 ประการคือ ประการแรก คัดเลือกประโยคที่ปรากฏตัวบ่งชี้ *ว่า ให้ ที่* ประการที่สอง คัดเลือกประโยคที่สันนิษฐานว่าจะเป็นประโยคซับซ้อนแต่ไม่ปรากฏตัวบ่งชี้ *ว่า ให้ ที่* ทั้งนี้ผู้เขียนได้ใช้เกณฑ์การปรากฏของคำกริยาหลักด้วย กล่าวคือ ประโยคที่มีคำกริยาหลักที่มีความหมายเกี่ยวกับการสื่อสาร การบังคับ การสั่งการ การแนะนำ การ

ขอร้อง การเชิญชวน การแปลความ การคิด การรับรู้เข้าใจ กริยาก่อเหตุ เป็นต้น เนื่องจากคำกริยาเหล่านี้ต้องการหรือยินยอมให้ตัวนำส่วนเติมเต็ม **ว่า ให้ ที่** ปรากฏรวมได้ ดังที่ Amara Prasithrasint (2009) ได้กล่าวไว้ข้างต้น ประโยคที่ได้คัดเลือกมีจำนวน 100 ประโยค การศึกษาคำกริยาครั้งนี้ผู้เขียนไม่ศึกษาส่วนเติมเต็มที่มีการประสมคำ เช่น **ที่จะ ที่ว่า แปลว่า หมายความว่า**

อย่างไรก็ตามประโยคที่คัดเลือกไว้ไม่อาจยืนยันได้ว่าผู้บอกภาษาไทยถิ่นอีสานได้ใช้สนทนาในชีวิตประจำวันหรือไม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้เก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาอีกชั้นหนึ่ง ผู้เขียนกำหนดให้พื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาได้แก่ อำเภอพิบูลมังสาหาร และอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นตัวแทนภาษาไทยถิ่นอีสาน ผู้บอกภาษามีจำนวน 2 คน อายุ 50-65 ปี โดยเริ่มจากการสนทนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยคที่คัดเลือกไว้พร้อมกับสังเกตประโยคที่ผู้บอกภาษาพูดได้ตอบ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นประโยคที่ผู้บอกภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้จะเปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นกลางโดยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม **ว่า** ในภาษาไทยถิ่นอีสาน
2. การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม **ให้** ในภาษาไทยถิ่นอีสาน
3. การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม **ที่** ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

1. การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม **ว่า** ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

1.1 การปรากฏของคำ **ว่า** ในฐานะคำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน

คำ **ว่า** ในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นทั้งคำกริยาและตัวนำส่วนเติมเต็ม เมื่อเป็นคำกริยาจะมีความหมายว่า **พูดว่า บอกว่า กล่าววว่า** ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) เพิ่น ลี **ว่า** หยั่งได้ : เขา จะ **ว่า** อะไรได้ (พูด ตำหนิ)
- (2) เพิ่น บ่อ **ว่า** หยั่งเลย : เขา ไม่ **ว่า** อะไรเลย (พูด ตำหนิ)
- (3) เพิ่น **ว่า** อย่าประมาท : ท่าน **กล่าววว่า** อย่าประมาท (กล่าววว่า)
- (4) เพิ่น **ว่า** อย่าผิดศีลห้า : ท่าน **กล่าววว่า** อย่าผิดศีลห้า (กล่าววว่า)

- (5) ค้นห้กับหน้าจ้ ลิว้ แม้น : หากเห็นด้วยตาจ้ จะบอกว้ ไ้
(บอกว้)
- (6) ข้อย ว้ แล้ว มันต้องเป็นจ้ลิว้ : ฉัน ว้ แล้ว มันต้องเป็นแบบนี้ (บอก)
- (7) เจ้า อย่าว้ บาบ่เห็นโต : เธอ อย่าพูดว้ บาบ่เห็นตัว (พูด)
- (8) เพิ่น ว้ เหล่ายาซาฝี้ฮ้าย : ท่าน กล้าวว้ เหล่ายาเหมือนฝี้ร้าย
(กล้าวว้)
- (9) เพิ่น ว้ ข้อย : เขา ตำหนิ ฉัน (ตำหนิ ด้า)

ประโยคที่ยกมาข้างต้นค้ว้ ว้ เป็นค้กริยาหมายถึง บอก พูด ตำหนิ กล้าวว้ บอกว้ ส่วนเติมเติมที่ตามหลังค้ว้ อาจเป็นนามวลีเช่น ประโยค (1, 2) อาจเป็นกริยาวลีเช่นประโยค (3, 4, 5) หรือประโยคเช่นประโยค (6, 7, 8) ซึ่งทั้งนามวลี กริยาวลี และประโยคนั้นทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเติมของกริยา ว้ ส่วนในประโยคที่ (9) ว้ เป็นสกรรณกริยาแปลว้ ตำหนิ ด้า โดยมีนามวลี ข้อย ทำหน้าที่เป็นกรรมของประโยคซึ่งสามารถแทนด้ด้วยค้ว้ “ใคร”

1.2 การปรากฏของค้ว้ ในฐานะตัวนำส่วนเติมเติมในภาษาไทยถิ่นอีสาน

จากข้อมูลประโยคความซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน ค้กริยา ว้ มีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์กลายเป็นตัวนำส่วนเติมเติม

- (10) เพิ่น เว้า [ว้ เจ้าจบเจือ] : เขา พูด [ว้ คุณเป็นคนดี]
- (11) เพิ่น คิด [ว้ เจ้าจบเจือ] : เขา คิด [ว้ คุณเป็นคนดี]
- (12) ค้นบ่เชื่อ กะอย่าหาเว้า [ว้ มันบ่แม้น] : หากไม่เชื่อ ก็อย่า กล้าวหา [ว้ มันไม่ใช่]
- (13) เจ้า อย่าอวด [ว้ เจ้าเก่ง] : เธอ อย่าอวด [ว้ ตัวเองเก่ง]
เจ้า อย่าเบ้ง [ว้ เจ้าใหญ่] เธอ อย่าเบ้ง [ว้ ตัวเองใหญ่]
- (14) เจ้าอย่าขี้คู้ [ว้ เจ้ายังหนุ่ม] : เธอ อย่าม่ [ว้ ตัวเองยังแข็งแรง]
- (15) เพิ่น หลง [ว้ เพิ่นมีเงินทองหลาย] : เขา นึก [ว้ เขามีเงินทองมากมาย]

ประโยคที่ยกมาข้างต้นค้ว้ ว้ ไม่ใช่กริยาหลักแต่เป็นตัวนำส่วนเติมเติมที่พาเอาอนุพากย์ซ้อนมาด้ด้วย อนุพากย์ซ้อนสามารถแทนด้ด้วย อะไร เราเรียก

อนุพากย์ซ้อนตามตำราไวยากรณ์ไทยดั้งเดิมว่า นามานุประโยค หรืออนุประโยคที่ทำหน้าที่หน่วยเสริมความของกริยาหลัก

คำกริยาหลักในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ต้องการการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานได้แก่ คำกริยาสื่อสาร เช่น บอก แจ้ง ว่า(พูด) เอ็น(เรียก) ย่อง(ยกยอ) ชิม(กระซิบ) ชี้ตัว(โกหก) ทวย(ทนาย) คำกริยาแสดงอารมณ์ความรู้สึก เช่น ย่าน(กลัว) จิต(แปลกใจ) มันใจ คำกริยาเกี่ยวกับการคิดและรับรู้(ปริชาน) เช่น คิด(คิด) ู้(รู้) หมาย(หวัง) จื่อ(จำ) ย่าน(กลัว) แมน(เกรงว่า) พิติ(สมมติเอา) ฝัน คำกริยาที่เกี่ยวกับการได้ยิน เช่น ได้ยิน ตัวอย่างประโยค

- (16) เพื่อน ว่า [ว่า คั้นใส่ฝุ่นข้าวสิงามสีดั่ง] : ท่าน พูด [ว่า หากใส่ปุ๋ยข้าวจะสวย] (เมื่อดื่มรวง)
- (17) เจ้า อย่าหาว่า [ว่า เพื่อนบ่มีหมู่] : เธอ อย่ากล่าวหา [ว่า เขาไม่มีเพื่อน]
- (18) เจ้า อย่าพิติ [ว่า โตเป็นหนุ่ม] : เธอ อย่าสมมติเอา [ว่า ตัวเองยังแข็งแรง]
- (19) ซ้อย คิด [ว่า เจ้าเขาขายสำ] : ฉันท คิด [ว่า เธอควรหยุดขายเสีย]
- (20) ซ้อย ได้ยิน [ว่า เพื่อนถึกหวย] : ฉันท ได้ยิน [ว่า เขาถูกล็อตเตอร์]

จากตัวอย่างที่ (16, 17) ตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ปรากฏหลังกริยาหลักซึ่งเป็นคำกริยาสื่อสาร ว่า (พูด) หาว่า (กล่าวหา) ตัวอย่างที่ (18, 19) ปรากฏกับคำกริยาเกี่ยวกับการคิดและรับรู้ คิด (คิด) พิติ (สมมติเอา) ตัวอย่างที่ (20) ปรากฏกับคำกริยาที่เกี่ยวกับการได้ยิน ได้ยิน คำกริยาจากตัวอย่างเหล่านี้เป็นกริยาที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า

ตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า อาจปรากฏหลังกรรมกริยา สกรรมกริยานั้นอาจต้องการการปรากฏหรือยินยอมให้ตัวนำส่วนเติมเต็มที่พาอนุพากย์ซ้อนมาปรากฏก็ได้

- (21) ก. *เพื่อน บอก อ้ายมี : *เพื่อน บอก พี่มี
ข. เพื่อน บอก อ้ายมี [ว่า อย่าเห็ดนา] : เพื่อน บอก พี่มี [ว่า อย่าทำนา]

- (22) ก. *พ่อเฒ่า สอน อ้ายมี : *พ่อ สอน อ้ายมี
 ข. พ่อเฒ่า สอน อ้ายมี [ว่า เป็นเสื่อให้ไว้ลาย] : พ่อ สอน พีมี่ [ว่า เป็นเสื่อต้องไว้ลาย]
- (23) ก. เจ้า อย่าชี้ตัว ช้อย : เธอ อย่าโกหก ฉัน
 ข. เจ้า อย่าชี้ตัว ช้อย [ว่า เจ้าบ่อได้เว้า] : เธอ อย่าโกหก ฉัน [ว่า เธอไม่ได้พูด]
- (24) ก. เพิ่น ตี อ้ายแดง : เขา ตำหนิ พี้แดง
 ข. เพิ่น ตี อ้ายแดง [ว่า บ่อเฮ็ดเวียกหยังเลย : เขา ตำหนิ พี้แดง [ว่า ไม่ทำงานอะไรเลย]

จากตัวอย่างที่ (21 ข, 22 ข) คำกริยาหลัก บอก สอน เป็นสกรรมกริยาที่ต้องการการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ที่พาเอาอนุพากย์ซ้อนมาด้วยส่วน (21 ก, 22 ก) เป็นประโยคไม่สมบูรณ์เพราะไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า และอนุพากย์ซ้อน นั้นแสดงว่าคำกริยาหลัก บอก สอน ต้องการการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็มและอนุพากย์ซ้อน กล่าวโดยสรุปคือ คำกริยาบางกลุ่มต้องการการปรากฏหรือบังคับการปรากฏของอนุพากย์ซ้อนที่มีตัวนำส่วนเติมเต็มเป็นตัวเชื่อม

ส่วนตัวอย่าง (23ก, 24ก) ชี้ตัว (โกหก) ตี (ตี ตำหนิ) เป็นสกรรมกริยาไม่ต้องมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ก็ได้ สำหรับตัวอย่างที่ (23 ข, 24 ข.) มีตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า พาเอาอนุพากย์ซ้อนมาเติมเต็ม คำกริยาหลัก ชี้ตัว ตี จึงอาจกล่าวได้ว่า คำกริยาบางกลุ่มไม่บังคับการปรากฏของอนุพากย์ซ้อนแต่ยินยอมให้ปรากฏได้เพื่อทำให้ประโยคสมบูรณ์ขึ้น (อนุพากย์ซ้อนจะปรากฏหรือไม่ก็ได้สำหรับคำกริยาหลักบางกลุ่ม)

การปรากฏในลักษณะอื่นๆ

ผู้เขียนพบว่าบางครั้งประโยคในภาษาถิ่นอีสานบางประโยคไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า (Zero Complementizer) เจ้าของภาษาก็สามารถสื่อสารกันได้ ตัวอย่างประโยค (25-27) ก

- (25) ก. เพิ่น ทวย ๘ หยังกะแมนเบ็ด : เขา ทวย [ว่า อะไรก็ถูกต้องหมด]
 ข. *เพิ่น ทวย : *เขา ทวย

(26) ก. เพ็ญ หวัง ๕ สิบเป็นตองนำเจ้า : เขา หวัง [ว่า จะแต่งงานกับเธอ]

ข. *เพ็ญ หวัง : *เขา หวัง

(27) ก. เพ็ญ หวัง ๕ สิบฝากผีฝากไข่นำเจ้า : เขา หวัง [ว่า จะฝากผีฝาก
ไข้กับเธอ]

ข. *เพ็ญ หวัง : *เขา หวัง

ประโยคที่ (25 ก, 26 ก, 27 ก) คำกริยาหลัก ทวย(ทำนาย) หวัง ต้องการอนุพากย์ซ้อนมาเติมเต็มโดยไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ก็ได้ ส่วนประโยค (25 ข, 26 ข, 27 ข) ซึ่งมีเครื่องหมาย * เป็นประโยคไม่ชัดเจน เนื่องจากคำกริยา ทวย หวัง เป็นกริยาที่ต้องการอนุพากย์ซ้อน นั้นแสดงให้เห็นว่าคำกริยาหลัก ทวย หวัง ปรากฏเดี่ยวๆ โดยไม่มีอนุพากย์มาเติมเต็มไม่ได้ เพราะจะทำให้การสื่อสารไม่สมบูรณ์ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าประโยคซ้อนที่มีการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ในภาษาไทยถิ่นอีสานกำลังอยู่ในช่วงเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ยังไม่สมบูรณ์โดยสิ้นเชิง

2. การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

2.1 การปรากฏของคำ ให้ ในฐานะคำกริยาในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสานคำ ให้ เป็นทั้งคำกริยาและตัวนำส่วนเติมเต็ม เมื่อเป็นคำกริยา จะมีความหมายว่า “มอบ ยกให้” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(28) เพ็ญ ให้ บักมี ช้อย : เขา ให้ น้อยหน้า ฉัน

(29) เพ็ญ ให้ โส้ง ช้อย : เขา ให้ กางเกง ฉัน

(30) หมู ให้ ถงฝ้าย ช้อย : เพื่อน ให้ ถุงผ้าฝ้าย ฉัน

ประโยค (28-30) เป็นประโยคเดียวมีคำกริยา ให้ เป็นคำกริยาทวิกรรมคือ เป็นคำกริยาที่ต้องการกรรมสองตัวคือ บักมี-ช้อย โส้ง-ช้อย ถงฝ้าย-ช้อย ตามลำดับ

2.2 การปรากฏของคำ ให้ ในฐานะตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทย ถิ่นอีสาน

ประโยคความซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสาน คำกริยา ให้ มีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์กลายเป็นตัวนำส่วนเติมเต็มเช่นเดียวกับในภาษาไทยมาตรฐาน มีหน้าที่เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มที่พาเอาอนุภาคยั้งมาช่วยขยายอนุภาคยั้งหลัก ตัวอย่าง

- (31) เพิ่น บอก [ให้ ข้อยั้งลง] : เขา สั่ง [ให้ ฉันทั้งลง]
 (32) เพิ่น บอก [ให้ ข้อยถือศาสนาพุทธ] : ท่าน บอก [ให้ ฉันทั้งถือศาสนาพุทธ]
 (33) เพิ่น ขออั้ง [ให้ ข้อยไปนำ] : เขา ขอร้อง [ให้ ฉันทั้งไปด้วย]
 (34) หมอมอ ขี้ตัวะ [ให้ เฮาแต่งคาย] : หมอดู โกหก [ให้ เราบูชาครู]

ประโยค (31-34) คำกริยา บอก ขออั้ง ขี้ตัวะ ต้องการการปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ซึ่งพาเอาอนุภาคยั้ง ข้อยั้งลง ข้อยถือศาสนาพุทธ ข้อยไปนำ เฮาแต่งคาย ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยาหลักคือ บอก ขออั้ง ขี้ตัวะ ตามลำดับ โดยมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ เป็นตัวเชื่อม

การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จะปรากฏร่วมกับคำกริยาแนะนำ-ชี้แนะ คำกริยาก่อเหตุ คำกริยาบังคับกวดขัน คำกริยาการกระทำ ตัวอย่างเช่น หมาย(มุ่งหวัง) อั้งขอ(ร้องขอ) ตัว(โกหก) ปะ(ทิ้ง ละทิ้ง) ปั้น(แบ่ง) บอก สอน เป็นต้น

- (35) เพิ่น หมาย [ให้ เจ้าไปนำ] : เขา มุ่งหวัง [ให้ เธอไปด้วย]
 (36) ผู้ใหญ่ อั้งขอ [ให้ เจ้าไปนำ] : ตา ขอร้อง [ให้ เธอไปด้วย]
 (37) เพิ่น บอก [ให้ เจ้านั้งลง] : เขา บอก [ให้ เรอนั้งลง]
 (38) เพิ่น สอน [ให้ เจ้าเป็นคนดี] : ท่าน สอน [ให้ เธอเป็นคนดี]
 (39) อย่าฟ้าวเชื่อ เพิ่น ตัวะ [ให้ เฮาหลง] : อย่ารีบเชื่อ เขา โกหก [ให้ เราหลงเชื่อ]

ประโยคซ้อน (35-39) ประธานของอนุภาคยั้งยั้ง เจ้า เฮา เป็นคำนามตัวเดียวกันกับกรรมของกริยาหลัก ในการสื่อสารจึงไม่จำเป็นต้องปรากฏรูปกรรม

ของกริยาหลักก็ได้แต่ไปปรากฏเป็นประธานของอนุพากย์ย่อยโดยมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ เป็นตัวเชื่อม อีกประการหนึ่งกริยาหลัก หมาย อึ้งขอ บอก สอน ตัว ต้องการการปรากฏของอนุพากย์ย่อยที่นำด้วย ให้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือกริยาหลักบังคับการปรากฏของอนุพากย์ย่อย

ในทางกลับกันบางประโยคค่านามตัวเดียวกันอาจปรากฏเป็นกรรมของกริยาหลักแต่ไม่ปรากฏเป็นประธานของอนุพากย์ย่อยดังตัวอย่าง

(40) เพ็น ปะ นางมี ให้ อยู่แต่ผู้เดียว : เขา ทิ้ง นางมี [ให้ อยู่คนเดียว]

(41) จง บอก หมู่เฮา [ให้ เขาพ่นยา] : จง บอก พวกเรา [ให้ หยุคสิด ยามาแมลง]

ประโยคข้อ (40-41) กรรมของประโยคหลัก (นางมี หมู่เฮา) ไม่ปรากฏรูปประธานของอนุพากย์ย่อยโดยมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ เป็นตัวเชื่อม ทั้งสองประโยคต่างกันที่ประโยค (40) กริยาหลักยินยอมให้อนุพากย์ย่อยที่นำด้วย ให้ ปรากฏได้ แต่ประโยคที่ (41) กริยาหลักต้องการการปรากฏของอนุพากย์ย่อยที่นำด้วย ให้ ดังนั้นจึงขาดอนุพากย์ย่อยไม่ได้ *จง บอก หมู่เฮา เพราะอาจทำให้การสื่อสารไม่สมบูรณ์

(42) เพ็น ปัน น้ำ [ให้ เขาเอ็ดนาได้] : เขา แบ่ง น้ำ [ให้ เราทำนาได้]

ประโยคข้อที่ (42) กรรมของกริยาหลัก (น้ำ) เป็นคนละตัวกันกับประธานของอนุพากย์ย่อย (เขา) มีตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ เป็นตัวเชื่อมกริยาหลัก (ปัน) ต้องการการปรากฏของอนุพากย์ย่อยที่นำด้วย ให้ เป็นตัวเชื่อม

สังเกตได้ว่า คำกริยาหลักในอนุพากย์หลักที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ที่กล่าวมานั้นมีคำกริยาก่อเหตุ เช่น ปัน บันดา คำกริยาบังคับกตตัน เช่น บอก สอน อึ้งขอ(ร้องขอ) หมาย(หวัง มุ่งหวัง) คำกริยาการกระทำเช่น ตัว (โกหก) ปะ (ทิ้ง ละทิ้ง)

การปรากฏในลักษณะอื่นๆ

ผู้เขียนพบว่าบางครั้งประโยคในภาษาถิ่นอีสานอาจไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ (Zero Complementizer) เจ้าของภาษาก็สามารถสื่อสารกันได้

ประโยคจึงอาจเป็นประโยคเดียวสองประโยค หรือเป็นประโยคซ้อนแต่ไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ตัวอย่าง

(43) อย่าหิวชา [๑ ปล่อยให้ว่างแด] : อย่าใส่ใจ [ให้ ปล่อยให้ว่างเสีย]

(44) บักจิงโฮ มั่น พา หมู่ [๑ เอ็ดซั่ว] : คนจัญไร มั่น ขวน เพื่อน [ให้ ไปทำซั่ว]

ประโยคที่ (43) เป็นประโยคที่มีโครงสร้างกริยาลี 2 หน่วยใช้การหยุดชั่วขณะ (pause) ในการแบ่งหน่วยโครงสร้าง ส่วนประโยคที่ (44) กริยาหลัก พา เป็นสกรรมกริยาที่ต้องการการปรากฏของส่วนเติมเต็ม เอ็ดซั่ว โดยไม่ต้องมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ก็ได้ อาจกล่าวได้ว่า ทั้งสองประโยคมีการละตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ในกรณีที่ประโยคไม่ปรากฏอนุภาคย้อยดั่งเช่น *บักจิงโฮ มั่นพาหมู่ (*คนจัญไร มั่นชวนเพื่อน) ประโยคนี้นี้จะไม่สามารถสื่อสารได้ แสดงให้เห็นว่าคำกริยาหลัก พา(ชวน) ต้องการส่วนเติมเต็ม มิฉะนั้นการสื่อสารจะไม่สมบูรณ์ หรือตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้ก็สามารละตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ได้เช่นกันพร้อมกับการหยุดชั่วขณะด้วยดังนี้

จง บอก หมู่เฮา p [๑ เซาพ่นยา] : จง บอก พวกเรา [ให้ หยุดฉีดยาฆ่าแมลง]

นอกจากนี้ขณะที่บางประโยคในภาษาไทยมาตรฐานใช้ ให้ เป็นตัวนำส่วนเติมเต็มตามหลัง คำกริยาหลักบางคำ แต่ในภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ ให้ เป็นคำกริยาหลักแทนก็สามารถสื่อสารให้เข้าใจได้เช่น

(45) ประชาชน เรียกร้อง [ให้ ยกเลิก พ.ร.ก. ฉุกเฉิน] :

ประชาชน ให้ เขา พ.ร.ก. สุกเส้น

[ประชาชน ให้ หยุด พ.ร.ก. ฉุกเฉิน]

(46) ประชาชน เรียกร้อง [ให้ นายกลาออก] :

ประชาชน ให้ นายก เขาเป็น

[ประชาชน ให้ นายก หยุดเป็น]

(47) เขา บอก [ให้ เธอหยุดพูด] :

เพื่อน ให้ เจ้าเขาเว้า [เขา ให้ เธอหยุดพูด]

ประโยคที่ (45-46) ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ใช้คำกริยาหลัก เรียกร้อง อาจเนื่องมาจากคำดังกล่าวไม่ใช่คำในภาษาถิ่นที่เจ้าของภาษาค้นเคยจึงมีการละคำที่ไม่เคยใช้ และเลือกใช้คำกริยา ให้ ซึ่งสามารถแทนที่และสื่อสารเข้าใจได้ ส่วนประโยคที่ (47) คำกริยา บอกให้ สามารถใช้ ให้ ได้เพราะมีความหมายครอบคลุมถึงการสั่งการ

3. การปรากฏของคำ ที่ (บ่อน หม่อง) ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

3.1 การปรากฏของคำ ที่ (หม่อง บ่อน) ในฐานะคำนามในภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในภาษาไทยถิ่นอีสานคำนาม หม่อง บางถิ่นใช้ บ่อน เป็นคำนามซึ่งตรงกับในภาษาไทยมาตรฐานคือ ที่ แปลว่า แหล่ง สถานที่ ตัวอย่างประโยคเดี่ยวที่ปรากฏคำนาม หม่อง ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

- (48) เจ้า สีไป หม่องใด : เธอ จะไป ที่ไหน
- (49) ซ้อย เคยมา หม่องนี้ แล้ว : ฉัน เคยมา ที่นี้ แล้ว
- (50) ปูฟูกให้แล้ว เจ้า นอน หม่องนี้ละ : ปูที่นอนให้แล้ว เธอ นอน ที่นี้ละ
- (51) พ่อเฒ่า สีซื้อ นา หม่องนี้ : พ่อภรรยา จะซื้อ นา แห่งนี้
- (52) ซ้อย ไปหา หลาย หม่อง : ฉัน ไปหา หลาย ที่

ประโยคที่ (48,49,50) คำนาม บ่อน ในภาษาไทยถิ่นอีสานปรากฏเป็นคำนามบอกสถานที่เป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยา ไป มา ส่วนในประโยค (51, 52) คำ หม่อง เป็นลักษณนามชนิดย่อยของคำนาม

สำหรับประโยคที่มีอนุพากย์ซ้อนคำนาม หม่อง ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่จำเป็นต้องมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ อย่างในภาษาไทยมาตรฐาน ตัวอย่าง

- (52) หม่อง เคยลกกล้า ซ้อยบ่เคยลิม : ที่ [ที่] เคยถอนกล้า ฉันไม่เคยลิม
- (53) หม่อง เจ้านอนนั้นเค้ มีมดหลาย : ที่ [ที่] เธอนอนนั้นนะ มีมดมาก

(54) ไปเก็บขี้ไก่ หม่อง ไก่มั่นนอน : ไปเก็บขี้ไก่ ที่ [ที่] ไก่มั่นนอน

(55) ไปเก็บไข่ หม่อง มันเคยไข่ : ไปเก็บไข่ ที่ [ที่] มันเคยออกไข่

ประโยคที่ (52, 53) อนุพากย์ซ้อน ได้แก่ หม่องเคยลกกั้ว หม่องเจ้านอน ปรากฏหน้าอนุพากย์หลัก โดยอนุพากย์ซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ต้องมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ส่วนประโยค (54, 55) อนุพากย์ซ้อน ได้แก่ หม่องไก่มั่นนอน หม่องมันเคยไข่ ปรากฏหลังอนุพากย์หลัก โดยอนุพากย์ซ้อนในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ต้องมีตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่

3.2 การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ในภาษาไทยมาตรฐาน เปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นอีสาน

ประโยคที่จะแสดงต่อไปนี้จะนำด้วยประโยคในภาษาไทยมาตรฐาน แล้วจึงตามด้วยประโยคที่ใช้สื่อสารในภาษาไทยถิ่นอีสาน เพื่อแสดงให้เห็นการปรากฏของประโยคที่มีตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ในภาษาไทยมาตรฐาน เปรียบเทียบกับการปรากฏของประโยคที่ไม่มีตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

(56) ที่ [ที่ เธอไปนั่น] คือบ้านพ่อของฉัน : บ่อน p เจ้าไปนั่น คือเฮือนพ่อช้อย

(57) ใคร [ที่] กินเหล้า] ควรหยุดกินเสีย : ใผ p กินเหล้า ก็เซาสำ

(58) หลึงใด [ที่] มีคู่ครองแล้ว] อย่าไปลวงเกินเขา : หลึงใด p มีเจ้าของแล้ว อย่าไปลวงเพิ่น

(59) ป่า [ที่] ไม่มีต้นไม้] ก็ไม่เรียกว่าป่านั้นละ : ดง p บ่มีกไม้กะบ่อ เอ็นดงนั่นตัวะ

ประโยคที่ (56-59) มีอนุพากย์ซ้อนที่เรียกว่า คุณานุประโยคคือ ที่ เธอไป ที่ ไม่มีต้นไม้ ที่ กินเหล้า ที่ มีคู่ครองแล้ว ทำหน้าที่ขยายคำนาม ที่ ป่าใคร หลึง ที่ ปรากฏหน้า เมื่อเปรียบเทียบกับประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ แต่มีการหยุดชั่วขณะ (pause) หน้าอนุพากย์ซ้อน

(60) พ่อให้เธอไปเอา สบง [ที่] อยู่ที่วัด] : พ่อให้เจ้าไปเอา สบง อยู่ ๑ วัด

ประโยคที่ (60) มีอนุพากย์ซ้อนที่เรียกว่า คุณานุประโยคคือ ที่อยู่ที่วัด ทำหน้าที่ขยายคำนาม(กรรม) สงบ เมื่อเปรียบเทียบกับประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ และไม่ปรากฏบุพบท ที่ หน้าคำนาม วัด กล่าวคือ เป็นการละบุพบท ที่

(61) มัน ไม่จริง [ที่ ฉันรักเขา] : มัน บ่อแม่น p [ว่า ซ้อยฮักเพิ่น]

(62) เป็นไปได้อใหม่ [ที่ ฉันจะสอบผ่าน] : สิเป็นไปได้อบ่อ p [ซ้อยสิสอบได้]

ประโยคที่ (61-62) มีอนุพากย์ซ้อนที่เรียกว่า วิเศษณานุประโยคคือ ที่ฉันรักเขา ที่ฉันจะสอบผ่าน ทำหน้าที่ขยายคำกริยา จริง เป็นไปได้อ ที่ปรากฏข้างหน้า เมื่อเปรียบเทียบกับประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานประโยคที่ (61) ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า นำหน้าอนุพากย์ซ้อน ซ้อยฮักเพิ่น แทนโดยไม่ใช่ตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ส่วนประโยคที่ (62) ไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ แต่มีการหยุดชั่วขณะ (pause) หน้าอนุพากย์ซ้อน

(63) เขา ดีใจ [ที่ ฉันสอบได้]: เพิ่น ดีใจ P [ซ้อยสอบได้]

(64) เขา ตั้งใจ [ที่ จะบอกฉันก่อนใคร] : เพิ่น ตั้งใจ P [สิบอกซ้อยก่อนไผ]

(65) ฉัน ดีใจ [ที่ ได้พบเธอ] : ซ้อย ดีใจ P [ได้พบเจ้า]

(66) ขาวนา สนุกสนาน [ที่ ได้ทำนา] : ขาวนา ม่วนซื่นไฮแซว P [ได้เฮ็ดนา]

ประโยคที่ (63-66) มีอนุพากย์ซ้อนที่เรียกว่า วิเศษณานุประโยคคือ ที่ฉันจะบอกฉันก่อนใคร ที่ได้พบเธอ ที่ฉันสอบได้ ที่ได้ทำนา ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มของกริยา ตั้งใจ ดีใจ สนุกสนาน ที่ปรากฏข้างหน้า เมื่อเปรียบเทียบกับประโยคในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่ปรากฏตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ทั้งนี้ในประโยคที่ 64-66 ยังมีการละประธานในอนุพากย์ซ้อนและมีการหยุดชั่วขณะ (pause) หน้าอนุพากย์ซ้อนด้วย

โดยสรุปแล้วจากข้อมูลผู้เขียนไม่พบการใช้คำ ที่ ในฐานตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสาน แต่ปรากฏประโยคเดียว 2 ประโยคและมักจะมีการหยุดชั่วขณะ (pause) หน้าอนุพากย์ซ้อน

การปรากฏของตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ ว่า กับคำกริยาหลักคำเดียวกันจำนวนหนึ่ง เช่น บอก สอน บอกสอน เลี่ยมสอน ดี ตั้วะ อวด ท้วง ให้พร หา

ว่า จ่ม เตือน ฮ้องขอ ออกปาก ว่าหยอก หัวง ตัดสิน ขอฮ้อง ชักชวน ท้า บังคับ ย้ำ เข้า ย้อง ฮ้อง อ้อนวอน สั่ง ตัดสินใจ อธิษฐาน หมายถึง เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นคำกริยาสื่อสาร อย่างไรก็ตามการปรากฏร่วมกันของคำกริยา ตัวนำ ส่วนเติมเต็ม ให้ ว่า จะแสดงความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำกริยาหลักที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า นั้นอนุพากย์ที่ซ้อนนั้นมีนัยของการอ้างอิงข้อความหรือมีนัยของการสื่อสาร ส่วนคำกริยาหลักที่ต้องการตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ นั้นอนุพากย์ที่ซ้อนมักมีนัยการบังคับ แนะนำ สั่งการ ปฏิบัติ ตัวอย่าง

เพิ่นตั๊วะ [ว่า แม่ใหญ่หลง]	: เขาโกหก [ว่า ยายหลงลืม]
เพิ่นตั๊วะ [ให้ แม่ใหญ่หลง]	: เขาหลอก [ให้ ยายหลงลืม]
เพิ่นหมาย [ว่า อ้ายมีสีไปนำ]	: เขาคาดหวัง [ว่า อ้ายมีจะไปด้วย]
เพิ่นหมาย [ให้ อ้ายมีไปนำ]	: เขาตั้งใจ [ให้ อ้ายมีไปด้วย]
เพิ่นย่อง [ว่า ใส่ใส่งาม]	: เขาชม [ว่า ใส่กางเกงสวย]
เพิ่นย่อง [ให้ ใส่ใส่งาม]	: เขาขู [ให้ ใส่กางเกงสวย]
เพิ่นยิ้นยั้น [ว่า อ้ายมีไป]	: เขายืนยัน [ว่า ฟ้ามีไป]
เพิ่นยิ้นยั้น [ให้ อ้ายมีไป]	: เขายืนยัน [ว่า ให้ฟ้ามีไป]

อนุพากย์ซ้อนที่นำด้วย ว่า ให้ ในภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นอนุพากย์ที่ทำหน้าที่เติมเต็มคำกริยาหลัก ซึ่งตามแนวไวยากรณ์ดั้งเดิมและไวยากรณ์โครงสร้าง เรียกว่า วิเศษณานูประโยค คือ อนุประโยคที่ทำหน้าที่ขยายคำกริยาหลักในประโยคหลัก ไม่สามารถทำหน้าที่ในฐานะประธานของประโยคได้

บทสรุป

ตัวนำส่วนเติมเต็มในภาษาไทยถิ่นอีสานมี 2 คำ คือ ว่า ให้ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแนวทางไวยากรณ์มาจากคำกริยา ว่า ให้ ในบางประโยคสามารถละตัวนำส่วนเติมเต็มได้ (Zero Complementizers) พร้อมกับมีการหยุดชั่วขณะ (pause) ตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า มักจะปรากฏร่วมกับคำกริยาสื่อสารและคำกริยาคิดรับรู้เข้าใจ ส่วนตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ มักจะปรากฏร่วมกับคำกริยาชี้แนะ สั่งการและคำกริยาก่อเหตุ การปรากฏเหลื่อมซ้อนกันกับคำกริยาตัวเดียวกันระหว่าง ว่า ให้ นั้นคำกริยาหลักคำเดียวกันที่ปรากฏกับตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า ให้ ส่วน

ใหญ่เป็นคำกริยาสื่อสารและคำกริยาขึ้นนำโดยจะแสดงนัยต่างกัน กล่าวคือ คำกริยาหลักที่ปรากฏกับตัวนำส่วนเติมเต็ม ว่า จะมีนัยของการอ้างอิงข้อความหรือมีนัยของการสื่อสาร แต่คำกริยาหลักคำเดียวกันนั้นเมื่อปรากฏกับตัวนำส่วนเติมเต็ม ให้ จะมีนัยขึ้นนำ บังคับ แนะนำ สั่งการ ให้ปฏิบัติ โดยมีเจตนา สำหรับตัวนำส่วนเติมเต็ม ที่ ซึ่งมีในภาษาไทยมาตรฐานนั้นไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสาน ประโยคที่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานจะเป็นประโยค 2 ประโยค โดยทั่วไปมักมีการหยุดชั่วขณะหน้าอนุพากย์

รายการคำศัพท์เพิ่มเติม

คำกริยาสื่อสารที่ต้องการหรือยินยอมให้ ว่า ปรากฏ เช่น

บอก	สอน	ท้วง	ตรัส	เฝ้า	ทวย	เอ็น
ติ	ขอ	อวด	ย่อง	เล่า	ลือ	เล่าลือ
ย้า	ชิม	ฮ้อง	สื้อ	จ่ม	ถาม	เตือน
ตอบ	สั่ง	อ้าง	ชี้คุย	ชี้ตัวะ	คุยโว	หาว่า
เว้าหยอก	ตัดพ้อ	บอกสอน	ยืนยัน	ขอฮ้อง	ให้พร	อวดอ้าง
เว้าพื้น	เว้าตีม	เว้าหยอก	ฮ้องขอ	ออกปาก	ยืนยัน	

คำกริยาแปลความที่ต้องการหรือยินยอมให้ ว่า ปรากฏ เช่น

คือ แปล หมายถึง หมายถึงเอา หมายถึงความ

คำกริยาคิดรับรู้เข้าใจที่ต้องการหรือยินยอมให้ ว่า ปรากฏ เช่น

ฮู้	หลง	หวัง	คิด	ย่าน	นึก	คาด
เผียบ	ฝัน	เชื่อ	พิดี	ฮู้โต	คิดพ้อ	คิดเห็น
ไต้ยีน	ไต้ความ	เข้าใจ	แนใจ	ฝังใจ	มันใจ	ย่านแต่
ย่านแมน	ตัดสิน	จื่อได้	ตั้งใจ	เสียดาย		

คำกริยาเกี่ยวกับการกระทำ คำกริยาก่อเหตุที่ต้องการหรือยินยอมให้
ให้ ปรากฏ เช่น

พื่อ	ตี	เปิด	ฆ่า	ปั่น	แฉง	เกือ
กวน	ตี้ม	บิบ	ปัว	มอบ	ปะ	ทิ้ง
เสก	แปง	ก่อ	เบิงแยง	ปะถึ้ม	ซุกยู้	ตบมือ
ซวดๆ	โบกมือ	เฮ็ดให้	มอบสันทะ			

คำกริยาชี้้นำ แนะนำ ขอร้อง เชิญชวน บอกกล่าวที่ต้องการหรือยินยอม
ให้ ให้ ปรากฏ เช่น

ขอ	ช้อย	ชวน	เชิญ	ทำ	บังคับ	ตี
ยอม	ย้า	เย้า	ฮ้อง	ยัวะ	ย้อง	สอน
เอ็น	วาน	สั่ง	ขอฮ้อง	ช้อยเหลือ	อ้อนวอน	ชี้ตัวะ
เสียมสอน	ฮ้องเฮียน					

คำกริยาคิดรับรู้เข้าใจที่ต้องการหรือยินยอมให้ ให้ ปรากฏ เช่น

หมาย	อยาก	เจตนา	หวัง	ตัดสินใจ	อธิษฐาน	ดลใจ
ต้องการ	ยินดี	สมควร				

เอกสารอ้างอิง

- บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล และ นภาพร พิมพ์วรรณเมธากุล. 2545. **พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน**. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- บุญนาค พิณจพล. ม.ป.ป. **กลอนลำภาควิชาอีสาน**. ม.ป.ท.
- ม.ป.ป. **ลำผญา ภาษิตอีสาน คำสอนพื้นบ้าน**. ม.ป.ท.
- วัลยา และคณะ. 2549. **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลีประโยคและสัมพันธสาร**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ยุพาพรรณ ทุ่งจำลอง และสร้อยญา เศวตมาลย์. 2546. **ทฤษฎีไวยากรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2543. **ชนิดของคำในภาษาไทย: การวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์โดยอาศัยฐานข้อมูลภาษาไทยปัจจุบันสองล้านคำ**. รายงานการวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Kitima Indrambarya. 1994. **Subcategorization of Verbs in Thai: A Lexicase Dependency Approach**. Ph.D. Dissertation. Hawaii: University of Hawaii.
- Amara Prasithrasint. 2000. "Adjectives as verbs in Thai," in **Linguistic Typology** 4, Mouton de Gruyter Berlin: New York. p. 251-271.
- _____. (2009). Complementizers and Verb Classification in Thai. **Journal of the Southeast Asian Linguistics Society**. 2: p. 147-162.

รายชื่อผู้บอกภาษา

- พรรณิ สืบสนิท. อายุ 62 ปี. บ้านเลขที่ 79 หมู่ 6 บ.สะพือใต้ ต. โทศรี อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2554.
- พิน นามภักดี. อายุ 53 ปี. บ้านเลขที่ 299 หมู่ 2 บ.นาเยี่ย ต. นาเยี่ย อ.นาเยี่ย จ.อุบลราชธานี. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2554.

Young Learners' Inductive grammar Learning:
A Case of Pratomsuksa 5 Students
การสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษแบบอุปนัยสำหรับเด็ก :
กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ชุตินา อัจฉรินทร์ / Chutima Arj-In¹

ABSTRACT

This study investigated young learners' achievement of learning English grammar inductively through the grammar in context method with task directions to search for rules, and their attitudes toward this teaching method. The subjects of this study were eight Pratomsuksa 5 students of Baan Khon Tae School in Sisaket Educational Service Area Primary Office 3, studying English in the second semester of academic year 2011. The investigated grammar points were this and these as pronouns and determiners. Pre- and post-tests and an attitude questionnaire were used to collect the data. The pre- and post-tests data were analyzed by using t-test. The mean score and percentage of the mean score were used to analyze the data from the survey. The results of this study indicated that the grammar in context with task directions to search for rules was an effective grammar teaching method, especially the use of this and these as pronouns. The score of the post-test was significantly higher than that of the pre-test at $P < 0.05$.

¹ มหำบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

The questionnaire results showed that the learners had positive attitude toward the method.

Keywords: Grammar in context, Young learners, Learners' attitude, This, These, Pronouns, Determiners, Inductive Learning

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้คือ ตรวจสอบประสิทธิผลด้านการเรียนรู้ไวยากรณ์ของเด็กโดยใช้วิธีการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษจากบริบททางภาษาที่มีคำสั่งช่วยเพื่อค้นหากฎและสำรวจทัศนคติของนักเรียนต่อการสอนโดยใช้วิธีดังกล่าว กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 จำนวน 8 คน ที่กำลังเรียนภาษาอังกฤษในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ไวยากรณ์ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ไวยากรณ์เรื่อง This และ These ที่ทำหน้าที่อย่างสรรพนามและคำนำหน้านาม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามทัศนคติของนักเรียน คະแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความแตกต่างทางสถิติโดยใช้ สถิติ T-Test และใช้ค่าเฉลี่ย และร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จากผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวิธีการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษโดยใช้บริบททางภาษาที่มีคำสั่งช่วยเพื่อค้นหากฎเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อใช้ในการสอน This และ These ที่ทำหน้าที่อย่างสรรพนาม ผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของนักเรียนดีขึ้นกว่าการทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ค่า $P < 0.05$ ผลจากการสำรวจทัศนคติของนักเรียน พบว่านักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิธีการสอนดังกล่าว

ศัพท์สำคัญ: บริบททางภาษา, ผู้เรียนวัยเด็ก, ทัศนคติของนักเรียน, นี้, เหล่านี้, สรรพนาม, คำนำหน้านาม, การเรียนแบบอุปนัย

Introduction

At present, learning English is essential for our daily life because it serves as an important tool for communication, education, knowledge seeking, and understanding of cultures and visions of the world community (The Basic Education Core Curriculum, 2008). Throughout Thailand, the high proficiency in English is demanded (Wiryachitra, 2001). Children are increasingly being introduced to English from very early on in their schooling. Learners have to learn all language skills - listening, speaking, reading, and writing. Also, knowing grammar is one of the most important backgrounds for learners' further skill practice.

Learners of English as a Foreign or Second language (EFL/ESL) are often confused about English grammar and it has always been one of the most difficult and least understood for them. Most learners included those in Thai context, (Rittichai, 2006) felt bored with grammar lessons because they did not know the relevance of those grammars to their real life contexts. They were often left puzzled and confused by the rules (Widdowson, 1990). Ellis (1991) pointed out that many learners have knowledge of the language, but they have few or no ideas of how to use this knowledge in meaningful communication. Larsen-Freeman (1999) named this learners' situation as 'an inert knowledge problem'—the problem that learners were taught grammar as a set of rules. Even if they could apply the rules to exercises successfully during the lesson, they do not seem to be able to activate their knowledge of the rules when they are communicating during another part of the lesson or in another context.

As a result, many EFL/ESL learners, especially young learners, experience difficulties producing the foreign language spontaneously (Pinter, 2006). This suggests a need to expose

learners to more communicative activities. Some researchers such as Larsen-Freeman (1991, 2003), Nunan (1998), and Weaver (1996) found that teaching grammar in context is an educational practice which helps learners to find the relationship between grammar learning and real language use. To acquire another language, learners must learn it in context instead (Sa-ngiamwibool, 2005). Thus, the teaching of grammar should emphasize provision of suitable contexts to make the learners realize the communicative value of grammar.

Even if grammar teaching and learning for young language learners are usually considered irrelevant to their level, teaching grammar in context is interesting for teachers to use it in their lessons. Like other researchers, Sa-ngiamwibool (2005), who had developed a Grammar-in-Context model for EFL adult learners, found that the Grammar-in-Context method with task directions to search for a rule could promote the learners' noticing and understanding of the target grammar more effectively than other methods. It is, therefore, interesting if this would be true for young learners, particularly at the eight Prathomsuksa 5 students of Baan Khon Tae School in Sisaket Educational Service Area Primary Office 3.

Purpose of the Study

The purpose of this study is two folds. First, it investigated young learners' achievement of learning English grammar inductively through the grammar in context method with task directions to search for rules developed by Sa-ngiamwibool (2005). Second, it surveyed the students' attitudes toward this teaching method.

Significance of the Study

It was expected that the results of the study would shed light on whether or not grammar in context method with task directions to search for rules helps young learners learn English grammar, and whether the learners would appreciate it.

Research Questions

The two research questions of this study are:

1 Can the grammar in context method with task directions to search for rules promote young learners' noticing and understanding of grammar rules?

2 What are the attitudes of young learners toward this teaching method?

Hypothesis

It was hypothesized that the grammar in context method with task directions to search for rules can help young learners to learn and use grammar correctly, and have positive attitude toward English learning.

Noticing Hypothesis

Noticing is a component of consciousness. Theoretically, consciousness is equal to awareness. According to Schmidt (1990, 1993), it consists of three levels: perceiving, noticing, and understanding. He explained that perceiving is the first stage as well as the gateway of learning. It is generally accepted consciously perceiving leads to noticing. Noticing is the second level of learning. It is ability to make sense of what one consciously perceiving information. Noticing is needed for understanding another language. Understanding is a final level of consciousness leaning which is the

mental activity, starting from perceiving, proceeding to noticing and ending up with thinking.

Noticing hypothesis or consciousness-raising is a deliberate attempt to raise learners' awareness of the formal features of the language. This implies that learning is a result of direct manipulation of the learners' mental state. Schmidt (1991, 1993, 2001) introduced the term noticing which was later renamed as input enhancement.

Significantly, much of SLA (Second Language Acquisition) research has centered on consciousness-raising practices as opposed to grammar production activities. Several studies have been supportive of the Noticing Hypothesis. Fotos (1993), for example, pointed out that learners are more likely to notice target structures in consciousness-raising tasks than when not explicitly taught he added that learning outcomes in consciousness-raising tasks where learners have to figure out the rules by themselves are not as effective as students' being given the rules. Allen (2005) claimed that noticing plays a key role in grammar acquisition. In the simplest terms, people learn about the things that they attend to and do not learn much about the things they do not attend to (Schmidt, 2010).

Inductive Teaching and Learning

The inductive teaching approach represents the grammatical structures or rules to the students in a real language context. The fundamental of inductive approach, according to Zhou (2008), has four steps: 1) give students a set of English language data about an area of English grammar; 2) ask students to generalize a grammatical rule from the set of data; 3) ask students to test the grammatical rule against new English language data; and 4) ask students to revise the grammatical rule to accommodate the new data.

Inductive teaching (also called discovery teaching or inquiry teaching) is based on the claim that knowledge is built primarily from a learner's experiences and interactions with phenomena. The teacher's role is to create the opportunities and the context in which students can successfully make the appropriate generalizations of the grammar rules, and to guide students as necessary (Goner, Phillips, and Walters, 1995). Inductive teaching is close to the method called the "learning cycle," where phenomena are explored before concepts are named (Brigham, 2005). Nunan (2005) stated that discovering rules by learners themselves is advantageous as those rules are more likely to fit their existing mental structures, making them more meaningful, memorable and serviceable. Putthasupa (2010) pointed out that an inductive approach helps learners enhance learning autonomy and self-reliance, encouraging learners' activeness in the learning process, and promote learners' pattern-recognition and problem solving abilities.

The effectiveness of inductive compared to deductive instructional approaches are debated widely among professionals in the fields of second and foreign language (Larsen-Freeman, 2003.) According to Felder (1993), some students learn best through an inductive approach, while some learn best through a deductive approach. The inductive approach takes more time in learning, it, however, could encourage students to find larger principles. Moreover, students may draw other meanings from the examples and data provided than what was intended by the instructor.

Teaching grammar through context to young learners

Brown (2000), Pinter (2006), and Surassawadee (1999) said that young learners are curious, active, but have a short span interest. They lose interest more quickly and are less able to keep

themselves motivated on tasks they find difficult (Cameron, 2001; Harmer, 2001; Nedomová, 2007; Pinter, 2006). Peck (2001) claimed that children will only commit themselves to a task if they find it meaningful on their own terms. Young learners understand meaningful messages but cannot analyze language yet. They want to please the teacher rather than their peer group, thus they would do an activity even when they do not quite understand why or how. They often seem to become less embarrassed than adults at talking in a new language, and their lack of inhibition seems to help them acquire a more native-like accent. They enjoy fantasy, imagination and movement. However, they have lower level of awareness about themselves as language learners as well as about process of learning. They have limited reading and writing skills even in their first language.

To successfully teach young learners a foreign language, teachers, therefore, need to take these characteristics into consideration as well.

Many educators such as Cameron (2001), Nedomová (2007), Pinter (2006) and Thornbury (1999) pointed out that teaching grammar to young learners requires an extensive knowledge of a great number of issues such as teaching techniques, the difficulty of contents, and learners' requirements, etc. Moreover, teaching methods should be easy to understand and varied enough. The practice parts should provide a lot of meaningful, recycling, and guiding activities. Teachers also should express meaning through context as much as they can to provide the learners an opportunity to use grammar and relate grammar instruction to real life situations. Many studies on child language acquisition such as Pinker (1995, 1999), Lightbown & Spada (1994) indicated that children

acquired language through abstracting a set of grammatical rules from a certain amount of language data.

In teaching grammar to young learners, Larsen-Freeman (2003) suggested that young learners should be provided with the meaningful contexts so that they would have knowledge of the target forms, meanings and functions. Many educators and researchers such as Celce-Murcia (1991), Larsen-Freeman (2003), Nunan (1998), Thornbury (1999), Ur (2000), Weaver (1996) and Zhen (2008) pointed out that presenting and practicing grammar points in context are effective ways to facilitate the acquisition of the target language.

To teach grammar in context, Celce-Murcia (1991), Larsen-Freeman (1999, 2003), Nunan (1998), Ur (2000), and Weaver (1996) suggested that the following can be applied:

- The language should be taught in the way that helps learners see that alternative grammatical meanings exist so that they can use the correct form and structure for what they wish to convey to make different kinds of meaning.
- Learners should be provided with opportunities to explore grammatical and discoursal relationships in authentic data because authentic language can represent how grammatical forms operate in the real world and allows learners to encounter target language items.
- Form/function relationships should be taught in ways that make them clear to understand.
- Learners should be encouraged to become active explorers of language.
- Learners should be encouraged to explore relationships between grammar and discourse.
- Grammatical syllabus should be flexible.

- A minimum of terminology should be used when grammar is explained so that the meaning will be easy to understand.

- Grammar should be planned to be taught in horizontal ways, which means to repeatedly integrate in the teaching procedure.

- Teachers should follow up on mini-lessons with students who exhibit both the need and readiness.

Grammar in context method with task directions to search for rules

This method was developed by Sa-ngiamwibool (2005). It starts from allowing learners to explore grammar in context which enables them to perceive both forms and functions of a target grammar in various contexts, understand the relationships between grammar and context, and see how forms and functions of grammar change in different contexts. The second is noticing the clue or clues of a target grammar which leads to a subtle understanding of the relationships between grammar and context. Third, learners draw rules of grammar from context. This helps develop language learning in a more sophisticated way and enhance a real communication. Finally, learners will be able to choose or apply the grammar in use.

The following are the four steps which apply the method to the lesson:

(a) Learners explore the target grammar in a word, phrase or sentence in the given tasks with information for self-study.

(b) Learners notice the clue or clues to the target grammar.

(c) Learners discover its form and function.

(d) Learners choose or apply the discovery in a new context.

This and These

This and These are demonstratives and their role is to locate a referent in relation to a speaker and an addressee. This and These are used to talk about people and things which are close to the speaker (Swain, 1995). Celce-Murcia and Larsen-Freeman (1999) pointed out that This and These have a sense of nearness which could be spatial (I like this car better than that one over there.), temporal (I like this movie better than the concert last night.), psychological (I like this candidate, which is why I didn't vote for that one), or simply sequential (This dress is less attractive than that one.) This and These can also refer to situations and experiences which are going on or just about to start such as "I thought this is why I've traveled thousands of miles." This and These, sometimes, are used to show acceptance or interest such as

A: You know, people conveniently forget the things they say.

B: Well, this is it.

This and These can be used in two ways: as determiners and pronouns. This is used with singular as well as uncountable nouns, while These are used with plural nouns, such as This boy, This milk, These pens, This is a book, and These are books. In academic prose, they are used to mark immediate textual reference (Biber, Conrad, Finegan, Johansson, and Leech, 1999).

In teaching This and These, Celce-Murcia and Larsen-Freeman (1999) suggested that students should be introduced to the agreement required between them and the number of the noun that follows them.

Table 1 below illustrates how to use This and These, which are focused in this study.

	Form	Meaning	Use
1.	This + is + a <i>singular noun</i> or a <i>mass noun</i>	Introduce someone or something near the speaker that the speaker is going to talk about.	Demonstrative Pronoun
2.	These + are + a <i>plural noun</i>	Introduce people or things near the speaker that the speaker is going to talk about.	Demonstrative Pronoun
3.	This + a <i>singular noun</i> or a <i>mass noun</i>	Refer to someone or something near the speaker.	Demonstrative Determiner
4.	These + a <i>plural noun</i>	Refer to people or things near the speaker.	Demonstrative Determiner

Motivation and Attitude in Language Learning

Motivation is crucial in second language learning. When learners are motivated to perform academic tasks, they will learn. Nikolov (1999) found that young learners are intrinsically motivated, which means that they want to learn because they enjoy the process of learning English for its own sake, such as they have positive attitudes toward English and learning context. When children get older, about the ages of 11 to 12, the motivation will move to the extrinsic factors such as the future goals with English. Motivation is, therefore, a key to students' learning (Pinter, 2006).

Dörnyei (2001) suggested that there are four components of motivating teaching –providing motivating learning conditions, using motivating techniques, offering stimulating activities, and turning evaluation and feedback into positive experiences. Motivation may be influenced by various external factors, including education level,

teachers, parents, peers, and classroom, which can enhance or lower children's motivation (Matsuzaki, 2006). Nevertheless, it is possible to enhance children's motivation by creating an appropriate environment and using proper teaching methods and materials.

Attitude is one important factor of learning and teaching. It is a complex mental state involving beliefs, feeling, values and dispositions to act in certain ways. Zimbardo (1999) states that attitude might change depending on the knowledge received. The change of attitude can also lead to different behaviors. People, therefore, behave according to their attitude which can be expressed differently through their performance.

Previous Studies

Although the use of context to teach English grammar inductively is found effective, few research studies investigated about it. Moreover, most of these studies have adult learners as their subjects. The studies carried out by Bao and Sun (2010), Kuder (2009), Putthasupa (2010) and Sa-ngiamwibool (2005) revealed that the method could help adult learners to develop English grammar proficiency. Only some studies such as Rittichai (2007) and Sarasit (2000), and Shak and Gardner (2008) investigated and found that this method could help primary students in learning English grammar.

Moreover, it was found that Inductive Approach was more effective in helping learners to formulate grammar rules and supporting their understanding in grammar use (Kuder, 2009 and Putthasupa, 2010).

Jia-Yuan (2008) and Morelli (2003), however, found the differences. Jia-Yuan (2008) found that there was no significant difference between inductive and deductive groups; inductive approach and deductive approach had equivalent effects in English

grammar instruction. Morelli (2003) also found that the students had a better attitude about the instruction of grammar in context, while performing slightly better after having experienced the traditional grammar instruction.

Most of these previous studies have shown that using context and inductive teaching approach in grammar teaching has a positive effect on the second language grammatical proficiency and learners seem to like it. However, there are few research studies which investigated young learners, particularly in Thai context.

Methodology

Subjects

The subjects were eight Prathomsuksa 5 students at Baan Khon Tae School of Sisaket Educational Service Area Primary Office 3, studying English in the second semester of academic year 2011. The students started learning English when they were in Pratomsuksa 1. They had learned about the concepts of singular and plural nouns when they were Pratomsuksa 4, verbs when Pratomsuksa 5, and present simple tense when they were in pratomsuksa 6.

Duration of the Study

The study was conducted during the second semester of academic year 2011. It took six periods of regular class time. Each period lasted 50 minutes and there were two periods each week.

Research Procedure

In this research, the learners were encouraged to notice the clue or clues of the target grammar which led to a subtle

understanding of the relationships between grammar and context, following the steps proposed by Sa-ngiamwibool (2005). Only then their attentions were turned to examining the grammatical forms that had been used to convey those meanings. The discussion of grammar was explicit, but it was the learners who did most of the discussing or working out of rules, with guidance from the teacher. The procedures of the experiment concerns the pre-test, treatment, post-test, and students' attitude survey.

Data Collection

The data collected from the subjects was divided into two parts. Part one was the data from the pre- and post-tests. Part two was from the survey. The pre- and the post tests were marked by the teacher who gave the treatment. Each correct item was worth one mark. Incorrect item resulted in zero, which included incorrect spelling. The data from the survey revealed the students' attitude toward English grammar teaching in context.

Data Analysis

The scores of the pre- and the post-tests were compared and analyzed by using t-test to determine the effectiveness of the teaching method.

The data from the survey was analyzed by considering the mean of the sum of the scores the students gave to each question in answering the questionnaire. The means were also calculated in percentages.

Results

The results of whether young learners learn grammar from context with task directions to search for rules will be shown in three tables which were calculated using t-test.

Table 2 Comparison of Learners' Pre-test and Post-test scores

Student	Pre-test (12)	Post-test (12)	Gain
1	1	9	8
2	5	12	7
3	4	11	7
4	3	9	6
5	3	8	5
6	1	11	10
7	4	11	7
8	10	11	1
Total	31	82	51
Mean score	3.88	10.25	6.38
Percentage	32.29	85.42	53.17
SD	2.615		
t	6.895		
p	0.000**		

**Significantly different ($p < 0.05$)

As shown in Table 2, the percentage of the learners' pre-test was low (32.29% or 3.88 out of 12). After learning through the teaching method of grammar in context with task directions to search for rules, the percentage of the learners' post-test was much higher (85.42% or 10.25 out of 12). The percentage of the gained scores after the instruction was 53.17 % (6.38 out of 12). The difference between the mean scores of the pre- and post-test is

statistically different at $p = 0.00$. The learners' English grammar proficiency seems to improved. It can be concluded that the grammar in context lessons can help young learners learn grammar. Learning English grammar by using this method can indeed help young learners to improve their English grammar proficiency.

Table 3 Learners' Pre-test and Post-test scores: comparison of *this* and *these* as pronouns and determiners

Grammar	Number of students	Number of items	\bar{X} of pre-test (%)	\bar{X} of post-test (%)	SD	\bar{X} of gain (%)	t	p
Pronouns	8	6	1.13 (18.83)	5.50 (91.87)	1.92	4.38 (73.00)	6.44	0.000 **
Determiners	8	6	2.75 (43.83)	4.75 (79.17)	1.19	2.00 (33.33)	4.733	0.002 **

Table 3 shows the results of *this* and *these* functioning as a pronoun and a determiner, the focus of this study. The results show that the percentages of the gained score means of pronouns and determiners are different. There are different degrees of significant levels. For pronouns, the significant level is 0.000, but the significant level of determiners is 0.002. This means that the technique seemed to help the students learn grammar quite differently. The students seemed to learn *this* and *these* as pronouns better.

If we look at the pre-test scores, the results also show that the students were able to use *this* and *these* as determiners to some extent before the treatment, and they could use the forms even more correctly after learning by using the grammar in context with task directions to search for rules method.

Table 4 Learners' Pre-test and Post-test scores: comparison of each function

Grammar		Number of students	Number of items	\bar{X} of pre-test (%)	\bar{X} of post-test (%)	SD	\bar{X} Of gain (%)	t	P
Pronouns	<i>This</i>	8	3	0.75 (25.00)	2.50 (83.33)	1.04	1.75 (58.33)	4.78	0.002**
	<i>These</i>	8	3	0.38 (12.87)	3.00 (100)	1.06	2.63 (87.67)	7.00	0.000**
Determiner	<i>This</i>	8	3	1.50 (50.00)	2.25 (75.00)	0.71	0.75 (25.00)	3.00	0.020**
	<i>These</i>	8	3	1.25 (41.67)	2.50 (83.33)	1.28	1.25 (41.67)	2.76	0.028**

**Significantly different ($p < 0.05$)

Table 4 shows the results of all functions which were focused in this study. From this table, the results show that the percentages of the post-test score mean of each function is different from that of the pre-test. The differences are significant at $p < 0.05$. This means that the investigated method helped these young learners learn the target grammar points. And if we look at the percentages of the gained scores, we can see that the students learned how to use these as a pronoun the best, followed by this as a pronoun. They learned this as a determiner the least. The method seemed to help the students learn different forms and functions quite differently.

To gain insight into the extent to which whether the teaching technique of English grammar through context with task directions to search for rules promote the positive attitudes of young learners, the percentages and means of the scores the students gave to each question were calculated. The data are shown in the table below.

Table 5 The percentages, mean, and standard deviation of the Questionnaire scores

Questions	N=8				\bar{X}	S.D.	%
	4	3	2	1			
	%	%	%	%			
Good points of the method							
1. It is the way that can represent many patterns of language use.	5 62.50	3 37.50	0 0.00	0 0.00	3.63	0.52	90.75
2. It helps learners to know which pattern is appropriate for each situation.	4 50.00	4 50.00	0 0.00	0 0.00	3.50	0.53	87.50
3. It helps learners use language to communicate in a proper meaning.	2 25.00	6 75.00	0 0.00	0 0.00	3.25	0.46	81.25
4. It encourages learners to notice grammar from context.	3 37.50	5 62.50	0 0.00	0 0.00	3.38	0.52	84.50
5. It helps learners to notice the relationship between function meaning and the use of language.	1 12.50	7 87.50	0 0.00	0 0.00	3.13	0.35	78.25
6. It helps learners to realize that in different contexts or situations, the function used is different.	1 12.50	7 87.50	0 0.00	0 0.00	3.13	0.35	78.25
7. It helps learners to remember the rules and use of language.	5 62.50	3 37.50	0 0.00	0 0.00	3.63	0.52	90.75
8. It encourages learners to do the discussion with friends.	5 62.50	2 25.00	0 0.00	1 12.50	3.38	1.06	84.50
9. It helps learners learn grammar more quickly.	4 50.00	4 50.00	0 0.00	0 0.00	3.50	0.53	87.50
10. It helps learners to know the way of using grammar in real situations.	1 12.50	7 87.50	0 0.00	0 0.00	3.13	0.35	78.25
11. It is an interesting method.	5 62.50	3 37.50	0 0.00	0 0.00	3.63	0.52	90.75
12. It helps students feel confident when using English in communication.	3 37.50	4 50.00	1 12.50	0 0.00	3.25	0.71	81.25
13. It helps students do the exercises correctly.	3 37.50	4 50.00	1 12.50	0 0.00	3.25	0.71	81.25
14. Students feel proud because they get knowledge by themselves.	5 62.50	3 37.50	0 0.00	0 0.00	3.63	0.52	90.75
\bar{X} of the student's attitude(N=8)	3.36	4.43	0.14	0.07	3.39		84.68
% of the student's attitude	42.00	55.38	1.75	0.88			
Weak points of the method							
15. Students spend longer time than usual to understand the lesson point because students have to notice and think themselves.	2 25.00	6 75.00	0 0.00	0 0.00	3.25	0.46	81.25
16. It is suitable for only clever students.	0 0.00	6 75.00	1 12.50	1 12.50	2.63	0.74	65.75

17. Students can learn less language content.	0 0.00	3 37.50	0 0.00	5 62.50	1.75	1.04	43.75
18. Learning grammar from rules is better than and the traditional teaching instructions	4 50.00	4 50.00	0 0.00	0 0.00	3.50	0.53	87.50
\bar{X} of the student's attitude	1.50	4.75	0.25	1.50	2.78		69.50
% of the student's attitude	18.75	59.38	3.13	18.75			

Note: 4 = strongly agree 3 = agree 2 = disagree 1 = strongly disagree

According to the data in Table 5, the overall results of the questionnaire show that the students' attitudes toward Grammar in context with task directions to search for rules method was at a high level ($\bar{X} = 3.39$). They strongly agreed with the good points claimed of the method.

As a whole, most students agreed with the good points (42.00% of strongly agree and 55.38% of agree). They particularly agreed ($\bar{X} = 3.63$) that the method was the way that can represent many patterns of language use, helped learners remember the rules and use of language, was an interesting method, and made them feel proud because they gained knowledge by themselves.

However, there were a small number of students (1.75% of disagree and 0.88% of strongly disagree) who disagreed with the good points of the method. These students pointed out that the method did not encourage learners to do the discussion with friends. Nor did it help them feel confident when using English in communication. One student also thought that the method did not quite help students do the exercises correctly.

When the weak points of the method were considered, it was evident that most learners tended to agree that they needed to spend longer time than usual to understand the lesson point since they had to notice and think by themselves. In addition, they noted that they preferred learning grammar from rules. In other words,

they agreed that learning grammar from rules was better (item 18). Many students also thought that this method was suitable for only clever students (item 16). However, it was found that a lot of students (62.50%) did not agree with item 17 (Students can learn less language content.) That is, they thought they could learn the content through this method.

Discussion

The investigation of young learners' achievement of learning English grammar inductively through the grammar in context method with task directions to search for rules developed by Sa-ngamwibool (2005) showed that the method was an effective grammar teaching method, especially the use of this and these as pronouns. The learners also had positive attitude toward it. These will be further discussed below.

The effectiveness of the grammar in context with task directions to search for rules

The findings revealed that grammar in context seemed to help the young learn English grammar. Their knowledge of the target grammar significantly improved through the use of grammar in context tasks. This is in line with Celce-Murcia (1991), Larsen-Freeman (1999, 2003), Nunan (1998), Sa-ngamwibool (2005), Thornbury (1999), Ur (2000), Weaver (1996), and Zhen (2008), who all claimed that presenting and practicing grammar points in context are effective ways to facilitate the acquisition of the target language.

In this study, the students could learn this and these functioning as a pronoun and a determiner well, especially this and these as pronouns. This result supports Sa-ngamwiboon (2005), who suggested that drawing the students' attention to noticing essential

grammatical features enable students to see the relationship of the grammatical features and how they are used in context, students will be able to apply them in their language use. The teacher, on the other hand, showed pictures to present the meaning of this and these and engaged them in the process of noticing the meaning and use of this and these are different. The students attended to meaning and noticed the forms and functions of this and these. Then, they could identify the differences of this and these. After students finished task sheet 5 and 6 students interpreted the meaning of the text(s) in which this and these were used, leading to the restructuring of their mental grammar. The teacher also provided activities and tasks to trigger noticing in students to present the concepts of this and these which required students to make decisions as to which grammatical devices were most appropriate to express their intended meaning, task sheet 7 and 8.

The above findings support Allen's study (2005) which found that noticing plays a key role in grammar acquisition. In teaching, it is important to encourage students to notice since noticing or consciousness-raising is a deliberate attempt to raise students' awareness of the formal features of the language. This implies that learning is a result of direct manipulation of the students' mental state (Fotos, 1993; Schmidt, 1991, 1993, 2001, 2010). Moreover, these also support the advantages of inductive approach which lies in the fact that it actively involves students in their English grammar learning process. Consequently, they have to formulate grammatical rules by themselves and to check, test and revise these rules, rather than to memorize them without understanding why. Further, it will reform the traditional way of teaching English grammar by bringing a fresh perspective into this field to develop and enhance students' English grammar

competence and skills (Brigham, 2005; Goner, Phillips, and Walters, 1995; Nunan, 2005; Putthasupa, 2010; Zhou, 2008).

However, when each function (this and these as pronouns and this and these as determiners) is considered, the results show that the teaching method could help learners understand the concept of each function at different degrees. That is, they could learn this and these as pronouns better than this and these as determiners. If we consider the functions of this and these, we see that their function as determiners seems more complex than as pronouns. They cannot be used alone as a noun phrase; they need to be used with a noun of different forms, i.e. singular or plural. While in the case of this and these as pronouns, students simply need to realize about singularity or plurality of nouns that they want to introduce; they do not need to think about what form of the noun to use. In the case of determiners, they not only have to find the referred nouns, but also decide what noun form (singular or plural) should be used with each determiner. This may have made this and these as determiners more difficult to acquire.

Nevertheless, when this method was used in this grammar course, the findings showed that it could help the learners learn every part. This is in the line with the findings of many studies (e.g. Bao and Sun, 2010; Sa-ngiamwibool, 2005; and Shak and Gardner, 2008) which suggested that teaching grammar through context helped learners to improve their grammatical proficiency.

As a whole, the findings could prove that teaching grammar in context seemed to enable learners to see the relationship between grammar learning and language use in a communicative situation. It may be useful for teachers to use it in their lesson. As Sa-ngiamwibool (2005) and many researchers suggested, an effective way to teach grammar in context is to use activities and tasks which can draw learners' attention to notice essential grammatical

features. Similar to this study, the learners could learn functions of this and these after they were assigned tasks with directions to search for rules. In the learning processes, the learners were encouraged to notice the clues to the target grammar points and discover their forms and functions then apply the discovery in a new context. It is, thus reasonable to state that grammar in context tasks had a significant influence upon the improvement of the young learners' English grammar in this study. Nevertheless, whether it is better than other methods would need further investigation. Morelli (2003), for example, found that this method could help, but it was as effective as other methods.

Students' attitudes toward the teaching technique of English grammar through context

The findings regarding the students' attitudes towards the teaching technique of English grammar through context as shown in the previous section indicated that most of the students had positive attitudes toward grammar in context teaching technique. That is, they seemed to agree that the method is good for many reasons. It, thus, seems reasonable to state that the students were satisfied with the teaching technique of English grammar through context.

Dörnyei (2001) suggested that there are four components of motivating teaching - motivating learning conditions, motivating techniques, stimulating activities, and turning evaluating and feedback into positive experiences. These four elements have been combined in grammar in context with task directions to search for rules. In this study, the students were provided with tasks that helped them learn the functions and forms of this and these and required them to perform some operations on or with it. They could

explore the target grammar in the given tasks. There were lots of meaningful, recycling, and guidance in attending to language forms and functions. The students were active participants in the tasks in which they had an opportunity to use grammar and relate grammar instruction to real life situations. They also were encouraged to become active explorers of language. That means they had to notice the clues to this and these, discover their forms and functions, and apply the discovery in a new context. The ways to do these were providing exercises to train the learners to explore grammatical structures in context.

The findings support the studies by Shak and Gardner (2008) and Morelli (2003) which claimed that learners were satisfied with the teaching grammar through context method. The method is different from the traditional way of grammar teaching, which tends to causes students boredom in learning (Rittichai, 2006).

Several scholars such as Nikolov (1999), Pinter (2006), and Spaulding (1992) pointed out that when learners are motivated to perform academic tasks, they will learn. This is inclusive with the findings of this study, which showed that most learners had positive attitudes toward the method and their grammatical skill significantly improved after the treatment. During the experiment, the students actively participated in the activities provided by the teacher. They could finish both single and group works and their post-test scores were much higher than those of the pre-test. Learning English grammar trough this method seem to motivate young students to learn English grammar.

It is, however, interesting to find out that even though the participants of this study agreed that this grammar in context teaching method is beneficial for many reasons, all of them agreed that learning grammar from rules is better. This may reveal that they were used to the traditional way of teaching, and did not like

change, even when they saw the good points of the new method. They might think that, this method, they needed to spend longer time than usual to understand the lessons as they had to notice and think by themselves. This point seems to show that the students might have the feeling of being uncertain to their answer (their teacher might be unhappy, if they got the wrong answer). This related to the young learners' characteristic that they wanted to please their teacher (Cameron, 2001; Harmer, 2001; Nedomová, 2007; Pinter, 2006). Hence, they prefer teacher to explain them the rules and suggest them to apply those rules in exercises than this method. This is maybe why most students thought or agreed that this teaching method was effective for only clever students.

Nevertheless, the findings of this study seem to show that overall the learners could find the advantages of the lesson. They had positive attitude toward this teaching method although they were not fully familiar with it. All of them still thought that learning through rules given by the teacher was better despite their seeing many good points of this teaching method.

Pedagogical Implications

According to the results of the study, teaching grammar through context is proven effective in helping young students learn English grammar. Most students thought it is an interesting method. It is recommended that the teachers of English grammar apply this technique to help young students learn grammar. In doing so, the teachers may also use games or other interesting activities such as story-telling, jigsaw reading, songs, and poems to avoid boredom and promote motivation. Moreover, the teachers should provide familiar words and situation containing the target grammar form and function to help students learn better.

The stages of teaching and learning grammar inductively through context tasks are suggested as follows: First, the teacher provides useful context containing the target grammar to make students see the relationship between form, function, and meaning. After that, teachers should encourage students to review their knowledge by using grammatical tasks, which is the way to extend the use of grammatical structures to achieve communicative clarity and appropriacy. The learners will be active participants in a task in which they have an opportunity to use grammar and relate grammar instruction to real life situations. They will also be encouraged to become active explorers of language.

Conclusion

The investigation of young learners' achievement of learning English grammar inductively through the grammar in context method with task directions to search for rules developed by Sa-ngamwibool (2005) showed that the method was an effective grammar teaching method, especially the use of this and these as pronouns. The learners also had positive attitude toward it.

Recommendations of Further Study

Based on the limitations mentioned in the previous section, further study should be conducted with a greater number of students to make the study results more generalizable. Moreover, other grammar points and long-term retention should be investigated to prove the method's effectiveness. The interview should also be used to find students' opinions and attitudes toward the method. This would help strengthen the claims of the study. In addition, comparing this teaching method with others may be helpful in finding good ways to teach grammar.

Reference

- Allen, C. (2005). Some ideas for teaching grammar more effectively in an EFL context. *Indonesian journal of English language teaching*. 1(2), 113-134.
- Anderson, J. (2006). Zooming in and zooming out: putting grammar in context into context. *English Journal*. 95(5), 28-34.
- Bao, J. and Sun, J. (2010). English grammatical problems of Chinese undergraduate students. Foreign Language Department, Liaoning Technical University, *English Language Teaching*. 3(2): 48-53.
- Basic Education Curriculum B.E. 2551. (2007). **Contents and Standards of Learning for a Foreign Language**. Bangkok: The Ministry of Education.
- Biber, D, Conrad, S. and Leech, G. (2002). **Longman Student Grammar of Spoken and Written English**. Essex: Longman.
- Bourke, J. (2008). Towards the design of a problem-solving programme of instruction for teaching English grammar to secondary-level ESL students. *Journal of Applied Research in Education*, 8(1), 104-122.
- Brigham, F. (2005). **Using varied instructional techniques; Inductive and Deductive teaching approaches with diverse learners**. National Institute, Landmark College. 5-8.
- Brown, H. D. (2000). **Principles of language learning and teaching**. New York: Pearson.
- Cameron, L. (2001). **Teaching Language to Young Learners**. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (2003). Challenges for ELT from the expansion in teaching children. *ELT Journal* 57 (2): 105-12.
- Celce-Murcia, M. (1991). Grammar pedagogy in second and foreign language teaching. *TESOL Quarterly*. 25 (3), 459-480.
- Celce-Murcia, M., & Larsen-Freeman, D. (1999). **The grammar book: An ESL/EFL teacher's course**. Boston: Heinle.
- Dörnyei, Z. (2001). **Motivational strategies in the language classroom**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, G. (1991). **Learning to learn**. In C. Brumfit, J. Moon and R. Tongue, (eds.). *Teaching English to Children*. London: Collins, 191-200.

- Felder, R. (1993). Reaching the second tier: Learning and teaching styles in college science education. *Journal of College Science Teaching*. 23 (5): 286-90.
- Fotos, S. (1993). Consciousness raising and noticing through focus on form: grammar task performance versus formal instruction. *Applied Linguistics*. 14, 385-407.
- Goner, Phillips, and Walters. (1995). **Teaching practice handbook: Structures: Grammar and function**. Heinemann, 129-138.
- Harmer, J. (2001). Coursebooks. A human, culture, and linguistic disaster?" *MET*, 8(4),5-10
- Jia-Yuan, S. (2008). **Effects of inductive and deductive approaches in grammar instruction for junior high school students of differing English proficiency**. Master's Thesis: Technology in Southern Taiwan.
- Kuder, E. (2009). **Implications of an inductive versus deductive approach to SLA grammar instruction**. Master's Thesis: University of Delaware, 2009.
- Larsen-Freeman, D. (1991). Teaching Grammar. In Celce-Murcia, M. (ed.) **Teaching English as a Second or Foreign Language**. Boston: Heinle and Heinle. 279-295.
- _____ . (2003). **Teaching Language: From Grammar to Gramming**. Heinle, USA.
- Lightbrow, P. and N. Spada. (1994). An innovative program for primary ESL in Quebec. *TESOL Quarterly*. 28 (3), 563-579.
- Mackey, A. (2006). Feedback, noticing and instructed second language learning. *Applied Linguistics*. 27, 405-530.
- Matsuzaki J. (2006) How to enhance children's motivation for learning English. *latefl voices*. January-February 2006 Issue 187.
- Morelli, J. (2003). **Ninth graders' attitudes toward different approaches to grammar instruction**. ETD Collection for Fordham University. <http://fordham.bepress.com/dissertations/AAI3084892>
- Nedomová A. (2007). **Teaching Grammar to Young Learners**. Bachelor's thesis: Masaryk University. Czech.
- Nikolov, M. (1999). "Why do you learn English? Because the teacher is short." A study of Hugarian children's foreign language learning motivation. *Language Teaching Reacher*. 3 (1): 33-56.

- Nunan, D. (1998). *Teaching Grammar in Context*. *ELT Journal* 52(2). Oxford:Oxford University Press.
- _____. (2005). *Practical English language teaching: Grammar*. New York: McGraw-Hill.
- Peck, S. (2001). Developing children's listening and speaking in ESL. In M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Boston: Heinle and Heinle. 139-149.
- Pinker, S. (1995). *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*. New York: HarperCollins.
- _____. (1999). *Words and Rules: The Ingredients of Language*. New York: Harper Collins.
- Pinter, A. 2006. *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.
- Putthasupa,P. (2010). *Effects of Inductive Approach on Teaching Grammar in the writing course*. The 2nd International Conference on Humanities and Social Sciences. April 10th, 2010 Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.
- Rittichai, P. (2006). *A study of using songs as a supplemental tool for English grammar learning for grade six students at demonstration school*. Master's Thesis: Uttaradit Rajabhat University.
- Sa-ngiamwiboon, A. (2005). *Developing a grammar-in-context model for EFL adult learners*. Ph D's thesis : Suranaree University of Technology.
- Schmidt, R. (1990). The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics* 11, 129-158.
- _____. (1993). Awareness and second language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*. 13, 206-226.
- _____. (1995). Consciousness and foreign language learning: A tutorial on the role of attention and awareness in learning. In R.W. Schmidt (ed.), *Attention and awareness in foreign language learning and teaching*. Honolulu, Ha: University of Honolulu, 1-63.
- _____. (2001). Attention. In P.J. Robinson (ed.), *Cognition and second language instruction*. Cambridge, U.K., 3-32.
- _____. (2010). Attention, awareness, and individual differences in language learning. In W. M. Chan, S. Chi, K. N. Cin, J. Istanto, M. Nagami, J.W. Sew, T. Suthiwan, & I. Walker, *Proceedings of CLaSIC 2010*, Singapore,

- December 2-4 Singapore: National University of Singapore, Centre for Language Studies. 721-737.
- Shak, J. and Gardner, S. (2008). Young learner perspectives on four focus-on-form tasks. *Language Teaching Research* 12 (3). 387-408.
- Surassawadee, P. (1991). **English with Thai Primary Students**. Bangkok: Chulalongkorn Press.
- Swain, M. (1995). Three functions of output in second language learning. In G. Cook & B. Seidlhofer (Eds.), **Principle and practice in applied linguistics: Studies in honour of H. G. Widdowson**. Oxford: Oxford University Press. 125-144.
- Thornbury, S. (1999). **How to teach grammar**. Longman, England.
- Ur, P. (2000). **A course in language teaching practice and theory**. Beijing: Foreign Language and Research Press & Cambridge
- Weaver, C. (1996). **Teaching Grammar in Context**. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers.
- Widdowson H. (1990). **Aspects of language Teaching**. Oxford: Oxford University Press.
- Wiriyachitra A. (2001). A Thai University English Scenario in the Coming Decade. **Thai TESOL**, 14(1), 4-7.
- Zhen L. (2008). **Transitional methodologies of the second language grammar teaching in middle schools**. Sino-US English Teaching. May, 5(5) (Serial No.53), ISSN1539-8072, USA.
- Zhou, K. (2008). An Inductive Approach to English Grammar Teaching. **HKBU Papers in Applied Language Studies**. Vol. 12.
- Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. **Journal of Personality and Social Psychology**. 77, 1271-1288.

**ความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาด
บริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า
และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าในอนาคต**
**Relationship between Satisfaction with the Marketing
Service Mix, Product Loyalty, and Prospects of Future
Purchases of Toyota Cars**

ศิมาพร กาเผือกงาม¹ / Simaporn Kaphuenggam

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้า ในอนาคต กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใช้รถยนต์ยี่ห้อโตโยต้า จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ ระดับความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่าย และสถิติการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้อยู่ระหว่าง 30,001 บาทขึ้นไป และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้ซื้อ

¹ หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการในด้านสถานที่จัดจำหน่ายมากที่สุด และให้ความสำคัญด้านราคาน้อยที่สุด โดยที่ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านการคิดไตร่ตรองมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.62 แสดงว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันปานกลางและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันยังพบว่า แนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคตขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการทุกด้าน และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคตยังขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีในตราสินค้าในทุกด้านเช่นเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ, ความจงรักภักดี, แนวโน้มการซื้อในอนาคต

Abstract

This study investigated the relationships between customers' satisfaction with the marketing services mix, product loyalty, and likelihood of future purchases of Toyota cars. The study collected data from 400 Toyota car buyers by questionnaires and analysis was completed by consideration of frequencies, percentages, means, and standard deviations. Relationships of data were analyzed by T-test, One-way analysis of variance, simple correlation statistics, and statistical analysis of the multiple regression models. The study determined a level of significance at 0.05 and used SPSS program to analyze data.

Most buyers were found to be females, 31-40 years old, government/state enterprise employees, with bachelor degrees, and earned 30,001 baht per month.

The study revealed that most buyers were satisfied with the marketing services mix, mostly concerning the location of services and less in terms of price. The marketing services mix affected product loyalty, mostly in terms of reflective thinking (0.62 of correlation coefficient). The marketing services mix and product loyalty had a relationship at a medium level and were connected to each other. Also, the study found that the prospect of buying a Toyota car in the future depended on the marketing services mix and product loyalty at a level of significance of 0.01.

Keywords: Satisfaction, Marketing Service Mix, Product Loyalty, Future Prospects of Buying a Toyota Car

1. บทนำ

จากภาวะเศรษฐกิจและสถานการณ์การเมืองภายในประเทศ ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง มีความต้องการความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากขึ้น แม้แต่การเดินทาง ดังนั้น “รถยนต์” จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในยุคที่มีการแข่งขันกับเวลา และความรวดเร็ว ทำให้เกิดการแข่งขันในตลาดรถยนต์อย่างรุนแรง ซึ่งจะเห็นได้จากที่ตลาดรถยนต์มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีอัตราการเติบโตที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 43.1% เมื่อเทียบกับเวลาเดียวกันในปีที่ผ่านมา (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2554)

จากแนวโน้มการเติบโตนี้เองทำให้ผู้ประกอบการจำหน่ายรถยนต์ มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนากลยุทธ์ที่จะรักษาลูกค้าเอาไว้ ทำให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจ และมีความครอบคลุมต่อความต้องการที่หลากหลายต่อสินค้าและบริการของผู้บริโภค เพราะโดยทั่วไปแล้ว ผู้บริโภคจะรู้สึกถึงความพึงพอใจต่อเมื่อรู้สึกถึงความคุ้มค่าของผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจากผลิตภัณฑ์ เมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังที่ตั้งไว้ในตอนแรก ซึ่งความคาดหวังจะเกิดจากความรู้และประสบการณ์ในอดีตของบุคคล เพราะเมื่อผลประโยชน์เป็นไปตามที่เขาคาดหวังหรือเหนือกว่าย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจ (Satisfaction) และความปิติสุขใจ (Delight) (กรินดา จันทรศรีมี, 2554) เพราะหากลูกค้ามีความพึงพอใจในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นแล้ว จะทำให้ผู้บริโภคมีความจงรักภักดีในตราสินค้า ต่อต้านกลยุทธ์ทางการตลาดของคู่แข่งและทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการในที่สุด นอกจากนี้ ผู้บริโภคที่มีความจงรักภักดีจะเป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลแบบปากต่อปากในเชิงบวก ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการสื่อสารจากลูกค้าที่มีความจงรักภักดีและจะเป็นจำนวนผู้ที่จะกลายเป็นลูกค้าในอนาคตและบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆอีก (ปราณี คูเจริญไพศาลและคณะ อ่างโน สัจฉินันท์ สันธิ, 2550)

จากความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดเชื่อมโยงสู่ความจงรักภักดีในตราสินค้า ทำให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจ และมีแนวโน้มการที่จะตัดสินใจซื้อในอนาคต จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจทั้งก่อนการตัดสินใจซื้อและหลังใช้สินค้านั้นแล้ว อีกทั้งมีปัจจัยใดบ้างที่ก่อให้เกิดความจงรักภักดีในตราสินค้า และความจงรักภักดีในตราสินค้า

จะมีผลต่อแนวโน้มหรือพฤติกรรมการณ์ซื้อในอนาคตจริงหรือไม่อย่างไร โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า

1.2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจปัจจัยทางการตลาดบริการที่มีต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า

1.2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าในอนาคต

2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการ ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการจัดการ และสภาพแวดล้อมของการบริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านการให้ข้อมูลแบบปากต่อปาก การปกป้องตราสินค้า การผ่านการคิดไตร่ตรอง และความผูกพันในตราสินค้า ที่มีผลต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าในอนาคต โดยที่ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ หมายถึง ความรู้สึกในทางบวกที่ได้รับจากประสบการณ์ในอดีตของตราสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองได้ตรงกับความคาดหวังหรือเกินกว่าความคาดหวังของผู้บริโภค

จากแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดบริการ Lovelock, C.H. (Lovelock, 1983 หน้า 9-20) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทั้งเจ็ด (7 Ps) ประกอบไปด้วย

1. องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (Product Elements) ผู้บริหารสินค้าบริการจะต้องตัดสินใจเลือกบริการหลัก (Core Service) และองค์ประกอบเสริม (Supplementary Service) ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้อง

2. สถานที่ ไซเบอร์สเปซ และเวลา (Place, Cyberspace and Time) การตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งมอบบริการ ต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสถานที่ที่ให้บริการ และเวลาในสินค้าบริการบางประเภท

3. กระบวนการ (process) เป็นกระบวนการออกแบบการส่งมอบบริการให้กับลูกค้า ถ้าการออกแบบทำได้ดี การส่งมอบบริการก็จะมีประสิทธิภาพถูกต้อง ตรงเวลา มีคุณภาพสม่ำเสมอ

4. ความสามารถในการผลิตบริการ และคุณภาพที่สม่ำเสมอ (productivity and quality)

5. พนักงานผู้ให้บริการและลูกค้า (people) มีบริการหลายชนิดที่เจาะจงให้ลูกค้าและพนักงานต้องมีส่วนร่วมในการผลิตและส่งมอบการบริการพร้อมกัน

6. การส่งเสริมการตลาดและการให้การศึกษาลูกค้า (promotion and education) ไม่มีสินค้าชนิดใดที่จะประสบความสำเร็จได้ ถ้าไม่มีโปรแกรมการสื่อสารการตลาดที่ดี ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อลูกค้า ชักชวนให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับตลอดจนกระตุ้นให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อบริการเร็วขึ้น

7. หลักฐานทางกายภาพที่เป็นตัววัตถุ (physical evidence) นับเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนในการช่วยทำให้ลูกค้ารู้สึกว่าการนั้นมีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพด้วยเช่นเดียวกัน องค์ประกอบนี้ได้แก่ อาคารสำนักงานของสถานที่ให้บริการ เครื่องมือที่ใช้ การแต่งกายของพนักงานที่เหมาะสม เครื่องหมายการค้า สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากความพึงพอใจในปัจจุบันทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านแล้ว ยังมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจซื้อในสินค้าและบริการอย่างยั่งยืน คือ “ความจงรักภักดี” เพราะความจงรักภักดีจะทำให้ผู้บริโภคกลับมาซื้อสินค้าและบริการนั้นซ้ำ และทำให้ธุรกิจเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน เกิดแนวโน้มต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการในอนาคต โดย Assael H. (1991 : 70) ได้ให้ความหมายของความจงรักภักดีว่า เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติในเชิงบวกของลูกค้าที่มีต่อตราสินค้าและตราสินค้านั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ และเป็นสิ่งที่แสดงถึงทัศนคติในเชิงบวกต่อตราสินค้า และทำให้เกิดการซื้อตราสินค้านั้นอย่างต่อเนื่อง

ธีรพันธ์ โล่ทองคำ (มดิชน : 2547) ได้กล่าวถึงเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความจงรักภักดีของลูกค้า ดังนี้

1. ความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction) โดยปกติแล้วลูกค้ามักจะพัฒนาความเชื่อเดิมที่มีอยู่ให้กลายเป็นความคาดหวังกับสิ่งที่จะ โดยเปรียบเทียบผลจากความคาดหวังก่อนซื้อกับสิ่งที่ได้รับจริงๆ เมื่อซื้อสินค้าไปแล้ว

ซึ่งการสร้างความปลอดภัยที่เหนือความคาดหวังก่อนการซื้อสินค้า จะส่งผลต่อความจงรักภักดีของลูกค้าที่มีต่อตราสินค้า

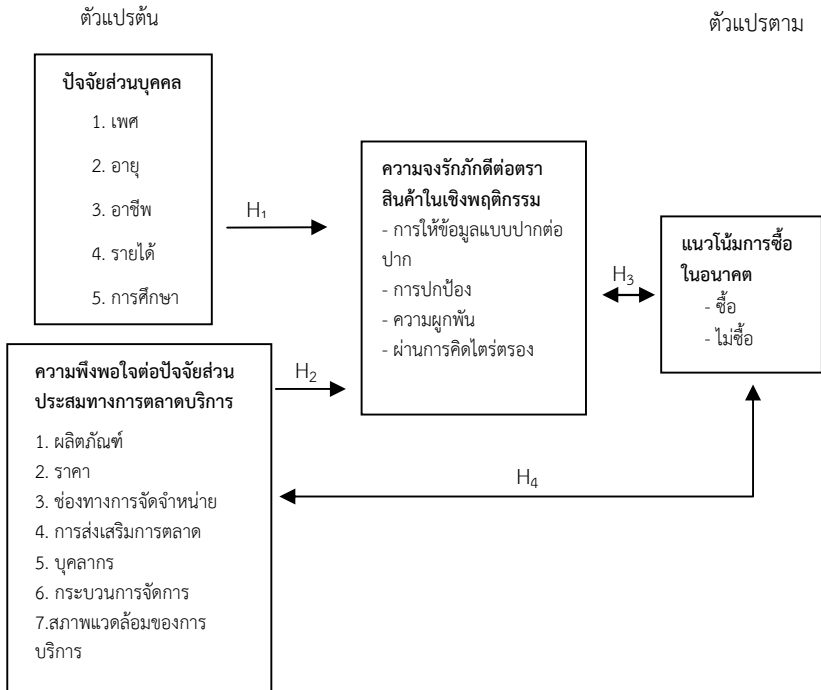
2. ความเชื่อถือและความไว้วางใจ (Trust) เป็นปัจจัยที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ความสัมพันธ์จากอารมณ์ ความไว้วางใจจะยังคงอยู่ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความมั่นใจ

3. ความเชื่อมโยงผูกพันกับอารมณ์ (Emotional Bonding) การที่ลูกค้ามีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้า นั้นหมายถึง ความผูกพันที่มีต่อสินค้าหรือมีการติดต่อกันเป็นประจำกับองค์กร และทำให้เขาเหล่านั้นมีความชื่นชอบต่อองค์กรนั่นเอง

4. ประวัติของบริษัทผู้ผลิตสินค้า (History with the Company) การรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์และประวัติขององค์กรมีผลต่อความตั้งใจ ความจงรักภักดี และการซื้อสินค้าของลูกค้า ซึ่งรวมถึงปัจจัยที่เกิดจากการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารภายในครอบครัว และความเชื่อจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย มีการกำหนดตัวแปรจากทฤษฎี 4 ตัวแปร โดยตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล และความพึงพอใจต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการ 7 ด้าน ที่มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปรอิสระตัวที่สองคือ ความจงรักภักดีในด้านการให้ข้อมูลแบบปากต่อปาก การปกป้อง ความผูกพัน และผ่านการคิดไตร่ตรอง นอกจากนี้จะมีการศึกษาว่าตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวมีผลต่อแนวโน้มการซื้อในอนาคตหรือไม่ ตามที่ปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

สมมติฐานในการวิจัย

H_1 : ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าแตกต่างกัน

H_2 : ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและกระบวนการให้บริการ มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า

H_3 : ความพึงพอใจต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด

บุคลากร สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและกระบวนการให้บริการมีความสัมพันธ์ต่อ
แนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต

H_4 : ความจงรักภักดีต่อตราสินค้าในด้านการให้ข้อมูลแบบปาก
ต่อปาก ด้านการปกป้องตราสินค้า ด้านผ่านการคิดไตร่ตรอง และด้านความ
ผูกพันในตราสินค้า มีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต

3. วิธีการดำเนินงานวิจัย

3.1 กระบวนการและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาด
บริการ ความจงรักภักดีในตราสินค้า และแนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าใน
อนาคต ขอบเขตของประชากรคือ กลุ่มประชากรศาสตร์ที่เป็นผู้ที่ซื้อรถยนต์ยี่ห้อ
โตโยต้าในเขตจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี บุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัด
สุรินทร์ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรทั้งหมด ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาด
ของกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้สูตรคำนวณ (กลยา วานิชย์บัญชา, 2554 : 47) ที่
ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง ดังสูตร

$$n = \frac{z^2 p(1-p)}{e^2}$$

การเก็บข้อมูลดังกล่าวด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก
(Convenience Sampling) กับกลุ่มตัวอย่างในเขตอำเภอเมืองทั้ง 5 จังหวัด

3.2 การวัดคุณลักษณะของตัวแปร

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม
(Questionair) ที่เป็นรูปแบบของคำถามปลายปิด โดยลักษณะของแบบสอบถาม
แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามของปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้บริโภค ที่มี
มาตรวัดเป็นแบบมาตรานามบัญญัติ (Norminol Scale) และแบบมาตราเรียง
อันดับ (Ordinal Scale)

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ ทั้ง 7 ด้าน ที่มีมาตรวัดเป็นแบบอัตราภาคชั้น (Interval Scale) ให้เลือกตอบแบบสอบถามค่าระดับความสำคัญ 5 ระดับ ตามเกณฑ์มาตรวัด Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจอย่างมาก

ระดับคะแนน 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจ

ระดับคะแนน 3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับเฉย ๆ

ระดับคะแนน 2 หมายถึง มีความพึงพอใจระดับไม่พึงพอใจ

ระดับคะแนน 1 หมายถึง มีความพึงพอใจระดับไม่พึงพอใจอย่างมาก

ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับชั้นใช้สูตรการคำนวณช่วงความกว้างของอันตรภาคชั้นดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538 : 8-11)

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

โดยนำมาประยุกต์กำหนดความสำคัญต่อระดับความคิดเห็นในส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้าน ได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	หมายถึง
1.00 – 1.80	ผู้บริโภคมีความพึงพอใจน้อยที่สุด
1.81 – 2.61	ผู้บริโภคมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
2.62 – 3.40	ผู้บริโภคมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20	ผู้บริโภคมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
4.21 – 5.00	ผู้บริโภคมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความจงรักภักดีในตราสินค้า ทั้งหมด 4 ด้าน ที่มีมาตรวัดเป็นแบบอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ให้เลือกตอบแบบสอบถามค่าระดับความสำคัญ 5 ระดับ ตามเกณฑ์มาตรวัด Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจอย่างมาก

ระดับคะแนน 4 หมายถึง พึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจ

ระดับคะแนน 3 หมายถึง ฟังพอใจอยู่ในระดับเฉย ๆ
 ระดับคะแนน 2 หมายถึง ฟังพอใจระดับไม่ฟังพอใจ
 ระดับคะแนน 1 หมายถึง ฟังพอใจระดับไม่ฟังพอใจอย่างมาก
 ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับชั้นใช้สูตรการคำนวณช่วงความกว้างของอันตรภาคชั้นดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538 : 8-11)

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

โดยนำมาประยุกต์กำหนดความสำคัญของระดับความคิดเห็นต่อความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้าน ได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	หมายถึง
1.00–1.80	ผู้ใช้มีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าในระดับน้อยที่สุด
1.81–2.61	ผู้ใช้มีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าอยู่ในระดับน้อย
2.62–3.40	ผู้ใช้มีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าในระดับปานกลาง
3.41–4.20	ผู้ใช้มีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าอยู่ในระดับมาก
4.21–5.00	ผู้ใช้มีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าอยู่ในระดับมากที่สุด

3.3 ความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

การวิจัยครั้งนี้ได้ออกเครื่องมือที่ใช้ในการตั้งคำถามเป็นแบบสอบถาม (Questionair) ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจากสาขาการตลาด จำนวน 2 และ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการตลาดจากบริษัทโตโยต้า จำนวน 1 คน เพื่อความสอดคล้องเที่ยงตรงของเนื้อหา และทำการสำรวจเบื้องต้น (Pre-Testing) โดยการเก็บรวบรวมแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการใช้อนุกรณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธี Cronbach Alpha Coefficient แสดงถึงระดับความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม จะมีค่าระหว่าง $0 \leq \alpha \leq 1$ และผลการทดสอบ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.952 ที่มีค่า

ใกล้เคียง 1.0 แสดงว่าผลการทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นสูง เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.4 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการนำเสนอข้อมูลสถิติศาสตร์เชิงพรรณ (Descriptive Statistics) ด้วยการนำเสนอด้วยค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการวิเคราะห์การแจกแจงเพียร์สันไควร์สแควร์ (Pearson's Chi-Square) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

4. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

4.1 ผลการวิจัย

4.1.1 ด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีช่วงอายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 50.75 สถานภาพส่วนใหญ่สมรส จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 50.5 ระดับการศึกษาส่วนมากระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 71.80 ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจส่วนมาก จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 รายได้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 30,001 บาทขึ้นไป จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 29.25

4.1.2 ความพึงพอใจต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการ บริการโดยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากับ 4.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.393 วิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่าผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อด้านสถานที่จัดจำหน่ายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 4.28 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.546 รองลงมาด้านบุคลากรผู้ให้บริการเท่ากับ 4.25 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.548 ด้านผลิตภัณฑ์เท่ากับ 4.19 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.476 ด้านสภาพแวดล้อมการบริการเท่ากับ 4.13 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.517 ด้านกระบวนการบริการเท่ากับ 3.94 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.566 ด้านการส่งเสริมการตลาดโดยรวมเท่ากับ 3.82 และ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.555 และด้านราคามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 3.71 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.680

4.1.3 ความจงรักภักดีในตราสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากับ 4.02 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า ผู้บริโภคมีความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านการปกป้องตราสินค้ามากที่สุดเท่ากับ 4.04 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.648 รองลงมาด้านความผูกพันในตราสินค้าเท่ากับ 4.04 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.634 ด้านผ่านการคิดไตร่ตรองเท่ากับ 4.03 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.604 และด้านการให้ข้อมูลแบบปากต่อปากมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 3.95 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.635

4.1.4 แนวโน้มการซื้อรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้าในอนาคตพบว่า ผู้บริโภคโดยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะซื้อรถยนต์ยี่ห้อเดิมในอนาคตจำนวน 355 คน คิดเป็นร้อยละ 88.70

4.2 การอภิปรายผล

จากผลวิจัยที่ปรากฏ นำไปสู่การอภิปรายผลเพื่อเปรียบเทียบผลวิจัยกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าแตกต่างกัน พบว่าข้อมูลส่วนบุคคลอันประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีความจงรักภักดีในตราสินค้าไม่แตกต่างกัน

4.2.2 ด้านความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีความสัมพันธ์ต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า พบว่า ความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ยกเว้นเรื่องการปกป้องตราสินค้า (ตามตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการกับความจงรักภักดีในตราสินค้าโดยรวม

ตัวแปร	UnStandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Constant	2.230	.133		19.718	.000*
การให้ข้อมูลแบบปากต่อปาก	.166	.039	.268	4.241	.000*
การปกป้องตราสินค้า	.014	.039	.023	.364	.716
ผ่านการคิดไตร่ตรอง	.189	.040	.290	4.732	.000*
ความผูกพันในตราสินค้า	.085	.036	.137	2.388	.017*

*P<0.05

4.2.3 ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต พบว่า แนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคตขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาด อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตามตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการกับแนวโน้มการซื้อในอนาคต

แนวโน้มการซื้อในอนาคต	ไม่ซื้อ		ซื้อ		Pearson Chi-square P = .01*
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ปานกลาง	7	15.60	10	2.90	
มาก	31	68.90	209	59.70	
มากที่สุด	7	15.60	131	37.40	
รวม	45	100.00	350	100.00	

*P<0.05

4.2.4 ด้านความจงรักภักดีในตราสินค้ามีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต พบว่าแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคตขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีในตราสินค้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตามตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงด้านความสัมพันธ์ระหว่างความจงรักภักดีต่อตราสินค้ากับแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต

แนวโน้มการซื้อ ในอนาคต	ไม่ซื้อ		ซื้อ		Pearson Chi-square P = .01*
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
น้อย	3	6.70	1	0.30	
ปานกลาง	20	44.4	25	7.10	
มาก	15	33.30	187	53.0	
มากที่สุด	7	15.6	140	39.70	
รวม	45	100.00	353	100.00	

*P<0.05

สำหรับการอภิปรายผล แยกประเด็นในการนำเสนอใน 3 ประเด็น คือ การศึกษาความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการ มีผลต่อความแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต และความจงรักภักดีในตราสินค้ามีผลต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต

ผลที่ได้จากการศึกษาความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้า พบว่าโดยรวมมีแล้วความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีผลต่อความจงรักภักดีด้านผ่านการคิดไตร่ตรองมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศุภชาติ เกตุแค (2552) โดยงานวิจัยนี้เหล่านี้ได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือ ผู้บริโภคจะมีความจงรักภักดีต่อตราสินค้าแบบคิดไตร่ตรอง มากกว่าแบบพฤติกรรมการซื้อซ้ำ สอดคล้องกับการศึกษาของไกรฤกษ์ พัฒนพงษ์ไพบูลย์ (2547) พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมในการตัดสินใจซื้อสูงสุด 24 เดือน

ความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านการให้ข้อมูลแบบปากต่อปาก สอดคล้องกับการศึกษา

ของยิ่งยศ ศิริพลไพบูลย์ (2548) พบว่า การบอกต่อมีความสัมพันธ์กับด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด สอดคล้องกับการศึกษาของจุไรลักษณ์ จันทสิทธิ์ราช (2553) ที่พบว่าลูกค้าจะบอกเล่าสิ่งดีๆ ที่ได้รับให้ผู้อื่นฟัง และในครั้งต่อไปถ้าต้องการซื้อรถยนต์มีแนวโน้มว่าจะเลือกรถยนต์ยี่ห้อฮอนด้า สอดคล้องกับการศึกษาของไกรฤกษ์ พัฒนพงษ์ไพบูลย์ (2547) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะแนะนำบอกต่อให้บุคคลอื่นซื้อรถยนต์ตรายี่ห้อโตโยต้า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Maznah Wan Omar (2552) ที่พบว่าลูกค้าที่จงรักภักดีต่อตราสินค้านั้น เป็นไปได้มากที่จะเกิดขึ้นในรูปแบบของการบอกเล่าปากต่อปาก

ในด้านความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านความผูกพันในตราสินค้า สอดคล้องกับการศึกษาของ วุฒิพร ลูกบัว (2549) ที่พบว่า ผู้ใช้รถยนต์นั่งส่วนบุคคลจะมีความรู้สึกผูกพันกับรถยนต์ที่ตนใช้ มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของ ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาอิทธิพลของ Jose M.M. Bloemer and Jos G.A.M (1992) ซึ่งพบว่า ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อรถยนต์และความภักดีต่อผู้แทนจำหน่ายนั้น คือตัวกำหนดหลักของความภักดีต่อตราสินค้า อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของจุไรลักษณ์ จันทสิทธิ์ราช (2553) ที่พบว่าลูกค้ามีความรู้สึกผูกพัน มีความสุขทุกครั้งที่ได้รับการบริการและได้ใช้รถยนต์ฮอนด้า

ในด้านความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีผลต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าด้านการปกป้องตราสินค้า สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภัตราภรณ์ สายสมบูรณ์ (2551) ที่พบว่าผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นต่อตราสินค้าในด้านความน่าเชื่อถือของบริษัท และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

ผลการศึกษาคความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการมีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต พบว่า ผู้ซื้อที่มีความพึงพอใจในส่วนประสมทางการตลาดบริการโดยอยู่ในระดับมากและมีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อในอนาคต โดยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะซื้อรถยนต์ของโตโยต้าแน่นอน ซึ่งผู้ซื้อโดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในเรื่องของสถานที่จัดจำหน่ายที่มีความทันสมัย ว่างไวใจได้และชื่อเสียงของบริษัท ศูนย์จำหน่ายหรือตัวแทนจำหน่ายมีชื่อเสียงที่ดึน่าเชื่อถือ ส่งผลให้ผู้ซื้อมีแนวโน้มในการตัดสินใจที่จะซื้อรถยนต์ตรายี่ห้อโตโยต้าซ้ำอีกในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของจุไรลักษณ์ จันทสิทธิ์ราช (2553) ที่พบว่า ในครั้งต่อไปถ้าต้องการซื้อรถยนต์มีแนวโน้ม

จะเลือกซื้อรถยนต์ยี่ห้อเดิม โดยลูกค้ามีความรู้สึกผูกพันและมีความสุขทุกครั้งที่ได้รับบริการบริการและได้ใช้รถยนต์ฮอนด้า และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ กัญรัตน์ หงศ์วรรณ (2550) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจซื้อรถยนต์ยี่ห้อเดิมที่เคยใช้ถึงร้อยละ 53.50 สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของศิริญา ศิริบุญ (2548) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจซื้อรถยนต์ใหม่ของผู้บริโภคมากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของสังนันท์ สันธิ (2550) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนรถยนต์ของผู้บริโภคมาจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

ผลการศึกษาความจงรักภักดีในตราสินค้ามีความสัมพันธ์ต่อแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต พบว่า ผู้ซื้อมีความจงรักภักดีในตราสินค้าอยู่ในระดับมากและมีความสัมพันธ์ต่อการแนวโน้มการซื้อในอนาคต ซึ่งผู้ซื้อโดยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะซื้อรถยนต์ของโตโยต้าแน่นอน ซึ่งผู้ซื้อโดยส่วนใหญ่ที่มีความจงรักภักดีจะมีการคิดไตร่ตรอง ทบทวนหาเหตุผลผลเข้าไปซ้้ามาก่อนตัดสินใจซื้อรถยนต์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของธีรพันธ์ โล่ทองคำ (มติชน : 2547) ที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความจงรักภักดีของลูกค้าที่มีความเชื่อถือและความไว้วางใจ (Trust) เป็นปัจจัยที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ความสัมพันธ์จากอารมณ์ ความไว้วางใจจะยังคงอยู่ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความมั่นใจ ซึ่งความไว้วางใจจะช่วยลดความไม่แน่นอน ความเสี่ยง และความระมัดระวังของกระบวนการความคิดในการตอบสนองอย่างทันทีทันใดที่มีต่อตราสินค้า สอดคล้องกับการศึกษาของไกรฤกษ์ พัฒนพงษ์ไพบูลย์ (2547) ที่พบว่าในอนาคตถ้ามีโครงการซื้อรถยนต์คันใหม่จะซื้อรถยนต์ตรายี่ห้อโตโยต้า

5.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจใน ส่วนประสมทางการตลาด บริการและความจงรักภักดีในตราสินค้าที่มีผลต่อแนวโน้มการซื้อในอนาคต ใน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการศึกษาวิจัยพบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่พบจะพบว่ากลุ่ม ประชากรที่มีอาชีพอื่นๆ โดยส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 30,001 บาทขึ้นไป ผู้ประกอบการจึงสามารถนำข้อมูลดังกล่าวเพื่อกำหนดเป้าหมาย การวางแผนและ

กำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายนี้ เพื่อตอบสนองและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหม่ให้มากขึ้น และเพื่อขยายฐานกลุ่ม เป้าหมายให้กว้างขวางมากขึ้น

2) จากผลการศึกษาระดับความจงรักภักดีในตราสินค้า พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความจงรักภักดีในตราสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลต่อบริษัท ตัวแทนจำหน่ายหรือผู้ประกอบการ เนื่องจากผู้บริโภคที่มีความจงรักภักดีต่อสินค้าและบริการจะบอกต่อและให้ข้อมูลสินค้าและบริการในด้านดีแก่เพื่อนหรือคนรู้จัก ผู้บริโภคจะมีความผูกพันเมื่อใช้สินค้าและจะปกป้องตราสินค้านั้น ๆ และเป็นโอกาสดีที่ทางบริษัท ผู้แทนจำหน่ายหรือผู้ประกอบการจะสร้างความจงรักภักดีในตราสินค้าในด้านต่าง ๆ ให้ครอบคลุมมากขึ้น เพราะความจงรักภักดีหากเกิดขึ้นแล้วจะสร้างความยั่งยืนให้กับสินค้าและบริการ

3) จากผลการศึกษาในเรื่องความจงรักภักดีในตราสินค้ามีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการซื้อรถยนต์ในอนาคต จะเห็นได้กว่า กลุ่มผู้ซื้อที่จะซื้อรถยนต์ตรายี่ห้อโตโยต้าซ้ำอีกนั้น เกิดจากการที่ผู้ซื้อได้ใช้สินค้าแล้วเกิดความพึงพอใจในสินค้าที่ใช้ และระดับความพึงพอใจในสินค้าและบริการนั้นเกิดจากประโยชน์ที่ได้รับเกินกว่าความคาดหวังที่ได้ตั้งไว้ ดังนั้นผู้ประกอบการ ตัวแทนและศูนย์จำหน่ายควรให้ความสำคัญกับการสร้างความพึงพอใจในปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการโดยรวมในทุกๆด้านซึ่งจะทำให้ผู้ซื้อเกิดความภักดีในตราสินค้าตามมาในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2553). ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับจำนวนประชากร แยกตามช่วงอายุ ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ.2553.
- ไกรฤกษ์ พัฒนพงษ์ไพบูลย์. (2547). ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความจงรักภักดีและแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลยี่ห้อโตโยต้าของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จุไรลักษณ์ จันทสีหราช. (2553). อิทธิพลของภาพลักษณ์ที่มีต่อความไว้วางใจและความจงรักภักดีของลูกค้า บริษัท ฮอนด้า ออโตโมบิล (ประเทศไทย) จำกัด. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรพันธ์ โล่ห์ทองคำ. (2547). "ความภักดี". มติชนรายวัน. ปีที่ 27 (9761), 30 พฤศจิกายน 2547.
- ยิ่งยศ ศิริพลไพบูลย์. (2549). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลขนาดเล็กขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 1,500 ซีซี ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาโตโยต้ากับฮอนด้า. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ลรินดา จันทรศรี. (2554). การสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า: <http://5322site.exteen.com/20110215/entry-63>, สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2554.
- ศรีัญญา ศิริปุ่น. (2548). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรถยนต์ใหม่ของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ศุภชาติ เกตุแค. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและความภักดีต่อตราสินค้าโทรศัพท์มือถือ. การค้นคว้าอิสระ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สันนันทน์ สันธิ. (2550). ปัจจัยในการพิจารณาเลือกซื้อรถยนต์ของประชาชนในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุภัทรภรณ์ สายสมบูรณ์. (2551). **ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อความภักดีของผลิตภัณฑ์ไซเน่**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

Assael, H. 1991. **Consumer Behavior and Marketing Action**. PWS-KENT: Boston, MA.

Bloemer, Jose M. M. and Lemmink, Jos G.A.M. (1992). The Importance of Customer Satisfaction in Explaining Brand and Dealer Loyalty. **Journal of Marketing Management**. 8. 351-364.

Lovelock, C.H. (1983) Classifying Services to Gain Strategic Marketing Insights. **Journal of Marketing**. 7 (Summer), 9-20.

Maznah Wan Omar. (2009). The Mediating Effect of Cognitive and Emotional Satisfaction on Customer Loyalty. **International Journal of Management Innovation System**. 1 (2). 1-13.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อพิมพ์ ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่งานวิชาการและบทความจากการวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์ และภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนเปิดรับบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปจากภายนอกมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) และ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม) ของทุกปี อีกทั้งยังมีการออกวารสารฉบับพิเศษ ขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆตามความเหมาะสม

หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

- 1) เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และเป็นบทความที่ไม่ได้ส่งให้วารสารวิชาการฉบับอื่นๆพิจารณา
- 2) ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้
- 3) ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word
- 4) ใช้ฟอนต์ TH sarabun PSK ขนาด 14 พอยต์
- 5) บทความต้องประกอบไปด้วย
 - 5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 5.2 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด
 - 5.3 คำสำคัญ (keywords) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 6 คำ
 - 5.4 ให้ระบุชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่ง (เช่น อาจารย์ นักศึกษา) และสถานที่ทำงานหรือสังกัด (เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)
- 6) บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
- 7) การอ้างอิง เพื่อให้เป็นมาตรฐานระบบเดียวกัน ให้ใช้ระบบนามปี ตัวอย่างเช่น

-ในเนื้อเรื่อง ให้ใช้ตามแบบด้านล่างนี้

(ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์/:/เลขหน้า)

-เชิงอรรถ ให้ใช้

¹ชื่อผู้แต่ง,/ชื่อเรื่อง,/(เมืองหรือสถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์),/เลขหน้าที่อ้างอิง.

-บรรณานุกรมท้ายเรื่อง ให้ใช้

ชื่อผู้แต่ง,/(ปีที่พิมพ์),/ชื่อเรื่อง,/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

*หมายเหตุ เครื่องหมาย / หมายถึงวันวรรค 1 เคาะ

สำหรับระบบบรรณานุกรมอย่างละเอียด สามารถอ้างอิงกับคู่มือการเขียนบรรณานุกรมระบบ APA style (โปรดดูรายละเอียดได้ที่ <http://eportfolio.hu.ac.th/library/images/stories/sample/apa%20style%20psu.pdf> ในกรณีที่บรรณานุกรมที่ส่งมาพร้อมบทความหากไม่ตรงกับเงื่อนไขของวารสารฯ ทางวารสารจะส่งให้ผู้เขียนปรับรูปแบบให้เป็นระบบ APA ก่อน จึงจะส่งให้กับผู้ทรงคุณวุฒิอ่าน และทางกองบรรณาธิการจะพิจารณาการเขียนบรรณานุกรมโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีการแก้ไขโดยสมบูรณ์เมื่อบทความได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เรียบร้อยแล้ว

- 8) ในการส่งบทความ ให้แนบชื่อสกุลผู้เขียน โดยระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ และอีเมลที่ติดต่อได้สะดวก
- 9) บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยหนึ่งท่าน
- 10) บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
- 11) กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500 kb – 1500 kb
- 12) ทัศนะและข้อคิดเห็นในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นของผู้เขียนทุกท่าน มิใช่ทัศนะและข้อเขียนของกองบรรณาธิการ หรือคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแต่อย่างใด ผู้ที่จะนำบทความไปผลิตหรือเผยแพร่ซ้ำ ให้แจ้งต่อกองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

ติดต่อและส่งบทความได้ที่

กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

หรือทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ให้ส่งมาตามที่อยู่ข้างล่างนี้ (โปรดส่งมาทั้งสอง
อีเมล)

e-mail : tikk@hotmail.com, surasom@gmail.com